

પ્રસિદ્ધ કર્તા—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સલા.

ભાવનગર.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ માસિકના આદકોને આ સનાતીય, અદ્વૈતીયમાં વર્ણની જેન ઐતિહાસિક ચરિત્ર “ સુદૃઢસાગર યાને માંડવગદનો મહાન્ મંત્રીશ્વર ” એ નામની શુક બેટ નરીકે આપનાં અગોને આનંદ થાય છે. દરવેળે વિવિધ સાહિત્ય, નૃત્યગાન, ઇતિહાસ, ચરિત્રો, આચાર વિગેરેના પુસ્તકો ઉદારતાથી અને તેવાં તેટલાં કદના, અને સારા કાગળ ઉપર સુંદર ટાઇપથી છપાવી, સુશોભિત બાહ્ય-દીર્ઘથી અલંકૃત કરી આ માસિક સિવાય અન્ય કોઇ તરફથી તેવી રીતે અપાના ન હોવાથી તેવો આનંદ થાય તે સદજ છે.

ઇતિહાસ એ દેશ કે સમાજનું પ્રથમ દરજ્જાનું સાહિત્ય અને બૃતકાલીન દર્પણ છે, અને તે બીજા બધા કરતાં ઐતિહાસિક સાહિત્ય એવું ઉપયોગી સાહિત્ય છે કે તે વત્તર કોઇપણ પ્રજા, ધર્મ કે કોમ, જીવંત રહી શકે નહીં.

આ ઐતિહાસિક ગ્રંથમાં તે કાળના ઇતિહાસ સાથે એક જેન કુળ-બૂણ નરરતન પિતા-પુત્રનું જીવનચરિત્ર છે. આવા ચરિત્રોના વાંચનથી આત્મામાં નવું જીવન, અને કૌતવ આવે છે, તેમ શ્રદ્ધા દ્રઢ થાય છે; ધર્મીયર તેવા ઉત્તમ નર થવાની કે ઉત્તમકાર્યો કરવાની ઇચ્છા પણ થાય છે; જીવન-ચરિત્રના સદવાસમાં આવવાથી તે તે ઉત્તમ આત્માઓના સમાર્થમાં આવવા બેસીને હોવાથી તેને લઈને જ અમારા તરફથી આત્માનંદ પ્રકાશ માસિકની બેટ માટે ઇતિહાસિક સંબંધવાળા જીવન ચરિત્રોના પુસ્તકો અપાય છે.

જે મહાન્ પુરુષનો પરિચય આ લેખમાં કરવામાં આવે છે, તેમના જીવન ચરિત્રની તુલના કે તેમના કાર્યનું અનુકરણ કોઇ પણ અંશે કરે તો તે મનુષ્ય પોતાની જન્મ સફલ કરી શકે છે. આ ગ્રંથમાં જાણીતે ચરિત્ર નાથક જૈનધર્મીશ્વરશ્રી પોતાની દરિદ્રાવરધામાં કેવા પ્રકારનું ધર્મ રાખી, પાછળ ઉત્તમાવસ્થામાં કેવું ઉચ્ચ આચરણ આદરી,

[illegible]

ખોતાના દ્રવ્યનો કેવી રીતે સન્માર્ગે વ્યય કર્યો અને ધર્મની કેવી ઉત્તમ રીતે સેવા કરી તે આખું ચરિત્ર આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ છે. આ વૃત્તાંત લગભગ તેરમી સદીમાં બનેલ છે. તે વખતે દીક્ષીના તખ્ત ઉપર અસ્થાઉદીન ખીલજી રાજ્ય કરતો હતો, જેણે ઇ. સ. ૧૨૯૭ માં કરણુદેલાની પાસેથી ગુજરાત સર કર્યું હોય તેમ ખીજી આસપાસની હકીકતપરથી માલમ પડે છે. તે વખતે માળવામાં (હાલના ધાર રોડમાં આવેલ) માંડવગઢ નામનું મોટી સમૃદ્ધિવાળું શહેર હતું અને પરમાર વંશીય માળવાના પ્રખ્યાત રાણા જયસિંહદેવ રાજ્ય રાજ્ય કરતો હતો. તે વખતે તે નગરનો મધ્યાન્હ કાળ હતો; પરંતુ તે પહોં કાલના ચક્કરમાં પડતાં તેની ઘણી નિશાનીઓ નષ્ટ થઈ ગઈ, હાલમાં તે માત્ર ગામડું છે, છતાં તેના પ્રવેશદ્વારપર એક પથ્થરનું તોરણ અને પૃથક્ પૃથક્ સ્થાનોપર પ્રાચીન મંદિર અને ખડેરાના ચિન્હો દેખાય છે. હાલ ત્યાં શ્રી સાંતિનાથ લગવાનનું જિનાલય છે, અને તેમાં ખીરાજેલ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ લગવાનની પ્રતિમા મહાસતી સીતાના શીલના પ્રભાવથી વજ્રભૂત થઈ ગઈ હતી તે અત્યારે મૌભુદ છે એમ કહેવાય છે. હાલ ત્યાં સાત્રા કરવા જનારને પ્રાચીનતાનું ભાન થયા વગર રહેતું નથી. પૃથ્વી-ધરકુમારના ગુરુ શ્રીમદ્ ધર્મધોપસૂરીધરજી હતા; તેની પછી બસેંદ વર્ષ પછી આ ચરિત્ર લખાયેલ છે. શ્રી ધર્મધોપસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી સોમસુંદર સુરિ તેની પાછળ મુનિસુંદર સુરિ તેમની પાટે રત્નસાગરસુરિ તેમના શિષ્ય શ્રી નંદીરત્નગણી અને તેમના શિષ્ય રત્નમંડનગણીએ આ “ સુકૃતસાગર ” ગ્રંથની રચના કરી છે; જે ૧ મૂળ ગ્રંથ અમારા તરફથી પંદર વર્ષ ઉપર પ્રગટ થયેલ છે.

ચરિત્ર નાયકના સમયમાં માંડવગઢ શહેર સર્વ પ્રકારે ઋદ્ધિ સિદ્ધિથી સંપૂર્ણ હતું. પૃથ્વીધરકુમાર વ્યાપારમાં નિપુણ હતા અને માનસિક તથા ધાર્મિક શિક્ષણના પારગામી પણ હતા. તેમના પ્રુષ્ઠ પ્રભાવથી રાજ્ય જયસિંહના મંત્રી પણ તેઓ થયા હતા. તેમને સતીશીરોમણિ પૃથમણી નામની ઉત્તમ સ્ત્રી હતી.

૧ આ ગ્રંથ મૂળ અમેાએ પ્રકટ કરેલ છે અને તેમાં આવેલ ચર્ચ અનુકરણીય, પડતપડત કરવા જેવું ઐતિહાસિક સત્યઘટના બનેલ હોવાથી : મ.સિકના ૨૬-૨૮ વર્ષની ભેટ તરીકે (ભાષાંતર કરાવી) આ વખતે આપીએ છી

પૃથ્વીધરકુમારનું બીજું નામ પૃથ્વશંકર હતું. પૃથ્વશંકરના ગુરુશ્રીધર્મધોધરિ દના. તેઓની પાસે પાગલાખ દેવેનું તેઓએ પરિચય પરિચાળ ક્યું હતું. જરીયા વરેની ભરપૂરાન વને પોતાની સ્ત્રી મદિન ચતુર્થવન મદળ ક્યું હતું. ગુરુમદારાજના નમર પ્રવેશ મદોત્સવમાં બહેનેર દબર મોનામદોરનો ખચ કપો દતો. ગુરુશ્રીની દેશના સાંભળા ૧૮ સાખ દ્રવ્ય ખરચ કરી ૧૨ દેવકૃતિકા સદિત “શયુજ્જ્વાનનાર” નામનું વિશાળ ક્ષેત્ર ગ્રંથ માંડવમદમાં બનાવ્યું હતું. બાકી બીજા ધણા લિન મંદીરે બંધાવ્યા દના. તે દક્ષીણ આ પ્રંથના સાથા તરંગમાં આપેલ છે જે મનન કરવા જેવી છે. બને વખતે પ્રતિભા બળ અને ત્રિશક્તિ પ્રબુપૂજ કરવાનો તો ખાસ નિયમ દતો. ચરિત્ર નાયકે બલ્યચર્ચ દેવ સંભોગમાં મદળ ક્યું તેનો અધિકાર ખાસ જાળવવા જેવો પાંચમા તરંગમાં જણાવેલ છે, જે વાંચના આ મદાન પૂરવ ખરે-ખર કોન નરરત્ન દના એમ જણાશે. તે સિવાય તેમની દેવગુરુમંદિર, રાત્ર્યમાં કરાવેલ સાન વ્યસનનો નિગેધ, તેમની અપૂર્વ તીર્થ યાત્રા, દેવ, ગુરુ ભક્તિ અને ગાન હંડારોની રચાપના, તેમના પુત્ર ઝાંઝણુની ધર્મભક્તિ તથા શ્રી ચતુર્વિંશ સંઘ સાથે જુદા જુદા તીર્થોની યાત્રાઓના પ્રસંગે દરેક તીર્થે કહેલ દેવ, ગુરુ, ધર્મ અને સ્વામીજીપુની અપૂર્વ-અસૌકીક સેવા, ઉચ્ચ ધર્મભાવના, અનુપમ ઉદારતા અને અપરિમિત દ્રવ્ય વ્યય વગેરેનું વર્ણન...આદિમાં તરંગમાં આપવામાં આવેલ છે જે મનન પૂરક પાઠન-પાઠન કરતાં શ્રદ્ધાળુ જોનાના રોમરાય વિકસ્વર થાય છે. અને આત્મિક આનંદ પ્રગટ થાય છે.

આ પ્રંથમાં પૃથ્વીધરકુમાર અને ઝાંઝણુકુમારના ચરિત્ર સાથે અનંતગંત કથા તથા આખા ચરિત્રમાં રથજે રથજે ઉપદેશક-ગોધક-સિદ્ધાઓ પણ આપેલ છે.

આ પૃથ્વીધર કુમારનું વર્ણન શ્રી મુનિસુંદર સ્મરિત પદાવલીમાં, શ્રીરત્નમંડન ગણીકૃત ઉપદેશ તરંગિણીમાં, પંડિત સોમધર્મ વિરચિત ઉપદેશ સખતિમાં, ઉપદેશ રસાલમાં, ઝાંઝણુ પ્રબંધમાં, તથા ગુર્જર પ્રાચીન કાવ્યસંમદમાં મળી શકે છે; પરંતુ એ જાણવો મૂળ આધાર અમારા તરફથી પ્રગટ થયેલ મૂળ પ્રંથ મુદ્રિતસાગર છે. તેના કતાં શ્રીરત્નમંડનગણી છે. જે શ્રીમદ રત્નશેખરસૂરિજીના સમઠાવીન દના. તે સૂરીશ્વરજીનો જન્મ વિક્રમ સંવત ૧૪૫૭, દીક્ષા ૧૪૬૩, પંડિતપદ ૧૪૮૩, ઉપાધ્યાય પદ ૧૪૯૩ આચા-

વર્ષ ૧૫૦૨, અને સ્વર્ગવાસ ૧૫૧૭ માં થયેલ છે. આ ચરિત્રનાયકના સંબંધમાં તેના સુકૃત્યોનું ઘણા ઘણા પંડિતો અને પૂર્વાચાર્યોએ વર્ણન સંસ્કૃત અનેક ગ્રંથોમાં કરેલ છે, પરંતુ તે સર્વને ઉપકારક ન થઈ શકે તેવા હેતુથી તેમના ચરિત્રના જે ખાસ અને મૂળ આધારભૂત ગ્રંથ શ્રીસુકૃતસાગર છે, તેનું જ શુદ્ધ અને સરલ ગુજરાતી ભાષાંતર કરાવી આત્માનંદ પ્રકાશ માસિકના માનવંતા ગ્રાહકોને આ વખતે ભેટ આપી કૃતાર્થ થઈએ છીએ.

આવા જૈન કૃતબ્રૂણુ નરરત્નનું ઐતિહાસિક ચરિત્ર પ્રગટ કરવાની આજ્ઞા આપવા માટે તથા તે માટે ઉપદેશ દ્વારા આર્થિક સહાય અપાવવા માટે મુનિરાજશ્રી લઙ્ગિધવિજયજી મહારાજનો આભાર માનવામાં આવે છે.

આ ગ્રંથમાં દષ્ટિદોષ, પ્રેસદોષ, કે કોઈ સ્થળે ભાષામાં કંઈ સ્ખલના જણાય તો મિત્રાદુષ્ટન પૂર્વક ક્ષમા માંગવા સાથે અમેને જણાવવા સૂચના કરીએ છીએ કે જેથી તે સુધારવાને યથાયોગ્ય પ્રયત્ન કરવામાં આવે.

આત્માનંદ ભવન-ભાવનગર.	}	ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ, મેકેટરી.
વીર સંવત ૨૪૫૬-આત્મ સંવત ૩૫		
જ્યેષ્ઠ શુક્લ અષ્ટમી (ગુરુત્યાંતી)		

બાલ બ્રહ્મચારી શ્રીમાન મુનિરાજ
શ્રી લખિયવિજયજી મહારાજનું
સંક્ષિપ્ત જીવન વૃત્તાંત.

મુનિરાજનું પાટનગર પ્રસિદ્ધ પાટણ શહેર વર્તમાન સમયે જે પવિત્ર ભૂમિ ઉપર શોભાયમાન છે, તેજ ભૂમિ ઉપર પૂર્વે શ્રીમદ્ શિવમુણ્ડમૂરિ મહારાજના પરમ ભક્ત મહામાતા જન્મ આવડા વંશના રૂઝાદીપક વનરાજ આવડાએ રચનમે પરિચય આપીલીસપુર પાટણ વસાવેલું, અને પોતે જૈન ધર્મના ખાસ ઉપાસક હોઈ શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથજી મહારાજનું ભવ્ય મંદિર પણ બંધાવેલું હતું; ત્યાર બાદ કેટલાક વર્ષો પછી કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના પરમ ભક્ત જૈન ધર્મના ઉપાસક શ્રી દુમારપાળ મહારાજ આ પાટણ શહેરની ગાદી ઉપર બિરાજમાન થયા; જેણે પોતાના ૧૮ દેશમાં અમારી પંજી વગરાવી જીવદયા પગાવી અને દરેક દિશામાં આહ્વાન ધર્મનો ઉદ્યોત કર્યો. તે શહેરમાં વર્તમાન સમયે જોનોના શિખરબધી મંદિરોની વ્યવસ્થા આકાશમંળાને આસ્વાદના કરી રહેલી છે, તેમાં ૧૨૫ જિનમંદિરો ભવ્ય અને મનોહર છે, તે સિવાય ઘર દેરાસરો પણ જ્યાં ૧૫૦-૨૦૦ આશરે શોભી રહેલ છે. દુમારપાળ ભૂપતિના સમયથી અઘાપિ પર્યંત જ્યારે જ્યારે જૈનધર્મના પર્વો કે મહોત્સવો હોય ત્યારે પરાપૂર્વથી દિવાજ પ્રભાણે આખા શહેરમાં અણાળે પગાય છે, તમામ આરંભ સમારંભના કાર્યો બંધ રહે છે; એટલું જ નહીં પણ જૈનેતર તમામ વ્યાપારીયા ધણા ભાગે જે જીવનો પોતાના પ્રંદો હોય તે જીવના વિધવિધ માલ વગેરે દુકાનો શબ્દગારે છે.

આવા જૈનપૂરીગણના શહેરમાં વાસાવાડ નામે મહોત્સવામાં મુપ્રસિદ્ધ દશાઓશવાળ જ્ઞાતિના સેઠ નિહાલચંદ સાકળચંદ નામના

(બાળ શિક્ષણ)

મુનિરાજ શ્રી સત્ત્વિચિત્રાજી મહારાજ.

૧૯૨૭ સંવત ૧૯૨૭

૧૯૪૫ સંવત ૧૯૪૫

શ્રી 'આનંદ' પ્રીન્ટિંગ પ્રેસ-ભાવનગર.

**બાલ બ્રહ્મચારી શ્રીમાન મુનિરાજ
શ્રી લખિયવિજયજી મહારાજનું
સંક્ષિપ્ત જીવન વૃત્તાંત.**

મુનિરાજનું પારનગર પ્રસિદ્ધ પારણ શહેર વર્તમાન સમયે જે પવિત્ર ભૂમિ ઉપર શાભાયમાન છે, તેજ ભૂમિ ઉપર પૂર્વે શ્રીમદ શિવગુણસૂરિ મહારાજના પરમ ભક્ત મહાત્માના જન્મ - આવડા વંશના કુળદીપક વનરાજ આવડાએ સ્થાનને પરિચય અણહીસપુર પારણ વસાવેલું, અને પોતે જૈન ધર્મના ખાસ ઉપાસક હોઈ શ્રી પંચાસરા પાર્થિનાથજી મહારાજનું ભવ્ય મંદિર પણ બંધાવેલું હતું; ત્યાર બાદ કેટલાક વર્ષો પછી કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના પરમ ભક્ત જૈન ધર્મના ઉપાસક શ્રી કુમારપાળ મહારાજ આ પારણ શહેરની ગાદી ઉપર બિરાજમાન થયા; જેણે પોતાના ૧૮ દેશમાં અમારી પરફ વગરની જીવદશા પળાવી અને દશે દિશામાં આહુત ધર્મને ઉદ્યોગ કર્યો. તે શહેરમાં વર્તમાન સમયે જોનાના શિખરબંધી મંદિરોની વ્યવસ્થા આકાશમંડળને આસ્વાદના કરી રહેલી છે, તેમાં ૧૨૫ જિનમંદિરો ભવ્ય અને મનોહર છે, તે સિવાય ઘર દેરાસરો પણ જ્યાં ૧૫૦-૨૦૦ આસરે શાલી રહેલ છે. કુમારપાળ ભૂપતિના સમયથી અદ્યાપિ પર્યંત જ્યારે જ્યારે જૈનધર્મના પર્વો કે મહોત્સવો હોય ત્યારે પરાપૂર્વથી દિવાજ પ્રમાણે આખા શહેરમાં અણુજેત પળાય છે, તમામ આરંભ સમારંભના કાર્યો બંધ રહે છે; એટલું જ નહીં પણ જીનેતર તમામ વ્યાપારીયા ધણા ભાગે જે જાતના પોતાના વંદા હોય તે જાતના વિધવિધ માલ વડે ડુકાનો શણગારે છે.

આવા જૈનપૂરીગણના શહેરમાં વાસાવાડ નામ મહોદ્દામાં મુપ્રસિદ્ધ દશાઓગવાળ જ્ઞાનિના રોહ નિહાલચંદ સાકળચંદ નામના

પિતા તથા રતનકુશ ધારિણી બાઈ બેમકોર નામે સુશ્રાવિકા માતા,
કે જેઓ જૈન ધર્મના પરમ ઉપાસક હતા, તેમને ગૃહે આ ચરિત્ર
નાયકનો જન્મ સંવત ૧૮૨૭ માં થયો હતો અને તેમનું સંસારી
નામ વાહીલાલ રાખવામાં આવ્યું હતું. ચરિત્ર નાયકને બે ભાઈઓ
હતા, જેમના નામ કસ્તુરભાઈ તથા મગનલાલભાઈ જે ચરિત્ર
નાયકના નાની ઉમ્મરના છે.

પુના શહેર વગેરે સ્થળે રહી આલ્યાવંસ્થા મૂક્યા પછી
મરાઠી તેમજ ગુજરાતી ભાષાનો સારો અભ્યાસ કરેલ. નાની
ઉમ્મરથી જ ધાર્મિક લાગણી તીવ્ર જણાઈ. પિતાની હૈયાતિમાં
દીક્ષા લેવા અનુજ્ઞા માંગતા માત્ર પિતાએ મોહતા અભાવે અટ-
કાયત કરવાથી. તેમના સ્વર્ગવાસ પછી દીક્ષા લેવાનો પ્રસંગ
પ્રાપ્ત થયો.

માતા પિતાના સ્વર્ગવાસ પછી શ્રીમદ્ વિજયનાનંદ સૂરીશ્વરજી
પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત ઉપરોક્ત પાટણની પવિત્ર ભૂમિ
ઉપર વિહાર કરતા પધાર્યા. તેમના શિષ્ય પંજાબી
દીક્ષા. શ્રીમાન્ મુનિ મહારાજ શ્રી હીરવિજયજી મહા-
રાજશ્રીના સહઉપદેશ વડે અને પ્રથમથીજ વૈરા-
ગ્ય ભાવના થઈ આવેલ, જેથી પાલનપુર શહેરમાં વિક્રમ સંવત
૧૮૪૫ ની સાલમાં માત્ર ૧૬ વર્ષની લઘુવયમાં પોપ માસની કૃષ્ણ
સપ્તમીના દિવસે અન્ય સાત ભાઈઓ સાથે શ્રીમદ્ વિજયનાનંદસૂરી-
શ્વરજીના હાથે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. તેમાં આપણા ચરિત્ર
નાયકનું નામ શ્રીમાન્ લલિતવિજયજી મહારાજ રાખવામાં
આવ્યું. શ્રીમાન્ મુનિરાજ શ્રી હીરવિજયજી નામથી વાસકેષ
કરી તેમના શિષ્ય તરીકે સૂરીશ્વરજી મહારાજને સ્થાપન કર્યા.

વિક્રમ સંવત ૧૮૪૫ ના પોપ વદી ૭ મે દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા
પછી ગુરૂમહારાજ શ્રી સાથે ત્યાંથી અનુક્રમે શ્રી આમુજી તીર્થ
તથા પંચતીર્થની યાત્રા કરતા. શ્રીમદ્ વિજયનાનંદ
સૂરીશ્વર તથા ગુરૂમહારાજજી સંગાથે જ પાલી
શહેરમાં પધાર્યા અને ત્યાં વદી દીક્ષા શ્રીમાન્

વદી દીક્ષા.

વલ્લભવિજયજી મહારાજ તથા શ્રીમાન્ શુભવિજયજી આદિદાણા
 ૮ સાથે બીડી ધામજૂમ પૂર્વક થઈ, અને ત્યાંથી વિહાર કરી
 તે સાલતું ચાતુર્માસ મારવાડના મુખ્ય શહેર જોધપુરમાં સૂરીથરજી
 મહારાજની સંગાથે જ કયું.

ચાતુર્માસ વિત્યા બાદ ત્યાંથી વિહાર સૂરીથર મહારાજ સાથે
 જ કરતા જયપુર, અજમેર, દિલ્હી થઈ પંજાબની
 વિહાર ભૂમિમાં પધાર્યા. અને સં. ૧૬૪૬ ની સાલતું
 ચાતુર્માસ ગુરૂ આજ્ઞાથી લુધીયાના શહેરમાં કયું.
 ત્યાર બાદ પંજાબ દેશમાં હુશિયારપુર, છરા, સંખત્રા, પટ્ટી,
 કોટલા, ગુજરાનવાળા ઉપર જળાવેલા પંજાબના સાત ગામોમાં
 અચાર ચાતુર્માસ થયા.

વિક્રમ સંવત ૧૬૫૬ ની સાલમાં તેરમું ચાતુર્માસ મારવા-
 ડના પ્રસિદ્ધ શહેર બીકાનેરમાં થયું. ત્યાંના આદ્યર્ષ ઉપાસક શેઠ
 શિવચંદભાઈ મુરખા તથા ઉદયમલજી દુહાની ગુરૂભક્તિ ધણીજ
 પ્રશંસયા ધામ્ય હતી. સંવત ૧૬૫૮ તું ચાતુર્માસ ઉદયપુર શહે-
 રમાં શ્રીમાન્ જયવિજયજી મહારાજશ્રી સંગાથે થયું હતું, ત્યાંથી
 શ્રી કેશરીયાજી તીર્થની યાત્રા કરી અનુક્રમે વિહાર કરતા ગુજ-
 રાતમાં પધાર્યા. સંવત ૧૬૫૯ તું ચાતુર્માસ પ્રવર્તકશ્રી મુનિ કાન્તિ-
 વિજયજી મહારાજની સંગાથે પાનપત્રી જન્મભૂમિમાં પાટણ શહે-
 રમાં થયું એટલે દીક્ષા લીધા બાદ ચાદ વર્ષે જન્મભૂમિમાં પધાર્યા.
 ત્યાંથી વિહાર કરતા શ્રી સંખેથર પાર્થનાથ, શ્રી બોયણી મહી-
 નાથજી મહારાજની યાત્રા કરી કાઠિયાવાડમાં પધાર્યા અને સંવત
 ૧૬૬૦ તું ચાતુર્માસ બોરાદ નજીક પાળીયાદ ગામમાં થયું. ત્યાંથી
 વિહાર કરી શ્રી સિદ્ધગિરિ તીર્થ તથા તાલપ્પજી ગિરિની યાત્રા
 કરી. મધુવા ઓવર્માન સ્વામીના દર્શન કરી દુર્ગાથ થયા.
 ત્યાંથી પાટા કરતા તળાવના શહેરમાં આવી સંવત ૧૬૬૧ ના
 માદ મુર્તીક ના દિવસે પાટણના રેલીશ સાલચી ગણિના આવક
 નારાયણરાસ પ્રાગૈચંદને દીક્ષા આપી અને તે શિષ્યનું નામ
 શોભનવિજયજી રાખવામાં આવ્યું હતું. ત્યાંથી શ્રી સિદ્ધાચલજી,

રેવતગિરિ, પ્રભાસ પારણ, દીવ, ઉના અંતર, વગેરે તીર્થોની યાત્રા કરી અતુકમે માંગરોળ પધાર્યા. ત્યારબાદ સંવત ૧૬૬૧ માંગરોળ સં ૧૬૬૨ જામનગર સં ૧૬૬૩ ગોમા સં ૧૬૬૪ પાડીતાળા, સં ૧૬૬૫ સંધનપુર સં ૧૬૬૬ મહાર સં ૧૬૬૭ પારણ, સં ૧૬૬૮ વાપપુર, સં ૧૬૬૯-૭૦-૭૧ પારણ, સં ૧૬૭૨ અમદાવાદ સં ૧૬૭૩-૭૪-૭૫ મુરત, સં ૧૬૭૬-૭૭ પાડીતાળા, સં ૧૬૭૮ વળા (વલ્લભીપુર) માં ચાતુર્માસ કર્યા. તેમના આ ચાતુર્માસમાં ધાર્મિક કાર્યો ખાતાજ ઉત્તમ થયા. સાથે વિશાક્રીમાળી જ્ઞાતિનું ૪૫૦ ગામનું સંમિલન આ સ્થળે વળામાં થયું અને ત્યાં માલમારી રોગ ચાલવાના ભય ઉત્પન્ન થયેલ તે પાળુ ગુરૂ કૃપાથી અટક્યો. અહીંથી ચારિત્રનાયક સં ૧૬૭૯ માં વિહાર કરી રીહોર મુકામે પધાર્યા. ત્યાંથી માટા મુરકામાં ગયા હતા. ત્યાં તેમને પંચાસશ્રી શાંતિવિજયજી મહારાજના શિષ્ય જ્ઞાન્તિવિજયજી મહારાજ મળ્યા. તેઓના ભાવ સાથે રહેવાના હોવાથી અને રંધાળાના આવકોના ત્યાં ચાતુર્માસ કરાવવાના અત્યંત આગ્રહ હોવાથી મહારાજશ્રીને ગામના માટે લાગણી હોવાથી તે કબુલ કર્યું. અને સં. ૧૬૭૯ ની સાલનું ચાતુર્માસ રંધાળા ગામમાં કર્યું (આ સ્થળે સાધુનું ચાતુર્માસ કોઈ વખત થયેલ નહીં. તેમાં વળી આ બાળઅક્ષયારી વયોવૃદ્ધ મુનિરાજનું ચાતુર્માસ પ્રથમ થયેલ હોવાથી) ધર્મના ઉદ્ધોત ઘણાજ સારા થવાથી પાંચ સ્વામીવાત્સલ્ય થયા. કલ્પસૂત્રની વાંચનામાં પણ આસપાસના આરગામના આવકોએ ભાગ લીધો. ધીની ઉપજ પણ સારી થઈ હતી.) તે સિવાય પૂજા પ્રભાવના આદિ ધર્મકાર્ય ઘણાજ સારા થયા હતા. આ ચાતુર્માસમાં મહારાજશ્રીએ આત્મશક્તિ નામની સ્તવનાવળી બનાવી હતી તે ગામના આવકોને ઉપયોગી લાગતાં પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવા ભાવના થઈ; પરંતુ ઉપરોક્ત ચાતુર્માસ સિવાયના બીજા ચાતુર્માસમાં મુખ્ય ધાર્મિક કાર્ય આદિ જે થયા તેમાં જે લાભ લેવાયો તે નીચે પ્રમાણે છે.

સં. ૧૬૪૬ થી ૧૬૫૬ સુધી ૧૧ ચાતુર્માસ વડીલો સાથે થયા, તેમાં અનેક જગ્યાએ

વગેરે થયા તેનો લાભ લીધો. માંગરોળના ચામા-
ચરના ચાતુર્માસમાં આ બાદ શ્રી ગીરનારજી યાત્રા એક દીવસમાં
સેવાયલ થાશે. ચાર કરી અનુક્રમે જામ-વજ્રધત્રી પધાર્યા, ત્યાં
ત્યાખ્યાન, અકુર્ષ મહોત્સવ અને જાગ્યાનાનો
વરધોડો વગેરેનો લાભ મળ્યો. ત્યાંથી વિહાર કરી સં. ૧૯૬૨ માં
જામનગરના ચાતુર્માસમાં પોતે તથા તેમના શિષ્ય રત્નવિજયજી
સાથે હતા, તે સમયે ૨૧ પૂજાઓ એકીસાથે ધણા ઠાઠ સાથે
ત્યાંના સર્વ ભક્તોની પ્રબુભક્તિ કરી અને ત્યાંના મુખદાયને ધાર્મિક
ક્રિયા એકત્ર રીતે હપ વર્ષે થઈ હતી તે લાભ મળ્યો. સં. ૧૯૬૩ ની
સાલમાં ગોધાના ચાતુર્માસમાં શ્રી સિદ્ધગિરિરાજનો છરી પાળતો
સં. ૧૫૭ થી ૨૦૦ માણસો સાથે નીકળ્યો તેનો લાભ લેવાયો.

સં. ૧૯૬૪ ની સાલમાં પાલીતાણાનું ચાતુર્માસ શ્રીમાન હંસ-
વિજયજી મહારાજ સાથે થયું હતું, તે સમય પછી છકુ કરી સાત
યાત્રા સિદ્ધગિરિની કરીને છઠ્ઠા સાતની તપસ્યા એકી સાથે કરી
નવાહું યાત્રા પળુ સિદ્ધગિરિની કરી.

સં. ૧૯૬૫ નું ચાતુર્માસ રાધનપુર થયું, ત્યાંથી વિહાર કરી
નજીકના ગામમાં જતાં અખટલ રહેમાન નામના પઠાણે ગુરૂમ-
હારાજનો બોધ સાંભળી માંસ મદિરા ન ખાવા, જીવો ન મારવા
આદિ નિયમ લીધા હતા.

સં. ૧૯૬૭ ના પાટણના ચાતુર્માસમાં શ્રીમદ્ વિજયકમળ
સૂરીશ્વરજીને બેઠ્યા અને તેમની આજ્ઞાથી તેજ ગામમાં શાલીવાડે
ચાતુર્માસ કર્યું, અને તે વખતે ગુરૂમહારાજશ્રીના શિષ્ય રત્ન-
વિજયજીના સંસારી ભાઈ શા લેહરલાઈ મોતીચંદ અકુર્ષ મહોત્સવ
તથા નોકારંજી કર્યા. અને ચાતુર્માસ બાદ શ્રી આદિશ્વર
ભગવાનના પગલાં શ્રી દેરાસરજીમાં મહોત્સવ પૂર્વકે પધરાવ્યા.

સં. ૧૯૬૮ ના વાઘપુરના ચાતુર્માસમાં તપસ્યામાં ૧૪ અકુર્ષ
તેમાં ૬૨ આવડો અને બે અન્યમતાવલખીયો એક રજપુત તથા
એક રખારીએ કરી હતી, ત્યાં ઉપદેશનો લાભ તે થયો.

સં. ૧૯૯૧ ના પાટણના ચાતુર્માસ બાદ કેશરીયાજીનો છહરી પાળતો સંઘ નીકળતાં શ્રી પ્રવર્તકજી સાથે શ્રી કેશરીયાજી તીર્થની યાત્રા કરી.

સં. ૧૯૭૩-૭૪-૭૫ મુરતના ત્રણ ચાતુર્માસમાં આગમ વાંચના તથા અનેક ધાર્મિક પ્રસંગોમાં ભાગ લેતા હતા, અને ત્યાંથી શ્રી સિદ્ધગિરિનો છહરી પાળતો સંઘ નીકળતાં શ્રી સાગરાનંદસૂરિ સાથે વિહાર કરતા ભરૂચ પધાર્યા, ત્યાં વેજલપુરમાં શિષ્ય શ્રી રત્નવિજયજી મહારાજને ન્યુમોનિયા તાવ લાગુ પડવાથી આઠ દિવસની બીમારી ભોગવી સં. ૧૯૭૬ ના ફાગણ સુદ ૮ ના રોજ પૂર્ણિમાથી પૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા. આ સમયે આ ચરિત્રનાયક પણ માંદગીમાં હતા, તેઓ બન્નેની વેચાવચ્ચ શ્રીમાહનલાલજી મહારાજના સંઘાડના સાધુ પંન્યાસ ખાંતિમુનિજી વિગેરે સાધુઓએ સારી રીતે કરી હતી, અને મહારાજશ્રીની સાથે રહી પાલીતાણે આવતાં મુઘી બહુજ સહાય કરી હતી. અન્ય સંઘાડના સાધુ છતાં આ ગુરૂમહારાજશ્રીની માંદગી વખતે જે વેચાવચ્ચ ઉત્તમ પ્રકારે ઉઠાવી તે ખરેખરી રીતે ધડા લેવા અને પ્રશંસવા યોગ્ય છે.

સં. ૧૯૯૯ નું ચાતુર્માસ તેમના વૃદ્ધ ગુરૂભાઈ પંન્યાસજી મુન્દરવિજયજી સાથે પાલીતાણામાં થયું. આ ચાતુર્માસ બાદ ખદલપર પ્રણિમાં ભાગ લીધો હતો, ત્યાંથી ભાવનગર વડવામાં પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના દર્શનનો તથા વડવાના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠાનો લાભ લીધો.

રંધોળાના ચામાસા બાદ વિહાર કરી ગામ દેવળીયા, હિમરાળા થઈ વળા ગામે આવ્યા, ત્યાંથી અમદાવાદના ઝવેરી માહનલાલ ચાકળદાસે પરિવાર સહિત તેઓશ્રીનો શ્રી સિદ્ધાચલજીનો સંઘ કાઢીને સત્કાર કર્યો. સંઘની સાથે મુનિમહારાજ ભજિવિજયજી તથા તપસ્વીજી અમૃતવિજયજી પંન્યાસ શ્રી ધર્મવિજયજી તથા પંન્યાસ (રાવનપુરી) ભજિવિજયજી મહારાજજી વગેરે ધણા સાધુઓ તેમજ આશરે આવક, આવકાઓ ગુમારે સંખ્યા ૧૦૦૦ ની હતી. તે સંઘ શ્રી પાલીતાણા બહુજ હાંમાઈથી પ્રવેશ કર્યો અને શ્રી આદ્યેશ્વરાજીને વિધિ-

પૂર્વક બોલ્યા. ત્યારપછી ચરિત્ર નાયકને ચોમાસાને માટે વળાના સંધનું તથા સીંદોરના સંધ તરફથી પણ ચોમાસા માટે વિનંતિ થઈ તે વિનંતીને સ્વીકારી સીંદોર ગામે પધાર્યા, અને ત્યાંનું ચોમામું મુખશાના પૂર્વક કયું. તે પછી શરીરશક્તિ ધરતી જતી દોવાથી અને થાસ વડતો હતો તેથી વિદાર કરી શક્યા નહીં, તેથી ૧૯૮૦-૮૧ નું ચોમામું ત્યાં થયું. બીજા ચોમાસામાં સારી ધામધુમ થઈ હતી. શ્રી સુષે ઓચ્છવ કરવા વિચાર કર્યો જેથી મંથમાંથી નરસીભાઈ ગોવીંદજીએ ખર્ચ એકઠો કર્યો અને સંધને સોંપ્યો જેથી આસો મુદ્દ ૩ ના દિવસથી આસો વદ ૧ સુધી સમોસરણનો ઓચ્છવ આનંદથી ઉજવ્યો. અને સંધના આદેશથી શા ગોપાળજી ભાઈચંદ આસવાળે નોકારસી જમાડી હતી તે પછી શા નાગદાસ છગનલાલે મદારાજશ્રીને ચોમામું બદલાવીને સાગે લાખ કીધો હતો. ત્યારબાદ ચરિત્ર નાયકના મહાપદેશથી વાસા લલ્લુભાઈ પીનાંબરદાસે પાનાના ભત્રીજા કેશરીચંદના લગ્ન પ્રસંગે ધર્મશાળામાં સમોસરણનો ઓચ્છવ સંવત ૧૯૮૨ ના ફાગણ વદ ૧ ના દીને કર્યો વદ ૬ મે પૂર્ણાષ્ટમિને દિને રથ બજાવે વરધોડા ચલાવ્યો. તેજ દિવસે નોકારસીનું જમણુ આપીને સંધનો સાકાર કર્યો હતો. એ પ્રસંગે મુનિરાજશ્રી ધામજીવિજયજી મદારાજજીના ગુણવત્સ શિષ્ય મુનિ શ્રી ગુણવિજયજીનો ધણા વર્ષ ચરિત્ર નાયકને મેળાપ થવાથી આનંદ થયો હતો.

સં. ૧૯૮૨ ના તેજ અવસરે સમીચાળા શ્રી ૧૦૮ થી પન્થા-મજી મદારાજજી ભક્તિવિજયજી ગણે પાનાના શિષ્યોની સાથે પધારી ઓચ્છવનો રંગ વધાર્યો હતો. વળી તેજ દિવસે શ્રી તપ-સ્વીજી મદારાજ શ્રી પ્રભાદવિજયજી પાનાના તેજથી શાસનની શાખા પધારી હતી પણ સીંદોરમાં થયેલું તે ચોમામામાં ચરિત્ર નાયકનું મરીર થાસ અને ખાંસીના દર્દથી વિશેષ પડતું બોર્ડ અનેના આવડાએ મારી દેવાવચ્ચ કરી હતી. આ વર્ષે પચ્ચ-માદમાં અનેના વજુ ગચ્છામાં કાંઈપણ કારણેનું અંગ જમણુવાર વંચે બપે થઈ ગયા હતા તેથી મદારાજશ્રીનું મન થયું નારાજ થયું. તેજ પ્રસંગે હવે મદારાજશ્રીના ઉપરેમ આપવાથી નયનું

[illegible]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

જૈન કોમમાં અતિ ફેલાવા સાથે પ્રખ્યાતિ પામેલું આ માસિક આ સલા તરફથી સત્યાવીશ વર્ષ થયા પ્રતિ-
માસે પ્રકટ કરવામાં આવે છે. તેમાં આવતા ધાર્મિક,
વ્યવહારિક અને નૈતિક સંબંધી ઉત્તમ લેખોથી આપણી
કોમમાં પ્રસિદ્ધ થતાં માસિકોમાં તે પ્રથમ પંક્તિ ધરાવે
છે. દર વર્ષે તેવા આહકોને વાંચનનો બહોળો લાભ
આપવા સાથે, વર્ષ પૂર્ણ થતાં પહેલાં નવીન દ્રવ્યાનુયોગ,
ઐતિહાસિક વગેરેના વિષયોથી ભરપૂર ઉત્તમ અંથ
સુંદર બાઈન્ડીંગથી અલંકૃત કરી ભેટ આપવામાં આવે
છે, એક જ પદ્ધતિએ આવી ભેટનો લાભ દર વર્ષે આ
માસિક જ આપે છે. હાલમાં તેનું સત્યાવીશમું વર્ષ
ચાલે છે. દરેક માસિક અને પેપરવાળાએ સખ્ત મોંઘ-
વારીના સળભે લવાજમ વધાર્યું, છતાં અમોએ સમાજને
ઉદારતાથી વાંચનનો લાભ આપવા પ્રથમ હેતુ તેજ
લવાજમ રાખ્યું છે, અને ભેટની છુક પણ સુંદર આપ-
વાનો કમ ચાલુ રાખ્યો છે; તેથી આહકોની સંખ્યા
વધતી જાય છે. વળી ગુરુભક્તિ નિમિત્તે પ્રગટ થતાં
આ માસિકની આહકોની બહોળી સંખ્યા તેજ તેની
ઉત્તમતાનો પુરાવો છે. વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ
ચાર આના મળી રૂ. ૧-૪-૦ રાખવામાં આવેલ છે.
તેના પ્રમાણમાં લાભ વિશેષ છે. નફો જ્ઞાનખાતામાં વપ-
રાય છે. જેથી દરેક જૈન બંધુઓએ તેના આહક થઈ
અવસ્ય લાભ લેવા જેવું છે.

સુકૃતસાગર

યાને

માંડવગઢનો મહા મંત્રીશ્વર.

॥ અથ પ્રથમ તરંગ ॥ ૧.

પશ્ચર (નવાકર), કેસરા, પાંદડાં અને ભમરાઓવડે મનોહર દેખાના કષ્પટફાની જેમ પાંચ પરમેશીઓ તમારૂં ઇચ્છિત કરે.

દૂં ધારૂં છું કે—પોનાને નમસ્કાર કરતા મનુષ્યોને વિદ્યાનાં બીજ આપવા માટે તૈયાર થયેલી જે સરસ્વતી દેવી પોનાના હાથમાં અક્ષમાળા (નવસારવાળા) ના મિલથી તે વિદ્યાનાં બીજને જ ધારણ કરે છે, તે સરસ્વતી દેવી આપણે રક્ષણ કરે.

૧ જેમ કષ્પટમ પુષ્પાદિ પાત્ર અવલવવડે શોભે છે, તેમ અહીં અરિદંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, પ્રધાપ્ય વ અને આપુ એ પાત્ર અવલવવડે પરમેશી પદ શોભે છે એમ ભણવું.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ માસિકે આપેલી ભેટો.

વર્ષ.	નામ.	વિષય.
૧-૨	શ્રી નવ તત્ત્વનો સુંદર બોધ.	ભાષાન્તર સાથે.
૩	શ્રી જીવ વિચાર વૃત્તિ.	"
૪	શ્રી જૈનધર્મ વિષયિક પ્રશ્નોત્તર.	જુદી જુદી હકીકતોનો સંગ્રહ.
૫	શ્રી દંડક વિચાર વૃત્તિ.	ભાષાન્તર સાથે.
૬	શ્રી નયમાર્ગ દર્શક.	સાત નયનું સ્વરૂપ.
૭	શ્રી મોક્ષપદ સોપાન.	ચૈત્ત ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ.
૮	શ્રી જૈનતત્ત્વસાર.	તત્ત્વજ્ઞાનનો અપૂર્વ ગ્રંથ.
૯	શ્રી શ્રાવક કલ્પતરુ.	શ્રાવકના આર વ્રતનું સ્વરૂપ.
૧૦	શ્રી ધ્યાન વિચાર.	ચાર ધ્યાનનું સ્વરૂપ.
૧૧	શ્રી જંજીરુસ્વામી ચરિત્ર.	અપૂર્વ ચરિત્ર.
૧૨	શ્રી જૈન ગ્રંથ ગાઈડ.	જૈન ગ્રંથ માર્ગદર્શક ભોમીયો.
૧૩	શ્રી ચંપકમાળા ચરિત્ર.	અપૂર્વ સતી ચરિત્ર.
૧૪	શ્રી અનુયોગ દ્વાર સૂત્ર.	ભાષાન્તર સાથે.
૧૫	શ્રી ગુરુગુણમાળા અને સમય સાર પ્રકરણ.	આચાર્યશ્રીના ગુણોનું વર્ણન.
૧૬	શ્રી જ્ઞાનામૃત કાવ્યકુંજ.	અપૂર્વ અધ્યાત્મ ગ્રંથ.
૧૭	શ્રી દેવભક્તિમાળા.	દેવભક્તિનું સ્વરૂપ.
૧૮	શ્રી ઉપદેશ સમ્પત્તિકા.	ઉપદેશ સાથે આદર્શ કથાઓ.
૧૯	શ્રી સંબોધ સમ્પત્તિકા.	તત્ત્વજ્ઞાનનો ગ્રંથ.
૨૦	શ્રી સુમુંખ નૃપાદિ ધર્મ- પ્રભાવકોની કથા.	ઉપદેશક કથાઓ.
૨૧-૨૨	શ્રી આદર્શ જૈન સ્તીરત્નો.	સતી ચરિત્રો.
૨૩-૨૪	શ્રી ધર્મ રત્ન પ્રકરણ.	ભાવ શ્રાવક તથા સાધુનું સ્વરૂપ.
૨૫-૨૬	શ્રી જૈન નરરત્ન ભામાશાહ (સચિત્ર)	ઐતિહાસિક નવલ કથા.
૨૭-૨૮	સુકૃત સાગર યાને માંડ- વગદનો મહા મંત્રીચર.	એક ઐતિહાસિક કથા સાહિત્ય.

સુકૃતસાગર

યાને

માંડવગઢનો મહા મંત્રીશ્વર.

॥ અથ પ્રથમ તરંગ ॥ ૧.

પર (નવાકુર), કેસરા, પાંદડાં અને લમણઓવડે મનોદર દેખાના કલ્પદ્રોની જેમ પાંચ પરમેશ્વરીઓ તમારું દર્શન કરે.

દૂં ધારે છું કે—પોતાને નમસ્કાર કરના મનુષ્યોને વિદ્યાનાં બીજ આપવા માટે નૈવાર થયેલી જે સરસ્વતી દેવી પોતાના હાથમા અક્ષમાળા (નવકારવાળા) ના મિલથી તે વિદ્યાનાં બીજને જ પાડણુ કરે છે, તે સરસ્વતી દેવી અમારું રક્ષણ કરે.

૧ જેમ કલ્પદ્રુ પુષ્પાદિ પાંચ અવયવવડે રીતે છે, તેમ અહીં અરિદંત, મિત્ર, અન્નચર્મ, કલ્પવાન અને સાધુ એ પાંચ અવયવવડે પદ્મથી પણ રીતે છે એમ જાણવું.

પંદિત પુરોષ પાત્રના બે પ્રકાર કહે છે—સ્થાવર પાત્ર અને જંગમ પાત્ર. તેમાં પુરુષને માટે બે પ્રાસાદ—સ્વાય અને પ્રતિમા વિગેરે કલાવસ્તુ તે સ્થાવરપાત્ર કહેવાય છે, અને બે અધિક જ્ઞાન-વાન હોય, તપવટ કૃષ્ણ થયેલ હોય, મમતા સંહિત હોય, આદ-કાર સંહિત હોય તથા સ્વાધ્યાય અને શ્રદ્ધાવર્ધ વિગેરેથી યુક્ત હોય તે જંગમ પાત્ર કહેવાય છે. બે લક્ષ્મી સંસારરૂપી સમુદ્રને તારવામાં વહાણ સમાન અરિહંત વિગેરે પાત્રને યિગે કૃતાર્થ કરવામાં ન આવે તે લક્ષ્મીને અલક્ષ્મી (અજાસ) જ માનેલી છે. કહ્યું છે કે—

શસ્યમીમોગઠરાતં, મર્થં જોમૂતવારિષન્ ।

પરં સત્પાત્રદાનં જ્યાત્સ્યાત્યન્મ દવ મૌલિકમ્ ॥ ૩ ॥

જેમ સર્વ પ્રકારનું મેષતું જળ ધાન્યની સંપત્તિને કરનારું છે, તેમ સર્વ પ્રકારનું દાન બોગ લક્ષ્મીને આપનારું છે. પરંતુ સ્વાનિ નક્ષત્રનું જળ જેમ મૌલિક (માતી) રૂપ થાય છે, તેમ સત્પાત્રમાં આપેલું દાન મૌલિકને (માણને) આપનારું થાય છે.

સાત ક્ષેત્રમાં ધનરૂપી બીજને વાવી અણારૂપી જળવડે તેને વૃદ્ધિ પમાડી નિયાળાદિક રૂપ ઇતિ ¹ સંહિત કરવામાં આવે તો તે ધનરૂપી રબીજશસ્યરૂપને આપનારું થાય છે; તેથી કરીને અનેક રાગબોનાં અરિત્રારૂપી ઉજ્યજ માતીવાળા અને સારા ક્ષેત્રમાં ધનની વૃદ્ધિ કરવાના કારણરૂપ રમુકી-સાગર નામના મધને હું કહું છું.

૧ ઉદર, નીક વિગેરેના ઉપદ્રવ. ૨ ધાનરૂપી રૂળને વથા વખાણવા ઘાયક ગોસારૂપ રૂળને. ૩ પુરુષરૂપી સમુદ્ર.

ચરિત્રારંભ.

જવા દેશના એક વિલાગરૂપ નમ્યાટ નામનો દેશ છે, તે સ્વર્ગની રમણીયતાના આડંબરને છતનાર છે, તથા તેમાં રહેનારા લોકો અખંડ મુખને લોગવે છે. તે દેશમાં શત્રુ રાજઓથી ન જોઇ શકાય તેવી નાંદુરી નામની નગરી છે, તે નગરીની ફરતો રહેલો કિલ્લો લક્ષ્મીના નિધાનની રક્ષા કરવામાં સર્પ જેવો શોભે છે. ત્યાં નમ્યાર નામનો દેશ, નાંદુરી નગરી, નેમિનાથનું ચૈત્ય, નારાયણ નામનો મંત્રી, નાગિણી નામની ગણિકા, નાગ નામનો શ્રેષ્ઠી અને નગાનુન નામનો યોગી વિગેરે ઘણા નકારો છતાં પણ ત્યાંના લોકોના મુખમાં કદાપિ દાન દેવાના વિષયનો નકાર હતો નહીં, તે નગરીમાં ઊકેશ નામના વંશમાં મોતી સમાન શ્રીપદ્મ નામના શ્રેષ્ઠીના કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો દેદ નામનો વણિક હતો, પરંતુ તે દારિદ્ર્યનું ધર હતો. કહ્યું છે કે—

“ચન્દ્રે લાઙ્છનતા ધને ચપલતા ચારં જલં સાગરે,
સર્પાશ્ચન્દનપાદપેષુ વિરહઃ પ્રેમાસ્પદે માનુષે ।
પુંગ્વેષુ જરા સુરેષુ પતનં વિદ્વન્સુ દારિદ્ર્યમિ-
ત્યેવં સર્વમકારિ દૂષણપદં સદ્વસ્તુ દુર્વેધસા ॥૧૥॥”

“હુદ વિધાતાએ ચંદ્રને વિષે લાંછન કર્યું છે, લક્ષ્મીને વિષે ચપલતા કરી છે, સમુદ્રને વિષે ખાડું પાણી કર્યું છે, ચંદનના વૃક્ષો ઉપર સર્પો રાખ્યા છે, પ્રેમી જનને વિષે વિયોગ કર્યો છે, નરરત્નોને વિષે વૃદ્ધાવસ્થા કરી છે, દેવોનું પણ પતન-અવન કર્યું છે, અને વિદ્વાનોમાં દારિદ્ર્ય મૂક્યું છે, આ રીતે સર્વ ઉત્તમ વસ્તુને દૂષણનું ધાનરૂપ બનાવી છે.”

તે દેદ વલ્લિક બ્યાજે ધન લઇને પાંદુ આપવાની શક્તિ નહીં હોવાથી લેણદારના ભયને લીધે એકદા અસ્પૃશ્યમાં ગયો. કહ્યું છે કે—

“ પ્રામાદે શયનં વિકાલમશનં મિથ્યાયસંદર્શનં,
સ્વમ્યાપહવનં નિશામુ ગમનં મટ્ટેશ્ચ સંતાપનમ્ ।
સંશાપાનયનં સપાટું વચનં માહાત્મ્યનિર્વામનં,
યશાકરંસિ દુઃસ્વકારણમૃણં તત્પૂર્વમેતત્પટ ॥૧॥ ”

“ યશાદિકના ચેત્યમાં ગ્રયન કરવું, અવસર વિના ભોજન કરવું, મિથ્યા અર્થનું કહેવું, પોતે દુપાઈ જવું, રાત્રિમાં ગમન કરવું, બાટ આરોગીના વચન સાંભળી સંતાપ-ખેદ પામવો, સંકટમાં પડવું, પ્રશામનનાં વચન ભોલવાં અને પોતાના માહાત્મ્યને (માનને) દર દેશ કાઢી મૂકવું. આ સર્વ પાપોને તો દુઃખના કારણરૂપ હોવાને કારણથી છીછા હોય તો તારે પ્રથમથી જ બળવાના છે. ”

એકદા ભોજ રાત્રીએ નવા ખોદાવેલા સરોવરમાં બૂપજોથી બપિત એક મસ્તક પ્રગટ થયું હતું, તેણે “ કાલુ છવે છે (કોને છવતો કહેવો) ? ” એમ ત્રણ વાર પૂછ્યું, ત્યારે ધનપાણ કવિએ તેના ઉત્તરમાં કહ્યું હતું કે—“ હે વજ્રચર ! જેને યેર પાંચમે કે છઠે દિવસે શાક રંધાતું હોય, તથા જે પુરૂષ દેવાદાર ન હોય, અને પ્રવાસી ન હોય, તે પુરૂષ જ છવે છે (તેવા પુરૂષને જ છવતો બાળવો). ”

તે દેદ વલ્લિકે તે વનમાં નગાજીન નામના ચેતીને ભેળે. તે ચેતી ઉત્તમ વર્ણવાળા સુવર્ણ અને રૂપાને ગનાવવામાં સમર્થ હતો, તેમજ આકર્ષણ, વશીકરણ અને કામણ વિગેરે વિદ્યાનું ધર હતો, તે પાંચાસને બેઠેલો હતો, તેણે શ્લોક મળિનાં કુંડળ પહેર્યાં હતાં, તેની પાને સુવર્ણના દંડ હતા, અને તેણે આખા શરીરે બરમ ધ્યાતી હતી. આવા તે વિદ્યામિદ પુરૂષને જોઈને તે દેદ વલ્લિકે પોતાનું કવિરૂપ નટ થયું માન્યું, અને મેઘને જોઈને મયુર આનંદ પામે તેમ તે આનંદથી પુષ્ટ થયો. કહ્યું છે કે—

“ દેવાણુ ચરં વિદ્યાણુ, હંમસં શુરનન્દિમમ્માણં ।

નટપણમ્મ વ જાતં, પુમેતિ વિદ્યા ન પાવતિ ॥ ૬ ॥

“ દેવોનું વરદાન, સિદ્ધ પુરુષોનું દર્શન, ગુરુજન અને રાજાનું સન્માન તથા નષ્ટ થયેલા ધનની પ્રાપ્તિ, આ સર્વ વસ્તુ પુણ્ય વિના મળી શકિત નથી. ”

લેણદારના લયથી તે દેદ નગરીમાં ગયો નહીં, તેથી લોજન કર્યા વિના જ તેણે યોગીંદ્રની સેવા કરતાં ત્રણ દિવસ નિર્ગમન કર્યા. તે વખતે તે દરિદ્રીએ આહારનો ત્યાગ કરી થોડી પણ પ્રશસ્ત સેવા કરી તેથી તે યોગીંદ્રનું મન તેના પર પ્રસન્ન થયું. કહ્યું છે કે—

“ કૃતઙ્ગા નેત્રસુરમિસુત્તેત્રાવનિશુક્તિભાઃ ।

શૈલદેહોપગચ્ચાલતુલ્યામ્તુ કૃતત્રાતિનઃ ॥ ૭ ॥ ”

“ નેત્ર, ગાય, સારા ખેતરની ખુશ્બી અને શુકતી (છીપ) જેવા મનુષ્યો કૃતઙ્ગ એટલે કરેલાં ગુણને જાણનારા હોય છે, તથા પર્વત, શરીર, ઉખર ભૂમિ અને સર્પની જેવા મનુષ્યો કૃતત્રા એટલે કરેલા ગુણનો ઘાત (વિનાશ) કરનારા હોય છે. ”

તે દેદને કૃપા કરવા યોગ્ય જાણીને યોગીંદ્રે કહ્યું કે—“ હે વત્સ ! તું કેમ લોજન કરતો નથી ? ” ત્યારે તેણે પોતાનું સત્ય કારણ તેની પાસે નિવેદન કર્યું. કેમકે આવા યોગી પાસે અસત્ય બોલવું યોગ્ય નથી, કહ્યું છે કે—

“ સત્યં મિત્રઃ પ્રિયં સ્ત્રીભિરસત્યં દ્વિપતા સહ ।

સત્યં પ્રિયં ચ પત્ન્યં ચ, વક્તવ્યં સ્વામિના સમમ ॥૮॥ ”

“ મિત્રની પાસે અન્ય બોલવું જોઈએ, સ્ત્રીઓની પાસે પ્રિય વચન બોલવું જોઈએ, શત્રુની પાસે ગુહું બોલવું યોગ્ય છે, તથા સ્વામીની પાસે સત્ય. પ્રિય અને દ્વિપતારક વચન બોલવું યોગ્ય છે. ”

તે જ્ઞાનગા શકિતમાન યોગીએ તત્કાળ ટુંકાર શબ્દ કરીને ઘણા ખાંડ અને ઘી સંહિત ખીરનો ભરેલો એક ધાગ આકાશ માર્ગે મંગાવ્યો. અને તેને કહ્યું કે —તું આ લોજન કર. ” ત્યારે દંભ-કપટ સંહિત તે વળીકે કહ્યું કે—“ તમે મંગાવેલા અન્નપ્રયા ધરના આહારને : નહીં કે કેમકે સનુકૃત્યો મોટા મંકટમાં પડેલા હોય તો

પણ તે જાતાના આચારનો ત્યાગ કરના નથી. ઉદ અને ધમ્યાનું કદ પાગલા છતાં પણ અંદન મુંદર મુઝધને જ મૂકે છે. " તે સાંભળી " કાના ધરથી આ ખીર લાખ્યો છે ? " એમ તે ચોગીના પૂછવાથી તેના આકરે તેને અમુક ધરથી લાખ્યાનું કહ્યું. ચંપલે ને ચોગીએ તે વણિકને કહ્યું કે— " આ ખીર નાંદુરી નગરીમાં રહેનાર નામ નામના શ્રેષ્ઠીની ગોત્રદેવીની પાસે ધરેલી હતી તે આત્મી છે, નેથી તું ખા. " ને સાંભળી તે વણિક તે બોલન કરી તૂમ થયો. પછી કુલ અને આચાર વિગેરે ગુણોથી કાયક એવાને રહેને મુપજાં મિલિને આગ્નાય આપવાની ચોગીને ઇચ્છા મળે. કહ્યું છે કે—

“ આમે પદે નિદિષ્ઠં, જદા જલં સં પદં વિણાસેક ।

દ્ય મિદ્ધંતરહસ્મં, અણાહારં વિણામેદ ॥ ૮ ॥ ”

“ જેમ કાચા માટીના ઘડામાં નાંખેલું પાણી તે ઘડાનો વિનાશ કરે છે, તેજ પ્રમાણે અદ્ય આધારમાં એટલે અયોગ્ય પાત્રમાં નાંખેલું મિદ્ધાંતનું રહસ્ય તેનો નાશ કરે છે. ”

મર્વગ્રોષધિકાર્ગ, મહતાં મલુ મા વ યુગ્યને સ્થાને ।

પર્જન્યોડ્યમિવર્પતિ, મરસયસે શિથિલનિર્વંચઃ ॥ ૧૦ ॥

“ મહા પુરૂષોને અર્વગ્ર ઉપકાર કરવાની ઇચ્છા હોય છે, પરંતુ તે ઇચ્છા પાત્રને વિષ કરવી યોગ્ય છે. એક પણ મરૂપ્રભિને વિષે વૃદ્ધિ કરે છે પણ તેમાં તેનો શિથિલ આદર હોય છે. ”

ત્યાર પછી દયાના સાગરરૂપ તે ચોગીદ્રિ દેહને કહ્યું કે— “ જો તું મારું કહેવું કરે તો હું તારા ઉપર એક ઉપકાર કરું. ” ત્યારે તે વણિક નમન કરીને બોલ્યો કે— “ હું પૂજ્ય ! આવું વચન તમે કેમ બોલો છો ? ઇંદ્ર પણ તમારા વચનને ઉલ્લંઘન કરવા શક્તિમાન નથી, તો મારા જેવો મનુષ્ય કઈ ગણતરીમાં છે ? પુરુષથી પામી શકાય એવા તમારા વચનને હું મારા અંતઃકરણરૂપી ધરની અંદર રાખીને ઇંદ્ર વસ્તુને આપનાર ચિંતામણિ રત્નની જેમ તેનું નિરંતર આરાધન

કરીશ. ” ત્યારે યોગીએ કહ્યું કે—“ તું યોગ્ય હોવાથી તને હું સુવર્ણસિદ્ધિ આપવા ઇચ્છું છું, તે પામ્યા પછી તારે કોઈ પણ વાસ્તે કંઈ ન કરાર કરવો નહીં. કેમકે વણિક જાતિ હુમેશાં લોભી જ હોય છે, તેથી તે કોઈને એક કોટી પણ આપતો નથી. તેવા અદાતારને સુવર્ણ સિદ્ધિ આપ્યાનું શું ફળ ? કહ્યું છે કે—

દેશાર્થીશો ગ્રામમેકં દદાતિ, ગ્રામાર્થીશઃ સ્ત્રેત્રમેકં દદાતિ ।

સ્ત્રેત્રાર્થીશઃ પ્રથમેકં પ્રદત્તે, નન્દસ્તુપ્રો હસ્તતાર્લી દદાતિ ॥૧૧॥

“ દેશનો સ્વામી જેનાપર તુટ થાય તેને એક ગામ આપી દે છે. ગામનો સ્વામી તુટ થાય તો એક ખેતર આપે છે, ખેતરનો સ્વામી તુટ થાય તો એક પ્રથમ પ્રમાણ અનાજ આપે છે, અને વણિક તુટ માન થાય તો માત્ર હાથની તાળી જ આપે છે. (કોઈ પણ આપતો નથી.) ”

પછી તેનું વચન તે વણિકે અંગીકાર કર્યું, ત્યારે દ્વારિચરણી સ્નામંડપને બાંગવામાં મોટા ઘડની સમાન તે યોગીએ વનમાં રહેકરી રહેલી વિગેરે આપવીએ તેને સ્પષ્ટ રીતે જોગળાવી. પછી તે આપવીએના રસ્તા દર્શાવી તેમાં અર્ધ પ્રમાણ પાસે મેળવ્યો. તેને કોઠાના પતરાંપર સ્થેષ કરાવી તે પતરાં અગ્નિમાં નાખાવ્યાં. તે વખતે તે આરામ સેવક વડત્તું સુવર્ણ પાની ગયું. પછી તેની આગળે મારે તે યોગીએ તેની જ પાસે કરીથી એક વાર સુવર્ણ કરાવ્યું, તે વખતે તે તાપમાં નાખવાથી રક્ત છેદ કરે તો ઉત્ત્વળ અને કરોટી પર ચડાવે તો અંધ જેવું મનોહર એવું તે સુવર્ણ કોમળ, વજનમાં બર અને મોઢવાનું—અકલ્પિત એમ સર્વ લક્ષણોથી સુજ્ઞ થયું. તેમ જ તે વણિકને મોટા સુખને લીધે તેની સુવર્ણસિદ્ધિ અધિક સ્ફુરણમાન થઈ દેવની અનુકરણા હોય તો શું શું સિદ્ધિ ન થાય ? ત્યાર પછી અનંદથી પુટ થયેલા ને દેદને યોગીએ રક્ત આપી, જોડે તે પાતળા પર નન્દે જતા આ પ્રમાણે માર્ગમાં વિચાર કરવા સાચો.—“ જો આ વનનું પશુ પૃથ્વીપર દેખાય છે, તો જે કોટમાં કહેવાય છે કે ‘કુદાલ્લા વસુન્દરા—પૃથ્વીપર ધણુ રહે છે.’ તે વાત સાચી જ છે. પછી—

“ ગત્વાન્તર્દશનં તનોતિ શુચિતાં ગોમુલ્યકુચિસ્થિતં,
દુર્ગામૂય જગદ્દિનોતિ નયતિ ધ્વંસં હુપં પાશવીમ્ ।
શીતાયં દલચત્વલચરિગણાન્ પ્રાણાન્ પરાયોદયતં,
યથેવં દુર્ણમપ્યહો નનુ તદા વાચ્યઃ કિમીદગ્જનઃ ? ॥ ”

“ તૂલુને દાંતની વચ્ચે નાંખવાથી તે દાંતની શુદ્ધિ કરે છે, ગાય વિગેરેના પેટમાં જવાથી તે દૂધરૂપ થઈને જગતના પ્રાણીઓને આનંદ પમાડે છે, પશુઓની હુધાનો નાશ કરે છે, ટાકને ટળી નાંખે છે, અને મુખમાં સેવાથી તે યત્રુઓથી પ્રાણોત્તર રક્ષણ કરે છે, આ પ્રમાણે જો તૂલુ પણ પદોપકાર કરવામાં તત્પર છે, તો આવી ઉત્તમ ગુરૂપ પદોપકારમાં તત્પર હોય તેમાં શું કહેવું ? ”

ખરેખર વિધાતાએ કૃપા, ઉપકાર અને શીલ વિગેરે ગુણોરૂપી વિકરવર પદ્મવાળી બદ્રકતા નામની લતા આ યોગીરૂપી યોગ્ય પાત્રમાં ધારણ કરી છે—સ્થાપન કરી છે. કહ્યું છે કે—

“ શ્વ મરદે કેં વિ જિષ્ઠા, મિચ્છદિદ્દી વિ મદયા ભાવા ।
તે મરિકર્ણ નવમે, વરિસે હોદ્દિતિ કેવલિણો ॥ ૧૨ ॥

“ આ ભરતક્ષત્રમાં કોઈક જીવો મિચ્છાદિદ્દિ છતાં પણ બદ્રક-પણાને લીધે, મર્યા પછી મનુષ્ય થઈને નવમે વર્ષે કેવળી થાય છે. (જોટલે કે આદ્યમે વર્ષે દીક્ષા લઈ નવમે વર્ષે કેવલસાન પામી શકે છે.) ”

હું સ્તબ્ધજનો ! આ એક કૌતુકની વાત સાંભળો, કે ગંભીર અને ધીરબુદ્ધિવાળા આ દેહ વણિકે સ્વર્ગ (મુવર્ગ) કરતાં છતાં પણ દારિદ્ર્યની સાથે સ્વર્ગ (પોતાના દેવ) ને છેડી નાંખ્યું. જેમ મુગ-ધણી કરતારી જાણવામાં આવે છે તેમ તે દેહના વિલાસથી તેની પાસે લગ્નની છે એમ જાણવામાં આવતા હોકા બોલવા લાગ્યા કે—“ખરેખર આને કોઈ પણ દેકણે મોટું નિધાન પ્રાપ્ત થયું છે.” આ વાત અસંભવ છતાં પણ કોઈ માણસે રાજની પાસે કદી કેમકે દુનિયામાં

“પ્રત્યક્ષાર્પિત વસ્તુમંશયકરો ગૂઢાર્પિતાપહ્લવં,
કર્તા લાભગૃહાસ્તિમુશ્યમસકૃત્વૃષ્ણોઽપિ નો જલ્પતિં ।

લોભિત્વાજઠરેઽપિ વચ્ચનપરો વક્તિ વ્યયં સ્વત્પમ-
વ્યસ્ત્વત્પં મૂશમ્ભીરુપુ પ્રથમં ઇત્યાદિસ્વરૂપો યણિક્ ॥ ૧૫ ॥

“વણિકને પ્રત્યક્ષ રીતે વસ્તુ આપી હોય તો પણ તે સંશય
કરે છે, શુભ રીતે આપી હોય તો અવશ્ય જોળવે જ છે, તેને કોઈએ
લાભ, પર કે કોઈ વસ્તુનું હોવાપણું વિગેરે વિશે વારંવાર પૂછ્યું
હોય તોપણ તે તેને જવાબ આપતો નથી, તે લોભી હોવાથી પોતાના
ઉદરને પણ ઠગે છે, તે પોતાના થોડા ખર્ચને પણ ઘણો ખર્ચ કહે છે,
તથા અત્યંત સીફ મનુષ્યોને વિષે તે પ્રથમ જ હોય છે. આવા પ્રકાર
નો વણિક હોય છે.”

તે સાંભળીને દેદે બોલ્યો કે—બૃહસ્પતિના મિત્રરૂપ તમારે વિષે
કયા વિષયનું જ્ઞાન નથી? (તમે સર્વ જાણો જ છો.) પરંતુ હું જે
કહું છું તે અત્યંત જ કહું છું. જે મને નિધાન પ્રાપ્ત થયું હોય તો
હું તમારા ચરણનો સ્પર્શ કરું છું. (તમારા ચરણનો સ્પર્શ કરીને
હું કહું છું કે મને નિધાન પ્રાપ્ત થયું નથી.) પરંતુ મેં તો વેપાર
વિગેરે વડે ધન ઉપાર્જન કર્યું છે, તેમાં બીજાં લોકો મારા ઉપર
ઇર્ષ્યાવાળા થયા છે.” આ પ્રમાણે તેના સોગંદથી પણ સંતોષે તેની
પર વિશ્વાસ ન આવ્યો, ત્યારે દંડ કરવાની ઇચ્છાવાળા સમયે જાણી
તે દેદે કોપથી બોલ્યો કે—“હિ રાજા ! હું ધારું છું કે નિધાનની
પ્રાપ્તિના મિધ્યથી તમે મારી લક્ષ્મી લઈ લેવા ઇચ્છો છો, પરંતુ આ
પ્રમાણે તો હું એક કાળી કોટી પણ આપી શકીશ નહીં, પણ સ્વામી
પણને લીધે તમારી ઇચ્છામાં આવે તેમ કરો.” આ પ્રમાણે દેદે હઠ-
વાળા દેદે કહ્યું, ત્યારે રાજા કોપવટે રક્ત થયો. તે વખતે દેદની શ્રેષ્ઠ
ભાર્યાએ દેદને બોળવા કરવા બોલાવવા માટે પોતાના ઘરના માણસને
(આકરને) બોલ્યો. તે માણસ સાહસિક એવા તે દેદ વણિકની પાસે
આવ્યો, અને તેને જમવા બોલાવ્યો. ત્યારે તે પૂર્ત વણિક બોલ્યો કે—
“તું ઘેર જઈને કહેજે કે આજે મારા મરણકમાં ઘણી પીડા થાય છે. તેથી

જિનેશ્વરના પણ દેખી હોય છે, તો પંછી ખીજા સામાન્ય મનુષ્યોના દેખી કેમ ન હોય ? તે સાંભળી ખીજાનું ધન ગ્રહણ કરવામાં ચતુર એવા રાજાએ પોતાના ચાર સેવકોને ‘દેદ નામના વણિકને જલદી શોધીને લાવો’ એમ કહીને મોકલ્યા. અહીં દેદ પોતાને ઘેર જેટલામાં જમવા બેસતો હતો તેટલામાં તે ચારે રાજા સેવકો આવી ભોજન કર્યા વિના જ તેને રાજા પાસે લઈ ગયા. રાજાએ તેને પૂછ્યું કે—“હે દેદ ! લોકો કહે છે કે તને નિધાન પ્રાપ્ત થયું છે તે વાત સત્ય છે કે અસત્ય છે ?” દેદ બોલ્યો કે—“ હે સ્વામી ! સાંભળેલી વાતને જ સત્ય ન માનો. મનમાં વિચાર કરો. માફ એવું લાગ્ય ક્યાંથી હોય કે જેથી નિધાન પ્રાપ્ત થાય ? કહું છે કે—

“ મા હોહ સુઅગ્ગાહી; મા પત્તિહ જં ન દિદ્ધિપચ્ચક્કં ।

પચ્ચક્કે વિ હુ દિદ્ધે, જુત્તાજુત્તં વિઅરિજ્ઞા ॥ ૧૩ ॥ ”

“ સાંભળવા માત્રથી જ સત્ય માનનાર થવું નહીં, જે દૃષ્ટિને પ્રત્યક્ષ થયું ન હોય તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખવો નહીં, પ્રત્યક્ષ બોયું હોય તો પણ યુક્ત અને અયુક્તનો વિચાર કરવો. ”

તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું—“ હે માયાવી ! કપટનો ત્યાગ કરી સત્ય વાત કહે. હું વણિકનાં સર્વ ચરિત્રો બાણું છું. તે આ પ્રમાણે—

“ શ્રુત્વા દુર્વાક્યમુચ્ચૈર્હસતિ મુપતિ ચ સ્વીયમાનેન લોકં,

દ્વર્ધ ગૃહ્ણાતિ પણ્યં વહુકમિતિ વદન્નર્ધમેવ પ્રદત્તે ।

સ્વીયાન્યાયેડપિ પૂર્વં વ્રજતિ નૃપગૃહં લેખ્યકે કૂટકારી,

મધ્યે સિંહપ્રતાપઃ પ્રકટમૃગમુખઃ સ્યાદ્વણિક્કૂટપ્રપ્તઃ ॥ ૧૪ ॥

“ માયા કપટમાં હુશિયાર એવો વણિક કોઈનું હર્વચન સાંભળીને ઉંચે સ્વરે હસે છે, પોતાના મનવડે લોકને લુટે છે, લેવાની વસ્તુ પૂર્ણ ગ્રહણ કરે છે, આપતી વખતે ઘણી આપું છું, એમ કહીને અર્ધી વસ્તુ જ આપે છે, પોતાનો અન્યાય હોય તો પણ પહેલો રાજદ્વારમાં ફરીયાદ કરવા બંધ છે, ચોપડામાં ખોટાં નામાં લખે છે, હૃદયમાં સિંહની જેવો પ્રતાપી હોય છે, અને બહારથી મૃગની જેવા ગરીબડા મુખવાળો હોય છે.” તથા—

“પ્રત્યક્ષાર્પિત વસ્તુમંશાયકરો મુક્તર્પિતગર્હકે.

કર્તા લાભગુહામિમુન્યમમહુદ્ગોડિયે નંદે કુદર્શકે ॥

લોભિત્વાઞ્જરેડિયે વાજનપયો રાજિત્વં રવનમ-

ત્યસ્વલ્પં મુશર્માકપુ પ્રથમ રત્નાદિવસ્તુને રાજિત્વં ॥ ૧૪ ॥

“વલિકને પ્રત્યક્ષ રીતે વસ્તુ આપી દેાય તે પશુ ને જોઈ કહે છે, ગુપ્ત રીતે આપી દેાય તો અવશ્ય એવાયે જાય છે. લાભ, ધર કે કંઈ વસ્તુનું હોવાપણું વિગેરે વિષે જાણવાનું હોય તોપણ તે તેને જવાબ આપતો નથી. તે લોભી દેવદાસ દેવદાસને પણ કહે છે, તે પોતાનો યોગ્ય અર્થને પણ કહેવામાં કહે છે તથા અત્યંત બીજું મનુષ્યોને વિષે તે પ્રથમ જ દેાય છે, અરે રત્ના રત્નો વલિક હોય છે.”

તે સાંભળીને દેવે બોલ્યો કે—બૃહસ્પતિના મિત્રપ્રત્યક્ષ રીતે વિષય વિષયનું જ્ઞાન નથી (તમે સર્વ જાણો જ છો) પરંતુ હું જે કહું છું તે સત્ય જ કહું છું. જો મને નિધાન પ્રાપ્તિ થઈ હોય તે હું તમારા ચરણોમાં સ્પર્શ કરું છું. (તમાજ ચરણોમાં સ્પર્શ કરીને હું કહું છું કે મને નિધાન પ્રાપ્ત થયું નથી) પરંતુ મને તે વિગેરે વડે ધન ઉપાર્જન થયું છે, તેમાં બીજા કોઈને કંઈ ઇર્ષ્યાવાળા થયા છે.” આ પ્રમાણે તેનાં શ્રોત્રાંશી પણ સંભળે તેના પર વિશ્વાસ ન આવ્યો, ત્યારે દંડ કરવાની હુકમના આજ્ઞાને બોલી તે દેવે કોપથી બોલ્યો કે—“હિ રાજા! હું કહું છું કે નિધાનની પ્રાપ્તિના મિત્રથી તમે મારી લક્ષ્મી લઈ લેશો છો, પરંતુ આ પ્રમાણે તો હું એક કાણી કોટી પણ આપી સંપૂર્ણ નહો, પણ સ્વામી પણને લીધે તમારી હૃદયમાં આવે તેમ કરે” આ પ્રમાણે દંડ બંધ વાળા દેવે કહ્યું, ત્યારે રાજા કોપવટે રક્ત થયે. તે વખતે દેવની એક બાયાંએ દેવને બોલન કરવા બોલાવવા માટે પોતાના ધરના માણસને (આકરને) બોલ્યો. તે માણસ સાહસિક એવા જો દેવ વલિકની પાસે આવ્યો, અને તેને જમવા બોલાવ્યો. ત્યારે તે પૂર્વ વલિકની પાસે “તું મેં જઈને કહેલું કે આજે મારા મનમાં પાણી પીવા આવ્યું છે. તેના

આજે મારા લોજનમાં સંશય છે (આજે હું જમી શકીશ કે નહીં તેની શંકા છે). પરંતુ તારે શીઘ્રપણે નસ્ય કરવો.” આ પ્રમાણે પ્રાકૃત લાપાવડે શ્લિષ્ઠ અર્થવાળું વચન તેણે કહ્યું, તેને (તેના અર્થને) રાજા વિગેરે કોઈ પણ જાણી શક્યા નહીં. મૂર્ખ માણસ પણ ધનવાન થઈ શકે છે, પરંતુ જ્ઞાનવાન થવું અત્યંત દુર્લભ છે. કેમકે ધર્મરાજની સલામાં ગુરૂ મહારાજાએ આમરાજાનું આગમન શ્લેષ અર્થથી કહ્યું હતું, તેના અર્થ ધર્મરાજ સમજી શક્યો નહોતો. ત્યારપછી તે માણસે ઘેર જઈને તે દેહનું કહેલું વચન કહ્યું, ત્યારે તે સાંભળી તેની ચતુર ભાર્યાએ જાણ્યું કે—“ મારા પતિ દેહને રાજાએ રૂંધ્યો છે. ” ત્યાર પછી તેણીએ ઘણા મૂલ્યવાળી ઘરની સર્વ વસ્તુઓ કાઢી તેની પોટલી ખાંધી હાથમાં લઈ ચપળ એવી તે ત્યાંથી નાશી ગઈ.

અહીં રાજા તે દેહ ઉપર અત્યંત ક્રોધ પામ્યો, તેથી તેણે ખડખડના શબ્દવડે જાણે કે તે દેહને હઠથી વારતા હોય (હઠ કરવાની ના પાડતા હોય એવા લોહાના બંધનો વડે તે દેહને કંઠ સુધી ભારી દીધો, અને તેને કેદખાનામાં નાંખ્યો. પછી રાજાએ ક્રોધથી પોતાના કઠોર સેવકોને તેનું ઘર હુટવા મોકલ્યા. તેઓ તેને ઘેર ગયા, તે વખતે જાણે કે દારિદ્ર્યનું મૂર્તિમાન શરીર હોય અથવા તેનું કીડા ઘર હોય એવું તે ઘર અત્યંત લક્ષ્મી સંહિત જોયું. તેથી ઉપયોગમાં આવે તેવું ધન પ્રાપ્ત ન થવાથી નિરાશ થયેલા તેઓ તેના ઘરને સીલ કરી રાજા પાસે ગયા અને તેને તે વૃત્તાન્ત કહ્યો. કેદખાનામાં રહેલા દેહે વિચાર કર્યો કે—“મારા પર રાજા એટલો બધો ગુસ્સે થયો છે કે જેથી તે મારી પાંચે અંગની (પ્રકારની) સંપદા લઈ લેશે. સંપદાના પ્રકાર આ પ્રમાણે કહ્યા છે:—

“ધનકણકાશ્ચન પરિજન-તનુરૂપાઽઽદ્યેષુ પશ્ચચા લક્ષ્મીઃ ।

સૈવ ગજમૃમિસહિતા સપ્તાઙ્ગા મૃષ્ટતાં ભવતિ ॥ ૧૬ ॥”

ધનિક જનોને ધન, ધાન્ય, સુવર્ણ, પરિવાર અને શરીરરૂપ પાંચ પ્રાપ્ત થાય છે, તથા હાથી અને પૃથ્વી સંહિત તે પાંચ સાત પ્રકારની લક્ષ્મી હોય છે. ”

તેથી કરીને આ ભવ અને પદ્મલવમાં મોક્ષના કારણભૂત શ્રી
સ્તંભન પાર્શ્વનાથ સ્વામીનું હું ગરજી કરું છું. ” આ પ્રમાણે ધ્યાન
કરીને તે દેહ મંદ સ્વરે બોલ્યો કે—“ હે પાર્શ્વ પ્રભુ ! તમારા નામ,
પ્રતિમાનો પદ્ધત, સ્નાત્રનું જળ અને પૂજના પુષ્પો વિગેરે સર્વ
વસ્તુઓ તમને પામીને વાંછિત આપનારી થાય છે, તો તમારા મહિ-
માની હું શી સ્તુતિ કરું ? હે પ્રભુ ! મેં જે આ હઠ આરંભ્યો છે, તે
તમારા જ બળથી આરંભ્યો છે, કેમકે પાટો જે મદોન્મત્ત થાય છે, તે
દૂધનું પાન કરવાથી જ થાય છે, તેથી કરીને પીડા પામતા પ્રાણી-
ઓને પિનાના ઘરૂપ અને પ્રજ્વાલ કરનારા પ્રાણીઓને બોગ અને
મુક્તિને આપનારા એવા હે સ્તંભન તીર્થના સ્વામી શ્રી પાર્શ્વનાથ
પ્રભુ ! જે તમારી કૃપાવટે ધનના ખર્ચ વિના હું આ વિકટ સંકટથી
હુટીશ, તો તમારા સર્વ અંગે મુવર્ણનાભૂષણોથી પૂજા કરીશ. ” આ
પ્રમાણે શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથની માનતા માંનીને તે ઉપસર્ગહર
સ્નાત્રનું ધ્યાન કરતો રાત્રે સુતો. તેણે તે વખતે મન, વચન અને
કાયાની એકાગ્રતાથી જિનેશ્વરનું જે ધ્યાન કર્યું તે ધ્યાન જે આ
બવની આશંસા રહિત કર્યું હોત તો તે મુક્તિને જ પામત. ત્યાર
પછી રાત્રિના છેલ્લા પહેરે પાતું અંધારું હતું ત્યારે તે દેહ નિદ્રા
રહિત થયો, તે વખતે તેણે અકસ્માત પાતાની પાસે રહેલા એક
સુબટને જોયો. તેણે રાત્રા રત્નનો મુગટ પહેર્યો હતો તેથી તેના તેજ-
સરે તે સ્પષ્ટ દેખાતો હતો. તેની છાતી વિશાળ હતી, તેના વૃષભ
જેવો રકબ હતો, તેની ભુજાઓ હીંચળુમુખી લાંબી હતી, તેણે આખા
શરીરે ક્વામ બખર ધારણ કર્યું હતું, છતાં તે જગતના તેજનું ધર-
રૂપ હતો તથા તે મુવર્ણના અલંકારોથી શણગારેલા ઉત્તમ અશ્વ
ઉપર આરૂઢ થયેલો હતો. આવા સુબટને જોઈને તે દેહ આશ્ચર્ય
પામ્યો. તેણે દેહને કહ્યું કે—“ તું ઉભો થા અને મારી પાછળ
અશ્વપર ચડી જા. ” તે બોલ્યો કે—“ હું લોહના બંધનથી બંધાયેલો
હું. તેથી હું કંઈ પણ કન્વાને મુક્તિમાન નથી. ” ત્યારે કરીથી તે
સુબટ બોલ્યો કે—“ તું શું કન્વાનો હતો ? ઉભો થાને. ” તે સાંભળી
તે જેટલામા ઉભો થયો તેટલામા તેના લોહના બંધનો નીચે પડ્યા.
ત્યાર પછી તે દેહને અશ્વપર ચડાવી તે સુબટ અરખચિત ગતિએ

ત્યાંથી ચાલ્યો, અને ક્ષણવારમાં જ્યાં તેની ભાર્યા હતી ત્યાં તેને મૂકી તે અદૃશ્ય થયો.

ત્યાર પછી પ્રાતઃકાળે તેની ભાર્યાએ તેને જોઈ પૂછ્યું કે—
“તમે અહીં શી રીતે આવ્યા ?” ત્યારે તેણે “શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથના પ્રસાદથી હું અહીં આવ્યો” એમ કહી સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો. જે ગામમાં તે જન્મે મળ્યા હતા, તે ગામ નમ્યાટ દેશનું જ હતું, તેથી તે જન્મે તે ગામનો પણ ત્યાગ કરી તત્કાળ વિદ્યાપુર નામના નગરમાં ગયા. પછી સુવર્ણના દેદીપ્યમાન ઘરેણાના સમૂહને ઘડાવીને સ્તંભનપુરમાં જઈને તે દેદ વણિકે શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીની પૂજા કરી. તે વખતે પાપરૂપી અંડાળનો તત્કાળ નાશ થવાથી દેદના શરીરરૂપી મંદિરને વિષે તે અચિંતે અસંકારની કાંતિના મિયથી સોનાવાણીના છાંટા નાખ્યા. ત્યાર પછી તે દેદ યોગીંદ્રની વાણીનું સ્મરણ કરી, લક્ષ્મીને કષ્ટનું સ્થાન માની તથાલોલનો ત્યાગ કરી અર્થાઓને પુષ્કળ દાન દેવા લાગ્યો. તેનું મુખ દશ-ન (૧ નકાર) વડે વ્યાપ્ત હતું તો માંગણના સમૂહને જોઈને દાનને વિષે રસવાળા તે દેદે એક પાણુ નકાર કર્યો નહીં. કહ્યું છે કે—

“મિઝડી અદ્ધાલોઅણ—મુઝા વિટ્ટી પરં મુહં વચણં ।

મોણં કાલવિલંબો, નકારો છવ્વિહો હોઈ ॥ ૧૭ ॥”

“લૂકુટિ ચડાવવી, અર્ધ નેત્ર ઉઘાડવાં, ઉચી દૃષ્ટિ કરવી, અવળું મુખ કરવું, મૌન રહેવું, અને કાળનો વિસર્જન કરવો. આ છ પ્રકારનો નકાર હોય છે—દાન નહીં દેવાના આ છ પ્રકાર છે.”

સુવર્ણના સમૂહનું દાન દેવાથી યાચક જનોએ તે દેદની ઘણી શ્લાઘા કરી, અને તેથી લોકમાં તે “કનકગિરિ એવા વ્યાપક ખિરુદને પામ્યો.

॥ ઇતિ કનકગિરિદેવવન્ધ ॥

૧ દશ નકાર છતાં એક પણ નકાર કર્યો નહીં એ અર્થમાં વિરોધ આવ્યો, તેને દૂર કરવા માટે—“તેનું મુખ દશન એટલે દાંતવડે વ્યાપ્ત હતું” એવો અર્થ કરવો.

એકદા સન્માર્ગને વિષે સુસાદરૂપ, સાચાશાળી અને ધનવાનના સમૂહમાં માન પામેલા દેદ કોઈક કાર્યને માટે દેવગિરિ નામની નગરીમાં ગયો. ત્યાં કોઈક ઉપાશ્રયમાં શુદ્ધ મહારાજને લાવથી નમવા ગયો. અને મળથી મલિન દેખાતા સર્વ સાધુઓને તેણે ઘણા હંધથી વાંધા. ત્યાં એક રથાનકે બેસીને ધર્મશાળા (ઉપાશ્રય) ગનાવવા માટે વિચાર કરતા આવકોને જોઈ તેમને પણ તેણે પ્રભામ કર્યા. તેમના વિચારને સાંભળી તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે—“ પૌપધશાળા ગનાવવામાં ખરેખર સંપૂર્ણ પુણ્ય થાય છે, કેમકે ઉપાશ્રય એ સાધુઓની દુકાન છે, ત્યાં આલક લોકો આવીને અનુક્રમે અનંત જ્ઞાનને આપનારા પ્રતાદિક કરીયાળાને ખરીદ કરે છે. તે ઉપાશ્રયમાં ધર્મ શ્રવણ (વ્યાખ્યાનનું શ્રવણ), પ્રતિક્રમણ અને સાધુઓનો નિવાસ વિગેરે જે જે ક્રિયાઓ થાય છે, તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલા પુણ્યનો પાર જ નથી, તેથી હું જ અહીં એક મોટી ધર્મશાળા કરાવીને આ દુસ્તર સંસારરૂપી સમુદ્રથી શીઘ્રપણે મારા આત્માને તારું.” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સ્થિર વચનવાળા તેણે શ્રી સંઘની પાસે નિર્દેશ ચાચના કરી, અને તે આ પ્રમાણે સુક્ષિત સુદ્ધ વચન બોલ્યો કે—“ મારાપર શ્રીસંઘ કૃપા કરે, હું જ આ પૌપધશાળા કરાવું, કેમકે હું શ્રીસંઘનો ઠિકર છું. એક તો હું તમારા અભ્યાગન (પરણે) છું અને વળી તમારા સાધર્મિક છું, તેથી કુમારકેદારપુત્રના ન્યાયવટે હું તમારે માનવા લાયક છું. આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી તે સર્વમાં જે મુખ્ય આવક લેતા તે બોલ્યો કે—“ તમે જે કહ્યું તે યોગ્ય છે, પરંતુ પૌપધશાળા તો સકળ સંઘની હોય તે જ સારી છે, કોઈ એકની કરાવેલી સારી નથી, કેમકે જો કોઈ એક જ કરાવે તો તે ગ્રામ્યાનર દહેવાય છે. તેથી કરીને તેના ઘર યદી સાધુઓ અન્નાદિક કાંઈ પણ લેતા નથી. જેના ઘરમાંથી સાધુઓ હંમેશાં અન્નાદિક લેતા ન હોય અને વર્ષ વર્ષ વચ્ચે લેતા ન હોય, તેવું ઘર શું ઘર કહેવાય ? ન જ કહેવાય. તેવું ઘર તો સાધુઓને નહીં જવા લાયક હોવાથી સમુદ્રમાં રહેલા ઘર જેવું જ છે. અને જો શ્રીસંઘ પૌપધશાળા કરાવી હોય તો તેમાં રહેલા સાધુઓ હંમેશા અનુક્રમે એક એક ઘરને જ ગ્રામ્યાનર કરે છે, તેથી તેમ જ કરવું યોગ્ય છે.” આ પ્રમાણે

સુકૃતવાળા સત્ય વચનોવડે તેને બોધપમાડ્યો તોપણ તે દેહે પોતાનો કદાચક હોડ્યો નહીં, ત્યારે કોઈ બીજા શ્રાવકે કોપ પામીને કહ્યું કે—“ જો અહીં કોઈ પણ પૌપધશાળા કરાવનાર ન હોય, અથવા તે પૌપધશાળા સુવર્ણમય કરાવવાની ઇચ્છા હોય, તો તમારે આટલો બધો આચક કરવો યોગ્ય છે, તો આ નગરીમાં ઇંટની પૌપધશાળા કરાવનાર તો ઘણા જનો છે, અને સોનાની તો તમે પણ કરવાના નથી. ” આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી પોતાના વચનને હાથીના દાંત જેવું કરવાને ઇચ્છતા દેહે સુવર્ણની પણ ધર્મશાળા કરાવવાનું સ્વીકાર્યું. કહ્યું છે કે—

“ દન્તિદન્તાવિવોજાનાં, ગીર્નિર્ગત્ય ન ચાવિશેત્ ।

કૂર્મમાંવેવ નીવાનાં, નિર્ગતાડપિ વિશેત્ પુનઃ ॥ ૧૮ ॥

“ ઉત્તમ ગુરૂંબાની વાણી હાથીના દાંતની જેમ બાકાર નીકળ્યા પછી અંદર પેસતી નથી, અને નીચ મનુષ્યોની વાણી કાચગાની ત્રીવાની જેમ બાકાર નીકળીને પાણુ ફરીથી અંદર પેસી જાય છે. ”

આ વાતની ગુરૂને બગર થતાં ગુરૂએ ચાચકોડી ચકવાક પક્ષીને આનંદ આપવામાં સૂચ્ય સમાન એવા તે દેહને બોલાવીને કહ્યું કે—“ હે સત્જન ! આ કાળને વિષે સુવર્ણની શાળા શી રીતે થઈ શકે ? તે તું જ કહે. આ સમયમાં તેવા પ્રકારનું ધન કયાં છે ? તથા રાજાઓની અનુક્રમતા પણ કયાં છે ? અથવા તેવું સ્થાન કરાવ્યું હોય તોપણ આજના મનુષ્યોની દષ્ટિની આગળ તે શી રીતે રહી શકે ? સાંતુ નામના રાજાએ ચારાશી હજાર ટંક (રૂપીયા) નો ખર્ચ કરીને જે ચિત્રશાળા બનાવીને પછી ધર્મશાળા તરીકે કરી હતી તે પછુ સુવર્ણની નહોતી. આવા કળિકાળમાં જન્મ ધારણ કરીને કૃતયુગ સમયયુગ માં જન્મ લેવડે કાર્યને જે કરે છે તેને બીડા કરનાર વિદ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ” આવું ગુરૂનું વચન સાંભળી દેહ બોલ્યો કે— “ હે પૂજ્ય ! આપે કહ્યું તે સત્ય છે. પરંતુ ઇંટનું જ મકાન બનાવીને તેને ચેતનરૂપી સુવર્ણના પતરાવડે જડી દઈશ. ” ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું કે—“ હે અર્થ ! આવા અયોગ્ય આચકને મૂંઝી દે. આવા કળિયુગમાં તેવી ધર્મશાળા પણ શું થયું કેવળની ન થાય ? ” આ પ્રમાણે

તેને શુરૂએ વાર્યો તો પણ તે કુશળે સંધની અનુમતિ લઈ તે પોષધ-
સાગા કરાવવા માંડી.

આ અવસરે તે નગરીમાં દશ હજાર વૃષભો સહિત ત્રણસોને
સાઠ વાતનાં કરીયાણાંથી ભરેલો એક સાથે આવ્યો. તથા દશીજી દેશ
ભોગવાળો અને લંકમીવાળો છે એમ ધારીને તેની સામે ઉંચા કેશરની
પથ્થામ પોકો પણ ત્યાં આવી તેના સર્વ પ્રકારનાં કરીયાણાં તો વેચાઈ
ગયાં, માત્ર એક કેશર જ એમનું એમ (વેચાયા વિના) રહ્યું, તેનું
કારણ હે અવ્યક્તો ! સંભળો.—તે કેશર મોંઘા મૂંઝવણું હોવાથી એક
જે વિગેરે રૂપીયાનું લેનારા ઘણા લોકો હતા, પરંતુ જથ્થાબંધ લેનાર
કોઈ નહોતો. અને તેનું પરચુરણ વેચવાથી તો કદાચ એક પોકીયો
ખાલી થાય અથવા ન પણ થાય. તેથી તેના વેપારીઓ તેને વેચતા
નહોતા, તે કારણથી તે કેશર એમનું એમ જ રહ્યું હતું. છેવટે તે
નર્ડો વેચવાથી નિરાશ થયેલા તેના વેપારીઓ ત્યાંથી જવા માટે
એકદા નગરીની બહાર નીકળ્યા, અને પાતાનું પ્રયોજન સિદ્ધ ન
થવાથી તે નગરીની નિંદા કરતા આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યા કે—
" આ નગરીમાં જેટલું કરીયાણું આવે છે તે સર્વ સમુદ્રમાં સાય-
વાની એક મુઠી નાંખ્યા જેવું થાય છે, એવી આ નગરીની પ્રસિદ્ધિ
કહેવાય છે તે ખોટા કંકળના વા જેવી છે. કહ્યું છે કે—

" કેટલાએક એમને એમ જ (કારણ વિના જ) પ્રસિદ્ધિને
પામેલા હોય છે. તેમાં લોકોના મુખને કાંઈ શંકે છે (લોકોને બોલતાં
કાંઈ અટકાવે છે) ? જેમ કે સૂર્યા જન્મથી જ વાયુને ભોગવનારા
અને કર્ણુ સહિત જ હોય છે, છતાં લોકો તેમને ભોળી (ભોગવાળા)
અને કુંડળી (કુંડળના અલંકારવાળા) કહે છે. "

અથવા તો આ નગરીમાં પહેલાં કોઈ વખત મોંઘા મૂંઝવણું
કોઈક ઘણું કરીયાણું આવ્યું હશે, તેને કોઈએ ખરીદ કરી લીધું
હશે, ત્યારથી આ નગરીની આવી પ્રસિદ્ધિ થઈ હશે. કહ્યું છે કે—

" યા સુપ્રવૃત્તિઃ પ્રથમં પ્રવૃત્તા, પાશ્વાત્યપાપૈર્ન હિ લુપ્યતે સા ।
શવાસ્થિકૃત્તર્નિમૃતં મૃતાપિ, માગીરયી પુણ્યતમૈવ લોકે ॥૧૯॥"

તથા તેની અંદર શ્રીસંઘના એકસોનેએક શાવકોના પા પા રૂપીયો નાંખ્યો હતો. (વાપર્યો હતો). કિરજોના સમૂહવાળી કેશરની ભીતિમાં આવેલા માણસોના પ્રતિબિંબો પડતા હતા, તેથી બાજે કે નિરંતર સુખિનરૂપી કન્યાના વિવાહનો ઉત્સવ થતો હોય તેવું દેખાતું હતું. તેના ચોકનું નિર્ભયપણું એટલું બધું અદ્ભુત હતું કે તેમાં પ્રાતઃકાળે આવેલી ધનવાન લોકોની સ્ત્રીઓ તેમાં પડેલા પ્રતિબિંબના મિષ્ટથી પાતાલ કન્યાઓ જેવી દેખાતી હતી. તે શાળામાં જડવા માટે સુવર્ણનાં પનનાં કશવવામાં જેટલું સુવર્ણ લાગે તેવું હતું, તેટલા દ્રવ્યનો ખર્ચ તેણે તે શાળામાં કર્યો હતો. અહો ! તેની ઉદારતા કેવી ? તે દેહે તે શાળા મૂલ્યથી, વર્ણથી અને નામથી પણ સુવર્ણની બનાવી પોતાનું વચન પ્રમાણરૂપ કરી સત્પુરુષોને આશ્ચર્ય પમાડ્યા. પછી જે એક પોડીયાનું ઉત્તમ મુગંધી કેશર રાખ્યું હતું, તે જિનપ્રતિમાની પૂજન માટે વીર્યોમાં મોકલી પછી તે દેહ પોતાને ઘેર ગયો.

તે દેહને વિમલશ્રી નામની નિર્મળ-પવિત્ર ભાર્યા હતી, તે વય, લાવણ્ય અને પુણ્યાદિક ગુણોવટે પોતાની તુલ્ય હતી, તે બન્નેને પરસ્પર અધિક પ્રેમ હોવાથી તેમનાં મન, વચન અને ક્રિયા એક સરખાં જ હતાં, પરંતુ વિખાતાએ શરીરવટે જ તેમની ભિન્નતા કરી હતી (માત્ર શરીરથી જ તેઓ જુદા હતા.) તે વિમલશ્રી પ્રાતઃકાળે ઉડીને હમેશાં જિનેશ્વરના ચેત્યમાં અને પૌપધશાળામાં જઈને પછી પોતાને ઘેર આવતી હતી, તેટલા વખત સુધી હર્ષપૂર્વક તે મેધની લીલાવટે પોતાના શરીરની કાંતિના મિષ્ટથી બાજે જળખિંદુની વૃદ્ધિ કરતી હોય તેમ હમેશાં સવાશેર ગદીયાણાદિક સુવર્ણની વૃદ્ધિ કરતી હતી. તેથી હમ્મ સુધી આ બંદીજનો (ભાટ-ચારણો) પ્રાતઃકાળે સ્નાનનાને જ આશ્રીવાદ આપતી વખતે વિમલશ્રીના મુપ્રભાતીયાં બોલે છે કહ્યું છે કે—

“ ધનાઙ્ગં પરિવારાણં, સર્વમેવ વિનરયતિ ।

દાનેન જાનતા લોકે, કાર્તિરેકેવ તિષ્ઠતિ ॥ ૨૧ ॥

“ ધન, શરીર. પરિવાર વિગેરે સર્વ નાશ પામે છે, પરંતુ દાન-વટે લોકમા ઉપન્ન થયેલી એક કીર્તિ જ રિથર રહે છે. ”

“ જે સારી પ્રવૃત્તિ (પ્રસિદ્ધિ) પ્રથમ પ્રવર્તેલી હોય, તે પછીના પાપથી નષ્ટ થતી નથી. જેમકે ગંગા નદી મહદાં અને હાડકાંના સમૂહવડે અત્યંત ભરેલી છે તો પણ તે લોકમાં અત્યંત પવિત્ર (તીર્થ-રૂપ) ગણાય છે ”

આવા પ્રકારની નગરીની નિંદાને નગરીમાં પ્રવેશ કરતા તે દેદ વણિકે સાંભળી, તેથી તેનું હૃદય હલાયું, એટલે તેણે તેઓને કહ્યું કે—“ હે વેપારીઓ ! સર્વ નગરીઓને મધ્યે શ્રેષ્ઠ એવી આ નગરીને તમે દૂષણ આપો છો, તો શું અમાન-અપાર લક્ષ્મીથી ભરેલી આ નગરીમાં તમારું કરીયાણું વેચાયું નથી ? હે ભદ્રો ! સમુદ્રમાં ગયેલી નદીની જેમ અને મોક્ષમાં ગયેલા જીવની જેમ આ નગરીમાં આવેલું કરીયાણું અત્યાર સુધી કોઈવાર પાછું ગયું નથી. ” તે સાંભળી તેઓ બોલ્યા કે—“ તમે સત્ય કહ્યું. તે પ્રમાણે હશે પણ ખરું, પરંતુ અમોએ અહીં આણેલું કેશર વેચાયું નથી, તેથી તે પાછું ન્તય છે, તમે ગ્રહણ કરો. ” ત્યારે દેદે તેમને યોગ્ય ધન આપીને પચાસે પોઠો લઈ લીધી. તેમાંથી ઓગણપચાસ પોઠોનું કેશર ચુનામાં નાંખી તે ચુનો પૌષધશાળાના મકાનમાં વાપર્યો. આવું તેનું ઉદ્ધારપણું સજ્જનોના ચિત્તને આશ્ચર્યદાયક થયું. રાત્રીએ પણ તે વાત સાંભળી દેદને બોલાવી સર્વ હકીકત પૂછી. તે સાંભળી પોતાની નગરીનો મહિમા વધારવાથી પ્રસન્ન થયેલા રાત્રીએ તેને વસ્ત્ર અને દ્રવ્ય વિગેરે આપી તેનો સત્કાર કર્યો. કહ્યું છે કે—

“ સૂનુસેવકશિષ્યાચાઃ, સન્તિ નૈકેડપકીર્તિદાઃ ।

દુરાપાસ્તે તુ યે તાત-સ્વામિગુર્વાદિકીર્તયે ॥ ૨૦ ॥ ”

“ અપકીર્તિને આપનારા પુત્ર, સેવક અને શિષ્યાદિક દુનિયામાં ઘણાએ હોય છે, પરંતુ જેઓ પિતા, સ્વામી અને ગુરૂ વિગેરેની કીર્તિને કરનારા થાય, તેવા પુત્રાદિક તો હુલ્લ જ છે. ”

ત્યારપછી તે દેદે છ માસે તે પૌષધશાળા તૈયાર કરાવી. તે શાળા તાંબા જેવી પાકી ઇંટો વડે ઉત્કૃષ્ટ (મજબૂત) હતી, લાકડાની અંદર કોતરણી વડે તે મનોહર દેખાતી હતી, તેની અંદરની અને બહારની ભત્તી સુવર્ણના કિરણો જેવા કેશરથી મિશ્રિત હતી,

તથા તેની અંદર શ્રીઅંબના એકસોનેએક આવડોના પા પા રૂપીયો નાંખ્યો હતો. (વાપર્યો હતો). કિસ્સોના સમૂહવાળી કેશરની બાનામાં આવેલા માણસોના પ્રતિબિંબો પડતા હતા, તેથી બાણે કે નિરંતર મુશ્કિરૂપી કન્યાના વિવાહનો ઉત્સવ થતો હોય તેવું દેખાતું હતું. તેના ચોકનું નિર્મળપણ એટલું અધું અદ્ભુત હતું કે તેમાં પ્રાતઃકાળે આવેલી ધનવાન લોકોની શ્રીઓ તેમાં પડેલા પ્રતિબિંબના મિષથી પાતાક કન્યાઓ જેવી દેખાતી હતી. તે શાગામાં જડવા માટે સુવર્ણનાં પતંગ કાવવામાં એટલું સુવર્ણ લાગે તેવું હતું, તેટલા દ્રવ્યનો ખર્ચ તેણે તે શાગામાં કર્યો હતો. અહો ! તેની ઉદારતા કેવી ? તે દેદ તે શાગા મૂલ્યથી, વર્ણથી અને નામથી પણ સુવર્ણની બનાવી પોતાનું વચન પ્રમાણરૂપ કરી સત્યરૂપોને આશ્ચર્ય પમાડ્યા. પછી જે એક પોડીયાનું ઉત્તમ સુમંધી કેશર રાખ્યું હતું, તે જિનપ્રતિમાની પૂજને માટે વીર્યોમાં મોકલી પછી તે દેદ પોતાને ઘેર ગયો.

તે દેદને વિમલશ્રી નામની નિર્મળ-પવિત્ર ભાર્યા હતી, તે વય, લાવણ્ય અને પુણ્યદિક ગુણોવટે પોતાની તુલ્ય હતી, તે બન્નેને પરસ્પર અધિક પ્રેમ હોવાથી તેમનાં મન, વચન અને ક્રિયા એક સરખાં જ હતાં, પરંતુ વિધાયક શરીરવટે જ તેમની ભિન્નતા કરી હતી (માત્ર શરીરથી જ તેઓ ભૂદા હતા.) તે વિમલશ્રી પ્રાતઃકાળે હડીને હમેશાં જિનેશ્વરના ચૈત્યમાં અને પૈષધશાગામાં જઈને પછી પોતાને ઘેર આવતી હતી, તેટલા વખત મુખી હર્ષપૂર્વક તે મેઘની હીલાવટે પોતાના શરીરની ઠાંતિના મિષથી બાણે જગબિંદુની વૃદ્ધિ કરતી હોય તેમ હમેશાં સ્વાશ્યેર ગદીયાણાદિક સુવર્ણની વૃદ્ધિ કરતી હતી. તેથી હમુ મુખી આ બંદીજનો (ભાટ-ચારણો) પ્રાતઃકાળે મુખ્યજનોને જ અગ્રીર્વાહ આપતી વખતે વિમલશ્રીના મુપ્રજાતીયાં બોલે છે કહ્યું છે કે—

“ યનાઙ્ગં પરિવારાયં, મર્મમેવ વિનરયતિ ।

જાનન જનિતા સોકે, કીર્તિરેકેવ નિષ્ટતિ ॥ ૨૧ ॥

“ ધન, શરીર, પરિવાર વિગેરે સર્વ નાશ પામે છે, પરંતુ દાન-વટે લોકમા ઉત્પન્ન થયેલી એક કીર્તિ જ સ્થિર રહે છે. ”

“ આ સ્વપ્નથી તને પુત્ર ઉત્પન્ન થશે. ” આપું પ્રિય તેનું વચન સાંભળીને હર્ષથી ત્રાંમાંચિત થઈ ‘ તમારું વચન અત્ય ધાર્મિક ’ એમ કહી તેણીએ શકુનની ગાંઠ બાંધી. હરીમી પનિએ કહ્યું કે—“ હે પ્રિયા ! અંપત્તિરૂપી પુષ્પવાળો થયેલો આપણો ગૃહસ્થાશ્રમરૂપી વૃક્ષ પુત્રરૂપ ફળને આપનારો થાય. એવું આપણું બાંધ કયાં છે ? વળી દીર્ઘ નેત્રવાળી તું હંમેશાં આયંકાળે ઘરમાં રીયો કરે છે, તે તને સ્વપ્નમાં માદ આવ્યો હોય તો તે અનુભવેલું સ્વપ્ન આવ્યું કહેવાય અને તે અનુભવેલું સ્વપ્ન નિષ્ફળ હોય છે. તે વિશે કહ્યું છે કે—

“ અંગુમૂષદિદૃષ્ટિચિત્તિષ્ઠ—સુષ્પયસ્યવિચારદેવવાણ્, યા ।

સુવિષ્ણસ્ત નિમિત્તાદં, પુણ્યં પાવં ચ નાભાયો ॥૨૪॥ ”

“ અનુભવેલું, જોયેલું, ચિંતવેલું, સાંભળેલું, પ્રકૃતિ (શરીર)ના વિકારવાળું અને દેવતાનું આપેલું, આટલી જાતના સ્વપ્નનાં નિમિત્તો શુભ અશુભ ફળને આપનારા થતા નથી. ”

ત્યારપછી દેહીઅમાન નેત્રવાળી તેણીએ શંકા થવાથી તે બાબત પણ કોઈ આરા સ્વપ્નપાઠકને પૂછી, ત્યારે તેણે વિચાર કરીને કહ્યું કે—“ આ સ્વપ્ન તમને આરું આવ્યું છે, તેનું ફળ આ પ્રમાણે છે કે—“ હે માતા ! તમને અવશ્ય પુત્ર થશે પરંતુ તે પુત્ર પ્રથમ દીવાની જેમ તેજ રહિત થશે, અને પછી દેશાંતરમાં જઈ મોટા વેલવને પ્રાપ્ત કરી પુણ્યકર્મથી ઉત્પન્ન કરેલા ચત્રવટ પૃથ્વીને પ્રકાશિત કરશે. ” આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી “ અદરિદ્ર કે દરિદ્ર એવા પણ પુત્રને હું મારી દષ્ટિએ જોઈશ ” એમ જાણી તે હૃદયમાં હર્ષ પામી, અને સરળ હૃદયવાળી તેણીએ તેને ઘણું ધન આપી રહ્યો આપી. તે વાત સાંભળી દેદ પણ વધારે વધારે દેવપૂજાદિક કરવા લાગ્યો. જેમ પૃથ્વી સુવર્ણના નિધાનને ધારણ કરે, ખીજીનું ગાંઠ અમિને ધારણ કરે, તેમ તે વિમલશ્રીએ અનુક્રમે સમની જેવો મુંદર ગર્ભ ધારણ કર્યો. તે ગર્ભથી તેણીનું સુખ પાંકુર (સ્વેત) વર્ણવાળું કરાયું તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેમકે તે ગર્ભ તો ભવિષ્યમાં મુશોભિત થયોપરે દશે દિશાઓને વિષે સુખપ્રદ થયો તે

અને સંઘની પૂજા અને દાનાદિકને વિષે અનેક પ્રકારની મોટી મોટી ઉત્કંઠા કરી. સ્ત્રીઓને ઉત્તમ ગર્ભના પ્રભાવથી ઉત્તમ ઇચ્છાઓ જ થાય છે અને ઉત્તમ ગર્ભ ન હોય તો તેઓ શું માટી અને રાખની અભિલાષા કરનારી નથી થતી ? થાય જ છે. અનુક્રમે માસ પૂર્ણ થયા ત્યારે શુભ દિવસે તેણીએ પુત્રને પ્રસવ્યો. તે વખતે તેના પિતા દેહે પ્રજાઓને વિસ્મય ઉત્પન્ન કરે તેવો તેનો જન્મોત્સવ કર્યો. પછી વારંવાર દિવસે સમજીને સન્માન, ભોજન અને દાનાદિક આપવા પૂર્વક તેના માતા પિતાએ તેનું પેથક એવું નામ પાડ્યું. આ નામમાં ૫ વર્ગ, ૮ વર્ગ અને ૮ વર્ગ, એ ત્રણ વર્ગનો એક એક અક્ષર આવેલો છે, તે ત્રણ વર્ગના ત્રણ અક્ષરો એવું સૂચવે છે કે—

“ આ પેથક ભવિષ્યકાળમાં ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ વર્ગમાં વ્યવર રહેશે. જે કારણ માટે જગતના આંગણમાં રહેલા સર્વ પદાર્થો ત્રણ ત્રણ પ્રકારના હોય છે, તેથી કરીને હે લોકો ! પુરુષાર્થ ૫ ત્રણ ઉત્તમ, મધ્યમ અને જઘન્ય એમ ત્રણ પ્રકારે છે, એમ જાણે કે કલેવાને ઇચ્છતો હોય તેમ તે પુણ્યના આધારભૂત પેથક કુમારે ઉપરના ત્રણ વર્ગમાંના અનુક્રમે પડેલા, બીજા અને ત્રીજા અક્ષર (પ-થ-ક) ની રચનાવડે મનોહર એવું પોતાનું નામ ધારણ કર્યું જણાય છે. ત્રણે પુરુષાર્થને વિષે ધર્મ નામનો પડેલો પુરુષાર્થ તેને વૃદ્ધિ પામવાનો થશે, એવું સૂચવન કરવાને માટે જ ત્રણ અક્ષર ભેરેલો પડેલો. પદાર્થ એક માત્રવડે અધિક પિ. છે. હંમેશાં માતા-પિતા અને દેવતા તેને નવા નવા મંદિરોન્યવ કરતા હતા. તે રીતે તે પેથક મુકલપકના અટની જેમ દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લા ચા પિતા દેવતા દેવતા મારે. ત્યાગ કર્યો એવા ભયથી નુવર્ણ જાણે કે તેના પુત્ર પેથકના નામના કડીકે પવના કેડિની ધુધરી. રૂપ અને હાથને વિષે કંઈકેવં વધારી વધુ હોય તેમ દેખાતુ હતું. “ હું પુત્રવડે નવાં અને મોટાં કદનીને માતા હાથના કરીશ-રાખીશ.” નામ આપવન માટે જ તે આપક અર્થે મુડી વાળી હોય એમ હું જાણું છું તે આપક દેવતા જે જ તેને આશ્વસનમાં) પ્રિયપાત્ર

“ દિવસે પદાર્થના રૂપ તેને મેળે. બીજા પદાર્થ દિવસે પાવન કરવા નવાં મેળે. એને મેળે એને રીતે રીતે મેળે. દિવસે દિવસે દિવસે દિવસે.”

થયો એમ નથી, પરંતુ તે આગળ ઉપર પણ દીનાદિકના પાત્રનમાં પ્રેમવાળો થયો. પોતાની કુળવદ્ધીના અલંકારરૂપ તે બાળકનું ચિત્ત જન્મથી આરંભીને જ જિનેશ્વર અને મુનિઓની સેવામાં તત્પર હતું. અનુક્રમે તે સાત વર્ષનો થયો ત્યારે તેના પિતા દેદે તેને લેખશાળામાં મોકલવાનો મહોત્સવ કર્યો-મહોત્સવપૂર્વક નિશાળે મોકલ્યો.

દેદના વૃત્તાંતપૂર્વક શ્રી પેથકની ઉત્પત્તિને કહેનારો.
આ પહેલો તરંગ સમાપ્ત.

શ્રી ચંદ્રપ્રભુ સ્વામીનું ચરિત્ર.

પ્રભુજીના પ્રથમ મળ્યુધર દત્તાના પૂર્વભવનું અત્રૌકિક જ્ઞાન, શ્રી ચંદ્રપ્રભુસ્વામીના ત્રણ ભવોનું સુંદર અને મનોહર ચરિત્ર, સાથે દેવોએ કરેલ પ્રભુના જન્મમહોત્સવ વગેરે ધંચકયાબુકોનું અને તે વખતની અપૂર્વ ભક્તિનું મસિક, ચિત્તાકર્ષક અને વિભાવપૂર્વક વર્ણન, પ્રભુજીએ દાન, શીલ, તપ, ભાવ, બાર નન અને તરવો ઉપર અપૂર્વ દેશના સાથે આપેલ અનેક કથાઓ, વિવિધ ઉપદેશથી ભરપૂર એકંદર ત્રોસ બાધમદ કથાઓથી ભરપૂર આ ચરિત્રની રચના છે, કે જે પ્રતિજ્ઞાસાગી દોષ વાચકના આત્માને સાગરસ ઉત્પન્ન કરાવી, પુણ્યપ્રભાવી બનાવી, મોક્ષમર્ગ સમુખ લઈ જનાર છે. એકંદર રીતે આ ઉચ્ચ દેવીનું પરમાત્માનું ચરિત્ર પાન પાન કરવા જેતું હોઈ દરેક શિવાનુજો પાને હોતું બેઠાએ. કાલિન મોળ પેછ ચારસેંદ પાનનો ઉચ્ચ એન્ડ્રીક પેપર ઉપર, મુંદર મુજરાની દાષપમાં ૪૫૫૮, મુંદર બાઈડોનથી અલંકૃત કરેલ આ ગ્રંથ છે. દિનમ ૨૮ ૧-૧૨-

શ્રી લૈન આ.આર્નૅડ મલ્લા.
ભાવનગર.

॥ द्वितीय तरंग ॥

પછી ગુરુ (ઉપાધ્યાય) રૂપી ખલાસીએ બુદ્ધિરૂપી વહાણવડે કરીને તે પેથડને વ્યાકરણ, ગણિત વગેરે શાસ્ત્રરૂપી સમુદ્રનો પારગામી કર્યો. ત્યાર પછી અનુક્રમે તેનાં માતાપિતાએ તેને સર્વ સ્ત્રીઓને વિષે શિશમણિ સમાન શ્રેષ્ઠીની પુત્રી પ્રથમણી નામની કન્યા સાથે પરણાવ્યો. તે વિવેકમાં નિપુણ હતી, ચિત્તને ચારનારી હતી, શીખવડે શોભતી હતી, વિનયવાળી, પુણ્ય ક્રિયા કરવામાં પ્રવીણ અને પતિ ઉપર ભક્તિવાળી હતી. તેમજ તેણીએ મરતકનો સંથો નહીના પ્રવાહરૂપ કર્યો હતો, શરીરની કાંતિ જળરૂપ કરી હતી, અને મુખને સરોવરરૂપ કર્યું હતું, તથા સ્વર્ગને જીતવાની ઇચ્છા વડે કરીને તેણીએ બ્રહ્મટિરૂપી પ્રત્યંચા સહિત કરેલા કંપાળરૂપી ધનુષ ઉપર નાસિકારૂપી ગાણુ સ્થાપન કરેલું (ચડાવેલું) હતું. તેણીના મુખરૂપી ઘરને વિષે સરસ્વતી રહી હતી, તેણીનાં નેત્રો લક્ષ્મીને જેવા માટે ખારીઓ જેવાં હતાં; તેણીના જ્ઞાનરૂપી જળથી ભરેલા હૃદયરૂપી સમુદ્રમાંથી દાંતરૂપી મોતી નીકળ્યા હતા, દેહીચ્ચમાન કાંતિવાળા શરીરરૂપી ઉદાનમાં ચપળ શ્રોત્રરૂપી બે હીંચકાને વિષે કુંડળના મિપથી ચંદ્ર અને સૂર્ય હીંચકા ખાવાની કીડા કરતા હતા. પિતારૂપી એક જ કલ્પવૃક્ષ થકી સમગ્ર ઇચ્છાઓ પૂર્ણ થતી હોવાથી તે પેથડ દસ કલ્પવૃક્ષ થકી ઇષ્ટ વસ્તુને મેળવનારા યુગલિયાથી પણ વધારે સુખી હતો.

નિરંતર ભોગના વિસ્તારરૂપી સમુદ્રમાં નિમગ્ન થયેલા તે બન્ને દંપતિને કેટલેક કાળે સૌભાગ્ય અને ભાગ્યના સ્થાનરૂપ ઝાંઝણુ નામનો

પુત્ર થયો. ગાર અંગવાળા, મુંદર આકારવાળા તથા રક્ત ચરણ અને
ઓઠવાળા હંસ જેવા તે બાળકને કમળની જેમ ધનવતો પોતાના
હસ્તવમાં સ્થાપન કરતા હતાં. તે બાળક 'હીરકંઠ' હતો તોપણ તેની
ધણી ધારણા શક્તિવાળી મોટી (સૂક્ષ્મ) શુદ્ધિ બેઘને તેના પિતામહ
દેહને તેને બાસ્થાવસ્થામાં જ લણાવવાની ઉત્કંઠા થઈ. કહ્યું છે કે—

“અજાતમૃતમૂર્ચ્ચેભ્યો, મૃતાજાતૌ વરં સુતૌ ।

ચતસૌ સ્વલ્પદુઃખાય, ચાવર્જીવં જહો દદેત્ ॥ ૧ ॥”

“પુત્રની ઉત્પત્તિ જ ન થાય, ઉત્પન્ન થઈને તરત મરી જાય,
તથા જીવતો રહીને મૂર્ખ થાય, આ ત્રણ પ્રકારના પુત્રમાંથી મરી
જાય અથવા ઉત્પન્ન જ ન થાય એવા બે પ્રકારના પુત્રો સારા, કેમકે
તેઓ ઘોડા દુઃખદાયી છે. પરંતુ જીવતો રહીને મૂર્ખ થાય તેવો પુત્ર
તો જીંદગી પર્યંત દુઃખ ઉપજાવે છે.”

“રૂપયૌવનસંપન્ના, વિદ્યાલકુલસંમવાઃ ।

વિદ્યાહીના ન શોમન્તે, નિર્ગન્ધા इव किंशुकाः ॥ ૨ ॥”

“રૂપ અને સુવાવસ્થા સંપન્ન હોય, તથા ઉચ્ચ કુળમાં ઉત્પન્ન
થયા હોય તેવા પુરૂષો પણ જે વિદ્યાહીન હોય તો તે સુગંધ રહિત
કેમુદાના પુષ્પોની જેમ ગ્રાસતા નથી.”

આ પ્રમાણે વિચારીને દેહ વણિકે તે અંગણને વિદ્યાકરનામના
ઉપાધ્યાયની પાસે લણવા માંડ્યો. તે ઘોડા દિવસમાં જ શાસ્ત્રરૂપી
અમુદ્રનો પારગામી થયો.

એકદા દેહની શ્રી વિમલશ્રી પાંચમના ઉપવાસને પારણે અમૃ-
તાના રસ જેવું ખીરનું ભોજન કરવા બેઠી. તેની ઉત્તવળ ગતિ થવાની
હોવાથી પાંચમ પણ ઉત્તવળ, હોય રહિત હોવાથી તપ પણ ઉત્તવળ
અને ખીરનું ભોજન હોવાથી અન્ન પણ ઉત્તવળ હતું. કહ્યું છે કે—

૧ જેના કંઠમાં માત્ર દૂધ જ હોય એટલે કે દણુ ખાવા શીખ્યો ન
હોય તેવો.

“ હિંદિયકસાયવિજઓ, જત્ય ચ પૂઞોવવાસસીલાઈં ।

સો હુ તવો કાયવ્વો, કમ્મસયદ્દા ન અન્નદ્દા ॥ ૩ ॥ ”

“ જે તપમાં ઇન્દ્રિય અને કષાયનો વિજય થાય, દેવપૂજા, ઉપવાસ અને શીલ પાળવામાં આવે, તેવો તપ કર્મના ક્ષયને માટે જ કરવો, પણ અન્ય એટલો ધન પુત્રાદિકને માટે કરવો નહીં. ”

“ કિત્તીઈ મચ્છરેણ વ, પૂઆસકાર વિત્તપીઢાણ ।

સુવહું પિ તવચ્ચરણં, દુગ્ગદ્ગમણં પેસાદ્દેઈ ॥ ૪ ॥ ”

“ કીર્તિ મેળવવાની ઇચ્છાએ, મત્સરવડે, પૂજવાની ઇચ્છાથી, સત્કાર સન્માનની ઇચ્છાથી અને ધન મેળવવાની ઇચ્છાથી ઘણા તપનું આચરણ કર્યું હોય તોપણ તે દુર્ગતિના ગમનને આપે છે. ”

તે વખતે તેણીને ઘેર એક માલણ પુષ્પ આપવા માટે આવી, તેણીએ તે ખીરનું લોજન જોયું, કે તરત જ તે મનોહર ખીરને વિષે તેણીની ઉત્કટ દષ્ટિ—નજર પડી. આવા કારણથી જ બુદ્ધિમાન જનો જન્મતી વખતે પ્રથમ તે અન્નને મુઠે છે. હિતની ઇચ્છાવાળા પુરૂષે જન્મતી વખતે પ્રથમ દુષ્ટ દષ્ટિ વિગેરેના દોષને દૂર કરવા માટે પંચ નમસ્કારનું સ્મરણ કરવું જોઈએ. શ્રીનેમિનાથ અને રાજમતી પૂર્વ લવમાં જ્યારે લિલ્લ કંપતિ હતા ત્યારે તેમની પાસે કેવળજ્ઞાની મુનિએ આ પ્રમાણે કહ્યું હતું કે—

“ મોઞ્ઞણમમણ સયણે, વિવોહણે પવસણે મણ વસણે ।

પંચનમુક્કારં સ્વલુ, સુમરિજ્ઞા સચ્ચકાલં પિ ॥ ૫ ॥ ”

“ જાગરનું સમયે, મુની વખતે, જાગતી વખતે, પરદેશ જતી વખતે, જત્યન વખતે અને કષ્ટને વખતે સર્વકાળે પંચ નમસ્કારનું સ્મરણ કરવું. ”

તે માત્રણની દુદ્ધદૃષ્ટી દ્રુપિત થયેલી ખીર ખાવાથી તે વિમલ-શ્રીને વિમુચ્ચિકાનો વ્યાધિ થયો અને ઘણા કાળમાં જ તે મરણ પામી. પ્રત્યક્ષિતન મરણ પામવું નુસન જ છે કહ્યું છે કે—

“પ્રાણી શૂન, વિન, સર્પ, વિસૂચિકા, જળ, શમ્ભ, અગ્નિ અને સંજમ આટલા કારણોએ કરીને એક મુદ્ગર્તમાં જ બીજા શરીરને વિગે સંકેત કરે છે મરીને બીજું શરીર ધારણ કરે છે.”

પછી જેટલામાં ઘણા શોકને પામેલો દેદ તેણીના શરીરને અભિસંસ્કાર કરી ઘેર આવ્યો, તેટલામાં તેને પણ મખત જ્વર આવ્યો. કન્યાણનો નાશ કરનારા પ્રેમને જ ધિક્કારે છે. કહ્યું છે કે—

“કંદુકાવણ્યં નિષ્પદેસ-હંડણં કુટ્ટણં ચ કલણં ચ ।

‘અરત્તાં મંચિદ્વા, કિં દુક્કસં જં ન પાવેદ્ ॥ ૬ ॥”

“પોતાના કંદનું બોદનું, પોતાના દેશનો ત્યાગ કરી પરદેશમાં જવું, કુટાણું, અને કલાણું—ઉકળણું, વિગેરે કયા દુઃખને મજાક પામતી નથી ? સર્વ દુઃખને પામે છે, તો પણ તે અતિ રાગવાળી હોય છે. અતિ રાગી દુઃખને જ પામે છે.

“પ્રિય જનનો સંગમ થવાથી અતિ વિરહ થાય છે, વિરહ થવાથી દુઃખ થાય છે, દુઃખથી જીવનો અંત (મરણ) થાય છે, મરણથી સંસાર પ્રાપ્ત થાય છે અને સંસારથી દુર્ગતિમાં પાત થાય છે.”

ત્યારપછી જુદિમાન તે દેહે દુષ્ટ ચેષ્ઠાથી મૃત્યુ પાસે આવ્યું બહી પેથડને એકાંતમાં બોલાવી તેને સુવર્ણસિદ્ધિનો ઉપાય બતાવ્યો. પછી “વિનયવાળા આ પેથડને આ ઉપાયથી ઘણું સુવર્ણ ઉત્પત્ત થશે.” એમ ધારીને દેહે સાત ફોગમાં સર્વ ધન વાપરી દીધું. ત્યારપછી તે દેહે અન્ત સમયની સર્વ શુભ ક્રિયાઓ કરી, અને પછી ચાચકાના કન્યવૃક્ષ અમાન તે દેદ કાળ કરીને સ્વર્ગમાં ગયો.

ત્યારપછી વેપાર વિગેરે દ્રવ્ય મેળવવાના ઉપાયમાં વિમુખ થયેલા પેથડે કેવળ ધાતુવાદમાં જ પ્રયાસ કરવા માંડ્યો; પરંતુ તે સુવર્ણસિદ્ધિનો આખાય જરાખર છતાં અને તેમાં ઉદયમવાન છતાં તેને લાભાનંદાયના ઉદયને લીધે એક ચણેણી જેટલું પણ સુવર્ણ થયું નહીં. કેમકે કામચટ, ચિંતામણિ, દક્ષિણાવર્ત શંખ અને કન્યવૃક્ષ વિગેરે સર્વ દિવ્ય પદાર્થો કર્મની અનુકૂળતાએ અનુકૂળ થાય છે, અને કર્મની પ્રતિકૂળતાએ પ્રતિકૂળ થાય છે. લોડું અને ઔપધિ

વિગેરે સર્વ-આમશી મેળવવાવડે તથા અગ્નિ ધમવાના કર્મવડે ઉચ્ચ
અર્થ થવાથી તેને દારિદ્ર્ય પ્રાપ્ત થયું. ધાતુવાદીને દારિદ્ર્ય સુલભ ન
હોય છે.

એકદા લક્ષ્મી અને દારિદ્ર્યને સંવાદ થયો, તે વખતે લક્ષ્મીએ
વિષય પાસે વર માંગ્યાં; ત્યારે દારિદ્ર્યે પણ વિષય પાસે આ પ્રમાણે
માગણી કરી કે—“ જે માણસ જુગારી, પોતાનો ઢેરી, ધાતુવાદી,
સદા આળસુ હોય અને આવક-નવકનો વિચાર કરતો ન હોય,
તેને ઘેર હું વસું છું.”

ત્યારપછી તે પેથડ ધાન્યના પોટલા વેચીને પોતાનો નિર્વાક
કરવા લાગ્યો. દારિદ્ર્યને વખતે વાણીયાઓની અનિર્ધ વૃત્તિ આવી ન
હોય છે. કહ્યું છે કે—

“ દુઃસ્થો રાજસુતઃ કરોત્યધિકૃતિં ચૌર્યં વણિક્ પાંદુલં,

મિત્તાં વિપ્રજનો વિજાતિરપરાવાસેષુ મૃત્યુક્રિયામ્ ।

ઈમ્યો મૂપણકુપ્યવિક્રયવિધિં મિત્તાં ચ નીચઃ સ્વયં,

સ્વાન્યેષાં હલલેટનં ચ કૃષિકઃ કર્પાસકર્માવલઃ ॥ ૭ ॥

“ રાજપુત્ર દરિદ્ર થાય ત્યારે તે અધિકારનું કામ અથવા
ચોરીનું કામ કરે છે, વાણીયો ધાન્યના પોટલાની વૃત્તિ કરે છે.
ગ્રાહ્યણ લિક્ષાવૃત્તિ કરે છે, શ્રદ્ધ ળીજતને ઘેર આકરની વૃત્તિ કરે છે,
પૈસાદાર ભૂયણ અને ધાતુઓના વાસણ વિગેરે વેચવાનો ધંધો કરે
છે, નીચ નતિના માણસ લિક્ષાવૃત્તિ કરે છે, જોકૃત પોતાની અને
ળીજતની ખેતી કરે છે, તથા દુર્ગળ માણસ કપાસનું કર્મ કરે છે.”

ત્યારપછી કાપાલિકનું કર્મ કરીને મનમાં દીનતા લાવ્યા વિના
નિર્વાકને કરતા એવા તે પેથડે કેટલોક કાળ નિર્ગમન કર્યો. કહ્યું છે કે—

“ અકૃત્વા પરસંતાપ-મકૃત્વા નીચનમ્રતામ્ ।

અનુત્સૃજ્ય સતાં માર્ગં, ચત્ત્વમપિ તદ્ગદ્ ॥ ૮ ॥ ”

“ ળીજતને સંતાપ ઉપજાવ્યા વિના, નીચ માણસ પાસે નમ્રતા
કર્યા વિના અને સત્યરૂપના માર્ગના ત્યાગ કર્યા વિના જે કાંઈ શ્રાદ્ધ
પણ કર્યું હોય તે ઘણું જ છે.”

આ અવસરે શ્રી તપગચ્છને વિષે જિતેન્દિય ગુરુ શ્રીધર્મધોપ નામના આચાર્ય વિજયવંત હતાં. એકદા કોઇ દુષ્ટ ત્રીએ સાધુઓને વડાં વહોરાવ્યાં હતાં. તે જોઇ તે વડાં કામણવાળાં છે એમ જાણીને સૂરિ મહારાજે તે વડાંનો ત્યાગ કરાવ્યો. તે વખતે તે વડાં પથ્થરરૂપ થઇ ગયાં હતાં. પછી પ્રાતઃકાળે સૂરિએ એક પાટલો મંત્રીને તે દુષ્ટ ત્રીને આપ્યો, તે તેણીના બન્ને કુલાને વિષે સ્પર્શક થોટી ગયો. પછી તેણીની વિનંતિથી ગુરુએ કૃપાથી તે પાટલો ફર કર્યો. કોઇ નગરમાં શાકિનીઓના ભયથી સત્રિએ તેના દરવાજા બંધ કરવામાં આવતા હતા, તેથી સૂરિએ તેને મંત્રી સીધી હતી. પરંતુ એક દિવસ ગુરુ તેના મંત્ર ગણવો બૂલી ગયા, નેથી તે શાકિનીઓએ સત્રિમાં ગુરુને પાટ સહિત ઉપાડીને ચાંટામાં મૂક્યા. તે જોઇ ગુરુએ તેમને સોયોવટે સ્તાંભિત કરી દીધી, છેવટ તેમનું વચન લઇ તેમને છાડી દીધી. તે પંથિત ગુરુએ એક સત્રિમાં અરિહતોની આઠ યમક-વાળી મનોહર સ્તુતિઓ બનાવીને ગુજરાતના રાજાના મંત્રીને તત્કાળ પ્રતિગ્રોધ પમાડ્યો હતો. એકદા શિષ્યની પ્રાર્થનાથી મંત્રનું સ્મરણ અને સ્તુતિવડે વશ કરેલા સ્વપ્નરે પોતાના તરંગદ્વારા તે સૂરિને સ્નોનું બેટાનું કયું હતું. દેવપત્તન નામના નગરમાં કપર્દી નામના યક્ષને પ્લાનવટે પ્રત્યક્ષ કરી તેને પ્રતિગ્રોધ પમાડી તે ગુરુએ તેને જિનખંબનો અધિષ્ઠાયક કર્યો હતો. કોઈ આવક દુષ્ટ ઘેટકને પ્રસન્ન કરવા માટે વિદ્યાનું બોજન કરતો હતો અને શ્રી વિગેરના આદર્શનું મંત્ર સાધતો હતો, તેને ગુરુ મહારાજે તે મંત્ર બહાવી દીધા મિત્તાર પર્વત ઉપર વાંસની જાડીમાં બોડવડી નામની વેણી છે. એમ જાણીને તેની પરીક્ષા કરવા માટે ગુરુએ પોતાના એક નાના સાધુને તે જાડીમાં બોડવડી હતો. ને સાધુ તે વેણીની ચાતરક બોડવી જમવા લાગ્યો અને વચપણ ઉભો રહેતો નહીં તેને બીજા માણસે બોડવીને બાજાવ્યો પણ તે આવ્યો નહીં, ત્યારે ગુરુએ પોતે જઈ તેને બોડાવી લાવ્યા. ઉચ્ચવિની નગરીમાં એક ચોખ્ખો હતો. તે ઘેટકને આશીને આદર્શનું ઉચ્ચવન અને વચીકરણ વિગેરે નહિત વિષમાં નિપુણ થયો હતો. તે ચોખ્ખો તે નગરીના સાધુ માટે પ્રવેશ નિષેધ હતો, નેથી તે નગરીમાં તે ગુરુ પંચવન નહિત

ગયા. ત્યાં તે યોગી ઉદર અને કુતરા વિગેરે વિકૃત્તિને પોતાના સાધુ-
ઓને લાયક પમાડવા લાગ્યો. તે જોઈ ગુરૂએ તેને જ મંત્રશક્તિથી
ખાંધીને પોતાની પાસે આપ્યો. પછી તેની નમ્રતાથી તેને મુક્ત કર્યો.
એકદા તે ગુરૂને જ હુંદણ સર્પ ડંડા કર્યો, તેનું વિષ વ્યાપવાથી તે
મૃત્તિ થયા. તે વખતે સંઘે ઘણા ઘણા ઉપાય કર્યા, પણ તે વ્યર્થ
થયા, ત્યારે સત્તિને સમયે ગુરૂએ સંઘને કહ્યું કે—“પ્રાતઃકાળે એક
માણસ માથે કાષ્ઠનો ભાર લઈને આવશે, તે ભારને વિષ હરણ
કરનારી વેલડી ખાંધેલી હશે, તે વેલડીને ઘસીને મારા સર્પ ડંડા ઉપર
લગાડજો.” ત્યારપછી પ્રાતઃકાળે તે જ પ્રમાણે સંઘે કર્યું એટલે ગુરૂ
મહારાજ સાજા થયા. પછી ગુરૂને અધિક વૈરાગ્ય વ્યાપવાથી તેમણે
સર્વ વિકૃત્તિનો ત્યાગ કરી જિનશાસનની ઉન્નાત કરી. આવા પ્રભા-
વિક તે શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ કે જેના હસ્તમાં જ મોક્ષલક્ષ્મી રહેલી
હતી તે આચાર્ય મહારાજ એકદા વિહારના કામે વિદ્યાપુર નગરમાં
આવી ચાતુર્માસ રહ્યા.

તે સૂરિ મહારાજે સલાને વિષે પરિગ્રહની ઇચ્છાના પરિમાણ
ઉપર શ્રવણને પ્રિય લાગે એવી રત્નસારની કથા વ્યાખ્યાનમાં કહી.
તે સાંભળી કેટલાક ધનવાન પુરૂષોએ સર્વ મતોના સ્વરૂપમૂત પરિ-
ગ્રહની ઇચ્છાનું પરિમાણ એ નામનું અણુમત ગ્રહણ કરવાનું શરૂ
કર્યું. ધર્મનું શ્રવણ કરી તેનો વિચાર કરી જે માણસ વિરતિને
અંગીકાર કરે છે, તે જ શ્રાવક છે. તે વિરતિ થોડી પણ લીધી હોય
તો તે લવ્ય પ્રાણીઓને હિતકારક થાય છે. કહ્યું છે કે—

“શુભ લાવવાળા જે લવ્ય પ્રાણીએ થોડી પણ વિરતિ ગ્રહણ
કરી હોય, તેને દેવતાઓ પોતે તે વિરતિ કરવાને અસમર્થ હોવાથી
વખાણે છે—તેવા થવાની ઇચ્છા કરે છે.”

“એકેન્દ્રિય છત્રો કવળના આહારને કરતા નથી, તો પણ તેઓ
જે ઉપવાસનું કૃણ પામતા નથી, તે તેમની અવિરતિનું જ કૃણ છે.”

“એકેન્દ્રિય મન, વચન અને કાયાવડે પાપકર્મને
કરતા ન. અવિરતિને લીધે અનંતકાળ સુધી
એકે

“તિર્યંચ પ્રાણીઓ જો પૂર્વ ભવમાં નિયમિત-વિરતિવાળા રહ્યા હોત, તો તેઓ આ તિર્યંચના ભવમાં નેંકટો આગક, અંકુશ, અને આરના પ્રહારને તથા વધ, બંધન અને મારણને પામત નહીં.”

આ પ્રમાણે જાતીને તે ધનિકો પરિવ્રજ પ્રમાણનો સ્વીકાર કરવા હતા, તે વખતે જાત્યાવરણાગ્રીજ દેવ અને ગુરૂની અદ્વિતીય ભક્તિ કરનાર પેયદેવ ત્યાં ગુરૂને વાંકવા આવ્યો, તે વખતે કુટુંબ વચ્ચેવાળા, પરમેવાથી બ્યામ, મેલવાળા અને જાણે કે મૂર્તિમાન દારિદ્ર્ય હોય તેવા તેને જોઈને સર્વ વેપારીઓ હસવા લાગ્યા અને બોલ્યા કે—“હે પૂજ્ય ગુરૂ! આ પેયદેવ લાખ વર્ષે લઈ શકે અને કોટિધ્વજ થવાનો છે. તેથી તેને કેમ આ મન ન આપવું?” તેમણે આવું વચન સાંભળીને શ્રીગુરૂ મહારાજે તેમને કહ્યું કે—“હે ભા.યવતો! કોઈએ લક્ષ્મીનો જર્વ કરવો યોગ્ય નથી. કારણકે લક્ષ્મી મનુષ્યને ઉચ્ચે રથાને આરાપણ કરીને તરકાલ નાથી લાય છે, એટલે દારિદ્ર્ય તેને અવલંબન આપે છે, તેનાથી તે નીચે ઉતરે છે. અંદરથી અથવા બહારથી જે મદ કરવો તે હાથીઓનું જ ખૂણ છે, અને ગુરૂને તો આઠમાંથી કોઈ પણ મદ કરવો તે તેના હિતનો નાશ કરનાર છે. કહ્યું છે કે—

“જાતિ, લાભ, કુળ, જૈશ્વર્ય, બળ, રૂપ, તપ અને શૂન આ આઠમાંથી કોઈ પણ વડે મદ કરનાર મનુષ્ય ફરીથી—પરબવમાં તે તે વસ્તુને હીન હીન પામે છે.”

આ પ્રમાણે તેઓને કહીને પછી ગુરૂ મહારાજે પેયદેવને ધર્મ-લાભનો આશીર્વાદ આપવા પૂર્વક કહ્યું કે—“હે ભદ્ર! તું પણ આ ભવ અને પરબવમાં મુખ્ય આપનાર પાત્રમું અલ્પમત મહાલુ કર. ત્યાં તે બોલ્યો કે—“જેઓ ઘણા પરિવ્રજ ધિન/વાળા હોય તેઓને જ આ મન લેવું યોગ્ય છે પાત્રી વિના પાત્ર આંધવાની જેમ મારે તે મન લેવું કેમ યોગ્ય હોય? તેથી જો આ ધનિકોની સાથે હું પહેલું મન મહાલુ કરું, તો મુવર્ણની સાથે કાંટામાં આટોડણ કરનાર ચણેડીની જેમ હું મુખની શ્યામતાને જ પામું તે આ પ્રમાણે—

પ્રથમ ગુવણ કરે છે કે—“મને ટાકણાથી જે છેલવામાં આવે છે તેમાં મને કંઈક નથી અમિના નાખીને દાંડ કરે છે તેમાં

ગયા. ત્યાં તે યોગી ઉંદર અને કુતરા વિગેરે વિકૃર્વિને પોતાના સાધુ-
ઓને લય પમાડવા લાગ્યો. તે જોઈ ગુરૂએ તેને જ મંત્રશક્તિથી
બાંધીને પોતાની પાસે આણ્યો. પછી તેની નમ્રતાથી તેને મુક્ત કર્યો.
એકદા તે ગુરૂને જ હુમ્મ સર્પે ડંશ કર્યો, તેનું વિષ વ્યાપવાથી તે
મૃતિ થયા. તે વખતે સંઘે ઘણા ઘણા ઉપાય કર્યા, પણ તે વ્યર્થ
થયા, ત્યારે રાત્રિને સમયે ગુરૂએ સંઘને કહ્યું કે—“પ્રાતઃકાળે એક
માણસ માથે કાઢનો ભારે લઈને આવશે, તે ભારને વિષ હરણ
કરનારી વેલડી બાંધેલી હશે, તે વેલડીને ઘસીને મારા સર્પડંશ ઉપર
લગાડજો.” ત્યારપછી પ્રાતઃકાળે તે જ પ્રમાણે સંઘે કર્યું એટલે ગુરૂ
મહારાજ સાજા થયા. પછી ગુરૂને અધિક વેરાન્ય આવવાથી તેમણે
સર્વ વિકૃતિનો ત્યાગ કરી જિનશાસનની ઉન્નાત કરી. આવા પ્રભા-
વિક તે શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ કે જેના હસ્તમાં જ મોક્ષલક્ષ્મી રહેલી
હતી તે આચાર્ય મહારાજ એકદા વિહારના કામે વિદ્યાપુર નગરમાં
આવી આતુર્ભાસ રહ્યા.

તે સૂરિ મહારાજે સભાને વિષે પરિગ્રહની ઇચ્છાના પરિમાણ
ઉપર શ્રવણને પ્રિય લાગે એવી રત્નસારની કથા વ્યાખ્યાનમાં કહી.
તે સાંભળી કેટલાક ધનવાન પુરૂષોએ સર્વ વતોના સ્વરૂપમૂલ પરિ-
ગ્રહની ઇચ્છાનું પરિમાણ એ નામનું આગુપ્ત ગ્રહણ કરવાનું શરૂ
કર્યું. ધર્મનું શ્રવણ કરી તેનો વિચાર કરી જે માણસ વિરતિને
અંગીકાર કરે છે, તે જ શ્રાવક છે. તે વિરતિ થોડી પણ લીધી હોય
તો તે ભવ્ય પ્રાણીઓને હિતકારક થાય છે. કહ્યું છે કે—

“શુભ ભાવવાળા જે ભવ્ય પ્રાણીએ થોડી પણ વિરતિ ગ્રહણ
કરી હોય, તેને દેવતાઓ પોતે તે વિરતિ કરવાને અસમર્થ હોવાથી
વળાણે છે—તેવા થવાની ઇચ્છા કરે છે.”

“એકેન્દ્રિય જીવો કવળના આકારને કરતા નથી, તો પણ તેઓ
જે ઉપવાસનું કળ પામતા નથી, તે તેમની અવિરતિનું જ કળ છે.”

“એકેન્દ્રિય પ્રાણીઓ મન, વચન અને કાયાવડે પાપકર્મને
કરતા નથી. તો પણ તેઓ અવિરતિને લીધે અનંતકાળ સુધી
એકેન્દ્રિય જ રહે છે.”

“તિય” એ પ્રાણીઓ જે પૂર્વ ભવમાં નિયમિત-વિરતિવાળા રહ્યા હોત, તે તેઓ આ તિય” ચના ભવમાં સોંકટો આગકે, અંકુશ, અને આરના પ્રકારને તથા વધ, બંધન અને મારણને પામત નહીં.”

આ પ્રમાણે જાણીને તે ધનિકો પરિગ્રહ પ્રમાણનો સ્વીકાર કરતા હતા, તે વળતે બાધ્યાવસ્થાથીજ હેવ અને ગુરૂની અદિતીય ભક્તિ કરનાર પેથડ ત્યાં ગુરૂને વાંદવા આવ્યો, તે વળતે ફાટેલા વસ્ત્રવાળા, પરમેવાથી વ્યામ, મેલવાળા અને જાણે કે મૂર્તિમાન દારિદ્ર્ય હોય તેવા તેને જોઈને સર્વ વેપારીઓ હસવા લાગ્યા અને બોલ્યા કે—“હે પૂજ્ય ગુરૂ! આ પેથડ લાંબ વર્ષે શરેશ્વર અને કોટિધ્વજ થવાનો છે, તેથી તેને કેમ આ મત ન આપવું?” તેમનું આવું વચન સાંભળીને શ્રીગુરૂ મહારાજે તેમને કહ્યું કે—“હે ભા.યવતો! કોઈએ લક્ષ્મીનો મર્વ કરવો યોગ્ય નથી. કારણકે લક્ષ્મી મનુષ્યને ઉચ્ચે સ્થાને આરોપણ કરીને તત્કાલ નાશી જાય છે, એટલે દારિદ્ર્ય તેને અવગ્રહન આપે છે, તેનાથી તે નીચે ઉતરે છે. અંદરથી અથવા બહારથી જે મદ કરવો તે હાથીઓનું જ ભૂપણ છે, અને ગુરૂપને તો આઠમાંથી કોઈ પણ મદ કરવો તે તેના હિતનો નાશ કરનાર છે. કહ્યું છે કે—

“જાતિ, લાભ, કુળ, ઐશ્વર્ય, બળ, રૂપ, તપ અને શ્રુત આ આઠમાંથી કોઈ પણ વટે મદ કરનાર મનુષ્ય ફરીથી—પરભવમાં તે તે વસ્તુને હીન હીન પામે છે.”

આ પ્રમાણે તેઓને કહીને પછી ગુરૂ મહારાજે પેથડને ધર્મ-લાભનો આશીર્વાદ આપવા પૂર્વક કહ્યું કે—“હે ભદ્ર! તું પણ આ ભવ અને પરભવમાં ગુણ આપનાર પાત્રનું અલુપ્ત મહણ કર.” ત્યારે તે બોલ્યો કે—“જેઓ ઘણા પરિગ્રહ (ધન)વાળા હોય તેઓને જ આ મત લેવું યોગ્ય છે. પાણી વિના પાળ બાંધવાની જેમ મારે તે મન લેવું કેમ યોગ્ય હોય? તેથી જે આ ધનિકોની સાથે હું પહેલું મત ગ્રહણ કરું, તો સુવર્ણની સાથે કાંટામાં આગાદણ કરનાર ચણેડીની જેમ હું ગુણની સ્વામતાને જ પામું. તે આ પ્રમાણે—

પ્રથમ સુવર્ણ કહે છે કે—“મને ટાંકણાથી જે છેલ્લામાં આવે છે તેમાં મને કાંઈ ફાળ નથી. અમિમાં નાંખીને દાડ કરે છે તેમાં

પણ મને દુઃખ નથી, તથા કચોડીના પથરપર ઘસે છે તેમાં પણ મને દુઃખ નથી. પરંતુ મને જે ચાંગોડીની સાથે જોળવામાં આવે છે, તે જ મને મોટું દુઃખ છે. ” ત્યારે ચાંગોડી કહે છે કે—“ હું સોનીને પ્રિય છું, હું શ્રેષ્ઠ વર્ણ (રંગ) થી જોભું છું, અને મારું વસ્ત્ર ઉત્તમ છે, છતાં હું જે નિષ્ક (સુવર્ણ) ની સાથે જોળાઉં છું, તેથી જ હું લજ્જત પામું છું. ” ત્યારે સુવર્ણ કહે છે કે—“ હે ચાંગોડી ! હું તારી સાથે તોળાઉં છું એવો તું ફોગટ ગર્વ ન કર. જે અગ્નિમાં સ્નાન કરીને બહાર નીકળાય, તો ઉત્તમતા અને અધમતાનું પ્રમાણ જણાય. ” તે સાંભળીને ચાંગોડી અગ્નિમાં પેડી તેથી મુખે ઢાંકી છે અથવા તો લોકોના ધિક્કારથી અને હઠ્કારથી ક્યામ થઈ છે, એમ હું માનું છું.

આ પ્રમાણે પથડનું વચન સાંભળીને શુરૂ મહારાજ બોલ્યા કે—“ હે ભદ્ર ! તેં આ યુક્તિવાળું વચન કહ્યું નથી. કેમકે સર્વ કોઈ માણસ પોતાના ધનને અનુસારે પરિગ્રહ પ્રમાણનું વસ્ત્ર ગ્રહણ કરે તો તે ધન્ય જ છે.

તેથી કરીને ખીજા બધા વિચારને ત્યાગ કરીને પોતાના હિતને માટે વસ્ત્રને અંગીકાર કર. ” આ પ્રમાણે કહી શુરૂએ તેનો હાથ ઝાલી તેને પ્રથમ સમકિત વસ્ત્ર આપ્યું. કહ્યું છે કે—

“ મૂલં દારં પશ્ચાદ્દાણં; આહારો ભાયણં નિહી ।

દુચ્છક્ત્સ ય ધમ્મસ્સ, સંમત્તં પરિકિત્તિચ્ચં ॥ ૬ ॥ ”

“ બાર પ્રકારના શ્રાવક ધર્મનું મૂળ, દાર, પ્રતિષ્ઠાન, આધાર, લાજન અને નિધિ સમાન સમકિત કહ્યું છે. ”

જેમ અંધકારને ભેદનાર સૂર્યની બાર દશિઓ તેના વિસ્તારને માટે છે, તેમ પાપરૂપી અંધકારને ભેદનાર સમકિતના વિસ્તારને માટે શ્રાવકનાં બાર વસ્ત્રો છે. વેપારીઓને જેમ હાથમાં રહેલી ગ્રંથિ કાર્ય સાધનારી છે, જેમ રાજધાની રાજ્યોના કાર્યને સાધનારી છે, જેમ બહારસીઓને પાટીયું કાર્ય સાધનાર છે, તેમ માણસોને સમકિત

કાર્ય સાધનાર છે. વળી સમક્ષિત મુક્તિરૂપી કન્યાનું ^૧વશ છે, મોક્ષલક્ષ્મીનો ^૨સત્યકાર છે, અને સંસારરૂપી દર્શના મસ્તકપર રહેલો ^૩બંધ છે, એમ પંડિતો કહે છે. સમક્ષિત વિનાનું ધ્યાન ધરવું તે દુઃખનું નિધાન જ છે, તપ કરવાનું કૃપા પણ માત્ર સંતાપ જ છે, કૃત્યુદ્ધિવાળા એવા તેમનો સ્વાધ્યાય પણ નિષ્ફળ છે, અભિગ્રહો પણ કદામદરૂપ જ છે. દાન અને શીળનું આચરણ પણ વખાણવા લાયક નથી, તીર્થયાત્રાદિક પણ વૃથા છે, તથા ખીનું જે કાંઈ ધર્મ-કાર્ય કરવું તે સર્વ નિષ્ફળ છે.” આ પ્રમાણે કહીને ગુરૂએ તેને મુખને માટે શેત્ર વિગેરે પરિશ્રદનું ઇન્છાનુસાર પ્રમાણ સ્વીકાર કરાવવાનો આદેશ કર્યો. કહ્યું છે કે—

“ દ્વેષવાયતનં પૂતેરપચયઃ જ્ઞાન્તેઃ પ્રતીપો વિધિ—

દ્વ્યાંશેપસ્ય મુદ્ગમ્મદસ્ય મવનં ધ્યાનસ્ય વષ્ટો રિપુઃ ।

દુઃસ્ય પ્રમયઃ મુલસ્ય નિપનં પાપસ્ય વાસો નિજઃ,

પ્રાક્ષરપાપિ પરિમહો મહા હ્ય ચલેશાય નાશાય ચ ॥૧૭॥ ”

“ પરિશ્રદ એ દેવનું સ્થાન છે, ધૈર્યનો વિનાશ કરનાર છે, શમાનો કલ્લટો વિધિ છે, વ્યાકુળતાનો મિત્ર છે, ગર્વનું ઘર છે, ધ્યાનનો કષ્ટકારી શત્રુ છે, દુઃખને ઉત્પન્ન કરનાર છે, મુખનો નાશ કરનાર છે, અને પાપનો પાનાનો જ આવાસ છે—પાપને વસવાનું સ્થાન છે. આવા પરિશ્રદ પંડિતને પણ શ્રદ્ધાની જેમ કલ્લેશને માટે અને નાશને માટે શાય છે.”

હે ભદ્ર ! અંકુશની જેમ શ્રદ્ધા કરેલા આ મતવટે ધનિક અને દમ્પ્તિ બન્નેને હોતરૂપી ઉદ્ધન હાથી વશ થાય છે. મર્યાદા વિનાનો હોતરૂપી સમુદ્ર અવશ્ય સવનો નાશ કરે છે. તે હોતના વશથી મુન્મદન મૃત્યુને પામ્યો હતો, તેનું દર્શન પ્રાપ્ત છે. અદ્યનાદાનનો

૧ મંજુ ને ૨ હોત-કરાર ૩ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૪ મંજુ ને ૫ હોત-કરાર ૬ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૭ મંજુ ને ૮ હોત-કરાર ૯ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૧૦ મંજુ ને ૧૧ હોત-કરાર ૧૨ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૧૩ મંજુ ને ૧૪ હોત-કરાર ૧૫ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૧૬ મંજુ ને ૧૭ હોત-કરાર ૧૮ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૧૯ મંજુ ને ૨૦ હોત-કરાર ૨૧ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૨૨ મંજુ ને ૨૩ હોત-કરાર ૨૪ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૨૫ મંજુ ને ૨૬ હોત-કરાર ૨૭ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૨૮ મંજુ ને ૨૯ હોત-કરાર ૩૦ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૩૧ મંજુ ને ૩૨ હોત-કરાર ૩૩ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૩૪ મંજુ ને ૩૫ હોત-કરાર ૩૬ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૩૭ મંજુ ને ૩૮ હોત-કરાર ૩૯ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૪૦ મંજુ ને ૪૧ હોત-કરાર ૪૨ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૪૩ મંજુ ને ૪૪ હોત-કરાર ૪૫ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૪૬ મંજુ ને ૪૭ હોત-કરાર ૪૮ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૪૯ મંજુ ને ૫૦ હોત-કરાર ૫૧ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૫૨ મંજુ ને ૫૩ હોત-કરાર ૫૪ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૫૫ મંજુ ને ૫૬ હોત-કરાર ૫૭ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૫૮ મંજુ ને ૫૯ હોત-કરાર ૬૦ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૬૧ મંજુ ને ૬૨ હોત-કરાર ૬૩ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૬૪ મંજુ ને ૬૫ હોત-કરાર ૬૬ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૬૭ મંજુ ને ૬૮ હોત-કરાર ૬૯ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૭૦ મંજુ ને ૭૧ હોત-કરાર ૭૨ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૭૩ મંજુ ને ૭૪ હોત-કરાર ૭૫ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૭૬ મંજુ ને ૭૭ હોત-કરાર ૭૮ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૭૯ મંજુ ને ૮૦ હોત-કરાર ૮૧ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૮૨ મંજુ ને ૮૩ હોત-કરાર ૮૪ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૮૫ મંજુ ને ૮૬ હોત-કરાર ૮૭ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૮૮ મંજુ ને ૮૯ હોત-કરાર ૯૦ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૯૧ મંજુ ને ૯૨ હોત-કરાર ૯૩ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૯૪ મંજુ ને ૯૫ હોત-કરાર ૯૬ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૯૭ મંજુ ને ૯૮ હોત-કરાર ૯૯ દર્શના મસ્તકપર જાપન ચતુર્થી ને ૧૦૦ મંજુ ને

નિયમ કરનાર શ્રેષ્ઠીની જેમ દરિદ્ર માણસ પણ સંતોષ કરવાથી કદાચ
ધનને પામી શકે છે. કહ્યું છે કે—

“ નિરીહસ્ય નિધાનાનિ, પ્રકાશયતિ કાશ્યર્પા ।

અજ્ઞોપાજ્ઞાનિ ગ્રાહાનાં, ન ગોપયતિ કામિની ॥ ૧૮ ॥

“ નિરપૃહ મનુષ્યની પાસે પૃથ્વી પોતાની અંદર રહેલાં ગુપ્ત
નિધાનોને પ્રગટ કરે છે. કેમકે બાળકો (કામના નિરપૃહ છે તેથી
તેમની) પાસે સ્ત્રી પોતાના અંગોપાંગને ગોપવતી નથી—ઢાંકતી નથી.

પછી ધનનું પ્રમાણ કરવામાં (જાણવામાં) સાત આઠ ધનિકો
ની સ્પર્ધા કરનારા તે પેથડના હાથમાં ગુરૂએ સર્વ શુભ રેખાઓનો
તે આ પ્રમાણે.—જેના હાથમાં શક્તિ નામનું શસ્ત્ર, તોમર (ભાકું)
દંડ, ખર્જી, ધનુષ, ચક્ર અને ગદાની જેવી રેખાઓ દેખાતી હોય, તે
પુરૂષ રાજા થાય એમ કહેવું. જેના હાથ પગના તળીયે ધ્વજ, વજ્ર,
અંકુશ, છત્ર, શંખ અને પદ્મ (કમળ) વિગેરેના આકારવાળી રેખા
દેખાતી હોય, તે પુરૂષ લક્ષ્મીનો સ્વામી થાય છે. જેને સ્વસ્તિક
(સાધીયા) નો રેખા હોય તે લોકમાં સૌભાગ્ય પામે છે, મત્સ્ય
(માછલા) ની રેખા હોય તે લોકમાં પૂજા પામે છે, શ્રી વત્સની રેખા
હોય, તે ઇચ્છિત લક્ષ્મીને પામે છે. માળાના આકારે રેખા હોય તે
ઘણી ગાયો વિગેરે પશુઓનો સ્વામી થાય છે. જેના હાથના અંગુઠાના
પર્વોમાં જળની રેખા હોય તે ભાગ્યવાન થાય છે, અંગુઠાના મૂળમાં
જવ હોય તે વિદ્યાવાન થાય છે, હાથના તળીયે ઉર્ધ્વ રેખા હોય તે
તે મોટી લક્ષ્મી આપનાર થાય છે. આ પ્રમાણે વિશાળ સંપત્તિને
આપનારી અનેક રેખાઓવાળા તેના હાથ જોઈ ગુરૂએ જાણ્યું કે આને
ધન અને વૈભવ ઘણું પ્રાપ્ત થશે. તે વખતે તે પેથડ ગુરૂના કહેવાથી
વીર્ય રૂપીયાનું પરિમાણ કરવા લાગ્યો. તેની ગુરૂએ ના કરી, ત્યારે
સા રૂપીયાનું પ્રમાણ કરવા લાગ્યો. તેની પણ ના કરી, ત્યારે હજારનું
પ્રમાણ કરવા લાગ્યો. તેની પણ ના કરીને હવે ગુરૂએ પાંચ લાખનું
પ્રમાણ કરાવ્યું. અરે ! દરિદ્રી કેવળ પાંચ ગુરૂના વક્તવ્યના ? અરે !
લવિચ્ચનું જાણવું ની કુશળતા ? તથા અરે ! અનિશ્ચય જ્ઞાન છતાં

પણ ગંભીરતા ? આ ત્રણ બાબત તે ગુરૂ મહારાજમાં સર્વોત્તમ હતી. પછી પેથડે લલ્લ પામીને કહ્યું કે—“ હે ભગવાન ! મને લાખ રૂપીયા લખતાં કે ગજાતાં પણ આવડતું નથી, તો તેટલા રૂપીયા ઉપાર્જન કરવાને તો હું કેમ શક્તિમાન થાઉં ? ” ગુરૂએ કહ્યું કે—“ હે બદ્ ! તારું વચન યુક્ત છે, પરંતુ લક્ષ્મીને એક શણવારમાં પતિને પતિ જનાવવામાં અને પતિને પતિ જનાવવામાં સમર્થ છે તેથી ભાવ્યશાળી પુરૂષોને ધનનો નિયમ મોકળો (વિશાળ) રાખવો સારો છે. તેમ કરવાથી કદાચ ધનની અધિકતા થાય તોપણ મન ડોલે નહીં—અઘાયમાન થાય નહીં. ” ત્યારે તેણે ગુરૂનું વચન શ્રદ્ધાથી અંગીકાર કર્યું. પછી તે પેથડે કદથી આજીવિકા કરતાં કેટલોક કાળ નિર્ગમન કર્યો.

એકદા પ્રવાસીને કાળ સમાપ્ત, હુએ કરીને વારી શકાય એવા મેધની વૃદ્ધિ કરનાર અને ધાન્યાદિકની ઉત્પત્તિવડે સારભૂત—એક એવો વર્ષાકાળ પ્રાપ્ત થયો. તે વર્ષાઋતુમાં ગાઢ અંધકારના સમૂહવડે મહિન થયેલા આકાશના આંગળાડૂપી કાગળી પૃથ્વીને વિશે વિધાતાએ પતંગીયાના બાગકોડૂપી મેથે નાશ કરેલા સૂર્યના સમગ્ર તેજના બીજને વાન્યા હોય એમ જણાતું હતું. કેમકે જો તેમ ન હોય તો શરદઋતુમાં તે સૂર્યનું તેજ અત્યંત કેમ થાય ? આવા વર્ષાઋતુને સમયે પેથડ પદગામથી આવતો હતો, તેને માર્ગમાં વરસતા મેથે શકયો, તેથી તે રાત્રિ પડી ત્યારે પોતાના ગામની સમીપે આવ્યો, તે વખતે તેણે કેટલાએક નિર્ભય બાગકોને અન્યના ક્ષેત્રોમાંથી પાછા વાળેલા જંગવડે અમુકના ક્ષેત્રના ક્યારામાં પાછી ભરતા જોયા. તે જોઈ મનમાં આશ્ચર્ય પામી તેણે વિચાર્યું કે—“ આવી ભયંકર રાત્રિએ રયામ વર્ણવાળા આ બાગકો નગરની બહાર રૂટીને આવું કામ કરે છે તે કોણ હશે ? ” આ પ્રમાણે વિચારી તેણે તેઓને પૂછ્યું, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે—“ અમે પુણ્યને વશ થવાવાળા છીએ, આ નગરમાં જ બીજા છીએ અને આ નગરમાં રહેનારા કામ નામના શ્રેણીના કામે છીએ (કામ કરનારા છીએ). ” તે સાંભળી પેથડે તેમને પૂછ્યું કે—

“ ન નિમિત્તદ્વિપાં સેમો, ન ઘાયુર્વેદદ્વિપામ્ ।

ન ધ્રીર્નીતિદ્વિપાં ધર્મ-દ્વિપામેવજ્ઞયં તુ ન ॥ ૨૦ ॥ ”

“ જ્યોતિષના દેવીને ક્ષેત્ર દુશળ થતું નથી, વૈદ્યના દેવીનું આયુષ્ય હોતું નથી, નીતિના દેવીને લક્ષ્મી રહેતી નથી, અને ધર્મના દેવીને તે ત્રણે હોતાં નથી. ”

તે સાંભળી તે જોશી લક્ષ્મીને બોલ્યો કે—“ તમારી પંડિતા-
હને ધિક્કાર છે, કે જોશી તમે ચિંતામણિ રત્નને પથ્થરરૂપે માન્યું.
જો દલાય આ ઉત્તમ શુકનનો આદર કરીને તમે નગરમાં પ્રવેશ કર્યો
હોત તો તમે આ આખા માલવ દેશના છત્રધારી રાજા જ થાન.
કેમકે આ દુર્ગા અમુક સ્થાનને લઈને અશુભ છે તોપણ તે સર્પરૂપી
કાળને પોતાના પગની નીચે નાંખીને નૃત્ય કરે છે, તેથી આવી શુભ
ઘટનાવટે તે શક્યને આપનારી છે. હવું છે કે—

“ કાલાદિગામ્પદ્મેષ્ટા-વિરોપમાસાઘ સ્વગરવારીનિ ।

અશુમાનિ શુમાનિ શુમાન્દશુમાનિ ભવન્તિ રાહુનાનિ ॥ ૨૧ ॥ ”

“ કાળ, દિશા, સ્થાન અને વૈષ્ણના વિરોધને પાત્રીને પત્રીના
શબ્દો વિરોધે શુકનો અશુભ છતાં પણ શુભ થાય છે, અને શુભ
છતાં પણ અશુભ થાય છે. ”

તમે કાળવાર ચિલ્લ કર્યો, તેથી આ ઉત્તમ શુકનનું તમે
અપમાન કર્યું, તેથી તે સર્પરૂપી કાળને આપણે નહીં તોપણ તેનું જ
રૂપ થશે તે તમે સાંભળો—તમે આ સમગ્ર માલવ દેશના કચેરા
ધનવાન પ્રદેશો પૂજ્યો, જોટા ધનવાન થયો, અને આ દેશના
રાજા તો મારા વિલંબે જ થશે / નાનનો જ રાજા રહેશે. ” આ
પ્રમાણે તેણે વચન સાંભળી દેહના પુત્રે જેદ પાત્રીને વિચાર કર્યો
કે “ અરે ! જુદા-કે આ માટે અશુભપણું આજે દુર્લભ રાજ્ય
લક્ષ્મીને આપતી અટકવથી માન્ય શુભરૂપ થતું છે. હવું છે કે—

“ અદ્યથં મનુ શૂન્યં, કાલિમં રાત્ર્યરેલિતા ।

દમ્ભોરમ્ભં કાન્તા, સર્વિષં મનુ, મુક્તમય ॥ ૨૨ ॥ ”

“મૂર્ખતા જ મૃત્યુછે, અને વિદ્વત્તા જ જીવિત છે. આખનેનું આંતર (તક્ષવત) જાણીને જે ઇષ્ટ લાગે, તે ગ્રહણ કરે.”

જો કદાચ સંસારરૂપી અસાર ભોજનની અંદર ધી સમાન રામ્ય મને કોઈ પણ પ્રકારે પ્રાપ્ત થાય, તો હું આખી પૃથ્વીને જિનેશ્વરના ચૈત્યોવડે શોભિત કરું. અથવા તો આ જોશીનું વચન સત્ય થશે તો હજુ પણ કાંઈ બગડી ગયું નથી. વળી આ જોશીએ જે કહ્યું છે તે અવશ્ય થશે જ. તથા વળી જેમ વિંધેલો કાન ભૂપણને પામેછે, છેદેલો નખ લાખના રસને પામે છે, તીક્ષ્ણ સોયથી ભેદેલો હાથ શોભાને પામે છે, લક્ષ વળતે મલિન વસ્ત્રવાળી કન્યા ઘરેણાઓને પામે છે-પહેરેછે, તાપ વિગેરેને પામેલું વસ્ત્ર સારા રંગને પામે છે, અર્થાત્ આ સર્વે જેમ દુઃખ સહન કરવાથી શોભા વિગેરે ગુણને પામે છે, તેમ દરિદ્ર એવો હું પણ કેમ ધનને નહીં પામું ? આ કળિયુગમાં શુકનજ વસ્તુને પ્રકાશ કરવામાં દિપક સમાન છે. કેમકે તે શુકનના બળથીજ મારવાડના જોશીએ મુઠીમાં મોતી છે એમ કહ્યું હતું” આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરી તે જોશીની વાણી ઉપર અત્યંત શ્રદ્ધા રાખતાં તે માયા કપટ રહિત પેથડે સોપારી વિગેરે આખી તેનો સત્કાર કર્યો, અને ત્યારપછી તેણે તે મોટા નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. તે નગર પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીના કપાળને વિષે રહેલા અલંકારની જેમ શોભતું હતું, તથા તેનાં કિલ્લા ઉપર રહેલા કાંગરાની શ્રેણિ ઉપર મોતીઓ લટકાવેલા હતા તેથી તે કલ્પેલો તેના ગોળ તિલક (આંદલા) જેવો શોભતો હતો.

પેથડનું પરિચલ પ્રમાણ તથા માંડવદુર્ગ નગરમાં
જતું એ જ આખને કહેનારો આ
ખીને તરંગ સમાપ્ત થયો.

। अथ तृतीय तरंग ।

વખતે તે મંડપદુર્ગ નગરમાં પરમાર વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો
 લક્ષ્મીવટે દેવની જેવા ધીજયશિંહદેવ નામે રાજા રાજ્ય
 કરતો હતો. તે રાજાના મહેલરૂપી પર્વત પાસે આવીને
 તે પેથડે શુભ સુવર્ત તજાણીની જેમ દુકાન માંડી.
 તેમાં જોડાઈ વિગેરે ધાન્ય, તેલ, મીઠું, મગ, હીંગ અને ધી
 વિગેરે સર્વ પ્રકારની ઓદીખાનાની વસ્તુઓ યાત્રી યાત્રી લઈને
 નાંખી. અને બહોળાપાત્રે કરીને તે લવણ (મીઠા) નો જ
 વેપાર કરતો હતો. તેથી સમગ્ર લોકમાં તેનું લાવણિક નામ
 પ્રસિદ્ધ થયું. એકાકી આવીરી કામજા ઓદીને મરતકપર જાનાની
 ઈંટાળી ઉપર ધીનો ઘડો મૂકી તેના હાટે આવી તેલથી તે ઘડો
 ઈંટાળી મહિત ઉગારીને નીચે મૂક્યો. તેમાંથી તે પેથડે ઉત્તમ શુભધિ
 થીને માપવટે ઠાકવા લાગ્યો. તેમાંથી ધણું થી કાઢવા છતાં પણ ત્યાં
 તે ઘડાનું થી ન્યૂન થયું નહીં. ત્યારે ઈંટાળીની અંદર ચિત્રકવેલરી
 હોયી જોઈએ એમ તેણે ધાર્યું. તેથી તે આવીરીને લણી પેસા આપી
 ઈંટાળી મહિત તે ધીનો ફૂલ તેણે પેચાનો છંદ લીધો. તેથી તે ઘડામાં
 અપડ થી થયું. બહો ! બાબની બામૂની કેવી છે ?

હવે તે નગરનો રાજા જયન્તિદ જ્યારે જમવા બેસતો હતો,
 ત્યારે તેની મેક દામી ચાલેા લઈને તે પેથડની દુકાને થી લેવા માટે
 હોમણ આવતી હતી. તેણીને તે મૂલ્યવટે અતુલ શુભધિવાનુ થી
 અપડા હતો. અને તે રાજા દર્શણ તે થી ખાતે હતો આ પ્રમાણે
 કેટલાક કાલ સુધી. તેજામઃ એકદા પેથડ જમવા જે નહોતો હતો, અને
 તેને પુષ્ટ મગજ દુકાને મોકી હતો તે વખતે તે દામી થી ઉપર

“મૂર્ખતા જ મૃત્યુ છે, અને વિદ્વત્તા જ જીવિત છે. આ બન્નેનું આંતર (તફાવત) જાણીને જે ઇચ્છે લાગે, તે ગ્રહણ કરે.”

જો કદાચ સંસારરૂપી અસાર ભોજનની અંદર ઘી સમાન રાખી મને કોઈ પણ પ્રકારે પ્રાપ્ત થાય, તો હું આખી પૃથ્વીને જિનેશ્વરના ચૈત્યોવડે શોભિત કરું. અથવા તો આ જોશીનું વચન સત્ય થશે તે હજી પણ કોઈ બગડી ગયું નથી. વળી આ જોશીએ જે કહ્યું છે તે અવશ્ય થશે જ. તથા વળી જેમ વિંધેલો કાન ભૂપણને પામે છે, છેદેલો નખ લાખના રસને પામે છે, તીક્ષ્ણ સોયથી ભેદેલો હાથ શોભાને પામે છે, લક્ષ વખતે મલિન વસ્ત્રવાળી કન્યા ઘરેણાઓને પામે છે-પહેરે છે, તાપ વિગેરેને પામેલું વસ્ત્ર સારા રંગને પામે છે, અર્થાત્ આ સર્વે જેમ દુઃખ સહન કરવાથી શોભા વિગેરે ગુણને પામે છે, તેમ હરિદ્ર એવો હું પણ કેમ ધનને નહીં પામું ? આ કળિયુગમાં શુકનજ વસ્તુને પ્રકાશ કરવામાં દિપક સમાન છે. કેમકે તે શુકનના બળથી જ મારવાડના જોશીએ મુઠીમાં મોતી છે એમ કહ્યું હતું” આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરી તે જોશીની વાણી ઉપર અત્યંત શ્રદ્ધા રાખતાં તે માયા કપટ રહિત પેથડે સોપારી વિગેરે આપી તેનો સત્કાર કર્યો, અને ત્યારપછી તેણે તે મોટા નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. તે નગર પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીના કપાળને વિષે રહેલા અલંકારની જેમ શોભતું હતું, તથા તેનાં કિલ્લા ઉપર રહેલા કાંગરાની શ્રેણી ઉપર મોતીઓ લટકાવેલા હતા તેથી તે કહ્યેલો તેના ગોળ તિલક (આંદલા) જેવો શોભતો હતો.

પેથડનું પરિચ્છાદ પ્રમાણ તથા માંડવદુર્ગ નગરમાં
જવું એ જ બાબતને કહેનારો આ
બીજો નવમો સમાપ્ત થયો.

માંથી સેવનારા થાય છે (છ માસે વાણીવાને આપત્તિ આવે જ છે). માડું કદથી મેળવેલું ધન જરૂર આજે રાજ્ય લઈ લેશે. શું કીડીયોતું એકદું કદેલું ધાન્ય તેતર ખાઈ જતા નથી ? ” આ પ્રમાણે તેનું ચિત્ત ચિંતાડપી ચિનાયી વ્યાપ્ત થયું. તે જમીને ઉઠ્યો કે તરત જ તે પુરૂષ તેને હુકાને પણ નહીં જવા દેતાં રાજ્ય પાસે લઈ ગયો. રાજ્યએ તેને પૂછ્યું કે—“ અરે ? આજે તેં ધી કેમ ન આપ્યું ? ” પેથક બોલ્યો કે—“ હે દેવ ! તે વખતે હું હુકાને નહોતો, પરંતુ માડા પુત્ર હતો. તેણે કેમ ન આપ્યું ? તે હું બાણતો નથી. ” તે સાંભળી રાજ્યએ સેવકને મોકલી તેના પુત્રને પણ બોલાવ્યો. તે વખતે પેથક વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ અહો ! આજે મેં પુત્રને શા માટે હુકાને રાખ્યો ? અથવા તો શું વિનાશ કાળે વિપરીત ભુલિ ન થાય ? ”

“ સુવર્ણ જેવા પીળા શરીરવાળો મૃગ કેહ્યે હુનિયામાં કયાંઈ પણ જોયો નથી અને સાંભળ્યો પણ નથી. તોપણ સિતાએ તેની ચામડીની ઠાંચળી દરવાની ઇચ્છા કરી, તેથી જણાય છે કે વિનાશ કાળે વિપરીત ભુલિ થાય જ છે. ”

આ પ્રમાણે પેથક વિચાર કરે છે તેટલામાં ચિંહન બાળક જેવા નિર્ભય અંત્રણ રાજ પાસે આવ્યો. તેને પણ રાજ્યએ પૂછ્યું ત્યારે તે સ્પષ્ટ રીતે બોલ્યો કે—“ હે સ્વામી ! આજે મારા પિતા હુકાને ન હોતા, હું જ હતો. મેં આજે ધી ન આપ્યું તેનું કારણ સાંભળો:—તેટલામાં ધી આપવા માટે હું ઉઠીને હુકાનની અંદર ગયો, તેટલામાં સામે તાટાળ ગ્રાટ શબ્દ કરતી (મીટી) છીંક થઈ. તે વખતે મને શંકા થઈ કે આ ધીમાં ગરોલી વિગેરેની ગરજ તો નહીં પડી હોય ? કેમકે પ્રાયે કરીને અમારા ધી વિગેરેનાં પાત્રો વ્યાકુળતાને લીધે ઉપાડાં પણ રહી બચે છે. કદાચ તે પ્રકારે ગરજ ન પડી હોય તો શનુએ હોભ પમાડેલા કેઇ માણસે વિપાદિક નાખ્યું હોય તો શું કરવું ? કારણ કે શાલિ (ચોખા) ખાવામાં હુબ્ધ થએલા પોપટ, કંધ પીવામાં હુબ્ધ થએલા બિલાડા અને ધનમાં હુબ્ધ થએલા પુરૂષો અનુક્રમે પર્યવરને, લાકડીને અને અનર્થની પરપરાને જોતા નથી.

આવી. તેણીએ ધી માગ્યું ત્યારે અતિ ચતુર એવા ઝાંઝણે વિચારું કે—“ રાજા હમેશાં વેચાતું લાઇને ધી ખાય તે ખોટી રીત છે, તે આપત્તિને લાવવામાં ફતી સમાન આ તેની કુટેવને હું આજે ફરકે પાછળથી ગુણ કરનારા મારાપર રાજા ભલે ક્રોધ કરે કે ખુશી કરે કહ્યું છે કે:—

“ છાયા મે ન તથા વૃથા ચ કુસુમસ્તોમસ્તથા નોમ્નત,
શાલાશ્રીર્ન ચ તાદૃશી ફલભરભ્રાજિષ્ણુતા દૂરતઃ ।
નિર્ગુણીતિ વિવેશ વિન્નહતયે વૈશ્વાનરં સાદગં,
કર્ત્તવ્યો હ્યુપકાર એવ કૃતિના દગ્ધ્વાઽપિ દેહં નિજમ્ ॥૧૧

“ નિર્ગુણીએ? વિચાર કર્યો કે—મારે છાયા નથી, પુષ્પિ આવે છે ખરા પણ તે નકામા છે, શાખાની શોભા પણ તેવા પ્રખરની ઉંચી (સારી) નથી, અને ફળોના સમૂહવડે મારી શોભા તો ફર રહો અર્થાત્ ફળ તો આવતા જ નથી. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે નિર્ગુણી વિદ્ધને હણવા માટે આદરથી અગ્નિમાં પેસે છે (નગોદીકું તેલ કરવામાં તેનો ઉપયોગ થાય છે.) તેથી પંડિત પુરૂષે પોતાના દેહને બાળીને પણ પરાપકાર કરવો જોઇએ. ”

આમ વિચારીને ઝાંઝણે કહ્યું કે—“ જા. રાજાને કહે ધી નથી. ” તે બોલી કે— “ રાજા જમવા બેઠા છે તેથી થોડું પણ આપ. ” ઝાંઝણે કહ્યું કે— “ હે મુખ્યા ! વારંવાર શું બોલ્યા કરે છે ? એક છાંટો પણ ધી નથી. તને ગમે તે કર. ” તે સાંભળી શ્યામ મુખવાળી યદને તે કાસીએ રાજા પાસે જઈ સામંતાદિક સાંભળતાં ધીનો અભાવ કહ્યું તે સાંભળી રાજા સચ્ચત પામ્યો, અને ક્રોધથી તેણે પંથકને બેસાડવ. માટે તત્કાળ પોતાના સેવક મોકલ્યો, તથા પોતે નિઃજન કરીને દેને થયે. તે જ પુરૂષે રાજાના હોપતું કારણ જણાવવ. પૂર્વક પંથકને તે કહ્યું ત્યારે તેણે અત્યંત ભયનીત થઈ વિચારું કે— “ માન્ય નરમ કેવળ આજે રાજાનો કારણ વિનાએ કેવલ દેન થયે હશે ” અથવા તે હું માન આવે ત્યારે વાળીયાએ

માંચી સેવનારા થાય છે (હ માસે વાણીયાને આપત્તિ આવે જ છે). માટે કદશી મેળવેલું ધન જરૂર આજે રાજા લઈ લેશે. શું કીડીયોતું એકદું કરેલું ધાન્ય તેતર ખાઈ જતા નથી ? ” આ પ્રમાણે તેતું ચિત્ત ચિંતાગ્રાસી ચિતાઘી વ્યાસ થયું. તે જમીને ઉઠયો કે તરત જ તે પુરૂષ તેને હુકાને પણ નહીં જવા દેતાં રાજા પાસે લઈ ગયો. રાજાએ તેને પૂછ્યું કે—“ અરે ? આજે તેં ધી કેમ ન આપ્યું ? ” પેથડ બોલ્યો કે—“ હે દેવ ! તે વખતે હું હુકાને નહોતો, પરંતુ મારાં પુત્ર હતો. તેણે કેમ ન આપ્યું ? તે હું જાણતો નથી. ” તે સાંભળી રાજાએ સેવકને મોકલી તેના પુત્રને પણ બોલાવ્યો તે વખતે પેથડ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ અહો ! આજે મેં પુત્રને શા માટે હુકાને રાખ્યો ? અથવાતો શું વિનાશ કાળે વિપરીત ભુદ્ધિ ન થાય ?

“ મુવલું જેવા પીળા શરીરવાળો મૃગ કોઈએ હુનિયામાં ક્યાંઈ પણ જોયો નથી અને સાંભળ્યો પણ નથી. તોપણ સિતાએ તેની ગામડીની કાંચળી કરવાની ઇચ્છા કરી, તેથી જણાય છે કે વિનાશ કાળે વિપરીત ભુદ્ધિ થાય જ છે. ”

આ પ્રમાણે પેથડ વિચાર કરે છે તેટલામાં મિંહના બાળક જેવા નિર્ભય ઝાંઝલ રાજા પાસે આવ્યો. તેને પણ રાજાએ પૂછ્યું ત્યારે તે સ્પષ્ટ રીતે બોલ્યો કે—“ હે સ્વામી ! આજે મારા પિતા હુકાને ન હોતા, હું જ હતો. મેં આજે ધી ન આપ્યું તેનું કારણ સાંભળો:—જેટલામાં ધી આપવા માટે હું ઉઠીને હુકાનની અંદર ગયો, તેટલામાં સામે તત્કાળ ત્રાટ શબ્દ કરતી (મોટી) છોક્રી થઈ. તે વખતે મને શંકા થઈ કે આ ધીમાં ગરોલી વિગેરેની ગરલ તો નહીં પડી હોય ? કેમકે પ્રાયે કરીને અમારા ધી વિગેરેના પાત્રો વ્યાકુળતાને લીધે ઉધારાં પણ રહી જાય છે. કદાચ તે પ્રકારે ગરલ ન પડી હોય તો યતુએ જોલ પમાડેલા કોઈ માણસે વિપાકિક નાખ્યું હોય તો શું કરવું ? કારણ કે શાલિ (ચોખા) ખાવામાં હુબ્ધ થએલા પોપડ, દૂધ પીવામાં હુબ્ધ થએલા બિલાડા અને ધનમાં હુબ્ધ થએલા પુરૂષો અનુક્રમે પથ્થરને, લોકડીને અને અનર્થની પરંપરાને જોતા નથી.

આવા કારણોને લીધે જ રાજાઓના જળના ઘડાઓને પણ શત્રુના વિષરૂપ કરેલા કષ્ટથી ગચવા માટે તાળાં દેવામાં આવે છે. શત્રુ પર વિશ્વાસ રાખવો નહીં, અને મિત્ર ઉપર પણ વિશ્વાસ રાખવો નહીં આવું નીતિનું રહસ્ય આપ બાણો જ છો, તેથી આપ પ્રમાદી ન થાઓ. પ્રમાદરૂપી શત્રુ પ્રાણીઓના શરીરમાં જ રહેલો હોવાથી પોતાના વસ્ત્રમાં જ સર્પ પેટેલો હોય તેની માફક કેટલું કુશળ થાય ? ન જ થાય. અથવા તો હે દેવ ! આપ એમ માનતાં હો કે જેણે (જે પુણ્યે) આવું મોટું સ્વામીપણું આપ્યું છે, તે જ કદને સ્થાવના પમાડવામાં અર્ગલારૂપ થશે; તો પણ અવંતીના સ્વામી હમેશાં વેચાતું ધી લકને નિર્વાહ કરે છે, એવી આપની અપકીર્તિ વિશેષે કરીને દિશાના અંત સુધી ફેલાશે. કહ્યું છે કે—

“ નિર્મળને વિષે જે મલિનતા હોય તે જ અપકીર્તિનું કારણ છે, પણ મલિનને વિષે મલિનતા હોય તે કાંઈ અપકીર્તિનું કારણ નથી. જેમકે ઉત્તવળ ચંદ્ર અદ્ય મલિનતાને લીધે જ કલંકી કહેવાય છે, પણ કેવળ મલિન એવો અંજનગિરિ કલંકી કહેવાતો નથી.”

અમારા જેવાને ઘેર પણ આગળથી જ બે ત્રણ દિવસ ચાલે તેટલું પણ ધી હોય છે, તો આવા મોટા દેશાધિપતિને ઘેર એક દિવસ ચાલે તેટલું પણ ધી ન હોય, તે કેવું આશ્ચર્ય ? કદાચ કોઈ શત્રુએ આવીને કિડલો રૂંધ્યો હોય તો ધી વિગેરેનો સંગ્રહ નહીં હોવાથી આગ લાગે ત્યારે ફૂવા ખોદવાનો ન્યાય જ આપને લાગુ પડે છે. વળી આપના જે મંત્રીઓ છે તે સર્વેને હું શીયાળની ટાઢ ઉડાડવા માટે ધન આપનારા મંત્રીની જેમ કપટી માનું છું. કહ્યું છે કે—

“ નાસ્યે સર્પસ્ય રુધિરં, ન ચ દષ્ટકલેવરે ।

ન પ્રજાસુ ન મૃપાલે, ધનં દુરધિકારિણિ ॥ ૨ ॥ ”

“ સર્પ કોઈને ડંડે છે, ત્યારે તેનું લોહી સર્પના મુખમાં પણ આવતું નથી, તેમજ ડંડાયેલાના શરીરમાં પણ રહેતું નથી, તે જ પ્રમાણે દુષ્ટ અધિકારી હોય ત્યારે દેશનું ધન પ્રજામાં પણ રહેતું નથી, તેમજ રાજા પાસે પણ રહેતું નથી. ”

જે પ્રધાન રાજાનું હિત કરે છે, અને અહિતને નિવારે છે, તેમજ રાજાના, પોતાના અને સર્વ પ્રજાના અર્થને સાધે છે, તે જ ઉત્તમ પ્રધાન છે. કહ્યું છે કે—

“કેટલાએક મંત્રીઓ પ્રતિધ્વનિ જેવા હોય છે (રાજા જેમ જોલે તેમજ પોતે પણ જોલે તેવા હાજ્યા હોય છે), કેટલાક અરિસા જેવા (પ્રતિબિંબ-છાયારૂપે) હોય છે, અને કેટલાક દીવાની જેમ માત્ર માર્ગના દેખાડનાર હોય છે, પરંતુ અંકુશની જેમ રાજાને વશ કરનાર મંત્રી તો કોઈક જ હોય છે. ”

વળી હે, સ્વામી ! આપના પ્રસાદથી મારે ધીની જરા પણ ન્યૂનતા નથી, જો કાર્ય હોય તો ધીની નીક ચલાવવા પણ હું શક્તિમાન છું, તેથી કરીને હે રાજા ! બાળક ચક્રી પણ હિત ગ્રહણ કરવું એમ જાણીને આવી રીત ન થાય—આવો રીવાજ બંધ થાય તેમ કરો. ”

આ પ્રમાણે જાંશુલી વિદ્યાના જેવી તેની ઉદાર વાણી સાંભળીને રાજા ક્રોધરૂપી વિપત્તિ મુક્ત થઇ ચિત્તમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે—
“અહો ! આની દીર્ઘદષ્ટિ ! અહો ! આનું ધૃષ્ટપણું (નીકરપણું) ! અહો ! આની વાણીની મોટાઈ અને જોડું એ કે અહો ! આના વચનની ચતુરાઈ ! આ સર્વ કોને આશ્ચર્યકારક નથી ? આ બાળક છે તોપણ બાળ જોવા સિંહ, કપ્પવૃક્ષ અને સૂર્યની જેમ જોવાવડે તો અબાળ જોવો છે. તેથી આ તેના પિતા સહિત મારા પ્રધાનપદને હાયક છે. ” આ પ્રમાણે વિચારીને હર્ષના સમૂહથી મનમાં વિકરવર ધરેલા રાજાએ તે પિતાપુત્રને પાંચે અંગના મુંદર વસ્ત્રો આપી સર્વ મુદ્રાના અધિકારી કર્યા. પીળી કાંતિવાળા મુવર્ણની મુદ્રાથી મુક્ત તેમના હાથરૂપ રાતું કમળ દેદીપ્યમાન અને મૂર્તિમાન લક્ષ્મીવરે જાણે આશ્રય કરાયું હોય તેમ શોભતું હતું. તે વખતે અત્યંત કાંતિવાળા શાવકોરૂપી તારાઓવાળું જિનશાસનરૂપી આકાશ યત્રુરૂપી અધકારને હરણ કરનારા તેમનાવડે સૂર્યોદયવાળું થયું. કહ્યું છે કે—

“ જિણ્દેવો જિણમતો, રાયા મંતી વ માવત્રો બલવં ।

સાશ્વત્તો ચાવરિઓ, પંચુજોઘા રમે દુનિ ॥ ૩ ॥ ”

“ જિનેશ્વર દેવ, જિનેશ્વરના ભક્ત રાજ, મંત્રી, કે બળવાન શ્રાવક તથા અતિશયવાળા આચાર્ય, આ પાંચ શાસના ઉદ્યોતક છે.”

રાજાએ તેમના સુખપૂર્વક નિર્વાહ થવા માટે દર વરસે દરેક ગામમાંથી તેમના પૂર્વના પુણ્યરૂપી વૃક્ષના પુષ્પ સમાન એક એક સોનામહોરનો લાગો કરી આપ્યો. ત્યારપછી હર્ષ પામેલા રાજાએ તે બંનેને ચડવા માટે અશ્વ આપી ઘેર જવાની રજા આપી, ત્યારે તે બંને રાજાને પ્રણામ કરી અશ્વપર આરૂઢ થઈ પોતાના ઘર તરફ આશ્ચર્ય તેમની આગળ વાગતા વાજિત્રોના શબ્દથી આકાશતળ ભરાઈ ગયું હતું, તેમની આગળ ચાલતા મંત્રીઓ, સામંતો, અમાત્યો અને લાખો અગ્રેસર મનુષ્યોના ચાલવાથી પૃથ્વીમંડળ નમી જતું હતું. આ રીતે તે બંને પુત્રપિતા શોભાવાળા જયસિંહ નામના સચિવને ઘેર બોલે કે ઈંદ્રપુત્ર અને ઈંદ્ર ઉત્તમ વિમાનમાં બંધ તેમ ગયા. ત્યાં જયસિંહ પાસેથી આઠ હજાર રૂપીયા ગ્રહણ કરીને સર્વને સન્માન કરી સંતોષ પમાડી ઝાંઝણે સર્વને રજા આપી. આ પ્રમાણે વચનની ચતુરાઈથી પેથડ અને ઝાંઝણ તત્કાળ પ્રભુતાને પામ્યા. અથવા તો વાણીની કળા કદાપિ નિષ્ફળ થતી નથી. કહ્યું છે કે—

“ વપુર્વચનવચ્ચાણિ, વિદ્યા વિમવ एव च ।

वकारैः पञ्चभिर्हीनो, नरो नार्हति गौरवम् ॥ ૪ ॥ ”

“ વપુ / શરીર , વચન, વચ્ચ, વિદ્યા અને વૈભવ આ પાંચ વકારથી દીન મનુષ્ય હોય તો તે ગૌરવતાને લાયક થતો નથી. ”

“ વાણી જ અપરિમિત-મોટા મહિમાનું ઘર છે, પણ લક્ષ્મી મહિમાનું ઘર નથી. જેમકે પાપટ સારી વાણીવાળો હોય છે તેથી તે નુવર્ણના ધનના પાવન માં રહે છે, અને હાથી લક્ષ્મીનું ઘર છે તેવાનું તે વહન નહીં છે અદ્વિમાન રાજાને એવવા લાયક અપાર વ્યય પાડે તો મનુષ્યને વિષે તથા આવાસમાં રહેલા પેથડે મેટ પર્વતની ઉપમા થાય, કે જે સર્વનું દાન કરનારા પેથડે પોતે અનેક લોકોને દાન કરે છે તથા મનુષ્ય પોતે મનુષ્યને દાન હોય તો ગેર (બાકીના) સર્વ નાશ કરે છે એવું જોઈ શકાય તેવી સમજ નથીઆના જગત સમુદ્રમાં જે નાવ છે તેને તે પેથડ સર્વ પ્રકારના અધિકારમાં પ્રાપ્ત થયેલું

ધન રાજાને પમાડ્યું. તે પેઢે સીમાડાના ઉદ્ભવ રાજાઓને પોતાની ખુદીથી જ વશ કર્યા. જે બાળત યુદ્ધમાં અસાધ્ય હોય તે દેહીખ્ય-ખુદીથી જ સાધી શકાય છે. ત્યાર પછી પેઢે ઝાંઝળને વાણીથી ન કહી શકાય તેવા ઉત્સવો પૂર્વક દિહી ગામના રહીશ લીમ નામના શેઠની સોભાગ્યદેવી નામની કન્યા પરણાવી.

એકદા મોટી દીર્ઘિવાળા કન્યકુળજ દેશના રાજાએ કમળના સરખા મુખવાળી પોતાની કન્યાને માલવદેશના રાજા સાથે પરણાવવા પોતાના મંત્રીઓની સાથે મોકલી. તેથી તે મંત્રીઓ કન્યાને લઈ માલવ દેશના રાજા પાસે આવ્યા, અને ઉત્સાહ પૂર્વક તેમણે કન્યાના વિવાહક્રિકનો વૃત્તાંત તે રાજાને કહ્યો. પછી રાજાએ આપેલા ઉતારામાં તેઓ મુખે રહ્યા. તેવામાં એકદા તેઓએ સ્નાનને સમયે માલવેશની કીડા ભેંઠ. તે વખતે તે રાજાને જેમ મુખ ઉપજે તેમ શરીરે અભયંગ કરાતું હતું ત્યારે એક તેણનું બિંદુ નીચે પૃથ્વીપર પડ્યું, તે રાજાએ તેણે એટલે તે બિંદુને આંગળીવડે લઈ રાજાએ પોતાના પગપર લગાડ્યું, તે ભેંઠ તે પ્રધાનો એક પામીને વિચારવા લાગ્યા કે—

“આવા બદ્ધમુદિ (લોભી) ને જમાઈ કરવાથી કન્યાને, તેના પુત્રને તથા અમારી જેવા સેવકોને શો લાભ છે? કન્યા તો ઉદારતાને લીધે કલ્પવૃક્ષી જેવી છે, અને આ રાજાનું હૃદય તો કૃપાળુતાથી ભરેલું છે, તો પછી આ બાળનેના લભ કેવા થાય? શું કદાપિ સાકર અને ઠાંકરાનો, કલ્પવૃક્ષ અને કેરડાનો તથા હંસી અને કાગડાનો સંગંધ યોગ્યતાને પામે?” આ પ્રમાણે વિચારીને તે મંત્રીઓ કન્યા દેવામાં ઉત્સાહ રહિત થયા. તેમને ભેંઠ તેણું કારણ જાણી રાજાએ એક મોટી ખુદી આ પ્રમાણે કરી. તેણે પૃથ્વીધર (પેયડ) મંત્રીને કહ્યું કે—

“આજે મને સ્વપ્ન આવ્યું, તેમા ખરજના બ્યાધિથી શ્રેષ્ઠ અશ્વોને જર્જરિત જોયા અને પછી તેમને ઘીનું સ્નાન કરાવવાથી તેમને શુભ થયેલો જોયો. પછી મેં સ્વપ્નપાઠકને પૂછ્યું ત્યારે તે જોડ્યો કે—

“તમારા મુખ્ય અશ્વોના શરીરમાં ખરજનો બ્યાધિ ધશે, તેથી પ્રયત્નથી જ ઘીના સ્નાનનો ઉપાય કરવો યોગ્ય છે, તેમાં હે રાજા! સંવિચારનો દિવસ આવે ત્યારે એકએકવારે સાત સાત અશ્વોને ઘીમાં સ્નાન કરાવવું અને પછી તે ઘી ગ્રાહ્યોને આપી દેવું. આ

કાંઈ પણ સંસ્કૃત સાદી રીતે જાણી શકાય તેવું નથી. ” આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરતા તે પ્રધાનોને રાજાએ કહ્યું કે—“ હે મંત્રીઓ ! અમે એક તેલના ઝિંદુને પણ નકામો જવા દેતા નથી, અને કાર્ય પ્રસંગે એકટો મણુ ધીનો વ્યય કરીએ છીએ. તેલ અને ધીની જેમ દ્રવ્યને વિષે વિના પ્રયોજને એક પાછો પણ ખર્ચ કરતા નથી, અને કાર્ય પ્રસંગે દોઢી ધન પણ તૃણ સરખું ગણીએ છીએ. ” આ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળીને તે પ્રધાનો તેના ઔદાર્ય, ચાતુર્ય વિગેરે અનેક શુભેશી સંજન યથા, તેથી તેમણે મોટા પ્રશસ્ત ઉત્સવો પૂર્વક તે રાજા સાથે તે રાજકન્યા પરણાવી. પછી રાજાએ તે પ્રધાનોને રાજ આપી એટલે તેઓ પોતાના દેશમાં ગયા. પછી રાજાએ સાંભળ્યું કે પેથડે નગરના લોકો પાસેથી ધી ઉઘરાવ્યું નથી, તે જાણી ઝાંઝળ પહેલાં ધીની નીક ચઢાવવાનું જો કહ્યું હતું, તે સત્ય માન્યું. રાજાનું કાર્ય, પોતાનું કાર્ય અને લોકોનું કાર્ય કરનાર હોવાથી રાજાએ તે પૃથ્વી-પર (પેથડ) નું પ્રધાનપણ સભામાં વખાણ્યું. ઉત્તમ જન્મવાળા અને સર્વનો શુભ (ઉપકાર) કરનારા તે પેથડે પોતાના યશના સમૃદ્ધિથી કપૂરની સુગંધવટ પ્રત્નને સુંદર મુખવાળી કરી. કરું છું કે—

“ પાવકાવાપ્રકાલુલ્લો, વ્યાપારઃ વર્દમાયતે ।

પુરહરીકાયતે સત્ર, પ્રજારચ્ચનતો યશઃ ॥ ૧ ॥

“ જેમાં પાપરૂપી કલુષના પ્રાપ્ત થતી હોય તેવા વ્યાપાર કાલે જોયો છે, અને તે વ્યાપારમાં જો પ્રત્નને સંજન કરવાથી યશ પ્રાપ્ત થાય તો તે કમળના જેવો મનોહર છે.

‘પથ્ય વિગેરેના સ્વપ્રદક્ષાનવટે ભવ્ય પ્રાણી મિધ્યાત્વની ત્રિધિ-ને સદ કરીને આ સંસાર સાગરમાં ચિંતામણિ રૂપ જેવા નમસ્કિનને પ્રાપ્ત કરે છે. કિયારૂપી આઠાવટે વ્યાપાર બાવરૂપી ધીથી દર રીતે બધામેલું અને મોટા ઉજમણરૂપી ખાંડથી સુકન એવું આ નમસ્કિન કેટલાક પ્રાણીઓને લાડ જેવું થાય છે. ઉદાર અને જુદિમાન પુરૂષ પણ

૧ મન એટલે પાપ. તેમાં જે સંજન નામ અને ધનું કરે, તેમ કરેલી પાપે અલુપ્ત કરે. આથી શરૂ થાય. તેમ જોડા કરે ત્યારે અને કમ, કમ અને તેમ જોડા કરે ત્યારે આ નમસ્કિન પામે છે.

આધર્મિક ઇંદુઓના ઘરમાં નવી-તાજી ફળીની ઉપમાવાળા આ સમકિતને પ્રાપ્ત કરાવવા શક્તિમાન નથી જ; પરંતુ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે પૂર્વે નહીં પ્રાપ્ત થયેલા સમકિતના પરિણામની યોગ્યતાને ધારણ કરતા આ ઉપર કહેલા મોઢકો (લાડુ) ને જ પમાડી શકે છે. કદાં છે કે—

“ રણરાંધ્રામને વળતે કાળાં છત્ર વિગેરે હોય છે, લગ્ન ઉત્સવમાં કંદુ કેશર વિગેરે હોય છે, અને દીક્ષા વળતે પરમાન્ન (ખીર) વિગેરે હોય છે. અર્થાત્ પરિણામને અનુસાર જ ક્રિયા હોય છે. ગુરુમાં નિર્દય પરિણામ હોય છે, વિવાહમાં રાગનો પરિણામ હોય છે, અને દીક્ષામાં ઉત્ત્વળ પરિણામ હોય છે. માટે તે તે પરિણામને યોગ્ય જ ક્રિયા હોય.) ”

આ પ્રમાણે ગુરુના મુખથી વાણી સાંભળીને પછી તે ગયેલે સમકિતના મોઢકની લડાણી કરીને પોતાના અક્ષીણુ ધીનો લાવેલેવાને પ્રારબ્ધ થયો. તૈથી તેણે પ્રથમ માતાના હૃદય જેવો સિન્ધુ નાધુના હૃદય જેવો ઉત્ત્વળ અને જિનેશ્વરના વચન જેવા નવ નિષ્ઠ દાન તથા દર્શાવ્યો. તેમાં ઉત્ત્વળ કાગળને વિષે જેમ ગત્રીશ વાળુ આદમ નો સ્થાપન કરવામાં આવે તેમ ગત્રીશ દેવાતા નરસિંહ કેવલ આદે ન્થાપન કરવામાં આવ્યો. પછી એક એક સોનાના મુદ્રા નરસિંહ ને દર્શાવ્યા અને એક એક ઘડાને જિનેશ્વરના દરેક નેપથ્ય રસ તેમ જ દર્શાવ્યા પૂર્વક નૃકયા. પછી તે મંત્રીએ તાણે નૃસિંહના વચન નરસિંહ હોય તેવા ઘડાના બરેલા ઘડાઓ એક એક દર્શાવ્યા અને નરસિંહના વચન મોઢકયા. આ પ્રમાણે વિવેકી અને નરસિંહના વચન રસ તેમ જ દર્શાવ્યા પૂર્વક નૃકયા. પછી તે મંત્રીએ તાણે નૃસિંહના વચન નરસિંહ હોય તેવા ઘડાના બરેલા ઘડાઓ એક એક દર્શાવ્યા અને નરસિંહના વચન મોઢકયા. આ પ્રમાણે વિવેકી અને નરસિંહના વચન રસ તેમ જ દર્શાવ્યા પૂર્વક નૃકયા.

પછી તે મંત્રીએ તાણે નૃસિંહના વચન નરસિંહ હોય તેવા ઘડાના બરેલા ઘડાઓ એક એક દર્શાવ્યા અને નરસિંહના વચન મોઢકયા. આ પ્રમાણે વિવેકી અને નરસિંહના વચન રસ તેમ જ દર્શાવ્યા પૂર્વક નૃકયા.

પછી તે મંત્રીએ તાણે નૃસિંહના વચન નરસિંહ હોય તેવા ઘડાના બરેલા ઘડાઓ એક એક દર્શાવ્યા અને નરસિંહના વચન મોઢકયા. આ પ્રમાણે વિવેકી અને નરસિંહના વચન રસ તેમ જ દર્શાવ્યા પૂર્વક નૃકયા.

પીડા પામ્યો. કારણ કે મેઘની જન્નાથી જવાસો^૧ શું સુકાઈ જતો નથી ? તેથી એકદા એકાંતમાં તેણે રાજાને કહ્યું કે—“હિ દેવ ! દેદના પુત્ર પેઘટે ઘણું ધી પૂરું કર્યું; તેનો વૃત્તાંત આપ સાંભળો. તે પેઘડના ઘરમાં કામકુલ અથવા કૃષ્ણચિત્રલતા છે, એમ સાંભળવામાં આવ્યું છે. તેના પ્રલાવથી તેને ધી વિગેરેની અખટ પ્રાપ્તિ થાય છે. આપે તો આ ગાને વસ્તુઓ માત્ર સાંભળી જ હશે, પણ નજરે જોઈ નહીં હોય. તેથી આ જે વસ્તુમાંથી જે કાંઈ વસ્તુ હોય, તે આપને ઘેર જ લાયક છે. જે કામકુલ હોય તો તેથી ઇચ્છા પ્રમાણે અરવો, હાથીઓ વિગેરે થાય છે, અને જે કૃષ્ણચિત્રલતા હોય તો તેથી ખજાનામાં અખટ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. હે રાજા ! કૃષ્ણચિત્રલતા, રપથ^૨ પાપણ, ચિંતામણિ રત્ન, સુવર્ણ પુરૂષ, કુત્રિકાપણ,^૩ કામઘટ, કંપવૃક્ષ, કામદુષા ગાય, જળકાંતમણિ, મોતીનું સ્ત્રીપુરૂષ યુગલ, અંભસ્તર,^૪ વગ્ગનો ધ્વનિ, વેધકારી રસ (રસવેધ) અને દેવતાઈ (દક્ષિણવર્ત)^૫ શંખ વિગેરે આ સર્વ વસ્તુઓ અતિ દુર્લભ છે. તેથી તમારે તેની પાસેથી તે વસ્તુ અહણ કરવી યો ય છે. કેમકે પૃથ્વી ઉપર જે કાંઈ રત્ન (ઉત્તમ વસ્તુ) હોય તે રાજાને જ હોય છે. કદાચ આપને અહણ કરવાની ઇચ્છા ન હોય તો તે વસ્તુ જોવામાં શો હોય છે ? (મંગાવીને જુઓ તો ખરા). ” આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી રાજા કે જે પ્રથમથી લોભી તો હતો જ, તે આના વચનથી અત્યંત લોભી થયો. અગ્નિ એકલો જ બાળનાર હોય છે, તેને પવનની સહાય હોય તો તેમાં શું કહેવું ? કહ્યું છે કે—

“ અગ્નિર્વિત્રો યમો રાજા, સમુદ્ર ઉદરં ગૃહમ્ ।

મતૈતાનિ ન પૂર્યન્તે, પૂર્યમાણાનિ નિત્યશઃ ॥ ૬ ॥ ”

“ અગ્નિ, બ્રાહ્મણ, યમરાજ, રાજા, સમુદ્ર, પેટ અને ઘર, આ માત્રને નિરંતર પૂર્યો કરીએ તોપણ તે પૂર્ણ થતાં નથી. ”

ત્યારપછી રાજાએ પેઘડને બોલાવીને પૂછ્યું કે—“ કેટલાક

^૧ વર્ષોનગમાં જવાસો સુકાઈ જાય છે તેવો તેનો સ્વભાવજ છે. ^૨ કુતિયાની ફક્ત—જેમાં ત્રણ લોકની સર્વ વસ્તુઓ હોય છે તે ^૩ પાણીમાં તારે તેનું રત્ન.

લોકો આવી આવી વાતો કરે છે, તે શું સત્ય છે ? કે અસત્ય છે ?” ત્યારે દેદ્યુત્ર બોલ્યો કે—“હો સ્વામી ! કામઘટની જે વાત કરતા હોય તો તે અસત્ય છે, પરંતુ ધીના ઘડાની નીચે ઈંઢાણી છે, તેમાં કૃષ્ણચિત્રક લતા હોય એમ સંભવે છે.” ત્યારપછી રાજાની આજ્ઞાથી તેણે તે ધીનો ઘડો મંગાવી તેને દેખાડ્યો. તે વખતે રાજાએ તે ઈંઢાણીને ઘડાથી જૂદી રાખીને તથા સાથે રાખીને તેની પરીક્ષા કરી. ત્યારે તે ઈંઢાણીનો જ પ્રભાવ છે એમ જાણી રાજાએ તેના તે સત્યવાદીપણાથી ખુશી થઈ પોતાનું મસ્તક ધુણાવ્યું. કારણ કે વાણીયો ધન મેળવવાનો ઉપાય, પ્રાપ્ત થતો તે તે લાભ, ધનનો સંચય, તેનો ન્યાસ (થાપણ) અને તેનો નાશ, આ સર્વ જાળતમાં સત્ય બોલતો નથી. સત્ય વાણી જ તાંબૂલ વિનાનું મુખનું ભૂષણ છે, મંત્ર અને મૂળ (ઔષધ) વિનાનું વશીકરણ છે, અને જળ વિના જ અગ્નિ વિગેરેને શીતળ કરવાનું કારણ છે. તે વખતે ખુદ્ધિમાન પેથડે રાજાની આદરવાળી દૃષ્ટિ વિગેરેની એટલા બેઠા તેથી રાજાનું મન ગ્રહણ કરવાનું છે. એમ અચરકાંત મણિ જેમ લોઢાને ગ્રહણ કરે તેમ તેણે રાજાનું મન ગ્રહણ કર્યું—જાણ્યું. કહ્યું છે કે—

“उदीरितोऽर्थः पशुनाऽपि गृह्यते, हयाश्च नागाश्च वहन्त्युदीरिताः ।

अनुक्तमप्यूहति पण्डितो जनः, परोક્कितज्ञानफला हि बुद्धयः ॥૭૥॥

“ કંઈકો અર્થ પશુ પણ ગ્રહણ કરે છે, પ્રેરણા કરવાથી ઘોડા-એ અને હાથીઓ પણ વહન કરે છે, પરંતુ જે પંડિત જન હોય તે કદાચ વિના જ તર્કથી જાણી લે છે. કેમકે જીજ્ઞાસી એટલા જાણુવી એ જ ખુદ્ધિનું ફળ છે. ”

ત્યારપછી “ આને આપના ખજાનામાં સ્થાપન કરો. ” એમ કહીને તેણે તે કૃષ્ણચિત્રક લતા રાજાને આપી માટાઓને માગ્યા પછી આપણે તે કરતા માન્યા વિના પાંડેલથી જ આપી દેવું સારું છે. “ કેવું અસ્વિકારના ધર્મ મારી પામે છે. તો આવી ચીજનું મારું શું કામ છે ? ” એ પ્રશ્નને પાનમાથેક ખુદ્ધિવાળો પેથડ તે વસ્તુ ગયા. જતા પડે તેણે ત્રણ પાંચ પાંચે નહીં. પછી રાજાએ તેને પાંચે અગન દિવ્ય વસ્ત્ર અને દશ અમૃત્ય મુદ્રિકાઓ પહેરામણીમાં આપી તેને અચરકાંત કર્યો એટલે તે પોતાને ઘેર ગયો.

એકદા રાજા લતાના વિસ્તારના 'સમૂહમાં કૃષ્ણચિત્રક લતાની સામે પ્રવાહે તરવાવડે પરીક્ષા કરવા માટે નદીએ ગયો. ત્યાં ઇંડાણીને ઊડીને તેમાંથી એક એક લતાના તંતુને તેણે નદીના પ્રવાહમાં મૂકવા માંડ્યા. જ્યારે તે ચિત્રવેલીનો તંતુ નદીમાં મૂકવામાં આવ્યો ત્યારે તે તંતુ સામે પ્રવાહે ચાલ્યો અને તે સર્પરૂપ થઈ ગયો. તેના મોટા કુંદેરાવડે જળના તરંગો ઉછળવા લાગ્યા. તે વખતે યમુના નદીમાં રહેલા કાલિય નાગની જેમ તે નાગે કયા કયા લોકને ભયભીત ન કર્યાં ? સર્વને ભયવાળા કર્યા. રાજાએ તેને ગ્રહણ કરવા માટે ઘણું ખન આપવાનું કહી લોભ પમાડ્યા, તોપણ કોઈ પણ તારૂં લોક મૃત્યુના ભયને લીધે તેને પકડવા શક્તિમાન થયા નહીં. ત્યારે રાજાએ પોતાના ઝાલુએ અંગદ બાંધેલું હાતું તેમાં રક્ષિત્વ નામનો મણિ જોડેલો હતો તે અંગદ પોતાના એક મુભટને આપ્યું, તેને તે પોતાના હાથે બાંધી સર્પ પાસે ગયો, એટલે તરત જ તે સર્પ અદૃશ્ય થઈ ગયો. (ચિત્રવેલીરૂપ સર્પ અદૃશ્ય થયો). કલ્યાણ લક્ષ્મીના કારણરૂપ નરભવની જેવી હર્ષભ તે લતાને પામ્યા છતાં પણ પ્રમાદીની જેવા રાજાએ તે લતા વૃથા શુભાવી દીધી. દેવ (નસીબ) ક્રોધ પામે છે ત્યારે તે કંઈ ચપેટા (લાત) વડે કંઈ પણ પ્રાણીને મારતો નથી, પરંતુ તે પ્રાણીને એવી દુર્મતિ-કુબુદ્ધિ આપે છે કે જેથી તેનું કાર્ય વિનાશ પામે છે. તેથી કરીને આ જગતમાં જે સામ્યવાન પુરૂષ હોય તે જ વખાણવા લાયક છે. શૂરવીર કે પંડિત જન વખાણવા લાયક નથી. શું પાંડવો વીર અને વિદ્વાન છતાં પણ વનમાં ન લામ્યા ?

રાજાએ પેથડનું અફસુત સામ્ય જાણી તેની ચાડી સાલ-જવાનો જાવજીવ નિયમ ગ્રહણ કર્યો. પોતાના અત્યંત સામ્યને લીધે પેથડ અને ઝાંઝણને તે રાજા એવો વશ થયો કે બીજા મૂળ અને મંત્ર વિગેરના વશીકરણથી પણ તેવો વશ થાય નહીં. એકદા પેથડને રાજાએ કહ્યું કે—“ હે મંત્રી ! તું છત્રને લાયક છે, પરંતુ એક રાજ્યમાં એ છત્ર હોઈ શકે નહીં, તેથી તારે હવે પછી 'શ્રીકરી વિના ધર-

૧ દરોહીમાં મળી જનની લતાના અવસ્થા હતા તેથી આમાં ચિત્ર-વેલી કદ દેશે ! તેની આત્રી નદીમાં મૂકવાથી થાય છે, એટલે કે તે ચિત્રવેલી દોષ નો તે મામે પ્રસારે આવે છે. ૨ સર્પને જનનાર. ૩ મોરના પીંછાનું છત્ર.

માંથી બહાર નીકળવું નહીં.” આ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞાથી તે પેથ પોતાના મસ્તકપર મોરના પીંછાનું છત્ર ધારણ કરવા લાગ્યો, તે બેઠા બાટ ચારણ વિગેરે બંદીબનો તેને શ્રીકરીવડે ગાઢ અંધકારવાળો કહેવા લાગ્યા—એવા શબ્દથી તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. શ્રીકરી ઉપર રહેલા સુવર્ણના કળશની અને તેના લાંગા ઢાંડાની કાંતિ પડતી છે. વાથી જાણે કે વીજળી સહિત મેઘ સમુદ્રની જેવા મુદ્રા સક્રિય એવા તે પેથડને આશ્રય કરીને રહ્યો હોય તેમ દેખાતું હતું. મોટી રાજ્યલક્ષ્મીને પોતાને સ્વાધીન રાખનાર, શ્રેષ્ઠ છત્ર ચામરને ધારણ કરનાર તથા મસ્તકપર શ્રીકરીને ધારણ કરનાર તે પેથડ પર્ણના આંતરાવાળો સાક્ષાત્ રાજા જ થયો (રાજા તો માત્ર નામનો જ હતો).

એકદા ગ્રાહ્ય મુહૂર્તે (પરોઢીએ) ઉડીને મોટી સંપત્તિને પામેલા તે પેથડ મંત્રીને પોતાની પૂર્વની નિર્ધન અવસ્થા યાદ આવી. તે વળતે પોતાના આત્માને ઉદ્દેશીને બોધ આપવા માટે તે આ પ્રમાણે બોલ્યો કે—“ હે જીવ ! આવી લક્ષ્મી પામીને આજે તું ગર્વ ન કર. કારણ કે પ્રાણીને સંપત્તિ અને વિપત્તિ દડાના ઉત્પાત અને અધઃપાતની જેમ પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાં પૂર્વના પુણ્યથી સંપત્તિ અને પર્વના પાપથી વિપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી કરીને મોટા રાજાએ પરાણીને મોટા સન્કારને પમાડેલી ચિતારાની પુત્રીની જેમ તું હમેશાં ગર્વના આગમનમાં અર્ગલાઈપ તે પૂર્વની દશાનું સ્મરણ કરજે, કે જેથી ગર્વને આવવાનો અવકાશ રહે નહીં.” આ પ્રમાણે પોતાના આત્માને બોધ કરીને કર્મથી તેણે વિચાર્યું કે—“ મને આવી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ છે, તેથી જાણાય છે કે હમણાં મારા પૂર્વનાં પુણ્યનો ઉદય વર્તે છે. કલ્યુ છે કે ”

“ જેન મોટીની ગદ્ય વરસાદને સૂચવે છે, પેડાંનો શબ્દ ગાડાને સૂચવે છે, પત્રીનો નન્દ નિર્જનપાણને સૂચવે છે, વીજળીના વિલાસો ઉત્તમ મેઘને સૂચવે છે, દીવની ત્યોતનો અકંપ વાયુના અલાવને (સ્થિરતાને) સૂચવે છે અને વમરો અગ્નિને સૂચવે છે, તેમ વિનાશવર્ણ વેનવ પૂર્વનાં પુણ્યનો ઉદય સૂચવે છે—અનુમાનથી જાણવું આવે છે ”

તેથી હવે હું જોઉં કે આટલા દિવસ સુધી ઉદયમ કરતા છતાં પણ સુવર્ણસિદ્ધિ અને સ્ફુલ્લિતમાન થઈ નહીં તે શું મારા અભાગ્યને લીધે કે કાંઈક વિસ્મરણને લીધે ? તેની ખાતરી કરવા માટે ઉત્તમ મેઘની જેવા ઔપધિઓની ખાણરૂપ આખું પર્વત ઉપર બાઉં. કેમકે ઇચ્છિત ઔપધિઓ મોટા પર્વત સિવાય અન્ય સ્થળે મળી શકતી નથી. " આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે પ્રાતઃકાળે રાત્રીને કહ્યું કે— "હે દેવ ! પહેલાં ઘી નહીં આપવાથી આપ કોઈ પાશ્વર્યા હતા, તે વખતે મેં કશ્યાણુની ઇચ્છાથી યાત્રા માની હતી. તે વખતે મારું વિષ્ણુ જતું રહ્યું હતું—ઉલટી આપની પ્રસન્નતા થઈ હતી. તેથી શ્રીરામપત્ની નગરીમાં રહેલા શ્રી પાર્શ્વનાથ મહારાજને નમસ્કાર કરવાની મારી હતી છે. " તે માંભળી રાત્રીએ વિચાર્યું કે—“ સત્ય વચનના કીરમાગરૂપ આ મંત્રીએ જે કહ્યું તે ખોટું નથી. કેમકે પીડા પામેલા પ્રાણીઓ સર્વ કરે છે. તથા તે શ્રી પાર્શ્વનાથ અર્ધન પાત્ર ઇચ્છાને પૂર્ણ કરનાર તીર્થ છે. " એમ વિચારી રાત્રીએ તેને જવાની રજા આપી. ત્યારે રાત્રીની આજ્ઞા પામીને તે પેથક પરિવારગૃહિત ચાલ્યો, અને શ્રીરામપત્નીમાં જઈ જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરી ને આખું પર્વતપર ચડ્યો. ત્યાં પણ દેવાને વંદના કરી પર્વતપર ચાલરૂ કરી કરીને પુષ્પાદિકવટ ઓગળાની ઔપધિઓને તેણે એકઠી કરી. તેના સ્વરૂપે પોતાની પાસે એક છરી હતી તેને લેઈ કરી તેને અગ્નિમાં નાંખી તેને સુવર્ણરૂપ કરી લીધી ‘ મેઘના યોગથી સર્વ ધાન્યઃદિક કાપ જા. ’ અગ્નિની શીતગતા પરચ્છન્ન સુવર્ણપાત્ર અને પાત્રીનું ઉચ્ચ અદલુ વિગેરે ધન ધાન્ય વિગેરે ગયા. ધન અને નવન વિગેરે મધં યોગથી જ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યાંપછી તે નગરોં પાત્રન અભાગ્યથી હોતાની અર્ગલા બાગી નહ એમ નિર્ણય કરી પ્રાણુ સુવર્ણ, કન્વા માટે પોતાના નેવકને નાડવનડ બેકકલી રાત્રી કે ક મગા-સુ તે સ્વરૂપે દરેવાથી બચવડિત આગળે ગીરે બરીને કાઢી દેડ કે.કકકું. ને એક હોકોએ નહં કયા કે - જાને ના.કે ૩.૩૦ ૫.૫૦૦ ૬.૬૦૦ નેથી આટલું હોડું નેકકે ને ને હોડું લઈ નિદિશાનને વિષેઈક અમાન તે પેથક નયા પેનાન્ય ના.૫ આ.૬ વિશ્વ ન હોડેને સુરેક પો કયાઈક કન મ્યાને ગમે ન્યા ઔપધિન

અથ ચતુર્થ તરંગ.

પેથડ મંત્રીને વેપાર કરવાથી તથા તત્કાળ પ્રાપ્ત થયેલી મુવર્ણસિદ્ધિથી પાંચ લાખથી વધારે લક્ષ્મી થઇ. “ મંત્રી વિગેરે રચાનની પ્રાપ્તિ થાય, કુમ્ભંગ પ્રાપ્ત થાય, તથા પ્રથમની ધર્મ આમણીનો નાશ થાય,

ત્યારે કોઇક વિરલા પુરૂષો જ ધર્મકાર્યમાં તત્પર રહી શકે છે. તેથી કરીને તેના મતનો લંગ ન થાઓ. ” એમ ધારી શ્રીધર્મદોષ નામના સદ્ગુણ મહારાજ પેથડનો ઘણો વૈભવ સાંભળી અવંતી દેશમાં આવ્યા. જે પુરૂષો શ્રીગુરુમહારાજના હૃદયરૂપી કર્પણની અંદર પ્રતિબિંબરૂપ થાય છે, તે પુરૂષો ધન્ય મનુષ્યોના મુગટ સમાન અને કચ્ચાણુલક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ છે. તે આચાર્ય મહારાજ અનુક્રમે વિહાર કરતાં પ્રાયઃ કહે એક ગામમાં ગયા. ત્યાં અત્યંત વાચાળ માધવ નામનો એક બંદી રહેતો હતો. ગુરુ મહારાજ તે શત્રિ તે ગામમાં રહ્યા તે વખતે તે માધવ હોકાના મુખથી સાંભળ્યું કે—“ આ ગુરુ મહારાજ પેથડ મંત્રીના માંડવગદમાં જાય છે. ” તે સાંભળી તેણે વિચાર કર્યો કે—“ જો હું ગુરૂના આગમનની વધામણી પ્રધાનને આપું તો મને ઘણું ધન મળે. ” આ પ્રમાણે વિચારીને તે હોબથી ચાલ્યો. એક શત્રિ દિવસ પગે ચાલી ઝોળ ચોળને ઝોળાંગી તે માંડવગદમાં આવ્યો, અને પેથડને તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું કે—“ અગુરુ એવા કાષ્ઠને પણ અગ્નિ બાળી નાંખે છે, તેથી હે મંત્રીશ્વર ! તમે આવોક અને પર-હોકમાં મુખ આપનાર એવા ગુરૂનો આશ્રય કર્યો છે, તે ઘણું સારું

અમરકાંત કરનાર અને મંથની પૂજારિકાવટે કાણા કરવા લાગે. શ્રી-
ગુરૂનો પ્રવેશ મહોત્સવ કરાવ્યો. તે વખતે તે દેવજીમાંનાં મહાદેવ
મનુષ્યો ભેટ્યા થયા હતા, અમરકાંત આગેના વાગવા વળિતે ના
મોટા યાદો થતા હતા, મનુષ્યોને રંજન કરનાર નર્મગીતો ઉત્તમ
નૃત્ય કરતી હતી. બંદીજનોની કરેલી ગિરદાવગીવટે યાજ્ઞ પુરો
કોમાંચિત થતા હતા, વિવિધ પ્રકારના મહોત્સવો મોટા મોટા થતા.
મણાં અપનાં હતાં, તથા લક્ષ્મીને કરનાર સ્ત્રીકરી, ઉત્તર અને આગર
વિભેદવડે તેનો મોટો આડંબર દેખાતો હતો. આ ઉત્સવમાં તે પ્રધાને
બહોનેશ્વર હસ્તર જીતા નાણાંનો વ્યય કર્યો હતો. પછી ગુરૂ પામે આવી
તે કૃતજ પંથકે કહ્યું કે—“હે પૂજ્ય ! જો કદાચ પૂર્ણિમાના ચંદ્રના
અમૃતવડે આપના મરણને પખાગો, ગોશીર્ષ ચંદ્રનના દ્રવ્યવડે વિદ્વે-
ષન કરી તથા ઉત્તમ સુમધવાળા કષપવૃક્ષનાં પુષ્પાવડે પૂજીને માગ
મસ્તકપર વદન કરે, તોપણ આપના કરેલા ઉપકારના સમૂહનો
અનુભૂતાને (જમુ રહિતપણાને) કદાપિ પામું તેમ નથી. કહ્યું છે કે—

“સમકિન આપનાર ગુરૂ મહારાજ ઉપર પખા બયો સુધી સર્વ ગુણો
મેળવેલા દાનર કરેલ ઉપકારો કરવાથી પણ બહો વળી સકતો નથી.”

વળી હું જણુ રહિત ન થાઉં એમ હંમતું છું. કેમકે જો હું
આપનો કાળી રહું તો આવતા બયોને વિષે પણ હું આપનો દાસ
વિગેરે થઈને પણ આપના યોગને-સંબંધને પામું. કારણ કે પૂર્વજવના
જણને સ્ત્રીધં જ આ જવમાં પુત્ર, મિત્ર, વાળાતર, સ્ત્રી, ભાઈ, સેવક,
પત્ની, વાહન, પુત્રવધૂ અને શિષ્ય વિગેરે સર્વ સંબંધીઓ થાય છે.”

આ પ્રમાણે ગુરૂને કહીને તે પેથડ પોતાને ઘેર ગયો. ત્યાર-
પછી પણ હંમેશાં તે ગુરૂને નમવા જાય છે, તેમાં એકલા એકાલમાં
તેણે શ્રીગુરૂને વિનંતિ કરી કે—“હે પ્રભુ ! મારે પરિમહાના પ્રમાણ
કરતાં ઘણું વધારે ધન થયું છે, તેથી આપ આજ્ઞા કરો કે તેનો કયાં
વ્યય કરવો મને કન્યાણુકારક છે ?” ત્યારે પુણ્યરૂપી રથના સાર-
થિભૂત તે ગુરૂ મહારાજે તેને કહ્યું કે—“સાંભળો, પ્રથમ તો લક્ષ્મી-
રૂપી વાનરી ગૃહસ્થીરૂપી વૃક્ષોને વિષે જરા પણ સ્થિર થઈને રહેતી
નથી. કહ્યું છે કે—

“ હે ગ્રામ્યજન ! સંપત્તિ તારે થેર રાત્રિવાસો રહી, તે કેમ ગર્વિષ્ઠ થયો ? શું આજસુ માણસને ગંગા નદી વારંવાર પ્રાપ્ત થાય છે ?

વેપારીની લક્ષ્મી રાજાની બ્રહ્મટિરૂપી પદ્મવના છેડાને કરીને રહેલી છે, તેને પડતાં કેટલી વાર લાગે ? તેથી કરીને અને પ્રતિમા વિગેરે સાત ક્ષેત્રમાં તે લક્ષ્મીનો વ્યય કરવો છે, કારણ કે તેનાથી ઉત્પન્ન થતાં પુણ્યનું પ્રમાણ માત્ર એક કેવળ જાણે છે. કહ્યું છે કે—

“ કાષ્ઠાદીનાં જિનાવાસે, ચાવન્તઃ પરમાણવઃ ।

તાવન્તિ વર્ષલક્ષાણિ, તત્કર્ત્તા સ્વર્ગભાગભવેત્ ॥ ૧ ॥ ”

જિનેશ્વરના ચૈત્યને વિષે કાષ્ઠ વિગેરેના બેટલા પરમાણુઓ હોય છે, તેટલા લાખ વર્ષ સુધી તે ચૈત્યને કરાવનાર પુરૂષ સ્વર્ગમાં રહે છે.”

આ કારણથી જ પદ્મ નામના ચક્રવર્તીએ પોતાની માતાને હર્ષને માટે હમેશાં એક એક નવું ચૈત્ય બનાવીને ચૈત્યોની શ્રેણિમાં પૃથ્વીને ભૂપિત કરી હતી. રાજાઓને વિષે ઇંદ્ર સમાન સંપત્તિ રાજાએ પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીના હાર સમાન છત્રીશ હજાર નવાં ચૈત્યો કરાવ્યાં હતાં. કુમારપાળ રાજા, વિમલ નામનો દંડનાયક અને શ્રી વસ્તુપાળ મંત્રી એ વિગેરે ઘણાં ચૈત્યો કરાવનારા થઈ ગયા છે. મનુષ્યનું ધન સ્ત્રીના, લીલાવડે ચપળ થયેલા નેત્રની જેવું ચંચળ છે, અનુપમ શારીરિક બળ વીજળીના ઝંપાપાતની જેવું અચિંત્ય છે, અને પ્રાણીઓનું આયુષ્ય વાયુએ કંપાવેલા કમળના પાંદડા ઉપર રહેલા જગણિંદુની જેવું ચપળ છે, તેથી ધન, બળ અને આયુષ્યનું રૂપ જલદી ગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે.” આ પ્રમાણે ગુરૂનું વચન નાજાગી મોટું પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાની ભુદ્ધિવાળા પૃથ્વીધરે પંધે માંડવગદની અંદર અદાર લાખ રૂપીયા ખર્ચાને સુવર્ણના કળશ અને દ્વન્નદંડ સહિત શત્રુજયાવતાર નામનું દ્વાસમિતિ જિનાલયવાળું ચંચળ બનાવી તેમાં શ્રી આદિનાથને સ્થાપન કર્યાં. વચ્ચે દોટાકોટિના નામથી પ્રસિદ્ધ મોટા મંડપવાળું અને આડ આડ લાર સુવર્ણના બહોતેર બહોતેર સુવર્ણના કળશ અને દ્વન્નદંડવાળું

નાશ કરનાર અશ્વ અને ખાવના ચંદન આ ચાર રત્નો હતાં. તે રાજાના ખજાનામાં છપ્પન કરોડ સોનામહોરો હતી, એંશી હજાર અશ્વો અને ખાર હજાર હાથીઓ તેના સૈન્યમાં હતા. તે રાજાને ઘણા મુવર્ણાદિ-કનો સ્વામી હેમાદિ નામનો મંત્રી હતો. તેણે કૃપણપણાને લીધે અર્ધીઓને પોતાનું પાપ પણ આપ્યું ન હોતું (પાપનો નાશ કરવા બેટલું પણ દાન આપ્યું ન હોતું) તે નગરમાં ગ્રાહણોનું એક છત્ર-વાળું સામ્રાજ્ય હતું, તેથી ત્યાં કોઈ જૈન ચૈત્ય કરાવે તો તેને તેઓ ખળાત્કારે નિવારતા હતા. આ નગરીની આ સર્વ હકિકત સાંભળીને દેદના પુત્ર પેથડેહર્ષ પામી વિચાર કર્યો કે—“આ નગરી તો ઇંદ્રની નગરી જેવી છે, પરંતુ મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારવાળી છે, તેથી જો તે નગરીમાં ચૈત્ય કરાવ્યું હોય તો તે અમાવાસ્યાના અંધકારમાં દીવા જેવું અને લવણસમુદ્રમાં અમૃતના કુવા જેવું થાય-ગણાય. તેથી કરીને જો કોઈપણ પ્રકારે હું ત્યાં ચૈત્ય કરાવું, તો ઘણો લાભ થાય, અને જિન-શાસનની પ્રભાવનાં પણ ઘણી સારી થાય.” (અહીં ગ્રંથકાર કહે છે કે) ચૈત્યાદિક પુણ્ય કાર્ય કરાવનારા બીજા ભવ્ય જીવો પણ જેઓ આ પેથડની જેવા ભાવને ધારણ કરે છે, તેઓ જ અગણિત પુણ્યવાન છે, પરંતુ જેમના ચિત્તની વૃત્તિ અન્યથા પ્રકારની હોય અને ચૈત્યાદિક કરાવે તેઓ પુણ્યવાન નથી. કહ્યું છે કે—

“દરેક જીવે પ્રાપ્ત કરીને અનંત ચૈત્યો અને જિનપ્રતિમાઓ કરાવી છે, પરંતુ તે શુભ ભાવથી કરાવેલ નહીં હોવાથી સમકિતનો લેશ પણ સિદ્ધ થતો નથી.”

કરીથી પેથડે વિચાર્યું કે—“હેમાદિ પ્રધાનની સાથે હું પ્રેમ કરું, તો તેની પ્રેરણાવડે તેના રાજાથી આ મારું કાર્ય સિ-કેમકે સર્વ પ્રકારની લક્ષ્મીથી સંપૂર્ણ હોવાથી તે રાજા

શ્રદ્ધિમય, અશ્વ અને હાથી વિગેરે વડે પ્રસન્ન કરી શક

તમન પ્રધાનને પ્રસન્ન કર્યા વિના રાજાને પ્રસન્ન કરવું

પણ નથી. કેમકે દારના બિંબની પૂજા દયા વિના

થતી નથી. તેથી કરીને એક દાનશાળા કરાવવી

નામ કરેલું. પછી દોકની પરંપરાઓ પ્રાપ્ત

પોતાનો યશ સાંભળીને તે પુર્ણ

તેની પ્રસન્નતા થશે, અને મને દાનથી ઉત્પન્ન થતું પુણ્ય પ્રાપ્ત થશે. આંખાને પાણી પણ પવાય અને પિતૃની તૃપ્તિ પણ થાય એ ન્યાય વડે બન્ને બાબત થશે.” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે પૃથ્વીધરે ઓંકાર નગરમાં સુસાક્રેશના સમૂહને પ્રસન્ન કરનારી એક મોટી દાનશાળા માંડી. તેમાં ઉત્તમ પુરૂષો આવે તેમને નિર્મળ જળવડે સ્નાન કરાવવામાં આવતું, અને સામાન્ય માણસોને માટે પગ ધોવાનું પાણી તૈયાર રાખવામાં આવતું, તેમજ તે દાનશાળાની પાસે કરાવેલા ચૈત્યમાં તે સર્વે અરિહંતની પ્રતિમાને નમસ્કાર કરતા હતા, તેથી સાધર્મિક થયેલા તે સર્વેને ભોજન કરાવવામાં આવતું. અહો ! તેનો વિવેક કેવો છે ? ત્યાં અનેક પ્રકારનાં ઘણાં પકવાન્નો, ખાંડચુક્ર માંડા (માલપુવા) અખંડ (આખા) અને ઉત્તમ ચોખા (ભાત), પીળા રંગને પામેલી અને વધાર વગેરેના ચુલુવાળી દાળ, નાકે પીવાય તેવું ઘી, ઘણા શાક, પિત્તને શમાવનાર કર્ભો, સ્નેહવાળું (ચીકાશવાળું) દહીં અને લવીંગના સંગથી સુગંધિ કરેલું ચિતળ પાણી. આ સર્વને આવેલા મનુષ્યો ઇચ્છા પ્રમાણે ખાતા પીતા હતા. જમ્યા પછી તેમને કપૂર સહિત અને નાગરવેલના પાન સહિત સોપારી આપવામાં આવતું હતું, તથા સુવા બેસવા માટે સુંદર પલંગો આપવામાં આવતા હતા; ત્યાં આવનાર પ્રવાસી જનો સ્વાદિષ્ટ ભોજન કરતા અને મુખે સુતા હતા તેથી તેઓ પોતાની શ્રી અથવા માતાના હાથને કે પોતાના ઘરને સંભારતા પણ નહોતા. કેાઇ પ્રવાસી દાનશાળાના માલિકનું નામ પૂછતા, તો તેને હેમાદિ પ્રધાનનું નામ કહેવામાં આવતું હતું. આ પ્રમાણે તેણે તે દાનશાળા ત્રણ વર્ષ સુધી અખંડ ચલાવી. તેથી ભોજન કરીને પ્રસન્ન થયેલા ભાટચારણો જ્યારે દેવગિરિ નગરીમાં જતા હતા ત્યારે તે ત્રણે વરસ સુધી આદર પૂર્વક હેમાદિની આ પ્રમાણે પ્રશંસા કરતા હતા—“ હે હેમાદિ મંત્રી ! ઓંકારપુરરૂપી વર્તુલ ક્યારે છે, તેમાં જંગલના લોકોને પ્રીતિ કરનારી દાનશાળારૂપી પવિત્ર ખીજ (પુણ્યરૂપી ખીજ) રાવેલું છે, આધુરૂપી સ્ત્રેયે તેનો પૃથાગ કર્યો છે, તેથી આ વિસ્તાર પામેલી કવિતારૂપી પાણીની નીકવડે તૃપ્ત થઈને તેમાં તમારી અનુપમ પ્રીતિરૂપી લત્તા ઉત્પન્ન થઈ છે, તે આજે

માંડવાની જેમ પ્રહાંડ ઉપર ગરે છે. ” ધૃત્યાદિક અસત્ય જેવા વર્ણનને સમેશાં સાંભળતા હેમાદિજે એકદા મનમાં વિચાર કર્યો કે—“ મેં જન્મથી આરંભીને અત્યાર સુધી માગકોને માળો શિવાય બીજું કંઈ આપ્યું નથી. તો આ લોકો દાનશાળાની વાત શી કરે છે ? કદાચ કંઈ એકદા માલુસ આવું વગન જોલે તો તે જોટું હોઈ શકે છે. પરંતુ આટલા બધા લોકો આટલા ઢાંળા કાળથી જોલે છે, તેથી તેઓ અસત્યવાદી હોય નહીં. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે પોતાના એક માલુસને તે જેવા મારે ઝોંકારપુરમાં મોકલ્યો. તે ત્યાં જઈને પાંડા આવ્યો, અને જાણેલી સકીકત આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો—“ હે મંત્રીશ્વર ! સર્વ પ્રકારના સ્વાદિષ્ટ રસવાળી તે દાન-શાળામાં જે ભોજનનો રસ લે છે, તે જિહ્વાને હું રસના કહું છું. અને બીજી જિહ્વા તો માત્ર સ્વાદ કરવાથી રસના કહેવી જોઈએ. ત્યાં જમવા આવેલા મનુષ્યમાંથી કોઈપણ મનુષ્ય સંતોષ પામ્યા વિના જતો નથી, અવગ્રાથી જેવું તેવું ભોજન કરીને જતો નથી, તથા તમારી પ્રશંસા કર્યા વિના જતો નથી. આટલા ત્રણ વરસના કાળમાં કુલ સવા કરોડ રૂપિયાનો જ ખર્ચ તમારે થયો છે, પરંતુ હું માનું છું કે તમારા યશ અને પુણ્ય તો કરોડ કહ્યાંત કાળ સુધી પહોંચે તેટલા થયા છે. ” આ પ્રમાણે કાનરૂપી નીકદ્વારાએ આવેલા તેના વચનરૂપી જળવડે તે હેમાદિનું હૃદય સિંચાયું, તેથી તેના આખા શરીરમાં રામરૂપી અંકુશનો સમૂહ પ્રગટ થયો—રામાંચ ખડા થયા. ત્યારપછી તે હેમાદિ જાતે ઝોંકારપુરમાં ગયો. ત્યાં દાનશાળાના અધિકારીને સારીરીતે પૂછી દાનશાળાનો માલિક પૃથ્વીધર છે એમ જાણી તેણે મનમાં તેની પ્રશંસા કરી કે—“ તે પુણ્યવતી સ્ત્રીની કુક્ષિનું હું ઉતારણું થાઉં છું, કે જેણીએ આ પૃથ્વીધરરૂપી રત્ન ઉત્પન્ન કર્યું છે. જે સ્ત્રીને આવો પૃથ્વીધર જેવો લોકોત્તર ગુણવાળો પુત્ર હોય, તે પુત્રવતી સ્ત્રી ખુશીથી ગર્વ ધારણ કરે. બીજાના ધનથી પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધ કરનારા ઘણા લોકો જગતમાં હોય છે: પરંતુ પોતાના ધનવડે બીજાની પ્રસિદ્ધિ કરનાર તો એક પૃથ્વીધર જ છે. ” આ પ્રમાણે મનમાં તેની પ્રશંસા કરીને તે સ્વર્ગની નગરીના ગૌરવને તિરસ્કાર કરનાર માંડવગઢમાં ગયો અને દેહના પુત્ર પેથડને તે મળ્યો. પેથડે પણ હર્ષથી તેનો સત્કાર કર્યો.

પછી હેમાદિએ પેઢાને કહ્યું કે—“ તમે માન નામની આવી ઉત્તમ દાનશાળા માંથી છે, તેનું શું કારણ છે, તે પ્રશ્ન માર્ગે (પૂપા કરીને) મને કહો. જે કે તમારા ઉપકારના અનૂપપણને હું પાત્રી શકું તેમ નથી, તોપણ મારે ઉચિત કાર્ય જતાવીને મને આનંદ આપો. ” આ પ્રમાણે અતિ આનંદથી પ્રધાને પૂછ્યું, ત્યારે પૃથ્વીધર બોલ્યો કે—“ હે મંત્રીશ્વર ! જે વિશંખ વિના કાર્યની સિદ્ધિ થાય તેમ હોય તો હું કહું. હેમાદિએ કહ્યું—“ વધારે તો શું કહું ? તમે ઇચ્છેલું કાર્ય મારે ધનવટે, જગવટે અને આ શરીરવટે પણ અવરૂપ કરવાનું છે. ” હેપુત્ર પેઢા બોલ્યો કે—“ જે એમ છે તો તમે મને દેવગિરિ નગરીને મધ્યે જિનચેત્યને લાયક માટી પૃથ્વી આપો. ” તે સાંભળી બ્રાહ્મણની ઉદ્દતાઈને લીધે આ કાર્ય હુકમ હતું એમ જાણતા છતાં પણ પેઢાના મોટા ઉપકારથી બારવાળો થયેલો હોવાથી તે પ્રધાને તે કાર્ય અંગીકાર કર્યું. ત્યારપછી તે જન્મે પરિવાર મુદિત દેવગિરિ નગરીમાં ગયા. ત્યાં હેમાદિએ તે મંત્રીશ્વરને મનોહર હવેલીમાં ઉતારે આપ્યો. “ હું પોતે જ ચેત્યની ભૂમિ માટે રાજાને વિનંતિ કરીશ. આ જાજન તમારે કાંઈપણ ચિંતા કરવાની નથી ” એમ પૃથ્વીધરને કહી તે હેમાદિ પાતાને ઘેર આપ્યો. અવસરને જોતો તે હેમાદિ રાજાનું પદ્યું મૂકતો નહોતો. કેમકે વિના અવસરે કરેલું કાર્ય સાદું થતું નથી. કહ્યું છે કે—

“ ગેયં નાટયં રમા રામા, મૂષા મનં પયઃ સિતા ।

ધત્તેડનવમરે સર્પ, પ્રીતિર્વારુધિ પર્યુતામ ॥ ૨ ॥ ”

“ ગાયન, નૃત્ય, લક્ષ્મી, સ્ત્રી, અર્ધંકાર બાજન, જળ અથવા દૂધ અને સાકર વિગેરે સર્વ પદાર્થો અવસર વિના પ્રસન્નનારથી લગાને વિગે કુદાગ્રાપ થાય છે. ”

“ પ્રસ્તાવે માપિતં વાક્યં, પ્રસ્તાવે રાગ્નમક્ષિનામ ।

પ્રસ્તાવે વૃષ્ટિરુપ્પાડપિ, મવેન્ કોટિપ્લપ્રદા ॥ ૩ ॥ ”

“ અવસર રહેતું વચન, અવસરે વાપરેલું સ્ત્રવ અને અવસરે થયેલી થોટી પણ વૃદ્ધિ પ્રાપ્તિઓને કરોડગ્રાન્થ કર્યા આપનાર થાય છે. ”

આ અવસરે તે નગરીમાં ઘોડાને વેચનારા પુરૂષો આવ્યા, અને

મોહું લાંબું પુંછડું પાણી સાથે અથડાવાથી અને તે પુંછડાથી ઉછ-
ળતા આ ડોળા પાણીથી મારા સ્વામીનો વેષ જરા પણ ખરાબ ન
થાઓ, એવી શંકાના વશથી તે અન્ધ પાણીમાં પેઠો નહીં. કેમકે કુદીન
પ્રાણીઓ કોઈપણ વખત પોતાના સ્વામીને પ્રતિકૂળ થતા નથી. ”
તે સાંભળી રાજા અત્યંત ખુશી થયો. પછી રાજાની આજ્ઞાથી તે
અન્ધને સર્વદા સુવર્ણના અલંકારો પહેરાવવામાં આવતાં, ઉત્તમ
ખાવાનું આપવામાં આવતું, હંમેશાં ત્રણ વાર દૂધ ઉઘેવવાપૂર્વક તેની
આરતિ ઉતારવામાં આવતી હતી, અને માથે ચંદરવા બાંધેલા એકાંત
સ્થાનમાં તેને સુખ ઉપજે એવી રીતે બાંધવામાં આવતો હતો. આ
પ્રમાણે પરાક્રમી તે અન્ધ, રાજાને દેવની જેવો માન્ય થયો. પાણીરૂપી
શત્રુના સૈન્યાદિકથી પ્રાપ્ત થતી આપત્તિરૂપી નદીમાં વહાણ સમાન
અને વેગવટે વાયુ સમાન એવા તે અન્ધનું રાજાએ કદાચ જન
નામ આપ્યું.

આ રીતે વિનયશુભને લીધે તે અન્ધ પણ છતાં પણ આદર
અહિત પૂજાને પામ્યો, તેથી હે બીજા ભવ્યજનો ! તમે પણ પાપનો-
કદનો નાશ કરનાર આ વિનયને વિષે જ ચલ કરો. વિનયથી વિદ્યા,
ધન, માન, યશ અને સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ઘણું કહેવાથી શું ?
વિનય જ આ ભવ અને પરભવને વિષે શુભ ફળને આપનાર છે.

આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવા તે અન્ધનો આશય જાણવાથી
અંતુષ્ઠ થયેલા રાજાએ હેમાદિ પ્રધાનને ઇચ્છિત વરદાન માગવાનું
કહ્યું, ત્યારે અવગ્રહ જાણીને મંત્રીએ કહ્યું કે—“ હે દેવ ! આ આપનું
વચન વૃદ્ધ પુરૂષને દૂધ પાવા જેવું થયું છે; કેમકે મારે પહેલાં પણ
આપની પાસે કાંઈક એક બાબત માગવાની ઇચ્છા હતી જ, તેમાં
આજે આપે આ પ્રમાણે વરદાન માગવાનો આદેશ કર્યો, તો હે
ઉદાર દાતાર ! સાંભળો—મારો એક બાંધુ આ નગરીમાં એક મનોહર
સૈન્ય કરાવવા ઇચ્છે છે, તેથી તેને મારે મનવાંછિત સ્થાનમાં તેટલી
વિશાળ જગ્યા આપ આપો. ” તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું—“ હે

૧ જદને દૂધ પીવાની ઇચ્છા હોય જ છે. તેમાં તેને કોઈ દૂધ આપે
-૫૫. તેનું નામ આ વચન પણ છે.

પૂઠી તે યાજ્ઞમાંથી માત્ર શ્રીકૃષ્ણને જ અન્ન લેવા કરી બીજું લેટણું તેને પાણું આપ્યું. પૂઠી તે પ્રધાનને પહેરામણી પહેરાવી રાજા તેને પૃથ્વી આપવા માટે અધધર આદર થઈ ઘણા પરિવાર સહિત નગરીની અંદર ગયો. યોદ્ધાની મધ્યે તેણે પૃથ્વી માગી ત્યારે રાજાએ પ્રાક્ષણેને દુલાવીને પણ તે જ બૂમિ આપી ત્યાં દોરી દેવરાવી. પૂઠી તે જ વખતે પ્રધાને ભેટણામાં આજ્ઞેણા સુવર્ણવટે નગરીના લોકોને. સત્રીય પમાડી વાજિત્ર વગાડવાપૂર્વક હર્ષનો મહોત્સવ કર્યો. સરળ દૃઢયવાળા તે પ્રધાને યોદ્ધા યોદ્ધીઓની સાત હવેલીઓ ધાય તેટલી વિશાળ પૃથ્વીને વિષે રહેણા હાટ અને ઘરો સર્વે પાડી નંખાવ્યા. લોકમાં કહેવન છે કે-જળવાળો પ્રદેશ મકાન કરવા માટે તોડી નંખાય છે, મકાનને ઘરનો ઘોરટો કરવા માટે તોડી નંખાય છે, ઘોરટો હાટ કરવા માટે તોડી નંખાય છે, અને હાટ ચેત્ય કરવા માટે તોડી નંખાય છે. પૂઠી ત્યાં શુભ દિવસે ત્રણ વાંસ ઉડી પૃથ્વી પાયાને માટે યોદ્ધા ત્યારે ત્યાં તે નગરીના સર્વ જગાથયોમાં પૂર્વે લેણું પાળી નીકળ્યું નહોતું તેણું અતિ સ્વાદિષ્ટ પાળી નીકળ્યું, તે પંચદ પાયો જોદાવનાં તેવા પ્રકારનું મિષ્ટ જળ નીકળ્યું તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. કેમકે તેવા પુણ્યધામીના બાળ્યે કરીને તે નિધાન પંજ નીકળે છે. કહ્યું છે કે—

“ પરે પરે નિધાનાનિ, યોજને રસકૃપિણા ।

માયદીના ન પર્યાન્વિ, શટુગ્ના યમુન્વય ॥ ૮ ॥ ”

“ પૂઠીજી અને પદ્મ (કેકે ? માને) નિધાને દોષ છે, અને રાજાને યોજાને હોરે રસકૃપિણા દોષ છે, એ રીતે પૂઠીજી પદ્મ રીતે દોષ છે. પાંચ જા.અહીંન પુરુષ તેને જોઈ દાગા નથી. ”

અહીં સ્વાદિષ્ટ પાળી નીકળ્યું જળીને અત્યંત દર્પાવાળા પ્રાક્ષણેને ઉચ્ચક્રમ પૂર્વક સામકાજે જ અમરેવ રાજા પદે જઈ વિનયિ કરી કે—“ હે રાજા ! સંજોડે—આ નગરીમાં કેટલોક દેકાણે સ્વાદિષ્ટ પાળી જળાનુભવી નીકળ્યું નથી, તે અત્યંત અપવિત્ર જાણી દેવની પૂજનના પ્રગટ કહ્યું છે, તેથી કરીને તે જગતને અપવિત્ર કરી રાવ કરાવે. ત્યાં તરસ્યા ધર્મી આદરે વળું પાળી પીએ, તેમાં

આપને જે પુણ્ય થયે તેનો પાર જ નથી. હે પૃથ્વીપાલ ! કુવાદિક
જગ્ગાશય કરાવવામાં પુરાણોને વિષે પણ ચોરનું ઉઠાહરણ આપી મોઢું
પુણ્ય કહ્યું છે. તે આ પ્રમાણે.—

પહેલાં કેટલું ચોર નામીને જતો હતો. માર્ગમાં તે તરસ્યો
થયો. તેવામાં કેટલું નરે વર તેણે જોયું. તેમા પાણી નહોતું; પરંતુ
તેમા એક કેકળે કમકે અર્ધ માની પૃથ્વી જોઈ, તેમાં તેણે
જાણું નેમીને પાણી તોય પછી તે જાણું ખંચી લેતા તેના કુળાની
નાથે મોઢું મદન નોકડી નાંચે તેનાયો જગ નોકડયું. પછી તે ચોર
ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો તેવામાં પાણ્યથી આવેલા મુભટોએ તેને
મારી નાખ્યો. તે મરીને તે જગ વગ્ગા ચાલી પણ માટી કાઢવાના
પુણ્યથી દેવ થયો.

તેથી કરીને હે દેવ ! આપ પુણ્યશાળી નેનું ચંચને ચોખ્ખોથી
ખીણ જમિ આપીને તે કેકળું મોઢું પુણ્યને મારે વાવ ખાદાવો. ”
આ રીતે તે અજાની કાઢણોએ રાત્રને વાવ જગ વગ્ગા કહ્યું. પરંતુ
તેમાં મેરુ અને તરસવ જેટલું પાપ પુણ્યનું આપડ જ એટલું કે
જગાશય કરાવવામાં મેરુ જેટલું પાપ અને તરસવ જેટલું પુણ્ય છે.)
પહેલાં જે જગાશયે મેરુ નવું તળાવ ખાદાવ્યું હતું. વાવ નેની
પાણે કુલુદિવાળા કવિઓએ તે તળાવનું અનેક પ્રકારે વર્ણન કર્યું
હતું. તે વખતે કુલુદિવાળા વનયાળા કવિએ કહ્યું હતું કે હે મંગ
રજા ! આ તળાવના મોઢી મોટી કાલકાળા જ છે, તેમા હમેશા
મોઢાં વિગેરે રૂપ મોઢાં તૈયાર રહે છે. તેને ખાનાના વાત
મગલ કાનક અને ચક્રવાક ધરીયા છે. તેમાં કેટલું પુણ્ય થાય ?
તે અને કહ્યું નથી.

આ પ્રમાણે જ પુણ્ય શોધા કહ્યું. અને તેનાં વચ્ચેથી કુળને
અપરમાર ને દુકા કાવ નેમનું ચિત્તકોઈ પોઢું દોડાવમાન રહ્યું.
કેમકે = મોઢું કાલકાલ કાલ દિવસ તે કહ્યું છે કે—

— પાણીનું, ચિત્તકા અને મગલ, જગ વગ્ગા મેરુ કાલકાલ, કેમકે
કેમકે તે મેરુ જેટલું કાલકાલ દિવસ તે કહ્યું છે. જે મોઢું કાલકાલ
પાણી, મોઢું કાલકાલ અને મોઢું કાલકાલ. —

પિનાનો દોષ નો તેને કોણ મદણ કરી શકે ? ” (જાડી પાર્થિવ એટલે રાજા અને ખારી સંજોગી તથા કળે એટલે કાન અને કોઠા વિગેરે અર્થો જાણવા.)

“ પ્રાતાઃકાળે દુઃ જાતે ત્યાં આવી તે પાણી પીને તેનું સ્વાદીય-પણું જાણી ચોટી વાવ કરાવીશ. ” એમ કહી રાજાએ તે પ્રાદ્યક્ષોને રજા આપી. તે નગરનો નિવાસી રાજાનો જ એક દબામ હુમેશાં ચેથકને ઉતારે તેનું માથું ચુંચવા માટે આવતો હતો, તેને ચેથકે પૈસા આપી પ્રસન્ન કર્યો હતો. તેણે પ્રાદ્યક્ષોનો આ વૃત્તાંત સાંભળ્યો હતો, તેથી તેણે આવીને દેહપુત્ર ચેથકને તે હકિકત કહી. “ હલકા માણસને પણ ખુશી કર્યો હોય તો તે અવસરે શુભ કરનાર થાય છે અને ખુશી કર્યો ન હોય તો તે અવસરે અશુભ કરનાર થાય છે. કેમકે વિકટ સંકટમાં પડેલા એક હાથીને એક ઉદરે શું નહોતો છોકાવ્યો ? અને શ્રીકૃષ્ણે કર્ણરાજાને યમરાજના મંદિરમાં નહોતો મોકલ્યો ? ” આ વૃત્તાંત જાણી દેહપુત્ર ચેથકે વિચાર કરી તે જ રાત્રિમાં દારપાગને પોતાનો લવણનો પરવાનો આપી નગરમાં લવણની પોઠ મંગાવી, તે લવણ જળમાં નંખાવી તેને હલાવી ખાડું પાણી કરી પોતાને ઉતારે આવી તે અવન્તીનો પ્રધાન ચેથક સુએ મુઈ ગયો.

પ્રાતાઃકાળે રાજા ત્યાં આવ્યો, અને માણસો પાસે તે પાણી મંગાવી પોતે તેનો આસ્વાદ કર્યો તે વખતે તે ખાડું લાગવાથી રાજાએ શુ શુ કહ્યું, અને “ પ્રાદ્યક્ષોએ હૃદયથી અસત્ય વાત કરી છે ” એમ વિચારી પ્રાદ્યક્ષોને ઠપકો આપી પૃથ્વીધરનું સન્માન કરી રાજા પોતાને રથાને ગયો. આ પ્રમાણે પ્રાદ્યક્ષોના સર્વે અશુભ વિચારો ક્ષય પામ્યા, જે કદાચ અસત્યુદ્ધેયોનું વાહિત સિદ્ધ થતું હોય તો અત્યુદ્ધેયો છવી પણ ન શકે, કહ્યું છે કે—

“ મૃગમીનસજ્જનાનાં. જળજલસંતોષવિહિતવૃત્તીનામ્ ।

છુલ્લકર્પીવરપિશુનાઃ નિષ્કારણવૈરિણો જગતિ ॥ ૧૨ ॥ ”

“ પાસથી આટવિકા કરનારા યુવના સિકારીઓ આ જગતમાં કારણ પિનાના વેરી છે, જળથી આટવિકા કરનાર મન્યોના મચ્છીમાર કારણ પિનાના થતુ છે, અને સંતોષથી આટવિકા કરનાર સમજનોના આડીયા પુરેના કારણ પિનાના થતુ છે. ”

કિલ્લાને પાટી ન'ખાવ્યો. પછી બંને બાલુ પગથીયાની ઝેણી નેડી (કરી) અખંડ બાગ્યના સ્થાનરૂપ અને ચાલસને ધારણ કરનાર તે પથડે છંદુ ચડાવી કિલ્લાને ફરીથી સજ્જ-તૈયાર કર્યો. ચાલસિક પુરૂષને કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, કાયર પુરૂષને યત્ની નથી. નેત્ર બીડ દોષ છે તેથી તે કાચળને પામે છે અને કષ્ટ ધીર છે તેથી તે સુવર્ણ (કંડા) ને પામે છે. કલ્પ છે કે—

“ (મદો દુર્ગમ એવી) લંકા નમરી છતરી છે. સમુદ્રને ચરખ્યા તરેલો છે, રાવણ એવો રાકુ છે, અને રણસંઘાતમાં વાંદરાઓ જ સદાચમૂત છે, તે પળ રામે મુદ્રમાં સમમ ગણમ ફગાવો નારા કરો. તેથી જાગ્રાપ છે કે મદાપુરુષાના મત્તમાં જ કિયાની નિહિ રહી છે. પળ બલ મદાપ વિગેરે ઉપકરણો કાર્યની સિદ્ધિ રહી નથી.”

તે કૈત્યમાં સ્થાપન કરવા માટે તે મંત્રીએ અંદ્ર એવી કાનિ-વાળા આરસના પથ્થરની ચારણી બાંગળની શ્રીવીર પ્રભુની પ્રતિમા કરાવી. તે કૈત્યમાં રહેલી પુનર્જીવોને એટલે ઘણા હોઠા એમ માનવા લાગ્યા કે—“ અને પરદોકમાં આવી મીએની પ્રાપ્તિનું કારણમૂત તથા ફરીને. નિપુણતાની કોનરણી (કારીગરી) વડે સુવર્ણ (અથવા નિપુણતાવડે મુખ સુવર્ણ) વસ્તુઓના આકાર તે પ્રાસાદમાં રહેલા હતા, તેથી તે પ્રાસાદ તળ જગતની સૃષ્ટિ બનાવવામાં વિધાતાને જિંબના ખજનારૂપ થયો હતો. હું ધાડું છું કે તે પ્રાસાદ રમણીય છતાં પણ વિરામ પર્માને પૃથ્વી થઈ આકાશમાં જતો નથી, તેનું કારણ ગાદી જેવે તેના પાદ (પાયા) અડધુ કર્યા પિત્તલ છે એજ છે. સર્વ સુવર્ણના ખર્ચ થાય એવા એટલા ઉન્નત પૂર્વક તે મંત્રીને પ્રાસાદ, પ્રતિમા, સુવર્ણકલશ, સુવર્ણદંડ, અને બિલ એ સર્વની એકી રામે પ્રતિષ્ઠા કરી એ વખતે પ્રતિષ્ઠા થતી હતી તે વખતે હાલો દેવીપાલની સુખ વચ્ચે માથવ નામના બંદીએ એક ઉત્તમ કલેક્ટર આવા અર્ધવચ્ચે કર્યો—“ હે મંત્રીશર ! નામકુમારીએએ મંત્રી-નમાં રહેલો દમસ્ક પુરૂષનો સ્વરૂપ સંજ્ઞાની રોપનામ એ હમણાં જે તારૂ અન્નક-પુણ્યને તો આ પૃથ્વી અવશ્ય પડી જાય. પરંતુ તમે ક્યારેકા પર્વદર્શી પત્તુ જેટલા આ જિનકેવ-

ના સમૂહનો નવો ભાર આવવાથી પોતાનું મસ્તક કંપાવવા શક્તિ-
માન થતો નથી. તેથી તમારું બીજું નામ જે પૃથ્વીધર છે તે સત્ય
છે.” આ પ્રમાણે નવી કવિતાના નિધાનરૂપ આ માધવે હર્ષથી
વ્યાખ્યાન કર્યું, ત્યારે મંત્રીએ લજ્જાના ભારથી પોતાનું મસ્તક
નીચું નમાવ્યું. કહ્યું છે કે—

“ લજ્જા કુલોદ્યોતકરી, લજ્જા સૌભાગ્યકારિણી ।

લજ્જા ધર્મતરોર્મૂલં, લજ્જાઽજ્ઞા પાપકર્મણિ ॥ ૧૨ ॥ ”

“લજ્જા કુળનો ઉદ્યોત કરનારી છે, લજ્જા સૌભાગ્યને કરનારી છે, લજ્જા
ધર્મરૂપી વૃક્ષનું મૂળ છે, અને લજ્જા પાપ કરવામાં અજ્ઞાની (અજ્ઞાણ) છે.”

“ સ્તુતિ (પ્રશંસા) રૂપી કન્યાને અસત્પુરુષો પસંદ પડતા
નથી, અને સત્પુરુષોને તે કન્યા જ રચતી નથી, તેથી હૃદયમુધી
વરની પ્રાપ્તિ નહીં થવાથી તે કુમારી જ રહી છે. ”

તે વખતે બાકીના સર્વ શેઠીયાઓ તે કવિતા સાંભળીને
અમત્કાર પામી કવિતાના ગુણની પ્રશંસા કરતા મસ્તક ધુણાવવા
લાગ્યા. ત્યારપછી મંત્રીએ સર્વ ગાંધર્વ, કવિ, ચારણ અને બંદીજ-
નોને બોલાવીને કહ્યું કે—“ હું તમારી પાસે એક માનને માણું છું,
અને તે એ છે કે—મારા માતાપિતાએ માફ જેવું તેવું પણ જે નામ
પાડ્યું હોય, તે જ નામ કહેવું, પણ જેમ તેમ બીજા નામની કલ્પના
કરવી નહીં. કેમકે કહ્યું છે કે—

“ આકાશનું નામ અંબર (વસ્ત્ર) છે, દેડકાનું નામ હરિ એવું
પ્રસિદ્ધ છે, કાગડાનું નામ દિવ્વ છે, વક્ત્રગતિ કરનાર વિપ્રમ સર્પનું ભોગી
નામ છે, નાના પથ્થરના કાંકરાનું શકરા (સાકર) નામ છે, તથા
દ્વાથીના મદ જળનું નામ દાન કહેવાય છે, પણ તે સર્વ અર્થથી શન્ય
છે, કેટલાક શુદ્ધિમાન આડંબર સહિત આવા વ્યર્થ નામ પાડે છે ”

અસત્ય વચનની જેવા કલ્પિત ગિરૂદો કહેવાથી હું એક કોડી
પણ દાન આપીશ નહીં, પરંતુ ઉલટું મારા મનમાં દુઃખ થશે. ”
આ પ્રમાણે કહીને તે મંત્રીશ્વરે તે બંદીને કાંઈ પણ દાન આપ્યું
નહીં, ત્યારે બીજા શેઠીયાઓએ તેને આનંદપૂર્વક હાંદગી પર્યંત
ભોગવી શકાય તેટલું પુષ્કળ દાન આપ્યું. અલ્પ પુણ્યકાર્યથી ઉત્પન્ન
થયેલી કીર્તિ કેને હાસ્યકારક થતી નથી ? પરંતુ જે કીર્તિ મોટા
પુણ્યકાર્યથી ઉત્પન્ન થઈ હોય તે જ સર્વને પ્રીતિકારક છે.

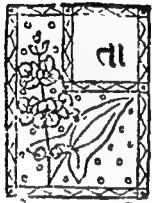
તે પ્રાચીનમાં પ્રતિષ્ઠા વળતે સુવર્ણના કળશને ધારણ કરી સુવર્ણના લિલકને કપાળમાં ધારણ કરી ઓઘામ્યવની શ્રીઓ ગણિત એકસો ને આઠ બ્રહ્મચારી આવકો પ્રભુનું સ્નાત્ર કરતા હતા. મંત્રીએ તે સર્વની વચનથી કહી ન શકાય તેવી ઉત્તમ લક્ષિત કરી. અન્યથા પણ બ્રહ્મચારી સર્વથા પૂજ્ય છે, તો પછી આવા પ્રકારનું કાર્ય કરનારા પૂજ્ય હોય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? તેમજ સર્વ લોકો મરતકને ધુણવે એવું શ્રેષ્ઠ આધર્મિક વાતસદ્ય કહ્યું, તથા મનને આશ્ચર્ય ઉત્પત્ત કરે એવાં વસ્ત્રોવટે સર્વ ગચ્છની પૂજા કરી, સર્વ આવકોને પહેરામણી પહેરાવી, અને ચોરાશી હબર દેરીપ્યમાન સુવર્ણના વેડ આપ્યા. વિસ્તાર પામેલી દીલિંવાળા તે મંત્રીએ દારિદ્ર્યરૂપી શિલાને ઉઢવાના જાણે દાંકણાં હોય એવા પાંચ લાખ દંડ (રૂપીયા) નો ખર્ચ કરીને દુહવને ચોરનારો (મનને હરણ કરનારો) મહોત્સવ કર્યો. જે આવકે આકાશનો સ્પર્શ કરતા એવા તે ચૈત્યના ગિરપરપર આરૂઢ યદ્ય નિર્જાયખણે કળશ, દંડ અને ધ્વજા એ ત્રણની પ્રતિષ્ઠા કરી, તેને તે મંત્રીએ પાંચે અંગના વસ્ત્રો, હાથમાં બે સુવર્ણની આંકળી અને ઘણું ધન આપ્યું, તથા ખીલત શેઠીયાઓએ તેને વીંટી વિગેરે આપ્યું, શાળના તે અન્ધપાળે વસ્ત્રો વિગેરેવડેસવા લાખ રૂપીયા પામીને શ્રીવીર ભગવાનની હાથેશાં પૂજા કરવાનું મત પ્રકટ્ય કહ્યું. જે ભાવ વિના પણ જિનેશ્વરની લક્ષિત આવા ક્ષણે આપનારી છે, તો પછી ભાવથી પૂજા કરનારને અનંતકળ પ્રાપ્ત થાય તેમાં શું કહેવું ?

આ પ્રમાણે પૃથ્વીરૂપી શીના અલંકારમાં શ્રેષ્ઠરૂપ અને ધનના હાનવટે સમગ્ર મંત્રીઓને વિષે ચક્રવર્તી એવા તે પેથડ મંત્રીશ્વર જેમ વશંત ઋતુ લતાને પુષ્પના ગુચ્છાવટે કૃતાર્થ કરે તેમ અત્યંત શ્વેત લક્ષ્મીરૂપી લતાને ચૈત્યરૂપી પુષ્પના ગુચ્છાવટે કૃતાર્થ કરી.

પેથડે કરાવેલા ચોરાશી ચૈત્યોના સ્થાનાદિકતા
વર્ણનવાળો આ ચોથો તરંગ સમાપ્ત થયો.

અથ પંચમ તરંગ.

આવતી નામની નગરીમાં ભીમ નામે સુવર્ણનો મોટો વેપારી રહેતો હતો. તે શ્રી દેવગુરૂની લક્ષિ-વાળો અને ધનવડે કુળેર જેવો હતો. શ્રી દેવેન્દ્ર નામના ગુરૂ સ્વર્ગે ગયા પછી શોકને લીધે તે પુણ્ય-શાળી બાર વર્ષ સુધી અન્ન વિના જ રહ્યો હતો (અન્ન સિવાય બીજી વસ્તુ ખાઈને રહ્યો હતો.) બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરનાર તે ભીમે લક્ષિતને માટે સાધર્મિક (બ્રહ્મચર્યધારી) ભાઈઓને પાંચ પાંચ વસ્ત્ર સહિત એક એક મડી^૧ મોકલી હતી, જેમાં કુલ સાતસો મડીઓ વહેંચાણી હતી. તેમાં એક મડી પેથડ મંત્રીને પણ મોકલી હતી. તે મડી પોતાને ઘેર આવી તોપણ મંત્રીએ તેને તે જ વખતે નગરની બહાર મોકલી, અને પછી મોટા પ્રવેશોત્સવ પૂર્વક તેને ઘેર આણી. દશ હજાર રૂપિયાનો ખર્ચ કરી ઉત્સવ સહિત આણેલી તે મડીને પહેર્યા વિના જ દેવગૃહમાં તેને રાખી તેની દેવની જેમ કેટલાક દિવસ પૂજા કરી. તે મંત્રીને દર વરસ વિજ્યાદશમીને (દશરાને દિવસે રાજાઓ તરફથી પચાસ ઉત્તમ પહેરામણીઓ આવતી હતી. મંત્રીએ ન્યારથી રાજ વ્યાપાર કરવા માંડ્યો ત્યારથી સીમાલરાજાઓની આવેલી શ્રેષ્ઠ પહેરામણીઓને રાજાનો પ્રતિગ્રહ હોવાથી તે મંત્રી પોતાના શરીરપર ધારણ કરતો નહોતો. તેની જ જેમ આ આવેલી મડીને પણ મંત્રીએ પહેરી નહીં. તે જોઈ તેની પત્ની પ્રથમિણીને શંકા થઈ કે—“સાધર્મિકની મોકલેલી વસ્તુની અવજા કરવાનું પાપ મારા પતિને ન લાગે. એમ ધારી વિચારવાળી

તેણીએ દેવપૂજાને સમયે મંત્રીને કહ્યું કે—“ હે સ્વામી ! આ મહિ
એમની એમજ (પહેર્યા વિના) કેમ મૂકી રાખી છે ? કેમ શરીર પર
ધારણ કરતા નથી ? ” ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું કે—“ હે પ્રિયા ! બ્રહ્મ-
ચર્યમતને ધારણ કરનારા તે સીમે અને સાધર્મિક તરીકે આ મૂકી
મોકલી છે, પરંતુ હું તો તેવો બ્રહ્મચર્યમતવાળો નથી, તેથી તેને
પહેરતો નથી. ”

સીમે આવી સાતસો મૂકીઓ સાધર્મિકની ખુદ્ધિ મોકલી
હતી, પરંતુ આ મંત્રીને તે વિષે જે ખુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ તેવી ખુદ્ધિ
ખીલત કોઈ પુરૂષને ઉત્પન્ન થઈ નહીં.
ત્યારે પૃથ્વીધરને આ મૂકી આપવામાં આવી હતી, તેજ વખતે
તેને વિષયોપર વૈરાગ્ય થયો હતો; કેમકે સજ્જનોને યોગથીજ બોધ
પ્રાપ્ત થાય છે, તે વિષે કહ્યું છે કે—

“ સ્વચ્છો મણિઃ સમનુરજ્યત ઇવ તાવ—
સ્વચ્છમેતદપિ વક્ત્રુપાયરક્તમ્ ।
કો નામ વત્સરરાતૈરપિ દુર્વિદગ્ધ—
મક્ષારમેનમનુરજ્યયિતું સમર્થઃ ॥ ૨ ॥ ”

“ પ્રથમ તો મણી સ્વચ્છ જ હોય છે છતાં કોઈ કારણથી અસ્વચ્છ
હોય તો તે રતી સ્થાય જ છે તથા અસ્વચ્છ વજ્ર પણ ઉપાયથી
સ્વચ્છ છે, પરંતુ આ મારાની જેવા દુર્વિદગ્ધ આ પુરૂષને તો વર્ષો પણ
કેટલાક મનુષ્યો વિષયરૂપી જગને વિષે માટી જેવા હોય છે

જે ધૂંધળા છે. કેટલાક પથ્થર જેવા હોય છે (દુર્બલો)
કેટલાક દાઢની જેમ તેને તબીબી આય છે, અને કેટલાક
જેમજેમ મણિની જેમ વિષયરૂપી જગને સ્પર્શ પણ

વાગુરા વન્ધ, નેમાના મારગ્યના ।
વન્ધો મૃદાના. મોંગાઃ મન્નોડવ નો મનામ । ૪॥

“ મૃગલાઓને વાગુરા (પાસલો) બંધનરૂપ છે, પરંતુ દાગીઓને તાર પ્રમાણુ સાંકળ બંધનરૂપ છે, તેમજ મૃદજનોને આશા પણ બંધનરૂપ છે, પરંતુ સત્ય પુરોને તો છતા-વિદ્યમાન ભોગો પણ બંધનરૂપ થતા નથી.”

શાલિભદ્ર માત્ર પોતાને માથે શ્રેણિક રાજ સ્વામી છે, એટલું જ વચન સાંભળીને વૈરાગ્ય પામ્યા હતા, રથલભદ્ર પિતાના મરણના સમાચાર સાંભળી વૈરાગ્ય પામ્યા હતા, કાર્તિકશેઠ દુઃખથી વૈરાગ્ય પામ્યા હતા, અને મેતાર્ય વગોણું-તિરસ્કાર પામવાથી વૈરાગ્ય પામ્યા હતા. તે જ પ્રમાણે આ મંત્રી માત્ર મહી મળી કે તરત જ વૈરાગ્ય પામ્યો હતો, પરંતુ “ પ્રિયાની અનુમતિથી હું ચોથું વ્રત શ્રદ્ધા કરીશ, ” એમ વિચારી અવસરની રાહ જોતા તેણે તેટલા દિવસ તે મહીની પૂજા કરી.

આ અવસરે મંત્રીનું (હું તો પ્રહ્લ્લચર્યના વ્રતવાળો નથી તેથી મહી પહેરતો નથી એવું) વચન સાંભળી ઉત્તમ ભાર્યાએ ભર્તારને કહ્યું કે—“ હે સ્વામી ! વ્રત શ્રદ્ધા કરીને પણ આ મહી તમે પહેરો. ” તે સાંભળી મંત્રીએ તેણીને પૂછ્યું કે—“ હે પ્રિયા ! આ વાત તને રૂચે છે ? ” ત્યારે તેણીએ હર્ષથી હા પાડી. તે સાંભળી મંત્રી અત્યંત આનંદથી પુષ્ટ થયો. તે નારી આર્યજનોના આશ્ચર્યને માટે થઈ, કે જેનું ચિત્ત ઘણું ચૌવન (ભર જીવાની), ઘણું ધન અને પ્રતિનું માન વિગેરે સર્વ અનુકૂળ સંયોગ છતાં પણ વિષયની ઇચ્છામાં લપટાયું નહીં. પતિના વચનને અંગીકાર કરનારી, બાલ્યા-વસ્થાથી પણ કુળના કમનો લોપ નહીં કરનારી તથા યુવાવસ્થામાં પણ લોગની ઇચ્છાનો નાશ કરનારી તે સ્ત્રી સર્વ સતીઓને વિષે ગુણોથી અધિક થઈ. સતી છતાં કુંતીએ કુમારી અવસ્થામાં કણને પ્રસન્ન્યો હતો, સીતાએ પણ એક વખત પતિના વચનનો લોપ કર્યો વિષયની તૃષ્ણાથી વ્યાપ્ત હતી, તો આ સતીની હતી ?

ગુરૂની પાસે અત્યંત આનંદ

અ

ની વચે

ને પાડી

સવ

વ્રત

પી

પાણીના પૂરમાં આ જે હંપતી સમિ પૂરે તરવાથી કૃપાનિવરણ થયા તે મત હરચારના ઉત્તરવને અંગે તે મંત્રીએ પાંચ રૂબી વસો સહિત ચાલસો મઘીએને દેશાવદમાં પાંચ સામી મોકલી તેમની પૂજા કરી તે સાથે શ્રી બીમગોદને પણ સામી મોકલી, અને પ્રથમ તે બીમની જે મઘી પોતાને આવી હતી પોતાના ચિત્તરૂપી અમુદને નિકરવર કરવામાં ચંદ્રિકા સમાન મ આદરથી પોતે પહેરવા માંડી.

ત્યારપછી સત્ય વાણીવાળા તે મંત્રીએ જે દિવસે પ્રજાસમત શરૂ થયું, તે દિવસથી આરંભીને પ્રજાસમતને વિરૂદ્ધ એવું તાંબૂલ ખાવું બંધ થયું. કહ્યું છે કે—

“સામ્યુલં સૂદમવન્નાણિ, સ્ત્રીકયેન્દ્રિયપાંપણમ્ ।
દિવા નિદ્રા સવા ક્રોધો, વર્તનાં પવનાનિ પદ ॥ ૧ ॥

“તાંબૂલ, ઝીણાં વસ્ત્ર, સ્ત્રીની અથવા ભી સાથે કથા, દંદ્રિયોત્તેજ્ય, દિવસે નિદ્રા અને સદા ક્રોધ, આ છ એ મુનિઓને બદ કરનાર છે.”

“જે મુખને વિષે સત્ય વાણી હોય તો તાંબૂલ ખાવાથી શું વધારે છે ? અને જે પુરુષોને તે સત્ય વાણી ન હોય તો તાંબૂલ ખાવાથી શું ફળ છે ?”

“તાંબૂલના ઠીંટ વિગેરેમાં જૂઠા જૂઠા ભૂવ રહેલાં છે, તેની વેલંડીને ઘણાં ભૂવોએ સ્પર્શ કરેલી છે, તથા તે આદ્ર (લીકું) હોવાથી લીલપુલ અને કુંથવાથી વ્યાપ્ત હોય છે, તેથી નાગલતાવું પાન તજવા લાયક છે.”

“મુખને વિષે અત્યંત રંગનો હેતુરૂપ આ અહિલતા (નાગલતા) પોતાનો આસ્વાદ કરનારને નીચી ગતિમાં લઇ જવા માટે અપોહો-કથી આવેલી છે એમ માનીને તેનો ત્યાગ કરવો ઉચિત છે.”

તે મંત્રીત્વ હંકરણથી કમળ રાગરૂપી પરાગવદે રહિત હતું, તેથી તે મોટી વયવાળી સ્ત્રીઓને માતા સમાન, સરખી વયવાળીને બહેન સમાન અને નાની વયવાળીને પુત્રી સમાન માનતો હતો. સૂર્યની પ્રભા સામે ગયેલી દષ્ટિને જેમ પાછી ખેંચતી હતી,

મંત્રી પરસ્ત્રીપર ગયેલી દૃષ્ટિને પાછી ખેંચી લેતો હતો, તથા જેમ ખરાબ પુષ્પાદિકનો ત્યાગ કરવામાં આવે છે તેમ માર્ગમાં અનુકૂળ અંગવાળી સ્ત્રીઓનો તે ત્યાગ કરતો હતો. મનની મલિનતાને ત્યાગ કરનાર, વાણીના વિકારને વર્જનાર અને કાયાની કુચેષ્ટાનો નાશ કરનાર તે મંત્રી તે ચોથા વ્રતને ત્રણ શુદ્ધિએ પાળતો હતો. કહ્યું છે કે—

“ સીમા खानिषु वज्रखानिरगदङ्कारेषु धन्वन्तरिः
कर्णस्त्यागिषु देवतासु कमला दीपोत्सवः पर्वसु ।
ओंकारः सकलाक्षरेषु गुरुषु व्योम स्थिरेषु स्थिरा,
श्रीरामो नयतत्परेषु परमं ब्रह्म व्रतेषु व्रतम् ॥ ૬ ॥

“ સર્વ ખાણોમાં વજ્રરત્નની ખાણ પરમ સીમા છે (શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ છે), વૈદ્યોમાં ધન્વન્તરિ વૈદ્ય, દાતારોમાં કર્ણ, દેવીઓમાં લક્ષ્મી, પર્વોમાં દિવાળી, સર્વ અક્ષરોમાં ઓંકાર, મોટા પદાર્થોમાં આકાશ, સ્થિર પદાર્થોમાં પૃથ્વી અને નીતિવાળાઓને વિષે શ્રીરામ પરમ સીમા છે, તેમ સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્યવ્રત પરમ સીમા છે. ”

ત્યારપછી આર્યજનોને આશ્ચર્ય કરનાર બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી કાંતિવાળા તેના દેહને પણ અનહદ મહિમા થયો. તે આ પ્રમાણે—

જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી અંધકાર નાશી જાય છે, તેમ તે મંત્રીની દૃષ્ટિથી ભૂત, પ્રેત, જોડું દિવ્ય અને કોઈ મનુષ્યને શાકિનીતું વળગવું ઇત્યાદિ સર્વ નાશ પામે છે, ^૧ કાલવાણીની જેમ તે મંત્રીના પગ ઘોયાનું પાણી પીવાથી જ્વર, ઉદરપીડા, મસ્તકનું શૂળ અને પ્રસૂતિની વ્યથા વિગેરે સર્વ રોગો નાશ પામે છે. જેમ દિવ્ય શસ્ત્રથી શત્રુઓનો નાશ થાય છે, તેમ તે મંત્રીનું પહેરેલું વસ્ત્ર પહેરવાથી પણ જ્વરાદિક દુષ્ટ રોગો અને દુઃખે કરીને નિવારી શકાય તેવા વ્યંતરાદિક તત્કાળ નાશ પામતા હતા.

એકદા કોઈ શેઠીયાએ સવાલાખ રૂપીયાના મૂલ્યવાળું દક્ષીણ દેશમાં ખનેલું ^૨ દૂકુળ રાજાને ભેટ કર્યું. રાજાએ પ્રીતિના વશથી તે દૂકુળ ચંદ્રિકા જેવા કોમળ બીજાં ચાર વસ્ત્રો સહિત મંત્રીને પહેરા-

૧ કાલ એટલે ઇશ્વર તેના સ્નાત્રાદિકનું જળ પીવાથી રોગો નાશ પામે છે અથવા કાલ નામની દિવ્ય ઔષધિ જાણવી. ૨ રેશમી વસ્ત્ર.

કુ. આ વચ્ચે બહુ મૂઠ્યવાળું હોવાથી દેવપૂજા સિવાય બીજા કશુંયે
કરવાને હાથક નથી, ” એમ વિચારી મંત્રીએ પોતાને ઘેર આવી
જતાની પત્નીને તે હુકમ આપ્યું. તેણીએ તે હુકમ સારે સ્થાને
લાવ્યોને મૂક્યું.

આ અવસરે કન્યકુળજી રાજાની પુત્રી હીલાવતી કે જે આ
રાજાની માનીતી રાણી હતી, અને સર્વ ઓળોના શિરમણીરૂપ
હતી, તે અગ્નિવદે કેળની જેમ તૃષાદિકને પોપણ કરનારા તરીકા
નાવવડે અત્યંત પીડા પામતી હતી. રાજાએ તેના ઘણા ઉપાયો કરા-
વ્યા. પરંતુ નિકાચિત કર્મની જેમ તેણીને હુકમ જવર હાથ પામ્યો
નહો. તે રાણીની એક દાસી એકદા પ્રધાનને ઘેર આવી, તેણીને શ્યામ
મુખવાળી જેમ મંત્રીની ભાયા પ્રથમિણીએ પૂછ્યું કે—“ તું આજ
હુઃખી હોય એમ કેમ દેખાય છે ? ” તે બોલી કે—“ મારી સ્વામિની
ઘણા દિવસથી હુકમ જવરવડે પીડા પામે છે, તેથી તે ઉનાળામાં તળા-
વડીની જેમ દિવસે દિવસે હીણ થતી જાય છે. તેને માટે મંત્ર, તંત્ર,
આપદ વિગેરે ઘણાં કર્યાં તો પણ તેનાથી હજી મુખી કંઈ પણ શુભ
થયો નથી, આ કારણથી હું હુઃખરૂપી હાવાનગથી બળેલી છું ” તે
સાંભળી અમાત્યની પત્નીએ કહ્યું કે—“ જો તે મંત્રીનું પહેરણું વચ્ચે
ઓઢીને તાવ આપ્યા પહેલાં રહે તો તેને તાવ આવે નહો. ” તે સાં-
ભળી દાસીએ તે વચ્ચે માન્યું, ત્યારે એકાંત ઉપકાર કરવામાં જ
તાપર એવી તે ધન્ય ઓળો બીજું વચ્ચે નહીં જોવાથી તે જ હુકમ
તેણીને આપ્યું. દાસીએ જાણને તે વચ્ચે રાણીને આપ્યું, દાસીના વચ-
નપદ શ્રદ્ધા આવવાથી તે સતી તાવ આપ્યા પહેલાં તે વચ્ચે ઓઢીને
મુઢી, એટલે તે દિવસે તેણીને તાવ આપ્યો નહો. સર્વ મનોરથને
પૂર્ણ કરનાર કદમ્બજી માત્ર હજી જ આપે તેમાં કાંઈ તેની સ્તુતિ
જાતી નથી, તેમ સર્વ પ્રકારનું સુખ કરનાર શ્રદ્ધાચર્ય વત આવા
રોને નાશ કરે તેમાં તેની શી સ્તુતિ ? કદાચ ફરીથી તાવ આવે
શકાને હીંમત તે દિવસે તાવ ન આપ્યાના નમાચાર કેલંચે રાખીને
નહીં કેમકે રાજાએ ખોટા ઉપર અન્ય ન કંપ કરે છે. પાત્રી
ગવનો પાત્રી હોને તે દિવસે રાણી તે વચ્ચે પાત્રાનુ સર્વ શરીર
ઉપર સુતી, અને અભ્યાસને યોગે નિદ્રાવશ થઈ.

મંત્રી પરસ્પરીપર ગયેલી દૃષ્ટિને પાછી ખેંચી લેતો હતો, તથા જેમ ખરાબ પુષ્પાદિકનો ત્યાગ કરવામાં આવે છે તેમ માર્ગમાં અનુકૂળ અંગવાળી સ્ત્રીઓનો તે ત્યાગ કરતો હતો. મનની મલિનતાને ત્યાગ કરનાર, વાણીના વિકારને વર્જનાર અને કાયાની કુચેષ્ટાનો નાશ કરનાર તે મંત્રી તે ચોથા વ્રતને ત્રણ શુદ્ધિએ પાળતો હતો. કહ્યું છે કે—

“ સીમા સ્થાનિપુ વજ્રસ્થાનિરગદક્ષરેપુ ધન્વન્તરિઃ
કર્ણસ્ત્યાંગિપુ દેવતાસુ કમલા દીપોત્સવઃ પર્વસુ ।
ઓંકારઃ સકલાચ્છરેપુ ગુરુપુ વ્યોમ સ્થિરેપુ સ્થિરા,
શ્રીરામો નયતત્પરેપુ પરમં વ્રહ્મ વ્રતેપુ વ્રતમ્ ॥ ૬ ॥

“ સર્વ આણેમાં વજ્રસ્થાનની આણ પરમ સીમા છે (શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ છે), વૈદ્યોમાં ધન્વન્તરિ વૈદ્ય, દાતારોમાં કર્ણ, દેવીઓમાં લક્ષ્મી, પર્વોમાં દિવાળી, સર્વ અક્ષરોમાં ઓંકાર, મોટા પદાર્થોમાં આકાશ, સ્થિર પદાર્થોમાં પૃથ્વી અને નીતિવાળાઓને વિષે શ્રીરામ પરમ સીમા છે, તેમ સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મ-વ્યર્થવ્રત પરમ સીમા છે. ”

ત્યારપછી આર્યજનોને આશ્ચર્ય કરનાર બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી કાંતિવાળા તેના દેહનો પણ અનહદ મહિમા થયો. તે આ પ્રમાણે—

જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી અંધકાર નાશી જાય છે, તેમ તે મંત્રીની દૃષ્ટિથી ભૂત, પ્રેત, ખોટું દિવ્ય અને કોઈ મનુષ્યને શાકિનીનું વળગવું ઇત્યાદિ સર્વ નાશ પામે છે, ^૧ કાલવાણીની જેમ તે મંત્રીના પગ ધોયાનું પાણી પીવાથી જ્વર, ઉદરપીડા, મસ્તકનું ચૂળ અને પ્રસૂતિની વ્યથા વિગેરે સર્વ રોગો નાશ પામે છે. જેમ દિવ્ય શસ્ત્રથી શત્રુઓનો નાશ થાય છે, તેમ તે મંત્રીનું પહેરેલું વસ્ત્ર પહેરવાથી પણ જ્વરાદિક દુષ્ટ રોગો અને દુઃખે કરીને નિવારી શકાય તેવા વ્યંતરાદિક તત્કાળ નાશ પામતા હતા.

એકદા કોઈ શેઠીયાએ સવાલાખ રૂપીયાના મૂલ્યવાળું દક્ષીણ દેશમાં બનેલું ^૨ દુકુળ રાજાને ભેટ કર્યું. રાજાએ પ્રીતિના વશથી તે દુકુળ ચંદ્રિકા જેવા કેમળ ખીન્ત ચાર વસ્ત્રો સહિત મંત્રીને પહેરા-

૧ કાલ એટલે ઈશ્વર તેના સ્નાત્રાદિકનું જળ પીવાથી રોગો નાશ પામે છે અથવા કાલ નામની દિવ્ય ઔષધિ જાણવી. ૨ રેશમી વસ્ત્ર.

૧. આ વચ્ચે બહુ મૂંઝવણી હોવાથી દેવપૂજા સિવાય બીજા સર્વ દેવતાને લાયક નથી, "એમ વિચારી મંત્રીએ પોતાને ઘેર આ તાની પત્નીને તે હક્ક આપ્યું. તેણીએ તે હક્ક સારે રથા પ્રયત્નને મૂક્યું.

આ અવસરે કન્યકુળજ રાજાની પુત્રી ક્ષીણાવતી કે જે આ બાની માનીતી રાણી હતી, અને સર્વ સ્ત્રીઓના શિશુમળીરૂપ હતી, તે અગ્નિવટે કેળની જેમ તૃપ્તિદેને પોષણ કરનારા તરીકા રાવવટે અત્યંત ખીડા પામતી હતી. રાજાએ તેના ઘણા ઉપાયો કરાયા. પરંતુ નિકાચિત કર્મની જેમ તેણીને હજી જ્વર કાય પામ્યો નહોતો તે રાણીની એક દાસી એકદા પ્રધાનને ઘેર આવી, તેણીને રથામ મુખવાળી એક મંત્રીની ભાર્યા પ્રયત્નિણીએ પૂછ્યું કે—“તું આજ દાંખી હોય એમ કેમ દેખાય છે ?” તે બોલી કે—“મારી સ્વામિની ઘણા દિવસથી હજી જ્વરવટે ખીડા પામે છે, તેથી તે ઉનાળામાં તળાવની જેમ દિવસે દિવસે ક્ષીણ થતી જાય છે. તેને માટે મંત્ર, તંત્ર, ઔષધ વિગેરે ઘણાં કર્યાં તો પણ તેનાથી હજી સુધી કંઈ પણ શુભ થયો નથી, આ કારણથી હું દુઃખરૂપી દાવાનગથી ગળેલી છું.” તે સાંભળી અમાત્યની પત્નીએ કહ્યું કે—“જો તે મંત્રીનું પહેરેલું વસ્ત્ર ઓઢીને તાવ આપ્યા પહેલાં રહે તો તેને તાવ આવે નહોતો.” તે સાંભળી દાસીએ તે વસ્ત્ર આપ્યું, ત્યારે એકાંત ઉપકાર કરવામાં જ તત્પર એવી તે કન્ય સ્ત્રીએ બીજું વસ્ત્ર નહીં જોવાથી તે જ હક્ક તેણીને આપ્યું. દાસીએ જાણે તે વસ્ત્ર રાણીને આપ્યું, દાસીના વચન પર શ્રદ્ધા આવવાથી તે સતી તાવ આપ્યા પહેલાં તે વસ્ત્ર ઓઢીને સુતી, એટલે તે દિવસે તેણીને તાવ આવ્યો નહોતો. સર્વ મનોરથને પૂર્ણ કરનાર કલ્પવૃક્ષ માત્ર કળ જ આપે તેમાં કંઈ તેની સ્તુતિ કહેવાતી નથી, તેમ સર્વ પ્રકારનું સુખ કરનાર પ્રદાયક મત આવા એવી શકાને ક્ષીણે તે દિવસે તાવ ન આવ્યાના સમાચાર કાંઈએ રાજાને જાણ્યા. નહીં કેમકે રાજાએ ખોટા ઉપર અત્યંત ક્રોધ કરે છે. પછી કરીથી તાવનો વારો હતો તે દિવસે રાણીને વસ્ત્રવટે પોતાનું સર્વ શરીર ઘંટી પતંગ ઉપર સુતી, અને અભાગ્યને યોગે નિદ્રાવશ થઈ

આ અવસરે રાજની મુખ્ય રાણી જે કદંબા નામની હતી, તેણીએ પ્રથમથી આ વાત જાણેલી હતી, તેથી તે ઇર્ષ્યાને લીધે રાજ પાસે એકાંતમાં જઈને બોલી કે—“હું સ્વામી ! હું તમને એક વિરસિ કરવા આવી છું, જે કે તે તમને રૂચશે નહીં, તો પણ ઔષધના ન્યાયની જેમ ગુણકારક હોવાથી સાંભળો.—કન્યકુબ્જ રાજની પુત્રી જે તમારી રાણી છે, તે મંત્રીને વિષે અત્યંત લુબ્ધ થઈ છે, તેથી તે તમારું અમંગલ ન કરે, એટલું જ કહેવાનું છે, કારણ કે કામાંધ પ્રાણીઓને પાપનો ભય હોતો નથી. ઇંદ્રથી પણ સ્ત્રીઓનું નિયંત્રણ થઈ શકે તેવું નથી, કારણ કે તે જે લુબ્ધ થઈ હોય તો તેને પાતાળમાં રાખી હોય તો પણ અન્ય પુરૂષને તે સેવે જ છે. તુચ્છ સ્વભાવવાળી અને સ્વચ્છંદપણાને ઇચ્છતી પાપણી સ્ત્રીઓ કપટ કરવામાં અત્યંત નિપુણ હોવાથી પોતાના ભર્તારને પણ યમરાજને ઘેર મોકલે છે. તેણીની એટલી ગંધી મંત્રીને વિષે લુબ્ધતા છે કે રાત્રિએ તેની સાથે કીડા કરીને દિવસે પણ તે મંત્રીના વસ્ત્રને પોતાના હૃદયપરથી મૂકતી નથી. હું સ્વામી ! જે મારા આ વચન ઉપર તમને વિશ્વાસ ન આવતો હોય તો હમણાં જ તેણીના મંદિરમાં જઈને જાતે જોઈ ખાત્રી કરો.” આ પ્રમાણે કદંબા રાણીનું વચન સાંભળી રાજ તરત જ લીલાવતીને ઘેર ગયો, ત્યાં રાતું વસ્ત્ર ઓઢીને સુતેલી તેણીને જોઈ “જરૂર આ સ્ત્રી રાગસમુદ્રમાં મગ્ન થઈ છે” એમ તેણે માન્યું. તે રેશમી વસ્ત્ર પણ મંત્રીનું જ છે એમ તેણે તત્કાળ આજખી પણ લીધું. તેથી ક્રોધની રતાશના મિષથી રાજના નેત્ર જાણે કે તે વસ્ત્રની જ ક્રાંતિથી વ્યાપ્ત થયા હોય તેમ તે દેખાવા લાગ્યો. કદંબાના વચનની તેને અત્યંત ખાત્રી થઈ, તેથી ક્રોધ પામ્યા છતાં પણ સ્ત્રીનો વધ કરવો યોગ્ય નથી એમ ધારી તેણીને હણ્યા વિના પોતાને સ્થાને જઈ રાજાએ વિચાર કર્યો કે—“જગતમાં ઉત્તમોત્તમ એવા આ મંત્રીથી જો આવું અકાર્ય થયું, તો જરૂર અમૃતથી વિષ કેન્પત્ત થયું, અને ચંદ્રથી અગ્નિની વૃદ્ધિ થઈ. પ્રાણીઓનું ચરિત્ર આશ્ચર્યકારક જ હોય છે. કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે, અને કામમાગ મલિન જ છે, તેથી ખાખતમાં અસંભવિત શું છે ? સર્વ સંભવિત જ છે. જો આ સ્ત્રીને વિષે વિચાર સકત થયો ન હોય તો મેં પ્રીતિથી

તેને આપેલું ઉત્તમ વસ્ત્ર તેણીને કેમ આપે ? ચોખ્ખતા નહીં છતાં શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રના ભારનો સ્વીકાર કરીને નાંદિયેણુ, આર્દ્રકુમાર અને મદન-ક્રીતિ વિગેરે મુનિઓએ આદિત્યનો ત્યાગ કર્યો હતો. તો હવે આ સ્ત્રીને દેશનિકાલ કરવા માટે મંત્રીને જ જો આજ્ઞા આપું, તો તે હર્ષિતિ મંત્રી પણ તેણીની સાથે જ વિદેશમાં જાય, અને તેમ યવાથી અલક્ષ્મી (અજ્ઞા) ગઈ કહેવાય અને મંત્રીને પણ પ્રસન્ન કર્યો કહેવાય. ” આ પ્રમાણે વિચારીને રાજાએ તત્કાળ મંત્રીને બોલાવી તેણીને દેશનિકાલ કરવાનું હરમાચું. તે સાંભળી-રાજાનું અવિચારિત કાર્યનું અનુમાન કરી મંત્રી જાણે અંગધારી રાજ્યલક્ષ્મી હોય તેવી તેણીને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. રાજાએ તેણીને દૂર મૂકી કે નજીકમાં મૂકી ? ઇત્યાદિ કાંઈ પણ મંત્રીને પૂછ્યું નહીં. કેમકે અગ્રિય જનની વાર્તા તો દૂર રહો, પરંતુ તેનું નામ પણ હઃખદાયી થાય છે.

લીલાવતીનો દેશનિકાલ સાંભળી કઈંજા રાણી હૃદયમાં અત્યંત આનંદ પામી. લોકા સપત્નીને, સર્પણને અને શાકિનીને સરખી કહે છે, તે સાચ છે. તેલ ઘોળતી વખતે સપત્નીના તેલના બિંદુવડે પાર્વતીનું ચીર (વસ્ત્ર) જો દ્રપિત થયું, તો જીવતી સપત્ની કેમ શુભ હોય ? મંત્રીએ લીલાવતીને પૂછ્યું કે—“ તમારો શો અપરાધ હતો ? ” તે બોલી કે—“ હે તાત ! મને કાંઈ ખબર નથી. ” ઇત્યાદિક કહેતી એવી તેણીને આશ્વાસન કરી મંત્રીએ તેને પોતાના ઘરમાં શુભ રાખી. પછી તેણીએ વિચાર કર્યો કે—“ રાજાએ કાઢી મૂકી તેથી પિતાને ઘેર જતાં પણ મને લક્ષ્મી આવે છે, તેથી બન્ને પક્ષથી શ્રદ્ધ થયેલી મારે મરવું એ જ શરણ છે. ” એમ વિચારી દાર બાંધ કરી પોતાના દેહને અધર બાંધીને લટકાવવા તૈયાર થઈ તેટલામાં પુણ્ય ત્રુટી જવાથી પ્રાણી જેમ સ્વર્ગમાંથી નીચે પડે છે તેમ દોરે ત્રુટી જવાથી તે નીચે પડી. તે વખતે અકસ્માત પડવાનો અવાજ સાંભળીને બ્યાકુળ થયેલી મંત્રીની પ્રિયા એકદમ દાર ઉધારી અંદર ગઈ, એટલે તેણીની તેવી એટા જોઈ તે ઉત્તમ બુદ્ધિવાળી બોલી કે—“ હે લોણી ! નીચ સ્ત્રીને ઉચિત આવું કાર્ય શું આરં-ભ્યું ? ” રાણી બોલી કે—“ હે માતા ! રાજાએ અપરાધ વિના મને

વગોંવી, તેથી હું કેમ ન મરું ? મોઢલી પણ પાણી જવાંથી જીવતી નથી. તમે જ કહો કે જેમ નવા કોળાને કોઈ આંગળી અડાડે તો તે તત્કાળ સુકાઈ જાય છે, તે ન્યાય પ્રમાણે મહિમાના ઘરરૂપ માની પુરૂષોને કોઈ આંગળી દેખાડે (કલંક આપે) તો તે કેવી રીતે જીવે ?” તે સાંભળી મંત્રીની સ્ત્રીએ કહ્યું કે—“ હે પુત્રી ! આવી બુદ્ધિ ન કર. કેમકે મરવાથી દુર્ગતિ થાય છે, અને જીવવાથી તમોને કલ્યાણની શ્રેણિ પ્રાપ્ત થશે, પરંતુ પોતાના હિતની ઇચ્છા રાખીને તમે મારા કહેવા પ્રમાણે ઉપાય કરો, કે જેથી જ્વરની જેમ આ તમારો સંતાપ પણ નાશ પામે. ” ત્યારે તે બોલી કે—“ તો મને આ દુઃખસાગર-માંથી ઉપાયરૂપી વહાણવડે તમે તારો. ” આ પ્રમાણે લીલાવતીએ કહ્યું ત્યારે અમાત્યની સ્ત્રીએ તેણીને આ પ્રમાણે નવકાર મંત્રનો મહિમા કહ્યો:—

“ પંચ પરમેષ્ઠીનો નમસ્કાર મંત્ર કલ્પવૃક્ષ જેવો છે, તેના દરેક અક્ષરે એક હજાર અને આઠ આઠ મહાવિદ્યાઓ રહેલી છે. તે મંત્રના પ્રભાવથી ચોર હોય તે મિત્ર થાય છે, સર્પ માળારૂપ થઈ જાય છે, અગ્નિ જળરૂપ થઈ જાય છે, જળ સ્થળરૂપ થઈ જાય છે, અરણ્ય નગરરૂપ થઈ જાય છે, અને સિંહ શીયાળ જેવો થઈ જાય છે. તે મંત્રનું માત્ર સ્મરણ જ કર્યું હોય તો તે લોકોને મોહ પમાડે છે, શત્રુને ઉખેડી નાંખે છે, પ્રિય વસ્તુનું આકર્ષણ કરે છે, નહીં વશ થયેલાને વશ કરવામાં કામણરૂપ થાય છે, અને ઘાત કરનારને સ્તંભન કરે છે. આ મંત્રનું ધ્યાન કરવાથી તે આ ભવમાં સર્વ આપત્તિઓને દૂર કરે છે, અને સર્વ મનોરથોને પૂર્ણ કરે છે, તથા પરભવમાં રાજ્ય, સ્વર્ગ અને મોક્ષ પણ આપે છે. તેથી કરીને શરીર અને વસ્ત્રની શુદ્ધિ કરીને શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની પૂજા તથા ધૂપાન્ધેપ વિગેરે કરવા પૂર્વક તું તે મંત્રનો એકાગ્ર મનથી નિરંતર જપ કર. ” આ પ્રમાણે કહી ચતુર એવી તેણીએ તે લીલાવતી રાણીને પંચ નમસ્કાર મંત્ર શીખવ્યો. ત્યારે તે આતુરતાથી એક ચિત્તવાળી થઈને વિધિ પૂર્વક તે મંત્રનું સ્મરણ (જપ) કરવા લાગી. પદ્માસને પ્રતી મનોહર આકૃતિવાળી, શ્વેત વસ્ત્રને ધારણ કરનારી અને હસ્તમા રત્નની અક્ષમાળાને ધારણ કરતી તે તે વખતે સરસ્વતીની જેવી

ગ્રોભંતી હતી. તે મંત્રનો પચામ્ર દબાર જપ થયો ત્યારે યજ્ઞવાળી તેણીને સ્વપ્નની અંદર આવીને કોઇ પ્રગલ્ભ થયેલી દેવીએ કયું કે—
 “ હે પુત્રી ! આજથી આઠમે દિવસે ત્રણે તારી સેવામાં ઉત્સુક થયેલો શબ્દ પોતે જ તને બોલાવવા માટે અહીં આવશે. ” આ પ્રમાણે સ્વપ્નની વાત પ્રાતઃકાળે તેણીએ પ્રથમિત્વને કરી, અને ત્યારથી વિશેષે કરીને તે ‘મંત્રનું’ ધ્યાન કરવા લાગી. તેની પ્રતીતિ (ખાત્રી) થઇ હોય તેનાપર કોણ શકી ન થાય ? સ્વપ્નમાં દેવીએ જે આઠ દિવસ કહ્યા હતા તેમાંના પાંચમે દિવસે તેણીએ લાખ જપ પૂર્ણ કર્યો, તે વખતે જે થયું તે હવે હું કહું છું.—

રાત્રનો રણુરંગ નામનો પટ્ટહસ્તી ઘંટાનો નાદ કરતો સુમટો-થી પરિવરેલો અને મહા તેજસ્વી હતો તે પાણી પીવા માટે હરતી-શાખામાંથી બહાર નીકળ્યો, તેના શ્યામ અંગ ઉપર સિંદૂર ચોપડેલો હતો. તેથી જાણે ગેરૂંએ કરીને સહિત પર્વત-હોય, સધ્યા સહિત અંધકારનો સમૂહ હોય અને વીજળીવાળો જાણે મેઘ-હોય એવો તે દેખાતો હતો. તેના શરીર ફરતી સુવર્ણની ઘુઘરીઓવાળી માળાના આકારવાળી દોરી વીંટલી હતી તેના મિષથી જાણે કે તે સુવર્ણના અક્ષરવાળી જપપ્રશસ્તિની શ્રેણીને ધારણ કરતો હોય તેમ ચોભતો હતો. દાતાર પુરૂષ જેમ દાનથી યાચકોનું આકર્ષણ કરે તેમ તે દાનજળ (મહાજળ) થી ભરતોના સમૂહનું આકર્ષણ કરતો હતો. તથા જેમ એકલો સૂર્ય જ અંધકારનો નાશ કરે છે, તેમ તે હાથી એકલો જ શત્રુઓના સૈન્યને છતનાર હતો. આવો તે હાથી માર્ગમાં જતાં મદિરાના ગંધને અતુસારે તે તરફ આકર્ષ્યો, તે વખતે અંકુશને પણ ગણ્યા વિના કલાલની ડુકાને જઈ ત્યાં એક કુંડામાં રહેલી મદિરાનું તેણે પાન કર્યું. તે વખતે તે જાણે ‘પાખરેલો સિંહ હોય’, ઘીથી સિંચેલો અમિ હોય અને જાણે પાંખવાળો સર્પ હોય એમ તે અત્યંત ઉદ્ભટ થયો. તેથી પગના ભારવડે પૃથ્વીને ઠંપાવતો ગંભીર ગર્જના કરતો તે મહાવતને પાડી નાંખી લોકોને હણવા માટે ધમરાજની જેમ ઠોક્યો. તે વખતે કલ્પાંત કાળના ઉછળતા સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થતા ધ્વનિની જેવા તુમુલ (ઘોંઘાટ) વડે વ્યાકુળ થયેલા

સર્વે લોકો પોતપોતાની દુકાનો છોડીને સર્વ દિશાઓમાં નાસવા લાગ્યા. તે હાથી જાણે પોતાને વધાવવા માટે હોય તેમ મોતીના સમૂહને ઉછાળવા લાગ્યો, વસ્ત્ર રહિત દિશાઓરૂપી સ્ત્રીઓને જાણે વસ્ત્ર દેવાની ઇચ્છા હોય તેમ વસ્ત્રોને ઉછાળવા લાગ્યો, તેણે અને ધીની મોટી નીકો વહેવરાવા લાગ્યો, વાવણી કરતા ખેડુતની જેમ ચોતરફ ધાન્ય ફેંકવા લાગ્યો, મોટા અખંડ લાડુઓવડે દડાને ઉછાળવાની કોડા કરવા લાગ્યો, અને સદ્‌લકી વૃક્ષના પાંદડાંની જેમ નાગરવેલના પાન ખાવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે મેરૂપર્વત જેમ સમુદ્રનું મથન કરે તેમ ચૌટાનું મથન કરી તે હાથી નગરના કિલ્લાની બહાર ગયો. તેને કોઈપણ સુલટ, હાથી કે ઘોડા રોકી શક્યા નહીં. ત્યાં નગરની બહાર એક મોટો પાંદડાંઓવડે ઘટાટોપવાળો વટવૃક્ષ હતો, તે એક ભૂતવડે અધિષ્ઠિત હતો, તથા પૃથ્વીનું જાણે છત્ર હોય તેમ તે શોભતો હતો. તે વટવૃક્ષમાં રહેલો જે ભૂત છે તે તે વૃક્ષની શાખાનો ભંગાદિક કરનારા પ્રાણીઓને તત્કાળ આપત્તિમાં નાંખતો હતો. આવા તે વૃક્ષને સન્મુખ જોઈ કોઈથી ત્રણ ગુણા બળવાન થયેલા તે હાથીએ પોતાની પ્રચંડ સુંઢવડે ભરડો લઈને તેને મૂળમાંથી ઉખેડી નાંખ્યો. તે વખતે તે હાથીના કષ્ટ આગમનો અને રાજાના હર્ષના પ્રયાણનો જાણે હુંડુંભિ વાગ્યો હોય એવો કાનને અતિ કટુ લાગે તેવો કોઈક મોટો કડાકો થયો. તે સાંભળી કૌતુકથી લોકો પોતાના ઘરના ઝરૂખા ઉપર ચડી જોવા લાગ્યા, તે વખતે તે હાથી આગળ ચાલ્યો. તેવામાં કોપ પામેલા તે ભૂતે તેના શરીરમાં ઉતરી તેને ત્રણવાર ભમાડી પૃથ્વીપર પાડી દીધો. પોતાના ઘરને (સ્થાનને) પાડનાર ઉપર કોણ ક્ષમા રાખી શકે? પર્વત જેવડી કાયાવાળો તે હાથી પડ્યો ત્યારે પર્વતો સહિત પૃથ્વી કંપી, અને શેષનાગ પણ કુખજ (વાંકો) થઈ ગયો (નમી ગયો). આ હ્રસ્વિત જાણીને રાજા તેના તરફ દોડ્યો. તેની પાસે આવી તેને જણાવે એવો જોઈ જાણે વચ્ચેથી હણાયો હોય તેમ તે મૂર્છા પામ્યો. કે તે હાથી જ રાજ્યનું જીવિત છે. લીલા કેળના પાંદડાંવડે ન નાંખવાથી તે રાજાને ચૈતન્ય આવ્યું ત્યારે ડાહ્યા પુરૂષોએ તેનું ત્રણ જાણીને તેને વિરૂપિ કરી કે—“હો દેવ ! આ હાથી જીવતો

છે. પણ તે ભૂતથી દ્રવિત થયો છે, તેથી ઉત્સુકનાપૂર્વક તેના દોષરૂપી દાવાનજને શાંત કરવામાં મેઘની ધારા અમાન ચિદ્રિત્વા કરાવો. ” ત્યારે રાજાએ તેમના કહેવાથી તે હાથીના શરીર જેવડો મોટો અડદનો દગલો કરી મૂર્તિમાન બળે પોતાનું પાપ હોય તેવો તે દગલો ગ્રાહ્યોને આપી દીધો. તે ઉપરાંત મણિ, મૂળ અને મંત્ર વિગેરેના ઘણા પ્રતીકારો (ઉપાયો) પણ કરાવ્યા. પરંતુ તે સર્વે ખળ પુરૂષના ઉપકારની જેમ તેને ગુણકારક થયા નહીં. તોપણ આશા ખળવાન હોવાથી અનેક ઉપચારને કરાવતો રાજા તે હાથીની ફરતું ઐન્ય રાખીને પોતે ભોજન કરવા માટે પોતાના મહેલમાં ગયો. ચિંતાથી બ્યાસ તે રાજાને બેઠા ચતુરા નામની દાસીએ તેને કહ્યું કે—“ હે દેવ ! હાલમાં શીળની લીલાવટે મંત્રોની જેવો ઠાઈ પણ આ જગતમાં નથી, તેથી અતિશયવાળા (પ્રભાવવાળા) તેના પહેરવાના વસ્ત્રવટે તે હાથીને ઢાંકવામાં આવે તો જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી પૃથ્વીનો લોક અંધકારના દોષરહિત થાય છે, તેમ તે હાથી પણ ભૂતના દોષરહિત થાય. તેના જ પહેરવાના એક ચીરવડે આઘાદિત થયેલી લીલાવતી પણ પહેલાં પ્રેતરૂપી જ્વરથી મુક્ત થઈ હતી. ” આ પ્રમાણે કહેતાં જ રાજાને અનિદ્ર એવી લીલાવતીનું નામ દેવાથી શંકા પામેલી તે દાસી આટલુંજ બોલીને રહી ગઈ. રાજાએ પણ તેણીને કાંઈ પૂછ્યું નહીં. પરંતુ તેણે એટલું વિચાર્યું કે—“ આ દાસીના કહેવા પ્રમાણે પણ એકવાર કરી બેઉ, કેમકે નદીના પૂરવડે તળાવો માણસ કાંઈ ઉગેલા ડાંબનું પણ અવલંબન કરે છે. ” આ પ્રમાણે વિચારી પેથક મંત્રોનું વસ્ત્ર લાવવા માટે તેણે તે જ દાસીને મોકલી, ત્યારે તે દાસીએ તેની સ્ત્રી પાસે જઈ કારણ કહી મંત્રીનું વસ્ત્ર માગ્યું, એટલે તેની પ્રિયાએ ગ્રહાચર્ય વ્રતવાળા મંત્રીએ દેવ-પૂજાને વખતે પહેરવાથી પવિત્ર કરેલું દિવ્ય હૂફળ તે દાસીને આપ્યું. પછી દાસીએ લાવીને આપેલું તે ચીર લઈને રાજા હાથીની પાસે ગયો, અને માણસો પાસે તે હાથીને તે રાતા વસ્ત્રવડે આઘાદિત કરાવ્યો. તે વખતે અપળતા રહિત વીજળીરૂપી વસ્ત્રભાને હૂફ-યમાં ધારણ કરી નિદ્રાવડે શબ્દ રહિત થયેલો મેઘ બાણે કે પૃથ્વીપર આવી વિશ્રાંતિ પામ્યો હોય તેવો તે હાથી ચોભવા લાગ્યો. શુદ્ધ

શીળથી ઉત્પન્ન થયેલા તે વસ્ત્રના પ્રભાવથી તે દુષ્ટદેવે જેમ જાંશુલી મંત્રના જપથી વિષનો આવેગ શરીરનો ત્યાગ કરે તેમ તે હાથીનો ત્યાગ કર્યો. ઓપપાતિક શય્યામાંથી દેવ ઉભો થાય ત્યારે જેમ જય જય શબ્દ થાય તેમ તે ચિરનો ત્યાગ કરી તે હાથી પૃથ્વીતળની ઉભો થયો ત્યારે લોકોએ જયજય શબ્દ કર્યો. અશ્વોના હોવારવ, હાથીઓની ગર્જના અને સુભટોના સિંહનાદની સાથે તત્કાળ આકાશને ફેાડી નાંખે તેવા સ્વરવડે વાજિત્રો વાગવા લાગ્યા. હજારો મનુષ્યોએ તે ચીરનો વૃત્તાંત જાણ્યો ત્યારે મંત્રીના શીળની પ્રશંસા કરતા કોણે પોતાનું મસ્તક ન ધુણાવ્યું ? પછી તે શણુગારેલા હાથી ઉપર ચડીને રાજાએ મંત્રીને પોતાની પાસે બેસવાનો ઘણો આગ્રહ કર્યો, ત્યારે તે મંત્રી બોલ્યો કે—“ હે દેવ ! પહેલાં મેં શુરૂની સમીપે હાથીપર બેસવાનો નિયમ અહણુ કર્યો છે, તે કેમ ભંગ કરવો ? કેમકે નિયમનો ભંગ અતિ દુઃખદાયક થાય છે. વિરાણુ પુરૂષે સંસારરૂપી સાગરમાં મનુષ્યભવરૂપી રત્નદ્રીપમાં આવીને નિયમરૂપી રત્નોને અહણુ કરીને તેનું યત્નથી રક્ષણ કરલું જોઈએ. ” તે સાંભળી રાજાએ તેને માટે સુવર્ણના પદ્માણુ, આળક અને ચોક-હાથી શણુગારેલો પદ્મઅશ્વ મંગાવ્યો, તેનાપર રાજાએ તેને મરાવ્યો. ત્યારપછી તે રાજા અને મંત્રી બન્ને અનુક્રમે ઉઘા છત્ર અને શ્રીકરીને મસ્તકપર ધારણુ કરતા, ચામરોથી વીંજાતા તથા તેજ અને કીર્તિ-વડે સૂર્ય અને ચંદ્રને જીતતા મહોત્સવપૂર્વક નગરમાં પેઠા. પછી રાજાએ બહુમાન, સંતુતિ અને સત્કારપૂર્વક તે મંત્રીને પાંચ અંગે પહેરામણી કરી એક લાખ રૂપીયા આપી વિદાય કર્યો—ઘર જવાની રત્ન આપી.

હવે હર્ષરૂપી કલકના ચૂર્ણવડે પ્રગ્લભ (નિર્માળ) થયેલા રાજાના દ્વંદ્વરૂપી સ્વેચ્છરૂપે વિષે આ વિચારરૂપી રાજદંડી આવી.—
“ મંત્રીના શીળથી ઉત્પન્ન થયેલો યજ્ઞ આખા નિર્માળ માંતો નથી, તેથી ખાટલો અને શુરૂની પરસ્પર ઘટનાના પીડાવની સાચી પદ્મ દોષ સંહિત છે, પરંતુ સાંનિધન

૧ ખાટલો અને

મહે છે ને

મિ પદ્મ

દેવ નથી તેમ.

માટે મંત્રીનું ચીર મંગાવીને તેણીએ પાતાનું શરીર હાંક્યું હતું, જે વાત સંશય રહિત જણાય છે. તોપણ વિપત્તિની માતા સમાન પાપળી કદળા રાણીએ આ છગને પાત્રીને તેણીને મોટા વ્યગ્રન-સમુદ્રમાં નાંખી. કળાવતીના હાંથ કપાયા, રામ લક્ષ્મણને વનવાસ થયો, અને કુબુજને અંધતા પ્રાપ્ત થઈ, જે સર્વ સપત્ની (શોકય) રૂપી સત્તાનાં જ. ફળ છે. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી રાણીએ તે ચતુરા દાસીને બોલાવી સર્વ હકિકત પૂછી, ત્યારે તેણીએ પ્રથમ જેવું થયું હતું તેવું ચીરનું સર્વ વૃત્તાંત સત્ય રીતે કહ્યું. તે વખતે રાણીને કુબુજનો સમૂહ પ્રાપ્ત થયેલો જાણી તેને જોવાને તલે કે અસ-મર્થ હોય એવો સૂચ અસ્ત પામ્યો. સંસ્કૃત લીપીમાં જેમ પ્રકારને માયું (માથે લીપી) હોતું નથી, તેમ પ્રલયકાળમાં સમુદ્રના જળની જેમ ચોતરફ પ્રસરતા અંધકારનું કોઈ કંઠણે મોં માયું હતું નહીં. અર્થાત્ ઘણો અંધકાર પ્રસરી ગયો.

તે વખતે નિરપરાધી પ્રિયાના ત્યાગથી ઉત્પન્ન થયેલી વિયોગની પીડા એક પામેલા રાણીએ આ પ્રમાણે બોલ્યો.—હકળ અને પુષ્પાની ઐલિના ચિન્હવાળો પદ્મક તે રાણીને બળતી ચિતા જેવો લાગ્યો. અંધકાર મરદી જેવું લાગ્યું અને ચંદ્રના કિરણો સોય જેવા લાગ્યા, તે રાણી લાંબો નિઃશ્વાસ નાખવા લાગ્યો, ઉચે સ્વરે શેવા લાગ્યો, મરતક પૂછાવવા લાગ્યો, સર્વત્ર શૂન્યતા જ જેવા લાગ્યો. અને વાતચીત ઉપર કોપ કરવા લાગ્યો. તે કાંઈ પણ બોલતો નહોતો, ખાતો નહોતો, અને સુતો પંજ ન હોતો, આવી અનેક પ્રકારની વિચિત્ર ચેષ્ટા કરવા લાગ્યો. શ્લેષ્ઠની જેમ રાગની (પ્રેમની) વિપરીત રીત જ હોય છે. મણું શું કહેવું? સર્વ પદાર્થોને વિષે અરતિને પામતા તે રાણીએ યોગ જળમાં રહેલા મત્સ્યની જેમ અતિ વ્યાકુળપણે તે રાત્રિ નિર્ગમન કરી. તે વખતે પ્રભાતના વાણીનો નાદ થયો, અને સભાના સર્વ લોકો એકઠા થયા, તથા દિવસનો પહેલો મહોર પણ પૂરો થયો, તો પણ રાણી બહાર નીકળ્યો નહીં; તેથી મંત્રીએ વિચાર કર્યો કે—“ હજી સુધી રાણી સભામાં આવ્યા નથી, તો શું અત્યાર સુધી નિદ્રામાં હશે? કે શરીરની કાંઈ અપદૃત્તા (અસ્વચ્છતા) હશે? કે શ્રીને વિષે આસક્તિ

હશે ? કે બીજું કંઈ કારણ હશે ?” એમ વિચાર કરતો મંત્રી રાજના શયનગૃહમાં ગયો, ત્યાં ક્યામ સુખવાળા, ચિંતાથી વ્યાકુળ અને કાથ ઉપર કપોલ રાણીને પડ્યંકપર બેઠેલા રાજને જોઈ તે બોલ્યો કે—“ હે દેવ ! કિંચ અંચ, હસ્તી, શત્રુ, દેશ અને યુદ્ધ વિગેરેમાંથી કંઈ બાળતમાં આજે તમને ચિંતા થઈ છે ? ” તે સાંભળી રાજાએ નિઃશ્વાસ મૂકતા કહ્યું કે “હું બુદ્ધિના નિધાન મંત્રી ! તે પ્રિયાને મેં દેશનિકાલ કરી છે, તેના વિના હું મારા પ્રાણોને પણ ધારણ કરવા શક્તિમાન નથી, તે નવા સ્ત્રી રત્નને મેં વિના અપરાધે સપત્નીના કલેવાથી દેશ નિકાલ કરેલ છે. તેથી તેણીને જોયા પછી જ હવે હું ભોજન કરીશ. ” આ પ્રમાણે અશ્રુ સહિત રાજાએ કહ્યું ત્યારે પ્રધાન બોલ્યો કે—“ હે દેવ ! તમે પીડાનું સ્થાન ન થાઓ. તે તમારી રાણીને લાવવા માટે હું સર્વ વસ્તુને સાધનારો ઉદ્યમ કરીશ. ઉદ્યમ કરનારા મનુષ્યોને મધ્યે બિલાડો મુખ્ય દુષાંતરૂપ છે. કેમકે બિલાડા જન્મથી આરંભીને ગાય રાજતા નથી, છતાં હંમેશા દૂધ પીએ છે. હે દેવ ! ઉદ્યમથી દ્રોપદી અને સીતા વિગેરે જે પાછી આવી છે, તે આ લીલાવતીને તો તમે ઘેર આવેલી જ બાણો; પરંતુ આપ એવું મોટું કાંઈક પુણ્યનું કાર્ય કરો, કે જેથી મારો ઉદ્યમ સફળ થાય, કેમકે પુણ્યથી જ સર્વ અર્થની સિદ્ધિઓ થાય છે. લક્ષ્મીનું બંધન (સ્થિરતા), વિધ્નનો નાશ અને કીર્તિનો પ્રચાર તથા બીજું પણ સર્વ પ્રકારનું વાંછિત પુણ્યથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. ” તે સાંભળી રાજાએ તેને પૂછ્યું કે—“ તેવું પુણ્ય કાર્ય કયું છે ? તે કહો. ” ત્યારે તે બોલ્યો કે—“ હે સ્વામી ! પોતાના આખા દેશને વિષે કાયમને માટે પાંચ પર્વોએ સર્વ વ્યસનોનું નિવારણ કરો. સંસારવાસના ઉત્સવ જેવા સાતે વ્યસનોથી ઉત્પન્ન થએલા પાપવડે પ્રાણીઓ પોતાના કુળને કલંકિત કરે છે, અને શરીરની ધાતુઓને મલિન કરે છે. તે વ્યસનો આ લવમાં પણ નળ વિગેરેની જેમ પ્રાણીઓનો અનર્થ કરે છે. તેથી કુમારપાળ રાજાએ તે સર્વ વ્યસનોને ગદેડા ઉપર બેસાડી પોતાના આખા દેશથી કાઢી મૂક્યા હતા. ” આવું મંત્રીનું વચન સાંભળી રાજાની આશારૂપી લતા નવપર્ણવિત થઈ. એટલે તે મંત્રીનું વચન સ્વીકાર કરી છત્રાદિક મોટી લક્ષ્મી સહિત પ્રધાનની સાથે સલામાં ગયો.

ત્યારપછી મંત્રી બોજન કરવા માટે પોતાને ઘેર ગયો, અને આંજી રાજા પાસે આવી તેણે જણાવ્યું કે—“હું રવાની ! ઘણી ખુશીની વાત છે કે દેવી મારે ઘેર આવી ગયા છે.” તે સાંભળી હર્ષથી વિક-સ્વર થયેલા નેત્રવાળા રાજાએ “હાંત્રી કહે છે ? કે અત્ય કહે છે ?” એમ તેને પૂછ્યું, ત્યારે પ્રધાને તેને સત્યતાની પ્રતીતિ ઉપત્તવી. પછી હર્ષ પામેલા રાજાએ આજ્ઞા કરીને આખી નગરીમાં શોધા કરાવી. પછી એક વર્ષ જેટલી લાંબી થયેલી રાત્રિને નિર્ગમન કરી હર્ષ પામેલા રાજા આઠમે દિવસે પ્રાતઃકાળે મોટી લક્ષ્મી (શોભા) સહિત પૃથ્વીધરને ઘેર ગયો. ત્યાં તેણે પડવાના ચંદ્રની રેખા જેવી નિસ્તેજ અને અત્યંત દૃપ શરીરવાળી તથા મ્લેત્ર વસ્ત્રને ધારણ કરેલી અકલ્પિત લીલાવતીને જોઈ. તે વખતે રાજાએ તે રાણીને ઘણા હક્કળ (વશો) અને આભરણો સહિત બત્રીસ લાખ રૂપીયા આપ્યા. મોહ-વાળા પુરુષો શ્રીને પોતાના પ્રાણો પણ આપી દે છે. માઘ કવિએ જેમ લોક રાજાને જમાવ્યા હતા, તેમ તે મંત્રીએ રાણી સહિત રાજાને સ્વાદિષ્ટ અને પરિમિત ભોજન્યાદિક વડે પ્રસન્ન કર્યો. પછી રાજા ત્યાંથી પોતાના મહેલ તરફ આવ્યો. જેમ વિપ્લુ લક્ષ્મીને લઈ સમુદ્ર થકી નીકળ્યા હતા, તેમ આ રાજા હાથીપર આરૂઢ થઈ ભૂપિત કરેલી પ્રિયાને પોતાની આમળ બેસાડી મંત્રીના ઘર થકી નીકળ્યો. ઘણા વધામણા, ઘણા વાજાઓના શબ્દો અને ચોતરફ ઉંચા તોરણ અને ધ્વજથી શણગારેલા નગરમાં મહેલસવ પૂર્વક જાણે નવા લગ્ન કર્યા હોય તેમ તે રાજા તે વધુને પોતાના મહેલમાં લાવ્યો. તે જોઈ લોકો બોલવા લાગ્યા કે—“ સાકર જેવા પ્રેમથી અને મરચાં જેવા રોપથી જતી દહેલી રાણીને મનાવીને રાજા આજે પોતાના મહેલમાં લઈ જાય છે.” આશ્ચર્ય છે કે તે રાણીની આપત્તિ પણ તેણીના માન, પૂજા અને યજ્ઞને માટે જ થઈ. જેમકે આંગાને વિષે તીવ્ર લૂ પણ કરીના રૂપ, ગંધ અને રંગની લક્ષ્મીને માટે જ થાય છે, અથવા તો લોકોત્તર આદિત્રવાળાની આપત્તિ પણ સંપત્તિને માટે થાય છે. જેમકે અગ્નિ શોભા જાતનું વસ્ત્ર અગ્નિમાં નાંખવાથી જ નિર્મળતાને પામે છે. પછી

૧ કિનખાળ જેની જાતનું.

રાજાથી તિરસ્કારને પામેલી કદળા રાણી લય પામીને નાચી ગઇ. પ્રાચે કરીને ૧અભ્યાખ્યાનાદિક ઉગ્ર પાપ આ લવમાં પણ લોગવવું પડે છે.

ત્યારપછી લીલાવતી રાણી શ્રીપાર્શ્વનાથનું સુવર્ણગિંગા કરાવી તેની હમેશાં પૂજા કરવા પૂર્વક અનુભવેલા પ્રભાવવાળા શ્રી નવકાર મંત્રનો જપ કરવામાં ઉદ્ધમવંત થઇ. અણુગણ પાણી, માંસ અને રાત્રિલોજન વિગેરેનો તેણીએ ત્યાગ કર્યો, અને રસવડે લોહું જેમ સુવર્ણતાને પામે તેમ મંત્રીની પ્રિયાવડે તે જૈનધર્મને પામી. ઘોડે-સ્વાર, પદાતિ અને ઘણી સ્ત્રીઓના સમૂહની મધ્યે રહેલી તે રાણી પાંચ પર્વતિથિને દિવસે કાયમ શ્રેષ્ઠ પાલખીમાં બેસી વાગતા વાજિ-ત્રના નાદપૂર્વક ચૈત્યોને વાંદવા જતી હતી. તે વખતે દારીઓ ચોત-રફથી સુવર્ણની સોટીવડે વચ્ચે આવતા મનુષ્યોને હઠાવતી હતી. આ પ્રમાણે તેણીને જૈનધર્મમાં રક્ત થયેલી જોઇ જગતને આનંદ આપનાર રાજાએ તેણીને પૂછ્યું, ત્યારે સર્વ સ્ત્રીઓના અલંકારરૂપ તે લીલાવતી બોલી કે—“ હે સ્વામી ! મારું અને તમારું શ્રેય આ ધર્મથીજ થયું છે, તેથી હું તેની કૃતઘ્ની કેમ થાઉં ? ” આ પ્રમાણે તેણીનું વચન સાંભળી હર્ષ પામેલા રાજાએ તેણીને પટ્ટરાણી પદે સ્થાપન કરી.

પેથડના બ્રહ્મચર્યનો સ્વીકાર તથા
તેના પ્રભાવના વર્ણનવાળો આ
પાંચમો તરંગ પૂર્ણ થયો.

अथ षष्ठ तरंग.

पत्नी “जीज, पांचम, आठम, अष्टादश अने सोदश आ पांच तिथिने विषे जे भाजूस सात व्यसनमांथी ओके पळू व्यसनने सेवशे, तेना धन संहित प्राप्तिने सत्त्व अवश्य द्रष्टु वेशे.” आ प्रभाजे सत्त्वजे अवन्ति देशमां उद्घोषणानो पडल वग-
 शो. तथा ते पांच तिथिने द्विसे सत्त्वजे ते व्यसनने द्वर कर-
 वानो आदर कर्शो, तेथी लोढाभां पळु तेनुं शुभ रीते सेवन तो द्वर
 रडो परंतु ते संधंधी वागनिा पळु त्याग यथो.

ओकेदा पूर्वदिशेनो रहिश पद्याकर नामनो ओके पूर्व ते
 मांडवदुर्गांमां आओ. ते सुद्धिशी अद्रिकाना पूरवडे कपटशी
 पोवणाने विकस्वर करनार उतो. ते हस्तो हस्तो ओके वाणीयानी
 हुकाने ज्यो. त्यांथी तेजे जे इपीयानी कर्मव थाय तेडका शोभा,
 हाज, धी विगेरे सोजननी सामओ लीधी. पछी कदोटा कुटिलनामां
 कुशज ज्यो ते जोड्यो हे—“ हे श्रेष्ठ ! तमाडुं भागलुं धन दमलुं ज
 हुं अपावुं, भारी आशे तमाश पुत्रने मोकलो.” ते आंभगी तेजे
 पोताना पुत्रने नेनी आशे मोकल्यो. तेने लड ते पूर्व दोशी वाणी-
 यानी हुकाने ज्यो त्यांथी पळु ते मायावीजे उत्तम वओ लड ते
 दोशीने हसु हे—“ आ भारी पुत्र अर्ही तमादी पासो जेहो छ.
 नेटकाभा हुं दमलुं ज भारी श्रीने आ लूमश देणाशने आवुं छुं.”
 आ प्रभाजे हरी ते जागकने त्यां मूडी वओने लड आश्यो ज्यो.
 पछी व्यादे सोजनने समय यथो व्यादे ते वाणीयाजे पोताना
 पुत्रनी शोष हरी, हवड ने दोशीनी हुकाने जेहो ज्यो. नेथी ते

ળીના આવવાથી ચોદશને દિવસે કોઈ વ્યસનવાળો માત્રમ પંજુ રાજના ભયને લીધે ઘૂતની કીડા કરતો ન હતો. તે નગરમાં ધણી લક્ષ્મીવાળો શ્રીપાળ નામનો શેઠ ઘૂત રમવામાં અતિ આગ્રહા હતો, તે વૃત્તાંત ઝાંખગીને તે પૂર્ત ધનિકનો વેપ ક્ષય રમવાની ઇચ્છાથી તેને ઘેર ગયો. ત્યાં તેને તે શેઠે આવકાર પૂર્વક આમન આપ્યું, એટલે તેને પૂર્ત કહ્યું કે—“ હે શેઠ ! આજ તમે ઘૂત કેમ રમતા નથી ? કેમકે આજનો દિવસ સર્વ ઘૂતના દિવસોમાં નાયક છે. ” ત્યારે શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે—“ તમે કહેા છો તે ખોટું નથી, પરંતુ રાત્રનો હુકમ ઉલ્લંઘન કરવામાં નેટલો ભય છે તેટલો યમરાજનો પણ ભય નથી. ” ત્યારે પૂર્ત બોલ્યો કે—“ જો રાત્ર જાણે તો ભય ખરો, પરંતુ તેણે શમ ઘૂત રમીએ કે રાત્ર જરા પણ જાણી ન શકે. ” આ પ્રમાણે કહીને તેણે પણ (સરત) માં મૂકવાનું તે ઉદ્ધવજ કુંડળ તેને દેખાડ્યું. તે જોઈ તે શેઠે પોતાની પ્રિયા પાસે ઓપાટ, પાસા અને ઓગણ મંગાવ્યાં. રત્નોરૂપી નક્ષત્રોથી ઓભતા કુંડળરૂપી ચંદ્રને જોઈ તે શેઠનો લોભરૂપી સમુદ્ર ઉછળવા લાગ્યો—લોભસાગરના કણોટા ઉછળવા લાગ્યા. કહ્યું છે કે—

“ નિર્દયત્વમહદ્ધાર-સ્તૂષ્ણા કર્કરામાપણમ ।

નીચપાત્રપ્રિયત્વં ચ, પદ્મ ભીમહચારિણઃ ॥ ૧ ॥ ”

“ નિર્દયતા, અદંકાર, ભોજા, કંઠાર ભાષણ અને નીચ પાત્રને વિશે પ્રીતિ આ પાંચ લક્ષ્મીના સદચારી છે (ત્યાં લક્ષ્મી હોય ત્યાં આ પાંચ હોય હોય છે.)

ત્યારપછી ઓરડાના દાર બંધ કરી તેને સાંકળ તથા તાળું વાટી તે જાને ચતુર જનો મોટી ઇચ્છાથી પાસે રમવા લાગ્યા. જેમ વાનર એક વૃક્ષથી ખીજા વૃક્ષ ઉપર વારંવાર જાય આવ કરે છે, તેમ કેટલોક વખત જય તે પૂર્ત અને શ્રેષ્ઠીની વચ્ચે જાય આવ કરવા લાગ્યો (કોઈ વખત પૂર્ત અને કોઈ વખત શ્રેષ્ઠી એમ જાનેનો વચ્ચે વચ્ચે જાય થવા લાગ્યો.) પછી શ્રેષ્ઠીનાં નેત્રો વિઘ્નવટે અધ કરીને તે પૂર્ત તે ન જાણે તેમ પાસાદિકના કપટવટે વારંવાર જીતવા લાગ્યો. અનુક્રમે તે શ્રેષ્ઠી પોતાનું સર્વ ધન, ધાન્ય અને અલંકારો સારી ગયો. તે વખતે

તથા તેને તેજ વર્ષે દુકાળ હોય તો પણ કીટકથી દુપણ નહીં પામેલું મુદિના માપવટે ન ભરી શકાય એટલું બધું ઘણું ધાન્ય મુલબ થાય છે. તેમજ બત્રીશ વર્ષની વયવાળી તે લીલાવતી રાણીએ હર્ષથી શ્રી જિનેશ્વરની પાસે મુવર્ણનાં બત્રીશ બીજેશં પણ મૂક્યાં. અરિહંતની પાસે એક પણ ફળ મૂક્યું હોય તો તે અનંત ફળને આપનાર થાય છે, તેથી હે ભગ્યો ! જિનેન્દ્રની પાસે ભાવથી ઉત્તમ ફળ મૂકે. તથા તે રાણીએ જિનેશ્વરની પાસે એક મૂઠક પ્રમાણ ઘઉંનાં મધુર, ઘણાં ધીવાળાં, મોટાં, ઉજ્જવળ અને ગોળ લાડુઓનો ઢગલો કર્યો. આ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક તે દિવસને કૃતાર્થ કરી તે રાણી ઘોડેસ્વાર, પરિવાર અને વેરયાઓ સહિત પોતાના મહેલ તરફ આસી.

આ રીતે તે રાણી આવતી હતી તે વખતે તેના અશ્વોની ખરીનો અવાજ તે શેઠે સાંભળ્યો. તરતજ તેને ગયેલી લક્ષ્મીને પાછી બાળવામાં દ્વિતી સમાન સારો શુદ્ધ ઉત્પન્ન થઈ, તેટલામાં દેદીપ્યમાન દીવાના પ્રકાશે દેખાડેલી રાણી પણ ત્યાં આવી. તે વખતે તે શેઠને લાંબી કોટીવટે મારવામાં આવ્યો તો પણ તે દ્રર ગયો નહીં, અને રાણીને મળ્યો. રાણીએ પોતાનો મીયાનો માણસ પાસે ઉભો રખાવ્યો. ત્યારે શ્રીપાળ શેઠ જરા દ્રર રહીને તે કયાશુ રાણી પાસે બોલ્યો કે—
“ હે માતા ! મેં આજે એક અન્યાય કર્યો છે, અને તેનું ફળ પણ હું પામ્યો છું. તે એ કે રાજાએ નિષેધ કરેલું છૂત હું રમ્યો છું અને સર્વ લક્ષ્મી હારી ગયો છું. મારું સર્વસ્વ જોણે છુટી લીધું છે તે જુગારી કઠાચ પકડાય તો પણ તે પુષ્કળ ધનને લીધે છુટી પાડી શકે. પરંતુ હું તો માત્ર બે હાથે જ ઘરમાંથી નીકળી ગયો છું. તેથી જો હું પકડાઉં તો મારી શી ગતિ થાય ? તો મારા “ આ એક અપરાધને ક્ષમા કરીને રાજાના ભયથી મને તમે બચાવો. એકવાર પરી ગયેલા દાતને પણ મુખ ફરીથી અહણુ કરે છે. ” આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી રાણીએ કહ્યું—“ તને અભય હો, તું ભય પામીશ નહીં પરંતુ તે જુગારી કયા છે ? તે તું કહે. ” તે બોલ્યો—“ મારા મહેલમાં જ તે રહ્યાં છે ” ત્યારે રાણીએ પોતાના સંવકાને ત્યાં મોકલી મુખે મુલેલા એવા તેને બધાવ્યો.

પછી રાણીએ પોતાને ઘેર આવી રાજાને તે સર્વ વૃત્તાત કહી

તથા તેને તેજ વર્ષે દુકાળ હોય તો પણ કીટકથી ડપણ નહીં પામેલું મુદિના માપવડે ન ભરી શકાય એટલું બધું ઘણું ધાન્ય સુલભ થાય છે. તેમજ બત્રીશ વર્ષની વયવાળી તે લીલાવતી રાણીએ સ્વર્ગથી શ્રી જિનેશ્વરની પાસે સુવર્ણનાં બત્રીશ બીજેરાં પણ મૂક્યાં. અરિહંતની પાસે એક પણ કશું મૂક્યું હોય તો તે અનંત કળને આપનાર થાય છે, તેથી હે ભગ્યો ? જિનેન્દ્રની પાસે ભાવથી ઉત્તમ કશું મૂકે. તથા તે રાણીએ જિનેશ્વરની પાસે એક મૂઠક પ્રમાણ ધડેના મધુર, ઘણા ધીવાળા, મોટા, ઉત્તમ અને ગોળ લાડુઓના ઢગલો કર્યો. આ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક તે દિવસને કૃતાર્થ કરી તે રાણી ઘોટેશ્વાર, પરિવાર અને વેરયાઓ સહિત પોતાના મહેલ તરફ આવી.

આ રીતે તે રાણી આવતી હતી તે વખતે તેના અશ્વોની ખરીનો અવાજ તે-શેઠે સાંભળ્યો. તરતજ તેને ગયેલી લક્ષ્મીને પાછી વાળવામાં ફતી સમાન સારો જુદિ ઉત્પન્ન થઇ, તેટલામાં દેહીપ્યમાન દીવાના પ્રકાશે દેખાડેલી રાણી પણ ત્યાં આવી. તે વખતે તે શેઠને લાંબી કોટીવડે મારવામા આવ્યો તો પણ તે દૂર ગયો નહીં, અને રાણીને મળ્યો. રાણીએ પોતાના મીયાનો માણસો પાસે ઉલો રખાવ્યો. ત્યારે શ્રીપાળ શેઠ જરા દૂર રહીને તે કયાજી રાણી પાસે બોલ્યો કે—
“ હે માતા ! મેં આજે એક અન્યાય કર્યો છે, અને તેનું કળ પણ હું પામ્યો છું. તે એ કે રાજાએ નિષેધ કરેલું ઘૂત હું રચ્યો છું અને સર્વ લક્ષ્મી હારી ગયો છું. મારું સર્વસ્વ જેણે છુટી લીધું તે જુગારી કદાચ પકડાય તો પણ તે પુષ્કળ ધનને લીધે છુટી પણ શકે. પરંતુ હું તો માત્ર બે હાથે જ ઘરમાંથી નીકળી ગયો છું. તેથી બે હું પકડાઉં તો મારી શી ગતિ થાય ? તો મારા “ આ એક અપરાધને શમા કરીને રાજાના ભયથી મને તમે બચાવો. એકવાર પડી ગયેલા દાતને પણ મુખ ફરીથી ગ્રહણ કરે છે. ” આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી રાણીએ કહ્યું—“ તને અભય હો, તું ભય પામીશ નહીં પરંતુ તે જુગારી કયા છે ? તે તું કહે. ” તે બોલ્યો—“ મારા મહેલમાં જ તે રહ્યા છે ” ત્યારે રાણીએ પોતાના નેવકોને ત્યાં મોકલી સુખે સુતેલા એવા તેને બધાવ્યો.

પછી રાણીએ પોતાને ઘેર આવી રાજાને તે સર્વ વૃત્તાંત કહી

પણ પર્વના દિવસના વ્યસનના નાશની કાંતિને માટે કરવા માટે) તે રાજાનું વચન સહન કર્યું (અંગી-

પેની અંમતિ થવાથી રાજાએ જે કર્યું તે કહેવાય નાયકરૂપ સોગડીઓના મોટા હાર જાણે કે દુર્ગા-
પ્રયો હોય તેમ તે શેકના કંઠમાં સ્થાપન કરા-
ઈનીને જે પૂર્ત હતો તેને ખરાબ વેપ પહેરાવીને
પ્રયો, તે જાણે આતમી નરક તરફ પ્રયાણ કરવાને
તેમ શોભતો હતો. શ્રેષ્ઠીને પણ ચલાવ્યો અને તે
બેસાડ્યો, તેમની આગળ ત્રાડુકા નાંખતા ખિલાડા
૥ કાંઈક નામના વિરસ વાજિત્રના સજ્જ કરાવ્યા).
કોકો જોઈ શકે તેમ નગરના દરેક માર્ગમાં રાજાએ
૧. પછી શ્રેષ્ઠીની કુલ જેટલી અમૃદિ હતી તેમાંથી
૧ના દંડ તરીકે લીધી, અને તે પૂર્તનું નાક કાપી
ધી. ' પુરૂષની ફજેતી કરનાર ઘૂતને પિછાર છે '

ઘ્યયેણ ચ, દામીમંગેણ ધુત્તમિત્તેણ ।

મગુલિ સો, શ્રવમાણે ઝો ન દુ વિગુત્તાં ॥૧૫॥

૧. ધુત્તમિત્તેણ. પાવનને. મં. કરવ થા. નાનાં મંગ
લિ. ને કરવ થી પાવન મ. પાવનને ન હેવ-કરવ
(૧૦. ૧-૧ જેવ તે.) ને નાનાં વ્યાનગી
૨. શ્રવમાણે એવા કે નિવાસ દેવ જ નર્તકી. "

૩. પાવનની મહેલુ તે કુટુંબના રાજાને આપ્યું
૪. મગુ કનવી તે અન્ન પ્રથિનામીને આપ્યા અને
૫. નાનાં પાવન ને ગુણથી મહેલે પાવન
૬. ૧૫૦ તે વગ ને ૫૦ ગુણથી વેળ
૭. ૫૦૦ તે વગ ને ૫૦૦ ગુણથી વેળ
૮. ૫૦૦ તે વગ ને ૫૦૦ ગુણથી વેળ

‘ પર્વને વિષે દેહન મનુષ્ય ગુણપદે, વચનની મેવ

તે બન્ને જુગારીને સાંપી કહ્યું કે—“ હે શ્વામી ! આજ તો આ બન્નેને આપ છોડી મૂકો. પ્રથમ તો આ શેઠે આલોચણા લેનારની જેમ યથાર્થપણે પોતે કરેલા હુકુતને પોતે જ કહી આપ્યું છે. તેથી તે આરાધક છે માટે તેને હાંડ કરવો કેમ ઉચિત હોય ? તથા હું તમારી દાસી છું તેથી મારાપર કૃપા કરીને આ બીજા રાંક જેવાને પણ આપ મુકી દો. આના હાંડથી ઉત્પન્ન થતા પાપવડે મારો આત્મા નરકમાં અતિથિ ન થાઓ. ” તે સાંભળી ક્રોધથી શતા નેત્રવાળા યથેશ્વર રાજાએ કહ્યું કે—“ હે દેવી ! આમને માટે તું વધારે ન બોલ મારી આજનાં બંધ કરવાથી શત્રુની ક્રિયાને લાયક થયેલા આ નેત્રાળી રાંકને પણ હું છોડવાનો નથી. ” કહ્યું છે કે—

“ કાજામદો નરેન્દ્રાણાં, વૃત્તિચ્છેદો દ્વિજન્મનામ ।

દુષ્ટકૃત્ત્વદા ચ નારીણા -મશાસ્ત્રવથ ઉચ્યતે ॥૩॥

“ આમને નારી આજનાં બંધ કરવો, પાત્કાંડોની આલોચનાનો નાશ કરવો અને જુગારની વાતો ન બોલવા, આ નેત્રાળી રાજાને શત્રુ શરિર વધ કરેલા છે. ”

આ પ્રસંગે તે બન્નેના અણુબમા જ દ્રઢ ચિત્તવાળા રાજાને આંતરિણે હૃદયમાં પદાન્તર પામતી રાણી રોષ કરીને ગઈ. બે ત્રણ દિવસે મોઝા છતાં પણ રોષને ત્યાગ ન કર્યો ત્યારે કામદેવથી પ્રદુષ્ટ કરાવેલ હૃદયવશે તેણે તેણીને શાપ દેવા તેણીની પાસે આવ્યો. કહ્યું છે કે—

“ ક્રિત્તેશ્વરી મુગાવરેણાં, કર્મવાન્ન કર્મસ્થાન ।

તેદાનિ કુલવિવરણેન્ન-વિમાનવાન્નિર્ભય વઃ પદામ ॥

“ તેણીને મુગાવરેણાં કહે છે કે તે મુગાવરેણાં નથી, પણ મુગાવરેણાં મુગાવરેણાં છે. તેણીને મુગાવરેણાં કહે છે કે તે મુગાવરેણાં નથી, પણ મુગાવરેણાં મુગાવરેણાં છે. ”

“ તેણીને મુગાવરેણાં કહે છે કે તે મુગાવરેણાં નથી, પણ મુગાવરેણાં મુગાવરેણાં છે. તેણીને મુગાવરેણાં કહે છે કે તે મુગાવરેણાં નથી, પણ મુગાવરેણાં મુગાવરેણાં છે. ”

“ તેણીને મુગાવરેણાં કહે છે કે તે મુગાવરેણાં નથી, પણ મુગાવરેણાં મુગાવરેણાં છે. ”

સાંભળી રાણીએ પણ પર્વના દિવસના વ્યસનના નાશની કાંતિને માટે (નિર્મૂળ નાશ કરવા માટે) તે રાત્રનું વચન સહન કર્યું (અંગી-કાર કર્યું.)

હવે રાણીની અંમતિ થવાથી રાત્રએ જે કર્યું તે કહેવાય છે.—આપાટના નાથકરૂપ સોગડીઓનો મોટો હાર બાણે કે દુર્ગ-તિરૂપ સ્ત્રીએ આપ્યો હોય તેમ તે શેઠના કંઠમાં રચાપન કરા-વ્યો—પહેરાવ્યો. ણીએ જે પૂર્ત હતો તેને ખરાબ વેપ પહેરાવીને ગધેડા ઉપર ચડાવ્યો, તે બાણે સાતમી નરક તરફ પ્રયાણ કરવાને નૈયાર થયો હોય તેમ શોભતો હતો. એથીને પગે ચડાવ્યો અને તે પૂર્તને ગધેડાપર બેસાડ્યો, તેમની આગળ ત્રાડુકા નાંખતા ણિલાડા ચડાવ્યા (અથવા કાંઈક નામના વિરસ વાજિત્રના સળદ કરાવ્યા). આ રીતે લાખો લોકો જોઈ શકે તેમ નગરના દરેક માર્ગમાં રાત્રએ તે બન્નેને ફેરવ્યા. પછી એથીની કુલ જેટલી સમૃદ્ધિ હતી તેમાંથી અર્ધા સમૃદ્ધિ તેના દંડ તરફે લીધી, અને તે પૂર્તનું નાક કાપી તેને દેશનિકાલ કર્યો. ‘ પુરૂષની ફજેતી કરનાર ઘૂતને પિષ્કાર છે ’ કહ્યું છે કે—

‘ જૂણ જુઘ્ઘણેણ જ, દાસીસંગેણ ધુત્તમિસેણ ।

વરમેઝ અંગુલિ સો, અવસાણે જો ન હુ વિગુસો ॥૧૫॥’

“ જે માણસ છૂત રમવાથી, પોતનનો મદ કરવાથી, દાસીનો સંગ કરવાથી, કે ધર્મની મિત્રાઈ કરવાથી પરિણામે વગેવાણો ન હોય—ફજેત થયો ન હોય (એવો કોઈ પણ પુરૂષ હોય તો) તે પોતાની આગળા ઉંચી કરી (ગદેર ચાંચો. અર્થાત્ એવો કોઈ દુનિયામાં હોય જ નહીં).”

પછી તે પૂર્ત પાસેથી મળેલું તે કુટંગ રાત્રએ રાણીને આપ્યું. રાણીએ તેના જેવું બીજું કરાવી તે બન્ને પ્રથમિણીને આપ્યાં, અને તેણીએ જિનેશ્વરની પ્રતિમાને પહેરાવ્યાં. સુવર્ણથી મઢેલો પરચર પણ સ્ત્રીઓને પહાડો હોય છે, તે વાત સત્ય છે, પરંતુ સુવર્ણ વિના જ અલંકારરૂપ સુણેને વિષે જ આદર કરવો ઉચિત છે.

ત્યારપછી ‘ પર્વને વિષે કોઈ મનુષ્ય શુભપણે વ્યસનની સેવા

ચોરના ઉપદ્રવ રહિત કરો. ” ત્યારે ઝાંઝણ બોલ્યો કે—“ હે સ્વામી ! આવા અલ્પ કાર્ય માટે બે જણાનો પ્રયાસ શા માટે જોઈએ ? અમારા બેમાંથી એક જ આપના આદેશરૂપ મહાયથી આ કાર્ય કરી શકશે. ” આવું તેનું વચન સાંભળી તેને ઉધમી જાણી રાત્રીએ તેને જ આદેશ આપ્યો. ત્યારે તે મહા બળવાન ઝાંઝણ બોલ્યો કે—“ હે સ્વામી ! બે સાત દિવસમાં તે ચોરને હું ન પકડું તો તેને સ્થાને મારી દેઈ કરવો. ” આ પ્રમથે તેણે પ્રતિજ્ઞા કરી ત્યારે રાત્રીએ તેનો સત્કાર કરી મહાજનને આત્માસન સહિત રજા આપી.

ત્યારપછી ઝાંઝણે ચોરને પકડવાને ઉદ્યમ શરૂ કર્યો. મહા શસ્ત્રીર યોદ્ધાઓ સહિત અને દીવા સહિત તે ઝાંઝણ રાત્રીએ દરેક માર્ગ, દરેક દુકાન અને દરેક ઘરને જોતો જોતો ભ્રમણ લાગ્યો; પરંતુ મુશ્ય રહિત પુરૂષ જેમ ધનને ન પામે તેમ તે સાહસિક ચોરને પામ્યો નહીં. આ રીતે વ્યગ્રપણાથી તેના શરીરની જેમ તેના છ દિવસો વ્યતીત થયા. રાત્રીના આદેશના દિવસથી તે ચોરને પ્રથમ સાત દિવસની ગણતરી કરી, અને તે સાત દિવસમાં તેઓએ પકડાવાની શંકા થવાથી ચોરીનું કામ કર્યું જ નહીં. પછી તેમની ગણતરી પ્રમાણે (એક દિવસ વહેલો ગણવાથી) આઠમો દિવસ આવ્યો ત્યારે શંકા રહિત થયેલા તે ત્રણે અર્ધ રાત્રિને પ્રમથે ગાઠ અધિકાર થયો. ત્યારે જુદા જુદા માર્ગથી તે નગરીના ચોટામાં આવ્યા-લેગા થયા. તે પોતાની પ્રતિજ્ઞાના દિવસથી સાતમે દિવસે નિર્ભય એવો તે ઝાંઝણ એકલો જ ચોરનો ચેપ મારણ કરી ત્યાં જ આવ્યો. તે ત્રણેને ચોર જેવા જોઈ ઝાંઝણે તેમની સામે ચોરની સંજ્ઞા કરી, તે જાણી તેમણે પણ તેની સામે ચોરની સંજ્ઞા કરી. એટલે તે જુદિમાન ઝાંઝણે તેમને એકલા મળ્યા ત્યારે પૂછ્યું કે—“ તમારી કેવી કેવી શક્તિ છે ? ” ત્યારે તેઓ જાણ્યા કે—“ અનાન્યાથી એક જણ શકુન શાસ્ત્રથી નવ મુલામૂલ કરે છે, બીજે પશ્ચરથી વાગાં તોડે છે, અને ત્રીજે એક જ વાર ત્રી કે પુરૂષનો શબ્દ જાંબજવાથી પછી દેહ પલ્લ વખત તેને શબ્દથી જ

૧ રાત્રીએ જે દિવસે તેને આદેશ આપ્યો તે જીજ્ઞે દિવસથી તેની પ્રતિજ્ઞા હતી તેથી.

ઓળખી શકે છે.” આ પ્રમાણે તે ત્રણેએ પોતપોતાની શક્તિ કહીને તેને પૂછ્યું કે—“ તારામાં શી શક્તિ છે ? તે તું અમને કહે. ” ત્યારે તે શ્લેષવાળું (મિથ) વચન બોલ્યો કે—“ કોઈ ચોગી ગુરૂએ મને કહ્યું નામની ઔષધી આપી છે, તેનો પ્રભાવ એવો છે કે હું જે વાદોની સાથે હોઉં તેઓ કદાપિ વધને પામે નહીં. તેથી આજે આપણે ઘણી સમૃદ્ધિવાળા રાજના મહેલમાં જ પ્રવેશ કરીએ. કારણ કે, માનીનો સમૃદ્ધ છાત્રીને ચણોડીના ઢગલામાં કોણ હાથ નાંખે ? ” તે સાંભળી તેઓ હર્ષ પામી જેટલામાં તેની સાથે રાજમહેલ તરફ નીકળ્યા. તેટલામાં સારી દિશામાં રહેલી શીયાળે શગદ કર્યો, તે સાંભળી તે શકુન જળનાર ચાર બોલ્યો કે—“ આ શકુનવડે આપણે અમૃત્ય મણિએ પામ્યું, પરંતુ તે એકદિવસ પણ આપણી પાસે રહેશે નહીં. ” તે સાંભળી આજણ બોલ્યો કે—“ જો એમ હોય તો આપણે મણિએને તણને રેશમી વસ્ત્રો અને સુવર્ણ વિગેરે ધીજી અમૃત્ય વસ્તુ હેમું, તે રાજમહેલ તો સર્વ વસ્તુની ખાણ છે. ” એમ કહી તે સર્વોચ્ચ તેમજ રાજમહેલમાં સહ ગયો. ત્યાં એક બજતનાના ઘરમાં તરુ જોઈને તે એકે જણા નિર્ભયપણે પેહા. તેટલામાં લેલવી નામના ધર્મીને સ્વર સંભળી તે શકુનજાની બોલ્યો કે ... અરે ! અરે ! તે અને એક સુખદ અમૃત્યને મળે છે, માટે હવે અહીં વિદાળ કરવો. એવું નામી કર્યું છે કે—

॥ चरितं चरितं च, चरितं चरितं च ॥

॥ ३ ॥

[illegible]

ત્યાં તેજે જોડી પ્રીતિથી તેમને પૂછ્યું કે—“હવે આપણે અહીંથી જુદા પડીએ છીએ, માટે કહો કે આપણે ફરી પ્રેમપૂર્વક કયાં મળશું ?” ત્યારે વિદ્યામ પામેલા નેઓ બોલ્યા કે—“પ્રાતઃકાળે મા-ભોજ્યાકની પાસે હાથમાં બીજેરાનું ફળ રાખીને જેઓ આવે, તે અમે જ છીએ એમ જાણવું. મારે હે ચોર ! તું પણ ત્યાં આવજે.” આ પ્રમાણે વાત કરીને તે ચારે ચોરા પરસ્પરકમાં જતા જતુઓની જેમ જુદે જુદે માર્ગે ગયા. જાણે નિધિ પ્રાપ્ત થયો હોય તેમ ચોરની પ્રાપ્તિથી હર્ષ પામેલો ઝાંઝણ પણ પોતાને યેર ગયો.

પ્રતઃકાળ થતાં પૃથ્વીધર મંત્રીએ આવીને જોયું તો લક્ષ્મીના ઘરનું તાશું ભાંગેલું તથા તેમાંથી રત્નોની ચાર પેટી ચોરાયેલી જાણી. તત્કાળ તે વાત રાજાને જણાવી. તે સાંભળી રાજા જાણે બચકર ચમરાજ હોય તેમ અત્યંત ક્રોધ પામ્યો, અને તે મંત્રીપુત્રને તત્કાળ સભામાં બોલાવ્યો. કેમકે રાજાઓ કોઈને પોતાના ચતા જ નથી. શું બિંદુ-આર રાજાએ આશ્ચર્ય મંત્રીનું અપમાન નહોતું કર્યું ? તે જ પ્રમાણે નંદ રાજાએ શકકોલ મંત્રીનું અને લીમ રાજાએ શ્રીવિમલ મંત્રીનું અપમાન નહોતું કર્યું ? તે વખતે સભામાં રહેલા સત્પુરુષોએ દૃઢ્યમાં ખેદ ધારણ કર્યો, અને અસત્પુરુષોએ આનંદ ધારણ કર્યો. તથા તેના પિતાએ (પૃથ્વીધર મંત્રીએ) પુત્રે કરેલી પ્રતિજ્ઞાને વિષ-ચાંસ (ભંગ) માન્યો.

અહીં પ્રાતઃકાળે જાંઝણે ઉભા થઈ શસ્ત્રધારી પોતાના પુરુષોને કહ્યું કે—માણેકચાકની પાસે જે ત્રણ પુરુષોના હાથમાં બીજેરાનાં ફળ હોય તેમને જાંઝણે લાવ્યા.” એમ કહી તેમને ચોટામાં મોકલ્યા. તે પુરુષો માણેકચાકમાં ગયા, ત્યાં વેપારીઓના વેપવાળા તેમને જોઈ બીજેરાની નીચાનીધી બોળાળી હાથ પાછળ રાખી પાંચમોડીએ જાંઝણે મંત્રીપુત્રની પાસે લઈ ગયા. કોતુક જોવાને એકલા મળેલા પૌરજનોએ વીંટલેલા તે ચોરને તે ધન્ય (પુણ્યશાળી) આરક્ષક રાજાની પાસે લઈ ગયો, અને તેજે રાજાને કહ્યું કે—“હે સૂર્ય સમાન પ્રતાપવાળા સ્વામી ! જેમ પ્રાણીઓને રાગ, રોષ અને મોહ છુટે છે, તેમ પૌરજ-નોને આ ત્રણ ચોરા છુટે છે, હવે આપની ઇચ્છા હોય તેમ કરો.” આ

પ્રમાણે તેણે કહ્યું ત્યારે રાજાએ તેમને પેટીઓ ચોર્યાનું પૂછ્યું, પરંતુ તેઓ કોઈપણ પ્રકારે માન્યા નહીં. કેમકે ચોરો અસત્યરૂપી વેસડીના કંદરૂપ હોય છે. કહ્યું છે કે—

“ ચૌરેષ્વદ્ઘુરિતા સમુત્સૃતદલા વૈશ્યેષુ વૈશ્યાજને,
સમ્યક્ પલ્લવિતા ગતા જરઠતાં ઘૂતપ્રિયેષુ દ્રુતમ્ ।
ચાર્તાંજીવિષુ પુણ્વિતાઽથ કથકાલાપેષુ સચ્છાયતા—
મેત્યામત્યલ્લતા સમુદ્રતફલાભોગા નિયોગિઘ્રમૂત્ ॥૭૭॥ ”

“ અસત્યરૂપી રાજા ઝાંગેને વિંધે અંકુશવાળી થઈ છે, વેપારીઓને વિંધે પકડાવી ગદિવાળી થઈ છે, વૈશ્યાઓને વિંધે સારી રીતે પકડવાળી થઈ છે, જુગારીઓને વિંધે પ્રાંતપણાને પામી છે, વાતો કરીને ઇવનારાને વિંધે પુલતવાળી થઈ છે, કથા (વ્યાખ્યાન) કરનારાઓને વિંધે ગાદીઝાયાવાળી થઈ છે. અને મહાના અધિકારીઓને વિંધે કળના વિસ્તારને ઉત્પન્ન કરનારી થઈ છે. ”

ત્યારે તે ચોરો જરાપણ માન્યા નહીં, ત્યારે ઝાંઝણે તેમને કહ્યું કે—“ અરે ! તમે કેમ સાચું માની જતા નથી ? ” તે સાંભળી રાજાએ ચોરોને ઝાંઝણના જાનવાળા હાથો તેણે તે ઝાંઝણને ચોરો તરીકે કોપાવી દીધો. તે વાત તેણે બીજા એ ચોરને કહી ત્યારે તેઓ પેટીઓ હાથે કરી છે એમ માન્યા. તે વખતે રાજાના હુકમથી તે પેટીઓ (પણ) ત્યાં હાથમાં આવ્યા. તે જોઈ ચોરો પેટી ક્યાં છે ? એમ રાજાએ તેમને પૂછ્યું ત્યારે એક તરફ વાથ અને એક તરફ પૂરમા આવેલી મહેલે એ વાથની પ્રતિષ્ઠી મુદ્દ યથેચ્છા તેઓ કાંઈ પણ આવ્યા નહીં. એને સંતોષી કહ્યું કે—“ હવે તે ચોરો પેટી આપના યજ્ઞનામા કરશે. ” તે સાંભળી રાજાએ તે વખતે ચોરોને વધ કળ્યાના હુકમ કર્યો. એને તે ચોરો કહેતા રાજા અપરહીત ઝાંઝણ. તે કહ્યું કે—“ તુ મારા માથાને મારે છે, મારા માથાને મારે છે. ” તે વાતે એ ચોરો કહી જતા. તે એ ચોરોને કહેતા—“ તે સંતોષી માથે જાતીવાળા તે ઝાંઝણે રાજાને હાથે રાજા કરે તે ચોરો કહેતા નહીં. કેમકે અભિયંત્રે પાંડવોના નિમિત્તે જા અપરહીત ઝાંઝણે રાજા ઝાંઝણે જિતે. ” કે—“ હવે ”

જાણ કે, કોઈની નહીંને નહીં, અરે, ત્યારે.

સર્વ ૬

ફેદિ, મુખ અને સમૃદ્ધિ એ સર્વ પ્રાણીઓને હવતદાન આપવાથી પ્રેમ યાય છે. ” આણું તેનું વચન સાંભળી રાજા ક્રોધ પામ્યો હતો, પણ ખીજાઓએ આપવાનો નિષેધ કર્યો તોપણ રાજાએ તેમને માંઝણને આપ્યા. કેમકે બુદ્ધિમાન પુરૂષો (રાજાઓ) જે પુરૂષ કાર્ય સ્વામાં સમર્થ હોય તેને ઓળંગતા નથી. (તેની પ્રાર્થનાનો લાંબ રતા નથી-તેનું અપમાન કરતા નથી.) કદાચ કાર્ય કરનાર પુરૂષે પરાધ કર્યો હોય તોપણ બુદ્ધિમાન પુરૂષો ઉલટો તેનો અનુનય કરે છે-તેને માન આપે છે. જેમકે અમિએ સર્વસ્વ જાણી નાંખ્યું છે તોપણ તેને ફરીથી ઘરમાં લવાય જ છે.

પછી તે ત્રણ ચોરોને પોતાને ઘેર લઈ જઈ આંઝણું તેમને ફરીના કામથી નિવૃત્ત કરી પોતાના ખાનગી માન્ય સેવકો કર્યા. કેમકે જન અંગના તાપને હરણ કરી તેને સુગંધી જનાવે છે જ. આ પાંત લાળી રાજા વિગેરે સર્વ સજ્જનોએ તે આંઝણની પ્રતિજ્ઞા લેસ (પરાક્રમ), બુદ્ધિ, રાજબક્તિ અને કૃપાશુતા આ સર્વની શંસા કરી.

પછી તુષ્ઠમાન થયેલા રાજાએ તે આંઝણને ત્રણ વાર વસ્ત્ર અને શબરહોવાટે વિનયિત કર્યો, તથા સુવર્ણના મીયાન (મ્યાન) અને જોની રચનાવટે રમણીય પોતાનું ખડગ પણ તેને આપ્યું. આ માણે પૃથ્વીના અલંકારરૂપ પૃથ્વીધર મંત્રીએ પાંચ પર્વ તિથિએ મન્ન પૂર્વાદિક વ્યસનોનો નાશ કરી સર્પણું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

પેઢે પાંચ પર્વ તિથિએ માતે
વ્યસનનો નિષેધ કરાવ્યો એ વિગેરે
પૂર્ણાંતને કહેનાર આ છઠ્ઠો તરંગ
સમાપ્ત થયો.

ત્યાં ઠેકાણે દિવસ રહીને પછી તે દેવનાચળ (ગિરનાર) ની તળેટીએ ગયો. તે વખતે ત્યાં પહેલેથી આવેલો દિગંબરનો ગ્રંથ પણ હતો. દેવે ધીમે દિવસે લગભગ માનકાળ થયો ત્યારે પાશુરોના નાદ પૂર્વક તે ગુદ્યવન ગેયક મંત્રી ગ્રંથ અદિત દેવનાચળ ઉપર ચડવા લાગ્યો. નેટલામાં યોગિનીપુરનો દેવવાસી અમરવાસી નામનો કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો અસાહીત બાદશાહનો માર્ગતો પૂર્ણ નામને દિગંબર ગનનો ધનિક સમ્બધારી એવંદો અદિત ગ્રંથપતિ થઈને આવ્યો હતો. તેણે ગર્ભથી અંબ બની ત્યાં આવી નેનિનાય રિનેશ્વરની આજ્ઞા આપી (દેવનાચળ પર ચડવાનો નિર્દેશ કર્યો). તે વખતે પ્રધાન વિચારે શર્ષ હતો જે દેકાણે હતા તે જ દેકાણે રિશ્વર થઈને ઉભા રહ્યા. દેશકે સંધ્ય, દેવ, ગુરુ અને કાળની આજ્ઞા અનુસાર લાચક નથી તે વખતે પૃથ્વીપર નેને કારણ પુણ્ય ત્યારે નેણે કહ્યું કે—“અ તીર્થ ગમારૂં દિગંબરનું છે, તેમ જ અંબ અહીં પહેલાં અભ્યા હીએ, સોમી અંબે પહેલાં ચાડીશું.” મંત્રીએ કહ્યું કે—“અ તીર્થ અમારૂં છે એમ અંબે કહીએ છીએ, અને તમે પણ અમારૂં તીર્થ છે એમ કહો છો. શાંતે અંબો યો હેનુ છે ? તે કહો.” ત્યારે તે બોલ્યું કે—“એ નેગિનારની પ્રતિમાને વિષે કહીશું (કહેડું) અથવા અંબેકા પ્રગટ કરાય તો સંસ્કારની પીડાને કરણ કરનાર આ તીર્થ ગમારૂં એમ ન કહેવાય ? વળી આ અંબેકર તેના રૂડીર ઉપર અંબ આવીએ પહેલાંપહેલાં અંબાણેને સહન કરવા નથી, તેથી આ તીર્થ દિગંબરનું છે, પણ દેવનાચળનું નથી, એ વાત સંસ્કાર અદિત જ છે.” આ પ્રમાણે તેણે વચન આપી અંબાને વિષે અનુવ્રત કિયને કરનાર પેદા મંત્રીએ કહ્યું કે—“શું સુન્ય રહે વિરેકમાં જે પ્રતિમાઓ છે તે કાળિયવડી અને અંબેકરો રહિત નથી ? ખરું તો તમારી નથી વડી તમે કહ્યું કે—અ અંબેકર અંબાણે ન સહન કરતા કરતા નથી, તે તેણે કેમજી સંજો—અ અંબેકરનું તેજ જરૂરે જ જન મુખી થાય છે. તોયે તેને અંબાણેની રી વડે છે ? એ ન અંબાણે ઉપર તે—જ અપવર્ગ કરે નથી અને હાંકે નરડીએ કહેડુંની વડે નથી, તેજ અંબેકર કહેડુંની પાંડેનથી એ ન અંબાણેને અંબેકર.”

યક દેવ આલૂપણુ રહિતજ છે. અથવા તો આ તીર્થ તમારું હોય તો ચોતરફ પર્વતોના સમૂહને ધારણ કરનાર આ ગિરિરાજ ઉપર મહાદેવ વિગેરે દેવતાઓની આરાધના કરનાર મનુષ્યો પણ આવે છે અને તેમનાં સ્થાપન કરેલાં મહાદેવનાં ઘણાં સિંગો છે, તે કેમ સંભવે ? ” આવી અનેક યુક્તિઓવડે તે જાનને સંઘપતિઓ વિવાહ કરવા લાગ્યા તે વખતે ચતુરાઈવાળા અને વિચારવાળા એ પ્રકારના વૃદ્ધો તેમનો વિવાહ દૂર કરવા બોલ્યા: કહ્યું છે કે—

“ હે વાર્ધક ! આજે દેવયોગે તારું આગમન થયું તે ઘણું સારું થયું. ઘણું કાળે પૂર્ણ આયુષ્યવાળો પુરૂષ જ તને દેખી શકે છે. તારા સંગથી કેવળ વાળ જ શ્વેત થાય છે એમ નથી; પરંતુ બુદ્ધિ પણ ઉજ્જવળ થાય છે, હૃદયલ વૈરાગ્ય પણ સુલભ થાય છે. સત્જાનોને વિષે માન્યતા થાય છે, અને પુણ્યકાર્યમાં મતિ પ્રવર્તે છે. ઇત્યાદિક તારા કેટલા ગુણો અમે કહી શકીએ ? ”

“ તમે જાનને સંઘપતિઓ વાદનો ત્યાગ કરી એક સાથે જ આ ગિરિપર ચડો. પછી ઈંદ્રમાળ પહેરવાને વખતે જે વધારે ધન બોલે તેનું આ તીર્થ સમજવું. કેમકે ક્ષત્રિયો શસ્ત્રથી યુદ્ધ કરે છે, પંડિતો શાસ્ત્રથી યુદ્ધ કરે છે, વેપારીઓ પૈસાથી કલહ કરે છે, હલકા માણસો હાથવડે કલહ કરે છે, સ્ત્રીઓ ગાળોવડે કલહ કરે છે, અને પશુઓ શીંગડાંવડે કલહ કરે છે, માટે આપણે કલહ ધનથી જ હોઈ શકે છે. ” આ પ્રમાણે વૃદ્ધોએ કરેલી વ્યવસ્થાને તે જાનનેએ અંગીકાર કરી પછી તીર્થને પોતાનું કરવા ઉદ્યમવાળા થઈ તે જાનને સંઘ સહિત દેવતાચળ ઉપર ચડયા. સર્વ લોકો દેવતાચળ સહિત થઈ હૃદયવડે શ્રીનેમિનાથને નમ્યા, અને રનાત્ર, પૂજા, દ્વન્દ્વરોપણ, નૃત્ય અને સ્તુતિ વિગેરે અનેક પ્રકારની ભક્તિ કરવા લાગ્યા.

પછી ઈંદ્રમાળ પહેરવાને સમયે સર્વ સંઘના લોકો કૌતુકવાળા થયા. તે વખતે નેમિનાથની રાખી બાજુએ સંઘપતિ (પૂર્ણ) ઉભો રહ્યો અને મંત્રી (પેથડ) જમણી બાજુ ઉભો રહ્યો. આ પ્રમાણે તે જાનનેની સ્થિતિ જ પ્રથમ તો જય અને પરાજયને પ્રગટ કરતી

હતી. કેમકે શ્રીનેમિનાથનો જન્મભોગ કાચ જે તરફ હોય તેનો જ જય થાય છે. ત્યારપછી તીર્થને અડધું કરવામાં વ્યાકુળ હૃદયવાળા તે બન્ને અનુક્રમે સોનામહોરો, તે પછી સુવર્ણના શેરના પ્રમાણે અને ત્યારપછી સોનાની ઘડીઓ બોલવા લાગ્યા. તેમાં પેથડ મંત્રીએ ઇંદ્ર-માળને માટે સુવર્ણની પાંચ ઘડી કહી, ત્યારે તેને (દિગંબરી પૂર્ણે) ૭ ઘડી કહી. ત્યાર પછી તે બન્ને સાત ઘડી, આઠ ઘડી ઇત્યાદિક અનુક્રમે કહેવા લાગ્યા. છેવટ તે વખતે તત્કાળ પૂર્ણે સોળ ઘડી સુવર્ણ આપવાનું કહ્યું, અને આઠ દિવસની મુદત માગી તે સુવર્ણ એકઠું કરવા ગયો. તે વખતે મંત્રીએ પણ દશ દિવસની મુદત કહીને સુવર્ણ લાવવા માટે એક ઘડીમાં એક યોજન આવે એવી શીઘ્ર ગતિવાળી હંટડીને તેણે માંડવગઢ મોકલી.

પૂર્ણ નામના દિગંબર સંઘપતિએ સંઘના સર્વ લોકો પાસે લેટકું હોય તેટલું સુવર્ણ માગ્યું ત્યારે લોકોએ કહ્યું, સોનામહોર વિગેરે પોતપોતાનું સર્વ ધન આપ્યું. તે અને પોતાનું સર્વ એકત્ર કર્યું ત્યારે કુલ અઠાવીશ ઘડી સુવર્ણ થયું. પછી જ્યારે ફરીથી ઇંદ્ર-માળને માટે વાદ થયો ત્યારે તે પૂર્ણ અઠાવીશ ઘડી સુવર્ણ બોલ્યો, તે સાંભળી પેથડ મંત્રીએ છપ્પન ઘડી સુવર્ણ કહ્યું. જે માણસ હબાર યોજન, લાખ શ્લોક અને કરોડ રૂપીયાવટ પાછળ રહી ગયો હોય તે માણસ જેમ આગળના માણસ સાથે કોઈ પ્રકારે મળી શકતો નથી, તેમ આ પૂર્ણ સંઘપતિ પેથડ મંત્રીથી ધણો પાછળ રહી ગયો તેથી તે તેને મળવા યજ્ઞિમાન થયો નહીં તે પૂર્ણ એકાંતમાં પોતાના મકળ સંધને પૂછ્યું કે—“તમે કોઈ આનાથી અધિક યથ શકશો?” ત્યારે તેણે બોલ્યા કે અમારી શક્તિ નથી. જે તમારી શક્તિ હોય તો જ તમે કરો. અમારા સર્વ બળદો, ગાડાંઓ અને મનુષ્યોને વેચીએ તો પણ તેટલું સુવર્ણ થઈ શકે તેમ નથી, ને તેથી અધિકની તો શી વાત કરવી? હુંતાવાની જેમ સર્વસ્વ સુભાવીને તીર્થ વાગવામાં મુંદરા છે? આ ગિરિગજને સાથે લઈને આપણે કાંઈ ઘેર જવાના નથી.” આ પ્રમણે પોતાના મધનું વચન સાંભળીને મ્થામ સુખવાળા તે સંઘપતિએ મંત્રીને કહ્યું કે—“તમે જ દંદિમાળ પહેરો.” આ વખતે જમણી જાણુએ પહેરો સર્વ લોક દિવસે દમગના સમૂહની જેમ

ઉદ્ધાસ પામ્યો, અને તે જ કમળનો સમૂહ રાત્રે જેમ સંકોચ પામે છે તેમ ડાળી ગાળુનો સર્વ લોક સંકોચને (ગ્લાનિને) પામ્યો. પછી છાપ્પન દિક્કુમારીઓની સુવર્ણમય ઘડીની સદૃશ જેનો તેજનો સમૂહ શોભતો હતો, એવા તે મંત્રીએ છાપ્પન ઘડીવડે ઇંદ્રમાળ ધારણ કરી (પહેરી). પછી શ્રેષ્ઠ વાજિત્રના શણદ પૂર્વક મોટા ઉત્સવવડે સંસારથી રક્ષણ કરનાર એવી આરતી ઉતારી સર્વ લોકોને ઉચિત દાન આપી લાંખો માણસો સહિત તે મંત્રીશ્વર પોતાને સ્થાને (ઉતારે) આવ્યો.

આ પ્રમાણે તે પૃથ્વીધર મંત્રી તે તીર્થ પોતાનું કરી તે ગિરિ-રાજપરથી નીચે ઉતર્યો. કેમકે છતી શક્તિએ (શક્તિ હોય તો) ખીન્નએ ગ્રહણ કરેલા તીર્થની ઉપેક્ષા કરવી ઉચિત નથી. આ બાબત ઉપર સિદ્ધિસેનનું દષ્ટાંત છે. તેમણે સ્તુતિવડે કરીને મહાદેવના લિંગનું વિહારણ કર્યું હતું, તથા ધર્મપલટિએ બાળકના મુખકમળવડે અંબા દેવીને કહ્યું હતું.

“ હું દેવનું દ્રવ્ય આપ્યા પછીજ લોભન કરીશ. ” એવો મંત્રીએ અભિગ્રહ કર્યો, તેથી તે દિવસે તેને ઉપવાસ થયો, ધર્મકાર્યના આરંભમાં, વ્યાધિના વિનાશમાં અને વૈભવની પ્રાપ્તિમાં જો વિલંબ કરવામાં આવે તો તે શુભકારક નથી, તેમ દેવદ્રવ્ય આપવામાં પણ વિલંબ કરવો શુભકારક નથી. કહ્યું છે કે—

“ આયાણં જો મંજદ, પઢિવન્નધણં ન દેહ દેવસ્સ ।

નરસંતં સમુવિકલ્લદ, સો વિહુ પરિભમદ સંસારે ॥ ૩ ॥ ”

“ દેવદ્રવ્યની આવકનેજે ભાંગે, અંગીકાર કરેનું દેવદ્રવ્ય આપે નહીં, અને દેવદ્રવ્યનો નાશ થતો હોય તેની જે ઉપેક્ષા કરે, તે પણ સંસારમાં ભ્રમ છે. ”

“ વિક્કિજ્ઞદ્ સળ્યાઈ, કિજ્ઞદ્ દાસત્તણં પરિગિદ્દં વા ।

एवं पि हु अप्पिजा, जिणद्वयं अप्પहिअहेउं ॥ ૪ ॥ ”

“ પુત્રદિકને વેચવા, અથવા પરને થેર દાસપણું કરવું એમ કરતો પણ પુત્રનાના આત્માના દિનને માટે જ દેવદ્રવ્ય આપી દેવ । ”

“ ચેદ્દઅદ્વવિણાસે, ઇમિત્તાપ પવયણસ્સ ડઢાદ્દે ।

સંજ્ઞદ્વચ્ચમંગે, મૂજ્જગી મોહિલામસ્સ ॥ ૫ ॥ ”

“ચંચળના દ્રવ્યનો વિનાશ કરવો, સાધુનો ધાત કરવો, શાસનની નિંદા કરવી, અને સાધ્વીના ધ્વજસ્વરૂપનો ભંગ કરવો. આ સર્વે ભોમિલાબના મળને બાળી નાંખવામાં અગ્નિ સમાન છે.”

ચેદ્યદ્યં સાંહારણં ચ, જો દુહદ્ મોહિત્તમર્દ્વો ।

ધર્મ્મં સો ન વિશ્રાણ્ડ, અહવા ઘટોડ્ઘો નરણ ॥ ૬ ।”

“મૃદ મનિયાજો જે પુરૂષ ચંચળના દ્રવ્યનો અને સાધારણ દ્રવ્યનો વિનાશ કરે છે, તે ધર્મને ભણુનો જ નથી. અથવા તેણે પ્રથમ નરકનું આધુષ્ય ખાંધું છે એમ જાણવું.”

બીજે દિવસે ઘણા લોકોએ આશ્ચર્ય કર્યો છતાં પણ મંત્રીશ્વરે ભોજન કર્યું નહીં. તેથી તે દિવસે મહાધર વિગેરે ઘણા લોકો ભોજન વિના જ રહ્યા. જેમ ઉત્તર મેઘની શરૂ ભેવાય તેમ ભોજન કર્યો વિના જ તે લોકો સુવર્ણના માર્ગની શરૂ ભેતા રહ્યા. છેવટ બે ધડી દિવસ બાકી રહ્યો, તેવામાં તે સુવર્ણની ઉંટડીઓ આવી. તે ભેદ તલકાળ હપડેથી મેડપર્વતે શેલ ખમાડેલો અગાધ સંઘડેથી સમુદ્ર મોટા ધ્વનિને કરવા લાગ્યો. પછી મંત્રીએ તે જ વખતે તોળીને દેવનું સુવર્ણ આપી દીધું, અને ધર્મક્રિયામાં તત્પર. (નિપુણ) એવા તે મંત્રીએ તે વખતે અનુવિધ આહારનું પચ્ચખંખાણ કર્યું. કહ્યું છે કે-

“દિવસના આરંભમાં અને છેટે રાત્રિભોજનના હોખને ભણુનાર જે માણસ બળે ધડીનો ત્યાગ કરીને ભોજન કરે છે, તે માણસ પુણ્યનું ભોજન છે-પુણ્યશાળી થાય છે.”

પછી પ્રાતઃકાળે જેણે આગલે દિવસે ઉપવાસ કર્યો હતો, તે સર્વાના ભોજન અને ભક્તિ પૂર્વક પોતે છઠું પારણ કર્યું, તથા તે દિવસે મોટું સંઘવાતસત્ત્વ કર્યું. બધી સુવર્ણની ધડીઓ આપીને તથા તે ઉપરાંત અન્યાર લાખ રૂપીયાનો વ્યય કરીને તે મંત્રી પોતાને ઘેર ગયો.

એકદા પ્રાતઃકાળે હઠી પ્રભાતની ક્રિયા કરી. ચેઠીયાને લાયક અલંકાર પહેરી, નેત્રને પ્રિય લાગે તેવા વેપ ધારણ કરી તે પેઢક મંત્રી એક અવધન આરૂઢ ધણ મુગોબિત શ્રીકરીને મરતકપર ધારણ કરી પંદિવાર ત્રિદિન સુદે મહારાજને વંદના કરવા ગયો. કહ્યું છે કે-

॥ १ ॥ अथ जिनमुत्तममुकुटः मन्मथः पञ्चलः
 मन्मथः मन्मथः मन्मथः मन्मथः मन्मथः
 मन्मथः मन्मथः मन्मथः मन्मथः मन्मथः
 मन्मथः मन्मथः मन्मथः मन्मथः मन्मथः ॥ १ ॥

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

[illegible]

... ..

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

$$r = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{\rho} + \frac{1}{\sigma} \right) \quad \text{and} \quad \frac{1}{\rho} = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{\rho} + \frac{1}{\sigma} \right) + \frac{1}{2} \left(\frac{1}{\rho} - \frac{1}{\sigma} \right)$$

“ જે વિવાદપ્રશ્નિ ઉત્તર સદિન છત્રીશ દગ્ગર પ્રશ્નોને ધારણ કરે છે, જે ૧૫૫૧ સતકને વિશે ઉદેશાઓની શ્રેણિને ચોતરફથી વિગતારે છે, જેમાં દેશીપ્રમાણ ભાંગાઓથી મોટા તરંગો છે, જે સાન નય અને ગમા (ચૂતના જણાવા) એ કરીને મદન છે, તથા જેમાં પ્રવેશ કરવો અસકય છે તે વિવાદપ્રશ્નિ નામનું પાંચમું અંગ જય પામે છે, તેનું બીજું નામ ભગવતી છે, વળી તે વિચિત્ર અર્થનો કાશ-ખગનો છે. ”

તેવા પ્રકારની બુદ્ધિના બળથી રહિત એવો જે મુનિ તે ભગવતીને ભણવા માટે ચક્તિમાન ન હોય, તે વિધિપૂર્વક યોગવહન કરી અંગની વાચના લે છે. “જે પુરૂષ તે તે અંગના તપવટે, ભણાવવાવટે, ભણવાવટે, સાંભળવાવટે, વાંચવાવટે અને પુસ્તક લખાવવાવટે અંગ વિગેરે આગમની ભક્તિ કરે છે, તે સર્વજ્ઞપણું પ્રાપ્ત કરે છે. ” આ પ્રમાણે શુરૂતું વચન સાંભળી મંત્રીએ કહ્યું કે—“ મેઘ ઘટાની જેવી શ્રીવીર ભગવાનની વાણી સાંભળવાથી અત્યંત પ્રીતિવાળો થયેલો માંદો ચિત્તરૂપી મધુર નૃત્ય કરે છે, તેથી હે પૂજ્ય ! આપ તે મુનિને આજ્ઞા આપો, કે જેથી તે પ્રથમથી વાંચે, કેમકે તે પાંચમું અંગ હું સાંભળવા ઇચ્છું છું. ” તે સાંભળી શુરૂએ એક મુનિને આજ્ઞા આપી, તેથી તે પ્રથમથી પાંચમા અંગને વાંચવા લાગ્યા, તેમાં જે જે ઠેકાણે ગૌતમનું નામ આવતું તે તે વખતે એક એક સોનામહોર મૂકીને તે મંત્રી સાંભળવા લાગ્યો. તે વખતે સ્પષ્ટ અક્ષરોની શ્રેણીરૂપી હજના માર્ગના (હીસોટાના) સમૂહરૂપ જ્ઞાન નામના ત્રીજા ક્ષેત્રને વિષે મંત્રીરૂપી મેઘે સોનામહોરોની વૃષ્ટિ કરી પાંચ દિવસમાં છત્રીશ હજાર સોનામહોરો વટે જ્ઞાનની પૂજા કરીને તેણે અત્યુરૂપોના ચિત્તમાં વ્યભકાર ઉત્પન્ન કર્યો. અષ્ટ ધનના સ્વામી તે મંત્રીએ ભૃગુકથા (ભરૂચ) વિગેરે નગરોમાં સાત મોટા જ્ઞાનભંડાર ભરી દીધા. તે સર્વ પુસ્તકોને માટે પદ્મસૂત્ર, દેશમી હોરાનું વેદન અને સુવર્ણની પાટલીઓ કરાવી તે મંત્રીએ પોતાનું ધન કૃતાર્થ કર્યું.

પેથઃ મંત્રીએ શ્રીશુરૂની પાસે ત્રિકાળ જિનેશ્વરની પૂજા કરવાનો નિયમ અંગીકાર કર્યો હતો, તે નિયમને કૃપાના સ્થાનરૂપ તે મંત્રી વ્યાપારમાં વ્યવસાય છતાં પણ બચબચ પાળતો હતો. અંપતિઓ

૧ શ્રી ભગવતીચૂતના ૪૧ સતક છે, આદિ અંકકાર મદારાગ ચાલીશ ગણાવે છે.

જિનેશ્વરની ભક્તિથી જ પ્રાપ્ત થાય છે, તે સંપત્તિને પ્રથમ પ્રાપ્ત કરીને પછી જેઓ તે જિનેશ્વરની ભક્તિ ન કરે, તેઓ અવશ્ય સ્વામીદ્રોહી છે એમ જાણવું.

એકદા સૂર્યની જેવી શોભાવાળા તે મંત્રીએ મધ્યાહ્ન સમયે કર્મને છેદવામાં દેહીધ્યમાન ચક્ર સમાન શ્રી જિનેશ્વરની આ પ્રમાણે પૂજા કરવા માંડી—એક પહેરવાનું અને બીજું ઉત્તરાસણનું એમ બે રેશમી વસ્ત્ર ધારણ કરી, સુગંધકમળને વિષે કોશ બાંધી, હાથમાં અક્ષત્કાર પહેરી તે મંત્રીએ વિધિ પૂર્વક સ્નાનાદિક પૂજા કરી. પછી પોતાની પાછળ સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી બેઠેલા માણસે અનુક્રમે તેના હાથમાં પુષ્પો આપવા માંડ્યા, તે પુષ્પોવડે તે ભગવાનની અદ્ભુત આંગી રચવા લાગ્યો.

આ અવસરે સારંગદેવ રાજાનું સૈન્ય અવન્તી દેશની સીમાએ આવીને રહ્યું છે, તે વાત સાંભળી રાજાને તેની સાથે સંધિ કરવાની ઇચ્છા થઈ. કહ્યું છે કે—

“સંધિ, વિગ્રહ (યુદ્ધ), યાન (પ્રયાણ), આસન (બેસી રહેવું), દંધ (બેઠ કરવો) અને આશ્રય (કિસ્તામાં છુપાઈ રહેવું) આ છ રાજાના રાજ્યકર્મી કાળના વતને રક્ષણ કરનારા પહેંગીર છે.”

પછી રાજાએ સંધિ, વિગ્રહ વિગેરેમાં નિપુણ એવા જ્ઞાને ક્ષીરપણે મોઢસવાની ઇચ્છાથી જોશીને પૂછ્યું, ત્યારે તેણે વિગ્રહ નામનું સુકૃત શ્રેષ્ઠ જણાવ્યું. કહ્યું છે કે—

“દિવસના પહેલે બે પહેલેમાં એક ઘડી આખી હોય તે અને પાંચ વાના બે પહેલેની એક (પહેલી) ઘડી અધિક આ બે ઘડી (મધ્યાહ્નકાળની) વિગ્રહ નામનો યોગ સુકૃત કહેવાય છે. તે નવ કર્મને સાધવાર છે.”

તે વિગ્રહ સુકૃતમાં જ્ઞાને મોઢસવાની ઇચ્છાવાળા રાજાએ વિચાર કરવા માટે પૃથ્વીશ્વર મંત્રીને બોલાવ્યો. તેને બોલાવવા માટે રાજાને એક સેવક તેને ઘર ગયો, તેને મંત્રીની પત્ની પ્રથમ બીજી કહ્યું કે—“અન્યથા મંત્રીને પૂજાને સમય વર્તે છે તેથી હવે આવી શકશે નહીં.” તે સાંભળી તે પુરુષ પાછો ગયો. ત્યારે રાજાએ ફરીથી મંત્રીને પૂછ્યો મોઢસવાની ઇચ્છા વાળું મંત્રીને જાણના કહ્યું. તેણે રાજાને કહ્યું કે—“કર્મ કરવાની ઇચ્છા રાજાની છે, તેથી મંત્રીને કહેવનાવ્યું.”

સાંભળીને પ્રથમિણીએ અમૃત લેવા મધુર વચનથી તે પુરુષને કહ્યું
 કે—“ હે ભાઈ! હંતુ મંત્રીને દેવપૂજામાં બેઠા લાગશે, ” તે સાંભળી
 તેણે પણ જઈને રાત્રને મંત્રીની પ્રિયાએ કહેલો જવાબ આપ્યો.
 પરંતુ આત્માનો ભંગ કર્યો છતાં પણ પ્રધાન ઉપર રાત્રએ કોપ કર્યો
 નહીં પણી સુદર્શ નજીકમાં જ આપ્યું છે એમ ધારી ઉત્સુક થયેલો
 રાત્ર પોતે જ મંત્રીને ઘેર આપ્યો, અને સાથેના પરિવારને બહાર
 મૂકી પોતે એકલો જ ઘરમાં પેઠો. “ હું અહીં આપ્યો છું એ ખબર
 મંત્રીને કોઈએ જણાવવા નહીં ” એમ કહી રાત્ર આગળ આવતા
 એક માણસે દેખાડેલા માર્ગે આગળ ગયો. ત્યાં રાત્રએ દેવાલય જોયું.
 તે નિરંતર અતિવંત દશાંગાદિક ધૂપ ઉવેખવાથી મુગધમય હતું,
 જગની શંકા થાય તેવી નીલમ મણિની બાંધેલી કુદ્દિમવડે તે શોભતું
 હતું, તેની બાંધા વિચિત્ર પ્રકારનાં જિનેશ્વરનાં ચરિત્રાદિકનાં ચિત્રે
 ચિત્રેલાં હોરાથી અત્યંત શોભતી હતી, ઉપરના ભાગમાં મનોહર
 ચંદ્રવા બાંધેલા હતા અને તેમાં મોતીની માળાઓ લટકાવેલી હતી,
 તે દેવાલય આજે બવનપતિના ઇંદ્રનું ભવન હોય, કે કંઈપણાસી દેવે-
 ઇંદ્રનું વિમાન હોય, કે મોક્ષલક્ષ્મીને કીડા કરવાની હવેલી હોય એમ
 શોભતું હતું. તેમાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું અફળુત બિંબ હતું. તે મહા
 નીલરત્નમય હતું, શિવલિંગ રાટીને તેમાંથી પ્રગટ થયેલું હતું,
 તે અગત્ય હતું, અને તેની બન્ને બાજુએ અલકાદેવડે સુશોભિત
 પૂજા કરવા મંત્રીને રાત્રએ જોયું તે જ બંને રાત્ર સુમ રીતે
 આપનાર મનુષ્યને ઉદારી તેને ન્યાને પોતે જોડા, અને કંઈ
 વાંચ્યું. વાંચાર કંઈ વિના પુરૂષા અપવાથી પોતે કાંઈ જ
 પુરૂષા લેવાની ઇચ્છાથી મંત્રીએ પોતાનું મુખ પાડ્યું હતું,
 તે તો ત્યાં નાતને જોડેલા જોવા નહીં જ નહીં કેમ કે
 તેને રાત્રએ આમંદયા ખેલ જ. અને તેની દેવબંધુ

હૃદયમાં હૃદયુષ્ઠ થઈ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિવાળો તે બોલ્યો કે—“હે મંત્રી ! તને ધન્ય છે, તારો જન્મ, જીવિત અને ધન વખાણવા લાયક છે, કેમકે દેવના ઉપર તારો ભક્તિનો વિરતાર આવો હદ વિનાનો છે. શરીરને વિષે ચૈતન્ય, ભોજનને વિષે ધી, રાજના શાસનને વિષે શ્રીકાર, અથાણામાં લીંબુનો રસ અને ધર્મને વિષે વાસના (ભાવના) આ સર્વ સારભૂત—શ્રેષ્ઠ છે. મન, વચન, કાયા, વચ્ચ, પૃથ્વી, પૂજની સામગ્રી અને ? સ્થિતિ, આ સાતે પ્રકારની શુદ્ધિપૂર્વક દેવપૂજા કરનાર તારા જેવો બીજો કોણ છે ? સેંકડો કાર્યો છતાં પણ અને મેં બોલાવ્યા છતાં પણ હે મંત્રી ! તારે કદાપિ દેવપૂજાને સમયે આવડું નહીં તું મુખેથી એકાગ્ર મનવડે પૂજા કર. હું ત્યાંસુધી ડેલીમાં બેઠો છું.” એમ કહી રાજા ત્યાંથી ઉડી ડેલીમાં જઈ મંત્રીના સેવકે આપેલા ઉચિત આસનપર બેઠો.

ત્યારપછી મંત્રી પણ વિધિપૂર્વક પૂજા, સ્તુતિ, કાર્યોત્સર્ગ વિગેરે સર્વ સંપૂર્ણ કરી રાજા પાસે આવી તેને નમન કરી ઉચિત આસનપર બેઠો. તે વખતે બેશીએ કહેલું વિજય મુદ્ગર્ત વ્યતીત થયું હતું (જતું રહ્યું હતું), તો પણ રાજાએ તેનાપર કોપ કર્યો નહીં. અહો ! પુણ્યનો વિલાસ આશ્ચર્યકારક છે. કહ્યું છે કે—

“પત્ની પ્રેમવતી સુતઃ સુવિનયો ભ્રાતા ગુણાલક્ષ્મઃ,

ક્ષિપ્તો વન્ધુજનઃ સત્તાઽતિચતુરો નિત્યં પ્રસન્નઃ પ્રમુઃ ।

નિર્ભોઽનુચરઃ સ્વવન્ધુસુકૃતપ્રાયોપભોગ્યં ધનં,

પુણ્યાનામુદયેન સંતતમિદં કર્યાપિ સંપચતે ॥ ૧૨ ॥”

“પ્રેમવાળા પત્ની, સારા વિનયવાળો પુત્ર, ગુણોવાંડે અસંકૃત ભાઈ, રમેદવાળા અંધુજનો, અનિ ચતુર મિત્ર, નિત્ય પ્રસન્ન થયેલો સ્વામી, ભોજન રહિત નોકર, અને પોતાના અંધુ તથા પુણ્ય માર્ગે જ પ્રાયે વપરાતું ધન, આ સર્વ વસ્તુ પુણ્યના ઉદયથી કાષ્ટક પુરૂષને જ નિરંતર પ્રાપ્ત થાય છે.”

ત્યારપછી રાજા અને મંત્રી એ બન્નેએ વિચાર કરીને સંધિ, વિવ્રક વિગેરે સાધવામાં નિપુણ બુદ્ધિવાળા દ્વતને બીજા નવીન મુદ્ગ

તમાં મોકલ્યો. તેણે પણ તે સંન્યની સાથે સંધિ કરી તેને ચલાવી દીધું-પાણું વાળ્યું.

તે પેથક મંત્રી જે ગાઉ દૂર ગુરૂનો યોગ હોય તો ત્યાં જઈને તેમની અમલ દેવસી પ્રતિક્રમણ કરતો હતો, અને પાશ્વિક પ્રતિક્રમણ માટે ચાર ગાઉ દૂર ગુરૂ હોય તો ત્યાં જઈને પણ ગુરૂની સમક્ષજ પ્રતિક્રમણ કરતો હતો, કેમકે ઘરને વિષે પ્રતિક્રમણ કરવાથી મનમાં ધન્યા આપારનો વિચાર થવા સંભવ છે, સ્થાપનાચાર્યની પ્રત્યુપેક્ષા હિંસા નિયમ રહેતો નથી, તથા રાગદ્વેષના ઉદયનો સંભવ રહે છે, તેથી કરીને આધુની યમીપે આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) કરવું શ્રેષ્ઠ છે. જેમ અંકાર કર્યા વિનાની ભીંત ઉપર ચિત્રામણ ચાડું થઈ શકતું નથી. તેમ મન રાગદ્વેષ વિનાનું ન થાય ત્યાંમુધી પ્રથમ આભાસિક જ સ્થાપી શકાતું નથી, તો પછી પ્રતિક્રમણ તો શી રીતે થઈ શકે ? અને જે અમલાવમાં મન રમણ કરતું હોય તો અછતા પણ અમતા-દિક સાધુના સુંઘો મનમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે, તે ઉપર શુદ્ધ કરેલી ભીંતનું દર્શાવ છે, તે આ પ્રમાણે.—

કોઈ નગરમાં કોઈ રાજાએ ચિતારાઓને બોલાવી તેમને પોતાની મલા ચિતરવા આપી, તેમાં એક તરફની ભીંતને વિભાગ ધણા ચિતારાઓએ ચિતરવા માટે પ્રદણ કર્યો, અને તેની સામેની ભીંતને બાજ માત્ર એક જ ચિતારાએ પ્રદણ કર્યો. પછી તે બન્નેની વચ્ચે જવનિકા (પડદો) ધાખવામાં આવી બ્યારે તે ધણા ચિતારાઓએ તે પોતાની આખી ભીંત મુગ્ધાભિત ચિત્રથી બુધિત કરી, ત્યારે પેલા એક ચિતારાએ પોતાની ભીંત માત્ર ઘણી મહારીને અત્યંત ઉત્તમ અદિત્રા જેવી કરી. પછી વચ્ચે રાખેલી જવનિકા બ્યારે દૂર દરવામાં આવી, ત્યારે તે ભીંતના નર્વ ચિત્રો સામેની શુદ્ધ કરેલી ભીંતમાં પ્રતિબિંબરૂપે દેખાવા લાગ્યા તેથી રાજા ધણું આશ્ચર્ય પામ્યો. આવી હુદિથી તે ચિતારા રાજા પાસેથી દણ ધન પડ્યો. તે જ પ્રમાણે સમનવાત્ત દરબને વિષે ગુણાનુ પ્રતિબિંબ પડવાથી પણ ઉત્તમ સ્થાન મેળા. આમ થાવ છે એક વર્ષની અંદર નિર્વર્તે કરીને ત્રણગર દેરીની પામે પ્રથમ પૂજાને નવરાત્ર મંત્ર વિરોધ મુત્રેના અર્થને પ્રવડ.

પણે જાણતો હતો. તથા સૂત્ર, અક્ષર અને પદાર્થનું ચિંતન કરવામાં એકાગ્ર મનવાળો થઈને જ પ્રતિક્રમણ કરતો હતો. કહ્યું છે કે:—

“ પ્રતિલેખન કરતી વખતે, માત્રા કરતી વખતે, દસો કરતી વખતે પ્રતિક્રમણ કરતી વખતે, અને માર્ગમાં ચાલતી વખતે મુનિએ મૌન કરવું જોઈએ.

તે પેથડ મંત્રી અશ્વપર આરૂઢ થઈ લાખો મનુષ્યોના પરિવાર સહિત માર્ગમાં જતો હોય તે વખતે તે જો કોઈ નવા સાધર્મિકને જુએ તો તરતજ અશ્વપરથી ઉતરી તે સાધર્મિકને નમસ્કાર કરતો હતો. કહ્યું છે કે—

“ ધરને આંગણે સાધર્મિક પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તેને જોઈને જેને રોદ ઉપન ન થાય તો તેના સમકિતમાં જ સંદેહ છે. એમ જિનશાસનમાં કહ્યું છે. ”

જો ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ તે વિનય સહિત હોય તો તે દક્ષિણાવર્તી શાખમાં ગંગાજળ ભર્યા જેવું છે, કદપવૃક્ષ મંજરી સહિત થયા જેવું છે, પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર કલંક વિનાનો થયા જેવું છે, સોભાબ્યવતી સ્ત્રીના મસ્તકપર મુગટ ખાંધ્યા જેવું છે, અને સુવર્ણ મુગધથી સુકૃત થયા જેવું છે એમ જાણવું. આ પ્રમાણે તેના અનેક પુણ્યકાર્યોની કોટિની રચના સાંભળવાથી તુષ્ટમાન થયેલા ઇંદ્રે કેટલેક કાળે પોતાના અર્ધાસન ઉપર બેસાડવા માટે તે મંત્રીશ્વરને બોલાવ્યો ત્યારે તે સુવર્ણનાખોળા ચડાવેલા જ્યોતિર્મંડન નામના ચૈત્યના મંડપ રૂપી વિમાનમાં આરૂઢ થઈને પહેલા દેવલોકમાં ગયો.

પેથડ મંત્રીની તીર્થયાત્રા, પુસ્તક લેખન,
પૂજા અને પ્રતિક્રમણ ત્રિગેરેના કથન
નામનો સાતમો તરંગ પૂર્ણ થયો.

અથ અષ્ટમ તરંગ.

—❀❀❀—

થડ મંત્રી સ્વર્ગે ગયા પછી શુકાચાર્યની શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિનો પણ નાશ કરનારો અને ચંદ્ર જેવી ઉત્તવળ કીર્તિવાળો તેનો યુગ જાંઝલુ સત્યવ્યાપાર કરવાં લાગ્યો (મંત્રીની જગ્યાએ નીભાયો.)

તેણે એકદા શુદ્ધ પાસે ધર્મ દેશનામાં સાંભળ્યું કે—“ તીર્થની યાત્રા કરવાથી આરંભ સમારંભની નિવૃત્તિ થાય છે, ધનની સફળતા થાય છે, ગ્રંથની ભક્તિ થાય છે, સમક્રિતની અતિ નિર્મળતા થાય છે, શ્વેદી જનનું હિત થાય છે, છર્ણુ શ્વેત્યોનો ઉદ્ધાર વિગેરે થાય છે, તીર્થની પ્રભાવના થાય છે, જિનેશ્વર કહેલા વચનનું પાલન થાય છે, તીર્થે દર નામ કર્મનો બંધ થાય છે, મિલ્દિની સમીપે અવાય છે, અને દેવ તથા મનુષ્ય ભવની પ્રાપ્તિ થાય છે આ સર્વ તીર્થ-યાત્રાનાં ફળ છે. પ્રથમ તો શેરૂ પર્વત સૌથી મોટો છે, તેનાથી પૃથ્વી મોટી છે, તેનાથી મેઘ મોટો છે, તેનાથી અમુદ્ર મોટો છે, તેનાથી અગન્ય મોટો છે, તેનાથી આકાશ મોટું છે, તેનાથી મહેા મોટા છે, તેનાથી જિનેશ્વર મોટા છે, આ સર્વ એક બીજાથી અનુક્રમે મોટા છે. આ સર્વથી મોટો જિનેશ્વરે પણ પૂજેલો ગ્રંથ છે. તે ગ્રંથનું પણ અધિપતિપણુદય અને સર્વ સ્થાનેમા ઉત્તમ સ્થાનરૂપ માતા અને શુદ્ધની આગ્રીપનું ફળ અગવ્ય પુણ્યથી પ્રાપ્ત થાય છે. ”

ઉપરોક્ત શુદ્ધની વાતની સાંભળી જાંઝલુ મંત્રીના મનમા તીર્થયાત્રાનો ભાવ ઉત્પન્ન થયો. તેથી તેણે ધણા દેશોમા કહેાગીઓ મોકલીને

સકળ સંઘને બોલાવ્યો, અને પ્રથમથીજ અશ્વો, રથ, ગાડાં, પોડો વિગેરે સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી. તે વખતે અઢીલાખ મનુષ્યો યાત્રાને માટે એકત્ર મળ્યા. પછી સંવત ૧૩૪૦ ના માઘ શુદ્ધ ૫ ને દિવસે સારા મુદ્દતે ઉત્તમ શુકન વડે સઘે પ્રયાણ કર્યું. તે પ્રયાણને સમયે વાજિત્રના શબ્દો વડે, નાટકડીના શબ્દો વડે, ચારણ ભાટોના ષટ્પદી છંદોવડે, સ્ત્રીસમૂહના ધવલ ગીત વડે, ગવૈયાઓના સંગીતના શબ્દો વડે, અશ્વોના હેપિતરવવડે, વૃષભોના સમૂહની ડોકે બાંધેલી શબ્દ કરતી ઘંટડીઓના ઘોપવડે, અને રથના ચીત્કાર શબ્દો વડે આખું વિશ્વ એક શબ્દમય થઈ ગયું. તે સંઘમાં બાર જિન મંદિરો હતાં, તેમને ઉંચી ધ્વજો બાંધેલી હતી, મનોહર ચામરો વીંજાતા હતા, અને તેમને સુવર્ણનાં તોરણો હતાં, દરેક જિનચૈત્યને વિષે નિરંતર નૃત્ય કરનાર એક એક નર્તકીનું ૧ પેટક મૃદંગાદિક સામગ્રી સહિત રાખવામાં આવ્યું હતું. તે સંઘમાં બાર હજાર ગાડાંઓ હતાં, તે ગાડાંઓ ચામડાનાં વસ્ત્રોથી ઢાંકેલાં હતાં. તેમાં ધનની વૃદ્ધિ કરવામાં મેઘ સમાન બાર સંઘપતિઓ હતા. તેમાં ઠંઠ અને શીમડાઓને અનેક આભૂષણોથી શણગારેલા, અતિ વેગવાળા અને અતિ પુષ્ટ શરીરવાળા પચાસ હજાર પોડીયા હતા, ઘણા પરિવાર સહિત શ્રી ધર્મદોષ નામના ઉત્તમ ગુરૂ વચ્ચની પૌપદ્યશાળામાં રહેતા હતા, તથા બીજા પદ્મ વીથ આચાર્યો પરિવાર સહિત હતા, તે સંઘની સાથે મુખામુનો, ચૈન્ય, શ્રીકરીઓ, પાળીના વેણાંઓ, રસોડાંઓ અને મુઠાંઓ વિગેરે સર્વ સામગ્રી હતી. વચ્ચનાં ઘર (તંબુઓ) તથા મોટા શુભાદિક બારને ઉપાડવા માટે સર્વ મળીને બારણો અન્વર અને ઉટો હતા. બાજે કે માહરાજને ઇતનાડું સૈન્ય હોય તિહિપુરી તરફ જતાં સાર્થ હોય, અને મંત્રીશ્વરના ઉદાર પુણ્ય રૂપી રક્ષાની વિવાદની જાન હોય, એવા તે સંઘ ઘણાં ભોજન, શાક, પી. દધ. દહીં, પાણી, ઘાસ અને દંધણા વિગેરે સામગ્રીવડે સુખદરક પ્રયાણ અને વિશ્રાંતિ (પગાવ) વડે આવતો હતો.

તે સંઘની રક્ષા કરવા માટે મંત્રીની સાથે રાત્રીએ સેહ નામના શુભને ધારણ કરનાર મદા પત્રાકની સિંઘન નામના સેનાપતિને

મોકલ્યો હતો, તેના જે હજાર સ્વાદો અને બીજા એક હજાર પત્તિઓ આખી રાત્રિ વંધુઓના કિશ્કાની કરતા ભગતા હતા. મંત્રીશ્વર સર્વ જનો બની રહ્યા પછી જન્મતો હતો, સર્વ જનો મુત્તા પછી મુતો હતો, અને પ્રાતઃકાળે સર્વથી પહેલાં જાગતો હતો. આસતી વખતે માર્ગમાં સર્વ સંઘની પાછળ સિંધન^૧ મુજલદગદ્દ થઈને એક હજાર સ્વાદો સહિત આવતો હતો, અને જે પડખે પાંચસો પાંચસો સ્વાદો સંઘનું રક્ષણ કરતા હતા, તથા સંઘની આગળ શબ્દ કરતી પુધરીઓ સહિત પલાલેલા ઉત્તમ અશ્વપર આરૂઢ થયેલા અને તેથી કરીને ઉચ્ચેઃ શ્રવણ નામના અશ્વપર આરૂઢ થયેલા ઇંદ્રની શોભાને ધારણ કરતો ભગવાન મંત્રીશ્વર બખતર પહેરી આયુધ (શસ્ત્રને) ધારણ કરી એક હજાર અશ્વો અને પત્તિના સમૂહ સહિત માર્ગમાં વાજી-ત્રોના મોટા શબ્દ પૂર્વક આવતો હતો. આવી રીતે આવતા સંઘની ઉટેલી રજવટે ઇંદ્રાદિક દેવો પાપને નાશ કરનારું સ્નાન કરતા હતા,

અનુક્રમે આવતો તે સંઘ બાલપુર નામના નગરમાં આવ્યો. ત્યાં મંત્રીશ્વરનો માથો નરપતિ નામનો શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો, તેણે સંઘને મોટો પ્રવેશ ઉત્સવ કર્યો. ત્યાં ચોવીસ તીર્થંકરોના બિંબોની સ્થાપના કરી તે મંત્રીશ્વર સંઘ સહિત પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીના નેત્ર સમાન ચિત્રકૂટ (ચિતોટગઢ) માં આવ્યો. ત્યાં સમગ્ર સંઘે ચૈત્યપરિપાટી વિગેરે સચિસ્તર કરી ત્યાં રહેલા વિચિત્ર પ્રકારના આશ્ચર્યોને કોતુહલ પૂર્વક જોયાં. ત્યારપછી સંઘ પાપના સમૂહને નાશ કરનાર કરહોટક નગરમાં ગયો, ત્યાં ઉપસર્ગનું હરણ કરનાર શ્રી પાર્શ્વનાથની સ્થાપના પ્રતિમા છે, તેને સંઘે નમસ્કાર કર્યો. ત્યાં મોટા ઉત્સવ પૂર્વક જે અવસરે મંત્રીશ્વરને સંઘનો ઇંદ્ર (સંઘપતિ) કરવામાં આવ્યો, તે વખતે પરિત જનોએ આ પ્રમાણે સંકા-ઉત્પ્રેક્ષા કરી કે—“ શું આ મંત્રી-રૂપી મુલત કલિયુગરૂપી શત્રુઓને હણશે ? હા, કેમકે તેનું વિદ્યાળ બાલરમણ (કપાળ) ધનુષ જેવું છે, તેમાં સરળ બ્રહ્મદિયુગલ છે તે પ્રત્યંચા ગ્રહણ છે, અને તેમાં મનોહર તિલક કરેલું છે તે પ્રત્યંચા-પર ચણેલા તીક્ષ્ણ બાણ જેવું છે.” બ્યારે મંત્રીને તિલક કર-

વામાં આવ્યું ત્યારે ગુરૂ મહારાજે તેને કહ્યું કે—“ હે ભદ્ર ! જે સંઘપતિ હોય તેણે દરેક પ્રયાણે નવું મોટું ચૈત્ય કરાવવું જોઈએ. તેવી શક્તિ ન હોય તો જે ઠેકાણે (નગરમાં) તિલક થયું હોય ત્યાં તો અવશ્ય સંઘપતિએ મોક્ષલક્ષ્મીના દેહરૂપ જિનગૃહ કરાવવું જોઈએ. ” આ પ્રમાણે ગુરૂનું વચન સાંભળી સંઘપતિએ ત્યાં એક ઠેકાણે શીઘ્રપણે ચૈત્ય કરાવવાનો આરંભ કર્યો. પરંતુ દિવસે જેટલું કામ કર્યું હોય તેટલું રાત્રિમાં પડી જવા લાગ્યું. આ પ્રમાણે બે ત્રણ સ્થાનકો બદલ્યાં તોપણ તે પડી જવા લાગ્યું. કેમકે ત્યાં રહેલો ક્ષેત્રપાળ (દેવ) ઉદ્ધત હોવાથી મંત્રીનું કરાવાતું નવું ચૈત્ય સહન કરતો નહોતો. તેથી તે ઠેકાણે પહેલાંનું શ્રી નેમિનાથનું નાતું ચૈત્ય હતું, તેને જ નવેસરથી મોટું કરાવવા માંડ્યું, તેને પણ તે ક્ષેત્રપાળ પાડી નાંખવા લાગ્યો. ત્યારે મંત્રી શીઘ્રતાથી પરાણે (પરાક્રમ અને સત્તાવડે) કરાવવા લાગ્યો, એટલે તે ક્ષેત્રપાળ ક્રોધ પામી સંઘના જનોને વિષે મરતકની ખીડા, જ્વર અને મરફીને ઉત્પન્ન કરી ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો. તે વખતે સંઘના મુખ્ય જનોએ મંત્રીને કહ્યું કે—“ હે મંત્રી ! તમે ક્ષેત્રપાળ (બળાત્કાર) ન કરો. કેમકે મનુષ્યો દેવને કદાપિ બળથી જીતી શકતા નથી. જુઓ કે દ્રૌપદીએ ઇચ્છેલા કમળને લેવા માટે પાંચે પાંડવો અનુક્રમે અગાધ સરોવરમાં પડ્યા હતા, તેમને તે બળવાન દેવે શું બાંધ્યા નહોતાં ? આમ કરવાથી સંઘના ઘણા લોકો અત્યંત ખીડાય છે, તેથી બુદ્ધિમાન પુરૂષે તો તેવા દેવને સંતોષ પમાડી પ્રાસાદ કરાવવો જોઈએ. ” આ પ્રમાણે તેમનું વચન સાંભળી મંત્રીએ તે ક્ષેત્રપાળને ધૂપ ઉવેખી, પુષ્પપૂત્ત કરી બળિળાકળા વિગેરે વડે આરાધ્યો, ત્યારે તે દેવ તેની સન્મુખ પ્રગટ થઈને બોલ્યો કે—“ આ ચૈત્યનો એક પથ્થર પણ ઉપાડવા નહીં દઉં, તેમજ આ ગામની સીમા (હદ) ને વિષે કાંઈ પણ ઠેકાણે નવું ચૈત્ય કરવા નહીં આપું. ” ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું કે—“ તો આજ ચૈત્યની ચોતરફ કરવા દે. ” આ પ્રમાણે તે મંત્રીની વાણીથી ભક્તિ-વડે વંશ થયેલા દેવે તેને તેમ કરવાની અનુમતિ આપી. ત્યારપછી મંત્રીએ તે ચૈત્યને વચ્ચે રાખીને પાણી નીકળે ત્યાંસુધી ઉઠા પાચે ખોદી મેઘમંડપાદિકવડે સજ્જિત સાત માળનો પ્રાસાદ કરાવ્યો.

વામાં તત્પર થયો. તે વખતે કેટલાક લોકો નાચવા લાગ્યા, કેટલાક બૂપજોને ઉતારી ચંતાડવા લાગ્યા, કેટલાક પૃથ્વીમાં ધનને દાટવા લાગ્યા, અને કેટલાક બગાળી અંદર છુપાવવા લાગ્યા, એમ જુદી જુદી ક્રિયા કરવા લાગ્યા; તે જોઈ મુશ્કેલીને ઉત્સાહ આપવામાં નિપુણ અને બિસ્ફોરથી અધિકારનો નાશ કરવામાં સૂર્યચંદ્ર સમાન ઝાંઝણ મંત્રી અને સિંધન સેનાપતિએ સર્વ સંધને ધીરજ આપી, અશ્વાદિ-કના શૂળદમ્બી મિથ્ર થયેલા અને પર્વતમાં પ્રતિધ્વની રૂપ થતા દોહના ગ્રાહ પ્રસરતા શૂળ વડે કાયર પુરૂષોને કંપાવતા તે બંને વીરો તન્કાગ બિસ્ફોનો આગ્ર કરવામાં ઉરજાગ પામતી યમ-રાજની શિલ્પા જેવા શત્રોને ધારણ કરનારા પોતાના મુખે સક્રિય નેમની આદ્ય મુદ્ધ કરવા નૈયાર થયા. તે વખતે પ્રથમ તે બંનેના ઘોડે સ્વારો અને પદાતિઓ મુદ્ધમાં ઉતર્યા કે તરતજ સિંહના નાદવડે દાશીઓ નાસે તેમ તે બિસ્ફોના બાણોવડે નાસી ગયા. તેથી પેસવાનો પ્રચાર પ્રાપ્ત થવાથી તે બિસ્ફોનેના આ વીરોની સન્મુખ આવી પહોંચી. તેને તરતજ ક્રોધથી તે બંને વીરોએ પૃથ્વીપર ન પડે તેવા બાણોના વરસાદથી રોષી રીધી. બંને કે દેવાદિકની આણ (આણ) આપી હોય તેમ તે બંને વીરોના બાણની આગળ કોઈ પણ બિસ્ફો-મેનાનો પત્તિ, ઘોડેસ્વાર કે સુંબાવ પોતે પણ એક પમકું પણ આગળ કદ ચાલ્યા નહીં. જેમ વચને વિષે હોદાના ઘણું વ્યર્થ થાય તેમ અંદરથી ધર્મરૂપી બખ્તરને અને બહારથી હોદાના બખ્તરને ધારણ કરતા તે બંને વીરોને વિષે બિસ્ફોના બાણો વ્યર્થ થયા. પોતાનું સ્વજીવ કરનારા તે બંનેને સંધના હોદોએ હોદાના કપાદરૂપ માન્યા, અને બિસ્ફોના સમૂદે પોતાનો નાશ કરવામાં તત્પર સમરા-જના હાથ જોઈ માન્યા તે વખતે પોતાના નાશી ગયેલા ઘોડે સ્વારો વિગેરે સર્વ દેહોએ પછા આપ્યા, તેમને સાથે રાખી તે બંને રોડેને બંનેના જગત વડે તે બિસ્ફોને સર્વજિત હશે નામ પમકું (નજી રીધા) કેટલેક દશથી ઓસંપના મનુષ્યોએ આકર્ષિત થઈને અને બીજાનેના જલ શૂળ સક્રિય વર્ધાવન મહોત્સવ કર્યો.

ત્યજી: પણ સક્રિય તે સંધ અગિયારે દેવેએ અધિકાર માન

તેણે આજો 'મંડપાવવાર' લેયો. તેની ફરતો જાંઘ વગરનો કિલો અને તેની ઉપર ઢાંચરા મૂકેલા હતા, ચાર દિશાએ ચાર દરવાજા હોવાથી તેની અન્ધત યોખા દેખાતી હતી, તેમાં ચોગણી 'લંબક' હતા, મધ્ય ભાગમાં મહેલા મંત્રીશ્વરના ખાટા ઉંચા તંબુવટે તે મનોદર દેખાતો હતો, દિશાગોળા આંતરણને બરી દેનાર બેરી વિગેરે વાગિત્રોના ચપ્પડથી તે વ્યાપ દત્તો, બીજા હજાર તંબુઓમાં રહેનારા મનુષ્યાણી તે વ્યાપ હતો, અને તેની બહાર ફરતો આરક્ષકોનો અમૂલ્ય રહેલો હતો. શ્રી સંપત્તિની આગામી દાક્ષણે તે કવિને અંદર પ્રવેશ કરવા દીધો, ત્યારે તે જુદિમાન બાદ અનેક આશ્ચર્યોને જોતો જોતો પ્રધાનની પાંખ જઈ પહોંચ્યો. કાંઈક વિચાર કરતાં હોય તેમ કાંઈપણ નહીં જાણતો અને આગળ ઉભેલા તેને જોઈ મંત્રીએ વિચારનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે તે બોલ્યો કે—“હા દેવ! હું આ પ્રભાતે વિચાર કરી છું કે—”

જે તમ કિલો વિગેરેની રમણીય લક્ષ્મીવટે સ્વર્ગના જંતુ અને રાજ્યો મદન કરી શકાય તેવું મંડપદર્શ (મંડપવટ) નામનું નમર બનાવીને તે નગર સહિત (તે નગરને સમી લઈને) ગઈશો કરના અને રૂપે કરીને છત્રી શકાય તેવા જુલુવાટની પૃથ્વીના નગરોને મદન કરવાની ઉમ્મણથી આ અર્થે દેશમાં પ્ર.મ થયા છે.—અ.વ.

કિ.તેવ. પ્રધાનેના મુખ સમાન લગેને કોની ઉપમા આપવી? જિ. મં. બાંધેલું વિચાર કરું.” આ પ્રભાતે તેનું વચન સાંભળી હર્ષ પવિત્ર મંત્રીએ તેને હાથ ધર આપ્યું, તથા વખાણ કરી હર્ષ કરીને મનુષ્ય કરતાં એક ઉત્તમ અર્થ તેમ જ કે નહીં સંકેતો અને પદ્ધતિ વિગેરે પુષ્ટક આપ્યું. તે હાં કરે, જાણી કરે, તે કાલ નહીં. તેજ અર્થને બંધિને ચાલે, અને રત્નનું પદે અને તે જોઈ સમજાવે તેને પૂછ્યું કે—“અહીં દેશને તમે કયે કરો?” ત્યારે તે કહેલું કે—“હા દેવ! આ પ્રભાતે આ રત્નને કે આ જોઈ સમજાવે સંકેતોના હું અર્થે મને હું જાણું અને જાણું કે—”

જાણું કે—“હા દેવ! આ પ્રભાતે આ રત્નને કે આ જોઈ સમજાવે સંકેતોના હું અર્થે મને હું જાણું અને જાણું કે—”

વત તેં સત્ય કરી. ” તે સાંભળી ; બંદીએ કહ્યું કે—“ મેં તો એક ગુણું પણ કહ્યું નથી. ” ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે—“ ઠીક. તું કહે તે બરું, પરંતુ તું કહે કે ત્યાં હમણાં શું છે ? તેં ત્યાં શું જોયું ? ” ત્યારે બંદીએ કહ્યું કે—“ ત્યાં રાજ્યને લોગવનાર ઝાંઝણ નામનો રાજા છે. તે નવીન બ્રહ્માએ અચળ (સ્થિર) માંડવગઢને હાલતો ચાલતો કર્યો છે. ” રાજાએ પૂછ્યું કે—“ તે શી રીતે ? ” બંદી બોલ્યો કે—“ હે દેવ ! ઝાંઝણ નામે અવંતિનો મંત્રી છે, તે મોટા સંઘ સહિત અહીં આપણા નગરની સમીપે જ આવ્યો છે. તેણે વસ્ત્રના તંબુવડે માંડવગઢની સર્વ રચના ચતુર્થ કરી છે. તે બાણે કે મંત્રીનો ઉત્તરવળ સમગ્ર યશ હોય તેમ તેની સાથે ચાલે છે. ” ઇત્યાદિ તે બંદીએ કરેલું વર્ણન સાંભળીને કર્ણના પુત્ર તે સારંગ રાજાએ વિવેકી તેમજ કૌતુકી હોવાથી પોતાની નગરીમાં અસાધારણ શોભા કરાવી. તેમાં અંબાડી, ગુલ અને ઘંટા વિગેરેથી હાથીઓને શણગારવામાં આવ્યા, મોટા અશ્વોને પલાણુ વિગેરેથી શણગાર્યા, મોટાં છત્રો, મનોહર વાજત્રો અને કુશળ સુલટોને પણ તૈયાર કર્યા. એ રીતે સર્વ સમૃદ્ધિવડે શોભાની વૃદ્ધિ કરતો અને હાથીઓ વડે પૃથ્વીને ક્ષોભ પમાડતો (કંપાવતો) તે રાજા ઇર્ષ્યાનો ત્યાગ કરી સંઘપતિની સન્મુખ ચાલ્યો. આ વૃત્તાંત સાંભળીને મંત્રી પણ સંઘને વિષે તોરણો અને ઉંચી ધ્વજાઓવડે વિવિધ પ્રકારની શોભા કરાવીને મોટા આડંબર સહિત રાજાની સન્મુખ ગયો. દરથી રાજાને જોઈને તરતજ મંત્રી પોતાની સાથે રાખેલા પાસેના (તાલ-થોડા વખત પહેલાંજ થયેલા) દશ સંઘપતિઓ અને એકવીશ મહાપુરોની સાથે શ્રેષ્ઠ અશ્વપરથી નીચે ઉતર્યો. રાજા પણ પાસે આવ્યો ત્યારે ગજેન્દ્રપરથી નીચે ઉતર્યો તે વખતે તે બંત્રીશે મહાપુરો રાજાની પાસે ભેટ મૂકી તેને પગે લાગ્યા. રાજાએ તે સર્વનું સન્માન કરી તથા મંત્રીનું વિશેષ સન્માન કરી પોતે અશ્વપર આરૂઢ થઈ તે સર્વને મોટા આગ્રહથી અશ્વોપર ચડાવ્યા. ત્યારપછી રાજા તે સર્વ સહિત આગળ ચાલ્યો, સંઘ સમીપે આવતાં તેણે માંડવગઢની રચના જોઈ, તે વાયુથી ફરકતી ધ્વજા-રૂપી તરંગોવાળા દ્વીરસાગર જેવી શોભતી હતી. તેની પ્રદક્ષિણા કરતાં

કેંવા તોરણવાળા દરવાજા જોઈ રાજાએ પોતાનો હાથી, ઘોડા વિગેરે નો પરિવાર બહાર મૂકી અંદર પ્રવેશ કર્યો. અનુક્રમે સંઘને પડાવ જોતો જોતો રાજા મંત્રીની પત્નીનો પાસે ગયો, તે વખતે તેણીએ પોતાના તંબુમાં આવેલા રાજાને મોટા માળમાં રાખેલા મોતીઓવડે વધાવ્યો. પછી મધ્યના મુખ્ય તંબુમાં આવી તે રાજા સિંહાસન ઉપર બેઠો, અને પછી તેણે ઉદાર વાળીવડે અંજલિ વિગેરેને સ્વાગતાદિક (શ્રેમકૃત્તણપલું) પૂછ્યું. તે વખતે પોતાની પાસે એક મોટો રાજા અનિધિપણે આવ્યો છે, અને વળી તે રાજા સંઘનો પ્રવેશ મહાત્મ્ય સ્થા છોડે છે, એમ ધારીને તે બીજી મહાપુરુષોએ મળીને હર્ષથી એક ક્ષણ રૂપીયાની ભેટ કરી પરંતુ તે રાજા તો કોઈપણ વખત કોઈ પણ કંઠાણે પોતાનો જમણો હાથ ઉઠાવે (લાંચો) કરતો જ નથી કેમકે તે માન્યતાનું લક્ષણ છે અને માન્યતા લણુતાનું કારણ છે. કહ્યું છે કે

“ તુલ્ય સર્વથી લણુ છે, તુલ્યથી પણ રૂ લણુ છે, અને રૂથી પણ માંસ લણુ છે. છતાં તે માંસને વાણુ કેમ કરી જતો નથી ? તેનો જવાબ એ છે કે “ કદાચ આ માંસ મારી પાસે પ્રાર્થના કરશે તો કે તેને શું આપીશ ? ” એમ ધારીને વાણુ પણ નેને લણુ જતો નથી ”

તેથી કરીને મંત્રી રાજાને તાંબુલ આપવા આવ્યો ત્યારે રાજાએ પોતાના તેના હાથમાંથી તાંબુલનું બીડું ઝડપી લીધું. પછી મંત્રી કપૂર લાવવા માટે અંદર ગયો પરંતુ તાંબુલની બાજતમાં તે પોતાના મિત્રમાં આલેખ્યાં થયેલા હતા. તેથી તેણે રાજાના કોઈ સેવકને તે બાજત પૂછીને બીડું ઝડપી લેવાનું કારણ બાળી લીધું. પછી મંત્રી પોતા કપૂર લાવીને સર્વ સોડો જોત્યાં છતાં રાજાના હાથમાં ધારવડે નાંખવા લાગ્યો. રાજાએ લાંચો હાથ પર્ચો હતો તે તેણે ઉંચી બાજતના કપૂરવડે ગ્રિપ્પા સ્પર્શિત બતાવ્યું ગયો અને કપૂર નીચે પૃથ્વીપર પડવાને વખત આવ્યો. એટલે તે નદી પડવા દેવાના હેતુથી રાજાએ કોઈમ જમણો હાથ ધરણુ કર્યો, તે ઉપર કવિ ઉત્તરેશ્વરે છે કે—

બાજે હાથ કુમરપદે કરે દિવસ ચણુ છતાં પણ અધર્મના કારણે દરવાજા નિપુણ દેવરો જુદા પડેલા હતા હાથને પુલવામંત્રી પાંખા દરવાજો અવગત દેવરોને અર્થેજ જમણા હાથે કપૂર પડી ગયા. હમુ તે વખતે તેનું રક્ષણ કરવા માટે (નદી પડવા દેવા માટે)

મને આજે કૃપા કરીને આપો. " ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે—“ તમને જે ઇંદ્ર હોય તે બોલો—માગો. ” ત્યારે શ્રેષ્ઠ મંત્રીએ ધન આપવા પૂર્વક કનુ રાજાએ માગ્યા. તે સાંભળી રાજા ચિંતાચરત મનવાળો રહ્યો—
 “વેળા જે વચન આનંદને વળતે અપાયું હોય તે પછીથી આપવું રૂઢિ થાય છે. દાનને અવસરે મહા પુરુષનું શરીર પણ કંપાયમાન થાય છે, રણગંધામમાં બીમ પણ દાન દેવું પડશે એવી શંકાથી મેં કલ્પ પામ્યો હતો.” રાજાને કેદ કરેલા રાજાઓને છોડવા એ રૂઢિનું નથી. ” એમ બાણી તે ચતુર મંત્રીએ બીજી વાર્તા કરીને આ પામનું ઠાંત્રી દીધી. જેમ પાત્રને વિષે આપેલું દાન, જળને વિષે નાંખેલું તેલ અને ખજા પુરુષની પાસે કહેલું શુભ વૃત્તાંત પ્રસરી ગય છે, તેમ રાજા ત્યાંથી ઉભો થઈને ગયો કે તરત જ તે વાત લોકમાં પ્રસરી ગઈ.

આ અવસરે આજી મંત્રી પણ યાત્રા કરીને ત્યાં જ આવ્યો, તેણે પ્રથમથી આ વાર્તા સાંભળી હતી, તેથી યથા અને પુણ્ય મેળ-વરાનો ઇચ્છાથી તે કેદી રાજાઓને મુક્તિ આપવા ઉત્સુક થયો. કહ્યું છે કે—

“ વદત્તર્કરકમ્પુરજનમુદયૌ નારાજમોગદયય—

ત્યાગં ચ પ્રિયિ પત્રપુષ્પફલમપ્યુર્વારિદિ મીફલે ।

શયે રોગમલોપકારકરણં દુષ્કર્મકીર્ત્યર્જના—

પુણ્યં શાધમમધ્યમોત્તમશ્વયા તદ્વન્મનુષ્યાયુષિ ॥ ૬ ॥

“ જેમ સમુદ્રને વિષે શંકરા અધમ છે, સંખ અધમ છે અને રત્ન હિમ છે, જેમ ભદ્રાને વિષે નાસ અધમ છે, સરીંગના બાગને વ્યવ અધમ છે અને દાન ઉત્તમ છે, જેમ શાંખના વજને વિષે પાદમ અધમ છે, પુષ્પ અધમ છે અને રાગ હિમ છે, જેમ સરીંગને વિષે રાગ અધમ છે, કમ્પુરજને વિષે અધમ છે અને પત્રપુષ્પ રૂઢિ હિમ છે, જેમ અપુષ્પના આપુષ્પને વિષે દુષ્કર્મ અધમ છે અને કીર્તિ ઉપાર્જન કરતા અધમ છે અને રૂઢિ હિમ રૂઢિ હિમ તે હિમ છે. ”

આ અવસરે ત્યાં જ રાજાના વજ. જેવા ઉત્તમ, એકેએકે રૂઢિ હિમ હિમ હિમ અધમ. વદત્તર્ક. આપેલ. દાન. તે દાનને દાનને વિષે ને આજ ત્યાં આવ્યો. અને ન જ મુને અને ન મુને ને હેલ્ડ. હેલ્ડ.

કરતા હર્ષથી હેવારવને કરતા તે ગપગ ઘોડાઓવડે લાંબી વજી
 ગાંધી. (વેલડીની જેમ લાંબા ચરકડમાં તે ઘોડાઓ ગાંધ્યા), ત્યાર પછી
 પ્રાતઃકાળે વાજિત્રના નાદ અને તે અશ્વોના હેવારવ નિગેરવડે નિદ્રાનો
 ત્યાગ કરી રાત્રીએ ચાતરફ દ્રષ્ટિ દેશી ત્યારે તેણે તે ઘોડાઓ જોયા.
 જેમ કાનના કુંડળની કરતા ગોતીઓ ગોળે છે, જેમ ચરણવરની કરતા
 હંડો ગોળે છે, જેમ ચેત્યની કરવી દેવકુલિકાઓ ગોળે છે, તેમ તે
 મોંડલની કરતા તે અશ્વો ગોળતા હતા. આશ્ચર્ય વડે ચિત્તરવર દ્રષ્ટિ
 વાળો રાત્ર તે અશ્વોને જેમ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ આ અશ્વો
 કોના છે ? તથા કોણે અને કયાં કાર્યને માટે અહીં ગાંધ્યા છે ? ”
 આ પ્રમાણે રાત્ર વિચાર કરે છે, તેટલામાં કોઈ પ્રધાને પ્રથમથી આ
 વૃત્તાંત જાણેલો હોવાથી આવીને રાત્રને નમસ્કાર કરી વિનંતિ કરી
 કે—“ હે સ્વામી ! આ અશ્વો આભૂએ ગાંધ્યા છે. ” રાત્રએ પૂછ્યું
 કે—“ તે આભૂ કયાં ગયો ? ” પ્રધાને કહ્યું—“ હમણાં આપને નમ-
 સ્કાર કરવા તે અહીં આવશે. ” આ પ્રમાણે તે વાત કરે છે, તેટલામાં
 આભૂ પંજુ ભેટ લઈને રાત્ર પાસે આવ્યો. અને તેણે રાત્ર પાસે કેદ
 કરેલા છન્નુ રાત્રઓને સુકાવવા માટે વિનંતિ કરી. ત્યારે રાત્રએ
 કહ્યું કે—“ અંજણે તેમને પ્રથમ માગ્યા છે. ” ત્યારે આભૂ બોલ્યો
 કે—“ આ બાબતમાં અંજણે આપને વિજ્ઞપ્તિ કરી છે, પરંતુ તે આપે
 સાંભળી નથી (સ્વીકારી નથી.). તેથી મારા ઉપર આપનો આ
 પ્રસાદ હો. અને તેમ કરવાથી હે દેવ ! કાંઈ પણ દોષ નથી. જો મારા
 કહેવાથી આપ તેમને નહીં છોડો તો “ આખા ગુજરાત દેશમાં કોઈ
 પણ એવો મોટો ધ્વજ નહીં હોવાથી માલવ દેશના મંત્રીએ કેદ
 કરેલા રાત્રઓને છોડાવ્યા. ” એમ વાત પ્રસિદ્ધ થશે તો આપનું
 અને આપના દેશનું પાણી ઉતરશે. (માટે મારી વિજ્ઞપ્તિથી આપે
 તેમને છોડ્યા એવો દેખાવ કરવાથી અને હું આપના દેશનો
 હોવાથી આપનું અને દેશનું ઉલટું સાડું દેખાશે). ” આવાં તે
 આભૂનાં વચન રાત્રના હૃદયરૂપી અરિસામાં પ્રતિબિંબરૂપ થયાં.
 તેથી રાત્રએ તે બન્નેને બોલાવી પાંચે અંગની પહેરામણી આપવા
 પૂર્વક તે બન્નેના વચન ઉપર છન્નુ રાત્રઓને છોડ્યા. પછી રાત્રને
 વિચાર થયો કે—“ મેં અંજણ મંત્રીને વરદાન આપ્યું હતું. અને

જે પ્રથમ રાજ્યોની યાચના કરી હતી, પરંતુ મેં તો તે બન્નેને તે બંને આપ્યા, તે મેં બ્યાજળી કર્યું ન કહેવાય, તેમજ વળી જાંઝણ મહામંત્રી છે અને મારો અતિથિ છે, તેથી તેના મનમાં કંઈ પણ ખેડું ન લાગે તેમ થવું જોઈએ.” આ પ્રમાણે વિચારી જ્યેત્રે મંત્રી પાસેથી કાંઈપણ ધન લીધું નહીં. તે વખતે બીજા અમુકે છત્રુના અર્ધ એટલે અડતાલીશ લાખ રૂપિયા રાજ્યને આપ્યા તે તો ઘણી લક્ષ્મીવાળા તે આબુને કાઢીના લોજનમાંથી એક કાંચો આપ્યા જેટલું જ હતું. પછી જાંઝણ મંત્રીએ તે છત્રુ રાજ્યોના એક એક અસ્થ અને પાંચ પાંચ ગ્રંથ વસ્ત્રો આપી તે સર્વેને પોતા પોતાને રથાને મોકલ્યા. તેથી કરીને મહાજનોએ પૂજવા લાયક તે મંત્રી રાજઆધારક (રાજ્યોનો આધાર) અને રાજબંધિદોષક (કે કહેલા રાજ્યોને છોડાવનાર) એવા બે બિરૂદને પામ્યો. રાજ્યો તો બન્નેએ મૂકાવ્યા હતા, અને ધન આમુકે જ આમુકું હતું, પરંતુ તેના યશની પ્રતિષ્ઠિ તો મંત્રીની જ યથા-છોડાવનાર તરિકે તો મંત્રી જ પ્રસિદ્ધ થયો. કહ્યું છે કે—

“ ધણુએ જોળા યદને કાર્ય કર્યું હોય તો પણ તેનું રૂઝ મુખને જ મળે છે. જુઓ કે વધામણીના લાભમાં જિજ્ઞાસુ સોનાની થાય ન-મળે છે.”

“ મહિને મહિને સ્વેત અને દૃષ્ય બન્ને પદ્મમાં (પખવાડીયામાં) ચંદ્રની કાંતિ સરખી જ હોય છે, તો પણ તેમાં એક જ પદ્મ શુકલપણને પામે છે—એક જ પખવાડીયું સ્વેત કહેવાય છે, તેથી કરીને જોમ જણાય છે કે—પુણ્યથી જ યશ પ્રાપ્ત થાય છે.

એકદા રાજ્યે જાંઝણની સાથે જોગખાણ અને પ્રીતિને લીધે તેને મોઢા કરાવવાની ઈચ્છા થવાથી તેને નિમંત્રણ કરવા મારે ગઈ અને જાગના પ્રધાનને મોકલ્યો. એટલે તેણે જઈને મંત્રીને કર્યું કે—“ હે મંત્રી ! તમારા સંઘમાં અસંખ્ય મનુષ્યો છે, તેથી ને-યની બહા (બાદુ) પકડવાના નિયમથી કેવળ ને સર્વેને જોજન કરાવવા

૧ ને ને-ય પકડવા કદ કદ દેવ ને ને-ય પકડે કેને કરે ?
ને-ય નિયમ કરવા પણ કેવળ ને-ય પકડી મકડે ને-ય કે અનુકે અનુ-
કે ને-ય ને-ય ને-ય ને-ય

શકિતમાન હોય ? કોઈ પણ શકિતમાન નથી. તેથી રાજા અસાર મનુષ્યોનો ત્યાગ કરી કેટલાક હજાર સારા-સારા મનુષ્યોને ભોજન કરાવવા ઇચ્છે છે. અતિથિ માત્ર પાણી જ પી જાય તો પણ તે પાપના સમૂહનો નાશ કરે છે, તો પછી તેવા યાત્રાળુ અનેક અતિથિઓ જમાડવામાં આવે (જમી જાય) તો તેઓ મોક્ષ આપનારા કેમ ન થાય ? તો તત્કાળ પ્રસન્ન થઈને તેવા સારા પાંચ છ હજાર માણસોને સાથે લઈને તમે રાજાને ઘેર ભોજન કરવા પધારો. આ નિમંત્રણ વ્યર્થ કરવું યોગ્ય નથી. ” તે સાંભળી મંત્રીએ કહ્યું કે—“ રાજાની જે આવી ઇચ્છા થઈ તે યોગ્ય જ છે, કેમકે પાપના પ્રચારનો નાશ કરી પુણ્યનો પ્રચાર કરવો તેવી પ્રવૃત્તિ પ્રથમથી રાજાઓએ જ કરેલી છે, પરંતુ આ સંઘને વિષે મહા કષ્ટથી એકત્ર થયેલા સર્વ સાધર્મિકો બાંધવથી અધિક માન્ય અને પૂજ્ય છે, તેથી ઉજ્જવળ ગૌરવ (ભક્તિ) વડે શોભતા તેઓને જો કદાચ માત્ર અન્નના ગ્રાસ માટે જ હું અસાર કરું, તો હું છેઠ્ઠી નરકે જ જાઉં. ” તે સાંભળી રાજાના પ્રધાને કહ્યું કે—“ આ સાર-અસારનો વિવેક સર્વ જાણતમાં સર્વ કોઈને હોય છે; કેવળ તમારી પાસે જ આ વિવેક છે એમ નથી. જુઓ આ આશ્ચર્ય ! કહ્યું છે કે—

“ ધર્મઃ પેયં મોક્ષ્યં ભક્ત્યં ન્યાય્યં ચ કાર્યમથ ગમ્યમ્ ।

સારં સૌખ્યં સપ્રતિપદ્ધં સર્વત્ર સર્વેપામ્ ॥ ૬ ॥ ”

“ સર્વત્ર સર્વેને ધર્મ, પેય (પીવા લાયક), ભોજ્ય, ભક્ત્ય, ન્યાય, કાર્ય (કરવા લાયક), ગમ્ય (ગમન કરવા લાયક), સાર અને સુખ આ સર્વ પદાર્થો સામાપક્ષ સંદિગ્ધ હોય જ છે, એટલે કે ધર્મની સામે અધર્મ, પેયની સામે અપેય, ભોજ્યની સામે અભોજ્ય, એજ રીતે અભક્ત્ય, અન્યાય, અકાર્ય, અગમ્ય, અસાર અને દુઃખ એ સામા પક્ષમાં જતલવા. ”

તે સાંભળી ઝાઝળ મંત્રીએ કહ્યું કે—“ ખરી વાત છે કે સર્વત્ર સર્વેને આ પ્રમાણે હોય છે, પરંતુ મારે તો અહીં સંઘમાં તે પ્રમાણે નથી, તેથી આ જાણતમા તમારે કાંઈ કહેવા જેવું નથી. ” એમ કહી તેણે રાજાના પ્રધાનને નિવાર્યો. ત્યારે તે પ્રધાને રાજા પાસે જઈ આ સર્વ હકિકત તેને કહી તે સાંભળી રાજા પોતે મંત્રી પાસે

અચ્ચી, કારણ કે જે કાર્ય પોતાથી થાય તે બીજાથી થઈ શકતું નથી. રાજાએ પણ આવીને તે જ પ્રમાણે મંત્રીને કહ્યું, ત્યારે ઝાંઝણ મંત્રીને બોલ્યો કે—“ હે સ્વામી ! જો આપના મનમાં દુઃખ ન થાય

મારી એક વિરસિ છે. ” ત્યારે રાજાએ બોલવાની અનુમતિ આપી એટલે તે બોલ્યો કે—“ હે સ્વામી ! ખર્ચ કરવામાં રણસં-ક્રમથી પણ અધિક ભય હોય છે, કારણ કે તે ખર્ચમાં આપની જેવા પણ ભય પામે છે, કારણ કે તે ખર્ચમાં આપની જેવા પણ ભય પામે છે. કદાચ સમુદ્ર ક્ષીણ થાય, પણ અમે ક્ષીણ થઈએ તેમ નથી. ખચવા તો નવ નિધાનનો સ્વામી અકર્ત્તી પણ અધિક ખર્ચ કરી શકતા નથી (તેથી જણાય છે કે રાજાઓની એવી રીતિજ હોય છે.) તેથી કરીને હે દેવ ! જો સર્વ સંઘને બોજન કરાવવું હોય તો જ બોલવું, અન્યથા કાંઈ બોલશો નહીં. આ સર્વ સંઘના મનુષ્યો સરખા હોવાથી તેમનો પંક્તિબેદ કરવો યોગ્ય નથી. રાવણે પોતાના દશ મહાકર્ણ દશ રૂદ્રો (મહાદેવ) ની પૂજા કરી હતી, પણ તેમાં અન્યા-રમાં રૂદ્રની પૂજા કરી નહોતી, તેથી હનુમાને રાવણના કુળનો નાશ કર્યો હતો, માટે પંક્તિનો બેદ કદ્યાણુકારક નથી.

આ પ્રમાણે ઝાંઝણનું વચન સાંભળી કાંઈક બેદ પામી રાજાએ કહ્યું કે—“ હે મંત્રી ! કહો કે દરેક ઘરે (મારા) સર્વ લોકો એક એક (સંઘના લોક) ને જમાડે તો તેમાં શી દરકત છે ? (અર્થાત્ મારી રૈયતના દરેક લોક પાતપાતાને ઘેર એક એક સંઘના માણસને જમાડે એમ તમે નિમંત્રણ સ્વીકારો). તે પણ તમે ન માને તો મારો કે કદાચ અમે જ તમારે ત્યાં જમવાને માટે ઘમને પ્રયાસમાં નોંખવા હંગામીએ તો શું તમે મારા આખા દેશના લોકો સહિત મને નિમંત્રણ આપો ખરા કે ? ” તે સાંભળી મંત્રીએ કહ્યું કે—“ આવા સંઘ સિવાય બીજો પ્રસંગ જુદા જુદા વહેંચેલો જમાડવામાં દોષ નથી, પરંતુ સંઘને વિષે જો તેમ કરવામાં આવે તો અપને અને મને પણ એકાંતપણે પણ વિચારે અનુભવ કર્યો જ હોય, તથા આખા દેશના લોકો સહિત અપને જે નિમંત્રણ કર્યું, તે જાણતું તો હું તમારે જ છું—નિમંત્રણ કર્યું જ છું. મારે ને અંગીકાર કર્યો.”

એમ કહી ધનનો વ્યય કરવામાં ખીર એવા તે મંત્રીએ વસ્ત્રનો ફરો (ગોળો) પાથર્યો. તે વખતે “ભોજન કરીને પણ આ મંત્રીની હું પરીક્ષા કરીશ.” એવી ઇચ્છાથી રાજાએ મંત્રીનું તે નિમંત્રણ સ્વીકાર્યું. અને ભોજનનો દિવસ પોતે રાજાએ જ મહિનાને અંતે નિશ્ચિત કર્યો, તે ઉપર તે ધન્ય મંત્રીએ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી.

પછી શ્વશુભતી (સાળરમતી) નહીને કાંઠે પાંચ રંગી વસ્ત્રોના સુશોભિત ત્રણ ભોજનમંડપો કરાવ્યા. તેમાં દરેક મંડપમાં દરેક રાતિના વિવેચન પૂર્વક પાંચ પાંચ હજાર મનુષ્યોને સારી રીતે ભક્તિથી ભોજન કરાવી શકાય તેવી ગોઠવણ કરી, અને રાજાએ પ્રયત્નથી એકઠા કરેલા કુલ પાંચ લાખ માણસોને પાંચ છ દિવસે તે મંત્રીએ ભોજન કરાવ્યું અને તે સર્વનો સત્કાર પણ કર્યો. જેમ પર્વતની શિલાઓ ઉપર, પર્વતના શિખરો ઉપર, ખાડાઓને વિષે, આંખાના વૃક્ષો ઉપર, બાંહેડાના વૃક્ષો ઉપર ખાલી (ઉઝડ) સ્થાનોને વિષે અને ભરેલા સ્થાનોને વિષે વિગેરે આખી પૃથ્વીના દરેક સ્થાનોને વિષે એક સરખી રીતે વરસાદ ગંભીર ગર્જના સહિત વૃષ્ટિ કરે છે, તેમ સુગંધી યશવાળા આ ઝાંઝણ મંત્રીએ તે મેઘની જેવીજ લીલા કરી (એક સરખી રીતે સર્વને ભોજનાદિક કરાવ્યું).

ત્યારપછી મનમાં હસતા મંત્રીએ સર્વ લોકો સાંભળતાં રાજાને કહ્યું કે—“હો દેવ ! શું આટલી જ ગુજરાત છે ? (તમારા ગુજરાત દેશમાં આટલા જ મનુષ્યો છે ?) આટલા મનુષ્યો જમ્યા છતાં પણ હજુ ઘણું વધારે બાકી રહ્યું છે (વધારે ઘણું છે).” એમ કહી તેણે રાજાને વધેણું પકવાનાદિક દેખાડી આશ્ચર્ય કયું. પછી જાણે પોતાનો ઉજ્જવળ યશ હોય એવું તે પકવાન સર્વ ચૈત્યોમાં અને શ્રદ્ધાળુ મનુષ્યોને ઘેર પણ ઘણું ઘણું મોકલ્યું. આ પ્રકારે રાજા વિગેરેને ભોજનાદિક કરાવવામાં તે મંત્રીએ પાંચ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ કર્યો.

ત્યારપછી કેટલેક દિવસે સારંગદેવ રાજાની રજા લઈ અદ્ભુત કર્મવડે વિશ્વને ચમત્કાર કરનાર મંત્રી સંઘ સહિત ધનનો વરસાદ વરસાવતો આગળ આવ્યો. અનુક્રમે આલતાં પાપ કર્મને નાશ કરનાર

તે સંધ ઓળેના બુધ્ધિના મણિઓની કાંનિવટે તામ્ર (શની) દેખાની નામ્રાવતી (અંબાવતી) નામની નગરીએ પડેલુંથો. ત્યાંથી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા રહેલી છે, કે જે પ્રતિમા કેટલાક કાળ મુખી સ્વર્ગમાં ઉડેને ઘેર રહી હતી, પછી કૃષ્ણ વામુદેવની દ્વારકા નગરીમાં રહી હતી, પછી ભુવનપતિ દેવોએ આરાધન કરાવી નામેંદ્રના ભુવનમાં રહી હતી, અને ત્યારપછી આ નગરીમાં રહી છે, તે નાગાશુનની સુવર્ણચિહ્નિતું કાચુરૂપ થઈ છે, તથા શ્રી અભયદેવસુરિનું શરીર આડું કયું છે, આવી તે શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાનું સંધજનોએ ભાવથી વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું. ત્યારપછી તે સંધ ગોધરા વિગેરે નગરોમાં થઈને લક્ષ્મણપુર નગરમાં આવ્યો. ત્યાં અત્યંત આનંદથી તેના વખાણવા લાયક પ્રવેશ મહોત્સવ થયો. પછી હારિદ્રચરૂપી બળતા ઘવાનળથી તાપ પામેલા લોકોને શીતળ કરવામાં અંજા નામના વાસુ સમાન તે બુદ્ધિમાન અંજલુ યાત્રા કરીને અદી લાખ મનુષ્યોવાળા સંધનું સ્વામીપણું પામીને આપત્તિના અસ્થાનરૂપ પોતાના માંડવ-જડમાં પ્રાપ્ત થયો. તે વખતે રાજા તથા સર્વ લોકોએ સ્થાને સ્થાને મોટા ઉત્સવો કરવા પૂર્વક તેને પ્રવેશ કરાવ્યો. અનુક્રમે મંગી પોતાને ઘેર આવ્યો, પછી તેણે સત્કાર પૂર્વક સર્વ સંધના લોકોને પોતા-પોતાને સ્થાને મોકલ્યા. તે વખતે અત્યુરૂપોનાં ઘરો ઉંચા ગાંધિલાં તોરણોવડે શોભતા હતા. શ્રીઓ પણુ હાથમાં અક્ષત પાત્રને ધારણ કરી મધુર રચનાવાળા મંગળ ગીત ગાવાવડે દેવીઓ જેવા ગૌરવને પામી પોતપોતાને ઘેર ગઈ. ત્યારપછી અર્ચા નૈનોને સુવર્ણના મેઘ જેવા તે મંગીએ નગરની સર્વ જ્ઞાતિઓને ભક્તિ સહિત લોજન કરાવ્યું, શ્રી સંધની ધળી પૂજા કરી, પરિવાર સહિત રાજાનો ભક્તિ પૂર્વક સત્કાર કર્યો, અને પુટાદિકના ઉત્સર્જન વિગેરેનો મહોત્સવ કર્યો, તથા સૌભાગ્યની ઉપર મંદીની જેમ શ્રી તીર્થયાત્રાને અનુ-સારે દેવોના આબ્હાનનો વિધિ પણ કર્યો.

એમ કહી અર્ચન કરવા કરવામાં પીર લેવા તે મંત્રીએ વચ્ચેના
કાળે વિશેષ ધ્યાનમાં લેવાને જોઈએ. જોઈને પણ આ મંત્રીની
જો પૂરેલા કરીશ. ” એવી કમળાં સમજાને મંત્રીનાં તે નિમંત્રણ
સ્વીકાર્યું, અને જોઈએને દિવસ પોતે સમજાને જ મહિનાને અંતે
જોઈએને વધે, તે કાળ તે અન્ય મંત્રીએ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી.

પોતે અથમ પીર સામગ્રીની નહીંને કાંઈ પાંચ રંગી વસ્ત્રોના
દુર્લભ ગાંઠ જાળવવા કરવા કરવામાં તેમાં દરેક મંડપમાં દરેક સા-
મગ્રી નિમંત્રણ પૂર્વક પાંચ પાંચ જાળવવા મનુષ્યોને સારી રીતે બકિતથી
જોઈએ કરાવી ગણવ તેવી મંડપ કરી, અને સમજાને પ્રયત્નથી
જોઈએ કરેલા કુલ પાંચ લાખ મનુષ્યોને પાંચ છ દિવસે તે મંત્રીએ
જોઈએ કરાવ્યું અને તે સર્વને સમજા પણ કર્યો. એમ પર્વતની
શિલાઓ ઉપર, પર્વતના શિખરો ઉપર, ખાડાઓને વિષે, આંખાના
વૃક્ષો ઉપર, બંદરના વૃક્ષો ઉપર ખાડી (ઉદ્ગ્રા) સ્થાનોને વિષે અને
બંદરના સ્થાનોને વિષે વિગેરે આખી પૃથ્વીના દરેક સ્થાનોને વિષે
એક સરખી રીતે વરસાદ મળીર મળના સહિત વૃષ્ટિ કરે છે, તેમ
સુગંધી યશવાળા આ જાંઝળ મંત્રીએ તે મેઘની જેવીજ સીસા કરી
(એક સરખી રીતે સર્વને લોજનાદિક કરાવ્યું).

ત્યારપછી મનમાં હસતા મંત્રીએ સર્વ લોકો સાંભળતાં
રાત્રીને કહ્યું કે—“હે દેવ ! શું આટલી જ ગુજરાત છે ? (તમારા
ગુજરાત દેશમાં આટલા જ મનુષ્યો છે ? આટલા મનુષ્યો જમ્યા
છતાં પણ હજુ ઘણું વધારે બાકી રહ્યું છે. વધારે ઘણું છે).” એમ
કહી તેણે રાત્રીને વધેલું પકવાનાદિક દેખાડી આશ્ચર્ય કર્યું. પછી
તેણે પોતાનો ઉત્તવળ યશ હોય એવું તે પકવાના સર્વ સ્થાનોમાં અને
શ્રદ્ધાળુ મનુષ્યોને ઘેર પણ ઘણું ઘણું મોકલ્યું. આ પ્રકારે રાત્રી
વિગેરેને લોજનાદિક કરાવવામાં તે મંત્રીએ પાંચ લાખ રૂપિયાનો
ખર્ચ કર્યો.

ત્યારપછી કેટલેક દિવસે સારંગદેવ રાત્રીની રાત્રી લઈ અહિંહ
કર્મવડે વિશ્વને ચમત્કાર કરનાર મંત્રી સંઘ સહિત ધનનો વરસાદ
વરસાવતો આગળ આવ્યો. અનુક્રમે આવતાં પાપ કર્મને નાશ કરનાર

સંઘ શ્રીઓના મૂલ્યોના મહિઓની કાંતિવટે તામ્ર (શતી) દેખાતી
 યજ્ઞાવતી (ગંગાવતી) નામની નગરીએ પહોંચ્યો. ત્યાં શ્રી પાર્શ્વનાથ
 ની પ્રતિમા રહેલી છે, કે જે પ્રતિમા કેટલાક કાળ સુધી સ્વર્ગમાં
 રહેને ઘેર રહી હતી, પછી કૃષ્ણ વાસુદેવની દ્વારકા નગરીમાં રહી
 હતી, પછી ભુવનપતિ દેવોએ આરાધન કરાતી નાર્યેંદ્રના ભુવનમાં
 રહી હતી, અને ત્યારપછી આ નગરીમાં રહી છે, તે નાગાર્જુનની
 મુવર્ણચિહ્નનું કારણરૂપ થઈ છે, તથા શ્રી અભયદેવસૂરિનું શરીર
 મહાકર્તુ છે, આથી તે શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાનું સંઘજનોએ ભાવથી
 વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું. ત્યારપછી તે સંઘ ગોધરા વિગેરે નગરામાં
 રહેને લક્ષ્મણપુર નગરમાં આવ્યો. ત્યાં અત્યંત આનંદથી તેને
 વખાણવા લાયક પ્રવેશ મહોત્સવ થયો. પછી દારિદ્ર્યરૂપી બળતા
 શબાળથી નાથ પામેલા લોકોને શીતળ કરવામાં અંજા નામના વાસુ
 સુમાળને હુદિમાન ઝાંઝલુ યાત્રા કરીને અત્રી લાખ મનુષ્યોવાળા
 સંઘનું સ્થાપતિપણ પામીને આપત્તિના અસ્થાનરૂપ પોતાના માંડવ-
 સમાં પ્રાપ્ત થયો. તે વખતે રાજા તથા સર્વ લોકોએ સ્થાને સ્થાને
 મેલા ઉત્સવો કરવા પૂર્વક તેને પ્રવેશ કરાવ્યો. અનુક્રમે મંત્રી પોતાને
 દેર આવ્યો, પછી તેણે સત્કાર પૂર્વક સર્વ સંઘના લોકોને પોતા-
 ને પોતાને સ્થાને બાંધવા તે વખતે અનુરૂપોનાં ઘરો હિંચા બાધેલાં
 તેને જોડે શોભતા હતા. શ્રીઓ પણ દ્વારમાં અક્ષત પામને ધારણ
 કરી, મુખ નચાવાયા મ ગંગા ગીત ગાવાવટે દેવીઓ જેવા ગૌરવને
 પામી પાત્રપાત્રને યે નહીં ત્યારપછી અર્ચા ગૌનોને સુવર્ણના
 નેક જેવ તે નર્મ્યાંજ નમસ્કારી નર્વ કાનિઓને ભક્તિ મહિત બોજન
 કર્યું. આ વખતે પાત્ર પૂજા કરી, પરિવ્રજ નહિત રામને ભક્તિ
 પૂર્વક નમસ્કાર કર્યો અને પુલકિત કનકજન વિગેરેના મહોત્સવ
 ને નય નેક સ્વની રૂપ નમસ્કારની જેમ શ્રી નીર્યાયામને આનુ-
 નીક રૂપ નેક સ્વની વિધિ પણ કર્યો.

શ્રીદેવેન્દ્ર નામના મુનીન્દ્રની પાટના મુગટ સમાન શ્રી
 ધર્મધોષ નામના ગુરુ હતા. તેમના ચરણકમ-
 પ્રશસ્તિ. ળની રજવડે ભસ્તકને પવિત્ર કરનાર પૃથ્વીધર
 નામના મંત્રી હતા, તેના વંશરૂપી આકાશના
 વિસ્તારને વિષે સૂર્ય સમાન શ્રી આંજણ મંત્રી હતા, આ ત્રણે પુરુષો
 જગતના આંગણમાં જાણે ઉત્કૃષ્ટ મૂર્તિમાન દેવગચી હોય તેમ શોભતા
 હતા. પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેવા સુંદર (ઉજ્જવળ) ગુણવાળા, આનંદ
 આપનાર ત્રણ રત્ન વડે દેહીપ્યમાન એવા ધર્મધોષ નામના ગુરુના એ
 ચરણકમળને વિષે ભમરા સમાન અને સમૃદ્ધિવાળી અવંતીના ચિર-
 કાળ મુધ્રી અલંકારના મણિ સમાન શ્રી પેથડ મંત્રીનો કર્ણને સ્વાદિષ્ટ
 (મનોહર) આ મુદ્રનાદિકને સાગર સમાન (સુકૃતસાગર) નામનો
 પ્રગંધ પૂર્ણ થયો. આ પ્રગંધ શ્રીનંદિરન ગુરુના ચરણકમળને વિષે
 ભ્રમરપણાને પામેલા રત્નમંડને રચ્યો છે, અને વિદ્યાવડે સુશોભિત
 પંડિત મુધાનંદ ગુરુએ આ પ્રગંધને દોષ રહિત કર્યો છે (મુધાર્યો
 છે), તથા આની પહેલી પ્રત આગમ રહિત (ઉદમી) વિનયવાન
 નંદિવિજય નામના મુનિએ લખીને પ્રગટ કરી છે. આ ગ્રંથને સત્પુરુષો
 ગંધને વિસ્તારનાર વાયુના ન્યાયવડે વિસ્તારે.

ઇતિ શ્રીયુગપ્રધાન ગુરુ શ્રીશોભનુદર મુરિની પા-
 ટના અલંકાર શ્રીરત્નશાખર મુરિના શિષ્ય પંડિત શિરો-
 મણિ શ્રીનંદિરન ગણિના ચરણની રણ સમાન શ્રીરત્ન-
 મંડને રચેલા મંડન શબ્દના ચિન્નવાળા આ મુદ્ર-
 સાગર નામના ગ્રંથને વિષે શ્રીપેથડના પુત્ર શ્રીઆંજણના
 પ્રગંધને કહેનારો આ આરંભ તરંગ સમાપ્ત થયો.

॥ ગ્રંથ સમાપ્ત. ॥

૧. જ્યોત્સ્ના નિ. ૨. અર્ધ મંદિર કે રત્ન કેદ.

૨. એમ કહેવાયેલા ગુરુને જોઈ શકે વિસ્તાર છે નેમ.

